STUDII

revistă de știință - filosofie - arte

•

III

IULIE—SEPTEMBRIE
1948

COMITETUL DE PATRONAJ

RADU CERNĂTESCU / I. CHIŞINEVSCHI / MIRON CONSTANTINESCU / P. CONSTANTINESCU-IAŞI / AL. GRAUR / IORGU IORDAN / M. KERNBACH / BARBU LĂZAREANU / V. D. MÂRZA / GR. MOISIL / GH. NICOLAU / ŞTEFAN NICOLAU / C. I. PARHON / EMIL PETROVICI / NICOLAE PROFIRI / EMIL RACOVIŢĂ / ALEX. ROSETTI / L. RĂUTU / M. SADOVEANU / TR. SĂVULESCU / S. STOILOV / EM. TEODORESCU / A. TOMA / GH. VASILICHI

●

COLABORATORI

Gh. Agavriloaiei
M. Andricu
Pavel Apostol
Ilie Ardeleanu
Ana Aslan
Ch. Atanasiu
Ion Atanasiu
Agnes Ausländer
Eugen Bădărău
N. Bădescu
C. Baimuş
I. Barbălat
D. Barbilian
Zevedei Barbu
N. Bărbulescu
Al. Bârlădeanu
M. Beniuc
Ion Berca
M. Bercovici
J. Berman
Damian Bogdan
I. Bogdan
H. Brauner
R. Brauner
Tr. Broşteanu
Al. Buican
G. M. Cantacuzino
E. Carafoli
V. Cheresteşiu
Mihail Ciobanu
Alex. Ciplea
Emil Condurachi
Ilie Constantinescu
N. Corcinski
Titus Crişan
L. Csögör
Const. Daicoviciu
Stefan Dan
D. Danielopol
C. Dinculescu
Gh. Dinculescu
C. Drăgulescu
Ovidiu Drimba
A. Duma
I. Focşăneanu
Gabor Gaal
Const. Georgescu
Gh. Georgescu
Tr. Gheorghiu
A. Golopenţia
A. Ghica
J. Ghyca-Budeşti
A. Haimovici
L. Hamburger
S. Iagnov
Traian Ionaşcu
C. N. Ionescu
C. Ionescu-Gulian
N. Ionescu Siseşti
Tiberiu Ionescu
S. Isac
Atanase Joja
A. Kreindler
Laetitia Lăzărescu
Gh. Lupaşcu
Nicolae Gh. Lupu
V. Maciu
Gheorghe Macovei
P. Macovei
D. Macrea
Duiliu Marcu
Gavril Marcuson
Gh. Matei
M. H. Maxy
C. Medrea
Florica Mezincescu
C. Mihul
St. Milcu
Gr. Mladenatz
N. Müller
I. Murgulescu
Al. Myller
Eugen Neculce
C. Nicuţă
M. Onescu
Gh. Oprescu
A. Oţetea
C. C. I. Parhon
St. Paşca
I. Pavelescu
Dum. Pompeiu
Tudor Popescu
I. Pragoiu
D. Prodan
M. Ralea
Gogu Rădulescu
Camil Ressu
Raluca Ripan
E. Rodan
Alex. Roşca
Mihai Roşianu
Al. Russescu
Alex. Sanielevici
Simion Sanielevici
E. Seidel
A. Seleşanu
Matei Socor
Gh. Spacu
Zaharia Stancu
Iorgu Stoian
Stanciu Stoian
Lazăr Stoicescu
Alf. Teitel
N. Teodorescu
D. Tudor
D. Tudoran
Eliza Văscăuţeanu
Gh. Vlădescu-Răcoasa
I. Vitner
D. Voinov
E. Weigl
B. Zaharescu
Gh. Zapan etc.

STUDII" REVISTĂ DE ŞTIINŢĂ, FILOSOFIE, ARTE
APARE ODATĂ LA TREI LUNI / ABONAMENTUL 600 LEI ANUAL
REDACTOR RESPONSABIL: MIHAIL ROLLER
SECRETARIATUL DE REDACŢIE: DR. V. NOVACU, ARH. M. ARONOVICI, DR. A. POPOVICI
B-DUL DACIA 29 — TEL. 2.99.09 — INFORMAŢIUNI IN FIECARE MARŢI ORA 10-12

STUDII

revistă de ştiinţă-filosofie-arte

III

IULIE-SEPTEMBRIE

1948

CUPRINSUL

Pag.

Din Rezoluţia Plenarei a II-a a C. C. al Partidului Muncitoresc Român, cu privire la actul revoluţionar dela 11 Iunie 1848. 5

GH. GHEORGHIU-DEJ: Semnificaţia naţionalizărilor. 7

* * * Ştiinţa ţării socialismului. 9

I. V. STALIN: Despre naţionalism 12

I. V. STALIN: Despre patriotismul sovietic 13

*

Dr. N. MACAROVICI: Asupra hydrogeologiei împrejurimilor oraşului Iaşi 14

*

M. PRENANT: Câteva consideraţiuni asupra materiei vii 21

Prof. Dr. VINTILESCU, Dr. A. OPARI, Dr. E. SAVOPOL: Determinarea iodului în principalele alimente din România 41

*

Prof. TR. SĂVULESCU: Rolul Academiei în Republica Populară Română . 51

Prof. AL. GRAUR: De ce şi cum se schimbă limba 57

*

B. M. KEDROV: Importanţa criticii şi autocriticii în desvoltarea ştiinţei . 69

ION BANU: Despre materialismul dialectic şi cercetarea ştiinţifică . . . 107

I. F. SVADCOVSCHI: Marea Revoluţie socialistă din Octombrie şi pedagogia 126

I. RACHMUTH: „Fetişismul" în economia producătoare de mărfuri. . . . 141

*

Prof. P. CONSTANTINESCU-IAŞI: Trei pictori români în Revoluţia dela 1848 152

*

DOCUMENTE. 206

N. BĂLCESCU: Scrisori.

NOTE ŞI RECENZII. 217

Prof. Tatiscev şi Ing. Şebalin: „Cazane pentru autovehicule uşoare de transport, acţionate cu aburi". — Agnès Humbert: „Louis David" — Etudes slaves et roumaines, publiées par l'Institut de philologie slave et l'Institut des langues romanes à l'Université de Budapest — Un muzeu de tip nou — O carte în limba cehă despre relaţiile slavo-române: „Coloranţi organici" — Revistele tehnice A. G. I. R. — Pe marginea „activităţii ştiinţifice" din Apus. — „Justiţia nouă", — „Pandectele române" — „La Pensée".

BIBLIOGRAFIE. 240

Din Rezoluţia Plenarei a II-a a C. C. al Partidului Muncitoresc Român cu privire la actul revoluţionar dela 11 Iunie 1948

III

Plenara aprobă lucrările de pregătire a naţionalizării întreprinderilor industriale, miniere, de transport, bancare şi de asigurări, făcute potrivit liniei Congresului P. M. R. şi prevederilor Constituţiei şi-şi însuşeşte proectul prezentat în acest sens de Biroul Politic al C. C. al P. M. R.

Lenin şi Stalin au arătat că vechile clase dominante alungate dela putere folosesc întotdeauna poziţiile economice pe care le mai posedă pentru a încerca să restaureze stările vechi de lucruri şi să revină la cârma statului.

Variatele metode de sabotaj, folosite de capitalişti, refuzul de a face investiţii, degradarea instalaţiilor industriale, deturnarea creditelor acordate de stat, scăderea sau oprirea producţiei sub diferite pretexte, sustragerea şi camuflarea de materii prime, evaziunea unor capitaluri urlaşe în străinătate, toate acestea sunt în realitate forme ale luptei de clasă, dusă de capitalişti, pentru a lovi în regimul popular.

Trecerea principalelor mijloace de producţie în mâinile statului popular şi transformarea lor, în felul acesta, în bunul comun al întregului popor muncitor, lichidează grava nepotrivire în situaţia internă a ţării noastre, nepotrivire care decurgea din faptul că în timp ce puterea politică se afla în mâinile celor ce muncesc în frunte cu proletariatul, poziţiile economice dominante mai erau deţinute de clasele exploatatoare. Naţionalizarea consolidează temeliile regimului de democraţie populară şi dă o puternică lovitură clasei capitaliste, duşmana cea mai înverşunată a regimului popular.

Acest act revoluţionar înfăptuit de clasa muncitoare, susţinută de aliaţii ei, măreţ rezultat al luptei dusă de zeci de ani de muncitorimea din România în frunte cu avantgarda sa, creiază importante poziţii socialiste în economia noastră naţională, constituind un pas însemnat pe drumul construirii orânduirii socialiste în ţara noastră.

Naţionalizarea principalelor întreprinderi consolidează independenţa noastră economică şi politică, ea ne întăreşte forţele în lupta împotriva încercărilor de amestec în treburile noastre interne şi de răpire a independenţei noastre din partea imperialiştilor anglo-americani. Ea consolidează rolul nostru de factor activ al frontului democratic şi anti-imperialist.

Înfăptuirea naţionalizării înlătură principala piedică ce stă în faţa operei de reconstrucţie economică, de lichidare a înapoierii economice a ţării noastre şi de planificare economică. Ea va stimula energiile creatoare ale poporului, asigurând un ritm încă necunoscut în desvoltarea socială, economică şi culturală a poporului nostru.

Punând capăt însuşirii de către capitalişti a produsului muncii

neplătite a muncitorului sub forma de plusvaloare, naționalizarea creează mari resurse pentru desvoltarea industriei, construirea de noui întreprinderi, de instituții de cultură și sănătate pentru cei ce muncesc și pentru ridicarea generală a nivelului lor de trai.

Existența unei industrii, proprietatea obștească a poporului muncitor, consolidează și mai mult alianța între muncitorime și țărănime, stimulând prin sporirea volumului de mărfuri industriale și scăderea prețului lor, schimbul între oraș și stat, și, îndeosebi, făcând posibilă ridicarea nivelului tehnic al agriculturii noastre, mărirea producției agricole și ieftenirea traiului.

Deasemenea meseriașii și micii întreprinzători, scăpați de jăful marelui capital, vor putea participa prin munca lor constructivă, la opera de desvoltare a economiei.

Organizațiile de Partid vor trebui să desfășoare o vastă acțiune de lămurire a clasei muncitoare și a tuturor celor ce muncesc, asupra nouii victorii istorice, dobândite prin lupta poporului muncitor, în frunte cu P. M. R. — trecerea principalelor mijloace de producție în mâinile statului popular și transformarea lor în bun comun al poporului muncitor. Organizațiile de partid trebuie să asigure cât mai buna mobilizare a clasei muncitoare pentru îndeplinirea noilor sarcini mari ce stau în fața ei în domeniul ridicării economiei naționale. Organizațiile de Partid, antrenând cu ajutorul sindicatelor massa mare a muncitorimii, au de muncit pentru ridicarea nivelului conștiinței de clasă și al vigilenței de clasă a muncitorilor, de cultivat și adâncit noua atitudine față de muncă și față de avutul obștesc, de dat un avânt și mai mare întrecerii în producție, care capătă deacum înainte caracterul de întrecere socialistă, de luptat pentru ridicarea continuă a productivității muncii. Ele au a se preocupa de nevoile masselor de muncitori și funcționari, a munci și a lupta pentru ridicarea spiritului de organizare, disciplină și solidaritate a celor ce muncesc. Deasemenea ele trebue să se preocupe de pregătirea de cadre pentru posturi de comandă economice, de sprijinirea noilor directori în munca de reorganizare a întreprinderilor naționalizate, de antrenarea tehnicienilor alături de muncitori în efortul de ridicare a industriei.

Plenara atrage atenție organizațiilor de partid asupra necesității de a zădărnici cu energie orice fel de manifestări dușmănoase din partea capitaliștilor și a cozilor lor de topor. Ea atrage din nou atenția membrilor de partid asupra primejdiei pe care o reprezintă orice autoliniștire și culcare pe laurii victoriei, orice uitare a faptului că înfrângerile suferite de dușmanul de clasă duc la forme variate și tot mai ascuțite de rezistență opuse de dușman.

Strâns unită în jurul Partidului ei, clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare, trebue să muncească pentru consolidarea mărețului act al naționalizării prin care o mare parte a economiei noastre se organizează pe baze noui, corespunzătoare cu interesele vitale ale celor ce muncesc, cu năzuințele de totdeauna ale clasei muncitoare, cu necesitățile desvoltării democrației noastre populare spre socialism.

SEMNIFICAŢIA NAŢIONALIZĂRILOR

de GH. GHEORGHIU-DEJ
Secretar general al Partidului Muncitoresc Român
Prim vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri
(Din expunerea de motive făcută în Marea Adunare Naţională)

Începând cu victoria dela 6 Martie 1945, democraţia a înregistrat în ţara noastră o serie de succese dintre cele mai importante pe tărâm economic, dar mai ales pe tărâm politic.

După reforma agrară, măsurile de refacere economică au fost urmate de reforma monetară din 15 August 1947, reformă care a pus capăt haosului provocat de inflaţie şi a dus la stabilizarea şi consolidarea situaţiei noastre economice. Succesele obţinute însă pe tărâmul politic, cum au fost: eliminarea reprezentanţilor burgheziei din guvern, trecând răspunderea guvernării în mâinile clasei muncitoare, precum şi îndepărtarea monarhiei odată cu proclamarea Republicii Populare Române, au deschis posibilităţi largi pentru a putea face noui paşi importanţi pe tărâmul consolidării poziţiilor cucerite, precum şi a cuceririi de poziţii noui.

Situaţia creiată în urma transformărilor petrecute impune o schimbare structurală în domeniul economiei naţionale, pentru a putea pune toate forţele productive ale ţării în slujba ridicării nivelului politic, economic şi cultural al poporului nostru.

Această schimbare structurală este trecerea în mâinile Statului, ca bun comun al poporului a celei mai importante părţi din mijloacele de producţie. (Aplauze prelungite).

Încă dela 23 August 1944 reprezentanţii burgheziei au căutat atât pe teren economic, cât şi pe teren politic, atât înlăuntrul guvernului cât şi dinafara lui, să lupte cu toate mijloacele contra întăririi regimului de democraţie şi să saboteze din toate puterile măsurile lui.

In cele mai importante sectoare industriale am avut de luptat cu sabotarea producţiei, degradarea utilajului, vânzarea la negru şi sărăcirea întreprinderilor prin stoarcerea lor pentru beneficii personale care luau drumul străinătăţii.

Nici unul dintre producătorii particulari nu producea cu capital propriu. Toţi se foloseau de creditele Băncii Naţionale, utilizând aceşti bani pentru a plăti consiliilor de Administraţie sume mari drept tantieme, iar alţii cumpărau cu ei propriile lor case sau propriile lor acţiuni.

Trecerea celei mai importante părţi a mijloacelor de producţie în mâna Statului este o necesitate, deoarece aceste arme economice se smulg din mâinile acelora dela care am smuls armele politice.

Lăsând mai departe uneltele de producţie în aceste mâini ar însemna să permitem burgheziei înlăturarea poporului dela conducerea politică, să continue politica ei de a desorganiza viaţa noastră eco-

nomică, pentru a compromite regimul în ochii poporului ; ar însemna să-i permitem să folosească mai departe aceste unelte ca mijloc de manevră în scopul de a restaura vechiul regim.

Trecându-le în mâna Statului, la cârma căruia stă guvernul reprezentând interesele poporului, înseamnă a lărgi în sectorul economic al Republicii noastre Populare succesele obținute pe teren politic.

Este evident că nici planificarea economiei naționale nu poate fi concepută atâta timp cât cele mai importante mijloace de producție sunt în mâna capitalului particular.

Pentru a putea trece la o economie planificată pe care cea mai mare parte a poporului o așteaptă din partea guvernului, este necesar a trece aceste mijloace în mâinile Statului.

Înfăptuind acest act revoluționar vom putea stimula toate energiile creatoare ale poporului nostru printr'o muncă conștientă și însuflețită. Prin consolidarea puterii economice a Republicii Populare Române vom putea asigura un ritm încă necunoscut în desvoltarea economică, politică și socială a Republicii noastre Populare."

ŞTIINŢA ŢĂRII SOCIALISMULUI

Detaşamentul celor încununaţi cu premiul Stalin s'a completat cu noui reprezentanţi ai gândirii ştiinţifice sovietice care au binemeritat această răsplată de onoare prin minunatele lor descoperiri şi lucrări ştiinţifice.

La concursul pentru premiile Stalin au fost prezentate câteva mii de lucrări. Dar demne de preţuirea superioară au fost cele mai bune din cele mai bune. Alături de venerabilii savanţi, academicienii N. D. Zelinski, B. D. Grekov, N. S. Derjavin, a căror activitate ştiinţifică a început acum o jumătate de secol, titlul de laureat a fost acordat unor savanţi cu totul tineri, care încă nu deveniseră cunoscuţi. Este caracteristică de asemenea extraordinara multilateralitate a gândirii creatoare din U.R.S.S. care se oglindeşte în decizia guvernului, care cuprinde titlurile unor lucrări din cele mai diverse ramuri ale teoriei.

Academicianul N. A. Voznesenskii este răsplătit cu premiul Stalin pentru eminenta sa lucrare ştiinţifică „Economia de război a U. R. S. S. în perioada Războiului de apărare a Patriei". Academicienii B. D. Grekov şi N. S. Derjavin — pentru o nouă contribuţie la ştiinţa istorică.. Academicianul N. D. Zelinskii şi colaboratorul lui cel mai apropiat, profesorul N. I. Gavrilov — pentru o mare descoperire în structura chimică a albuminei. Cunoscuţii savanţi sovietici A. I. Alihanov şi A. I. Alihanian capătă premiul Stalin pentru cercetări proeminente în domeniul razelor cosmice, care schimbă concepţia cu privire la structura materiei şi care deschid drumuri noi întru deslegarea secretului forţelor nucleare. Titlul de laureat a fost acordat şi unui grup de matematicieni, care au îmbogăţit ştiinţa prin noui lucrări minunate. Decizia guvernului remarcă în mod meritat şi pe savanţii care prin descoperirile lor au înarmat practica şi au înlesnit înmulţirea bogăţiilor U.R.S.S.

Decernarea premiilor Stalin este o sărbătoare a culturii socialiste, este un triumf al ştiinţei sovietice care avansează vertiginos şi care cucereşte înălţimile cele mai noi ale gândirii omeneşti. Sub nici o organizare socială nu au existat, nici nu puteau să existe, condiţiuni atât de favorabile pentru desvoltarea în toate direcţiile a culturii, pentru creşterea intelectualităţii ştiinţifico-technice ca în U.R.S.S. Socialismul a eliberat gândirea ştiinţifică de lanţurile burgheze. Din primele luni ale Revoluţiei din Octombrie din Rusia, ştiinţa a fost pusă în slujba celor ce muncesc. Pentru prima oară în istorie, a avut loc cea mai strânsă apropiere, a ştiinţei de popor de viaţă. Şi aceasta a deschis în faţa oamenilor gândirii creatoare, în faţa savanţilor nostri, orizonturi infinite. Apropierea dintre ştiinţă şi viaţă s'a manifestat repede în special prin aceea că în U.R.S.S. descoperirile se fac nu numai prin eforturile savanţilor sau ale lucrătorilor institutelor

de cercetare. Ele se fac și de către practicieni, ingineri și technicieni, constructori și inventatori, stahanoviști ai producției.

Pentru revoluția victorioasă știința a devenit o condiție inerentă a întăririi victoriei și a desvoltării cu succes a nouii orânduiri. Trebuia ca în timpul cel mai scurt să se dea viață noilor forțe productive și să fie puse în serviciul poporului, multiplicând de multe ori mijloacele de producție în cele mai diferite domenii ale economiei. Evident, această problemă n'ar fi fost rezolvită dacă știința ar fi rămas apanajul unei caste alese de oameni și a unor oameni din popor izolați, care cu prețul unor lipsuri de necrezut și al unor lupte titanice au reușit să ajungă pe culmile ei. In condițiile regimului socialist și de stat sovietic știința a devenit cu adevărat populară.

Știința care nu se separă de popor, care nu se ține departe de popor, care este gata să slujească poporul, gata să predea poporului toate cuceririle științei și servește poporul nu cu sila, ci de bună voie și cu plăcere, numai o astfel de știință, ne învață tovarășul Stalin, poate să fie înaintată. Ea nu recunoaște fetișuri, nu are teamă să ridice mâna împotriva a ceeace-i vechi și și-a trăit traiul, ascultă cu atenție de vocea practicii, posedă într'un grad superior simțul noului. Patriotismul sovietic și sentimentul de mare preț a ceeace-i nou, educat în oamenii sovietici de către partidul bolșevic, servește drept acea puternică forță care inspiră pe oamenii teoriei și practicii spre noui îndrăzneli în domeniul științei și technicii.

Cei treizeci de ani de existență ai statului sovietic, au arătat ce posibilități inepuizabile s'au deschis în fața științei mulțumită faptului că ea a început să servească poporul, să servească socialismul. Incă dinainte de Războiul de apărare a patriei, U.R.S.S. dispunea de o armată imensă de vreo sută de mii de savanți. Si această armată a mers în pas cu cerințele Patriei ei, ale economiei, ale culturii socialiste, ea a contribuit în mod activ la întărirea regimului social și de stat sovietic. Acum a devenit pentru toți evident că una din multele socoteli greșite ale fascismului german a fost subaprecierea posibilităților științei și technicei sovietice. Gândirea creatoare înaintată nu a încetat nici chiar în cele mai grele perioade ale războiului, nici chiar în Leningradul asediat. Mai mult, știința și technica sovietică nu numai că au satisfăcut cerințele frontului, ale industriei, ale agriculturii dar au continuat să se desvolte mai departe. Aceasta o dovedește în mod elocvent, în special numeroasele nume ale laureaților premiilor Stalin, pentru lucrările proeminente din timpul războiului.

Acum trei ani, dela problemele de război, țara sovietică a trecut din nou la rezolvirea problemelor de construcție pașnică, la îndeplinirea programului grandios care a fost schițat de către I. V. Stalin. Țara avea să întărească victoria istorică obținută, să restabilească viața în raioanele ruinate de către cotropitorii nemți, să dobândească în toate ramurile economiei și culturii astfel de succese care să permită ca în anii cei mai apropiați să se întreacă nivelul de desvoltare de până la război al U.R.S.S., să se ajungă și să se întreacă cuce-

ririle științifico-technice ale țărilor străine. Aceasta presupunea mobilizarea tuturor forțelor oamenilor de știință și technică. Decizia guvernului cu privire la decernarea premiilor Stalin pentru anul 1947 dovedește că, plini de recunoștință pentru grija avută de ei, deplin conștienți de datoria lor patriotică și de marea răspundere pentru viitorul Patriei socialiste, oamenii sovietici nu precupețesc nimic azi pentru a face noui descoperiri științifice, a înmulții bogățiile materiale și spirituale ale Patriei, a întări puterea militară și autoritatea ei în ochii popoarelor din întreaga lume, îmbogățind prin aceasta știința universală și întărind tabăra antiimperialistă și democrată în fruntea căreia se găsește puternicul bastion al păcii: U.R.S.S.

I. V. STALIN
DESPRE NAȚIONALISM

„... In ce constă fondul deviațiunii spre naționalismul local?

Fondul deviațiunii spre naționalismul local constă în tendința de a se separa și a se închide în cadrul hotarelor naționale proprii, în tendința de a estompa contrazicerile de clasă din interiorul națiunii proprii, ... în tendința de a nu vedea ceea ce apropie și unește masele muncitoare ... și de a vedea ceea ce poate să-i îndepărteze.

... Pericolul acestei deviații constă în aceea că ea cultivă naționalismul burghez, slăbește unitatea muncitorilor ... și face jocul intervenționiștilor.

Acesta este fondul deviațiunii spre naționalismul local.

Sarcina partidului constă în a duce o luptă hotărîtă împotriva acestei deviații și în a asigura condițiile necesare pentru educația internațională a maselor muncitoare..."

Din raportul Comitetului Central al P. C. (b) al U. S. prezentat de I. V. Stalin la congresul al XVI-lea al P. C. (b) al U. S. (27 Iunie — 2 Iulie 1930).

I. V. STALIN
DESPRE PATRIOTISMUL SOVIETIC

...Forţa patriotismului sovietic constă în aceea că el nu are la bază prejudecăţi rasiste sau naţionaliste, ci adâncul devotament şi credinţa adâncă a poporului faţă de Patria lui Sovietică, prietenia frăţească a oamenilor muncii din toate naţiunile ţării noastre. Patriotismul sovietic îmbină în mod armonios tradiţiile naţionale ale popoarelor şi interesele vitale comune ale tuturor celor ce muncesc din Uniunea Sovietică. Patriotismul sovietic nu desbină ci, dimpotrivă, leagă strâns toate naţiunile şi popoarele ţării noastre într'o familie unică, frăţească. Aici trebuesc căutate bazele prieteniei nesdruncinate şi tot mai puternice a popoarelor Uniunii Sovietice. Totodată popoarele U.R.S.S. respectă drepturile şi independenţa popoarelor celorlalte ţări şi au dovedit totdeauna că vor să trăiască în pace şi prietenie cu statele vecine. Aici trebue căutată baza legăturilor care sporesc şi se întăresc, ale statului nostru cu popoarele iubitoare de libertate....

I. V. Stalin. Din cuvântarea ţinută la 6 Noembrie 1944, la a XXVII-a aniversare a Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie.

ASUPRA HYDROGEOLOGIEI IMPREJURIMILOR ORAŞULUI IAŞI

de Dr. NICOLAE MACAROVICI

Conducta care alimentează Iaşul cu apă potabilă dela Timişeşti şi care funcţionează dela anul 1911, se apropie de limita de vârstă, de asta peste un timp relativ scurt se va pune din nou chestiunea alimentărei cu apă a acestui oraş. Construirea unei conducte de 106 km., cum este cea dela Timişeşti la Iaşi, una dintre cele mai lungi conducte de alimentare cu apă din Eufopa, va fi oricând o lucrare grea şi foarte costisitoare. Datorită faptului acesta se va căuta din nou o altă soluţie. Dacă până atunci se va face legătura printr'un canal între Siret şi Bahlui, prin regiunea Criveşti (fapt de care nu putem fi prea siguri), o parte din debitul acestui canal va putea fi utilizat pentru alimentarea cu apă a Iaşului. In cazul când nu se va realiza canalul proectat, se vor cerceta din nou posibilităţile locale ale acestei alimentări. In vederea acestor cercetări voiu arăta mai jos cele cunoscute până acum în direcţia aceasta şi posibilităţile care ar mai putea fi. Pentru aceasta voiu arăta mai întâiu pe scurt geologia împrejurimilor Iaşului, sondajiile ce s'au făcut în această regiune, pânzele de apă ce circulă în regiunea Iaşului şi posibilitatea găsirei de alte pânze de cât cele cunoscute, în special în sondaje de adâncime.

I. **Geologia împrejurimilor oraşului Iaşi.** Pentru a se vedea geologia împrejurimilor oraşului Iaşi este deajuns să cercetăm un profil geologic dus prin dealul Repedea şi trecând peste albia Bahluiului, până în dealul Ciricului din vecinătatea imediată a Iaşului. Acest profil a fost descris pentru prima dată de către Gr. Cobălcescu (1, 2, 3), apoi de R. Sevastos (4) şi de profesor M. David (5). Succesiunea de pături din cuprinsul acestui profil (Fig. 1) este următoarea:

Profil geologic prin dealurile Repedea şi Ciric
(După Prof. M. David, R. Sevastos, şi Prof. I. Atanasiu
Sc. lungimii 1:200.000

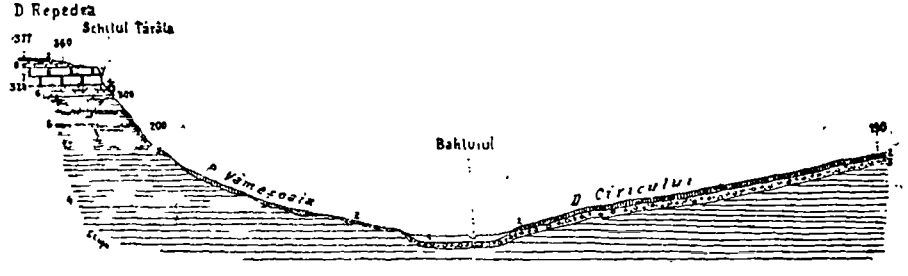

1 Argilă aluvionară din albia Bahluiului. 2 Lehm. 3 Nisipuri şi prundişuri de terasă. 4 Argile inferioare sarmatiene. 5 Argile cu intercalaţiuni de nisipuri. 6 Nisipuri cu intercalaţiuni de gresii. 7 Calcar oolitic grezos de Repedea (Sarmaţian). 8 Gresii în plăci şi cu intercalaţiuni de nisip.

1. La partea cea mai inferioară a profilului se găsesc marne argiloase care merg mult în adâncime, sub nivelul absolut al mării, după datele sondajului ce s'a

făcut în 1927 la Socola (9). Aceste marne argiloase se pot urmări, la suprafața solului, pe pârâul Vămișoaia până pe la altitudinea de 200 m. și au fost anumite de unii autori cu numele de „argile basale" (5). Ele ies la zi în orice sapatura de 10—15 m. adâncime și după poziția lor generală strategică trebuesc a fi atribuite la Sarmațianul mijlociu (Besarabian). Dacă ne ridicăm spre Repedea găsim:

2. Intre 200 m. și 300 m. altitudine se observă argile galbene cu intercalațiuni subțiri nisipoase.

3. Dela 300 m. până la 320 m. altitudine argilele galbene trec în nisipuri cu unele intercalațiuni de gresii. In aceste nisipuri circulă o pânză de apă.

4. Intre 320 m. și 360 m. apare așa numitul „Calcar de Repedea", tot de vârsta Sarmațianu.ui mediu și care de fapt la bază este un oolit cu bobul mic, pe o grosime de cca. 20 m., iar mai sus trece în gresii, uneori destul de friabile și cu intercalațiuni nisipoase între ele.

Atât în oolit cât și în gresii și'n intercalațiunile nisipoase dintre ele se găsesc cantități mari de valve fosile de **Mactra podolica** Cob. și de **Modiola marginata** Eichw. Aceste două forme caracterizează mai ales colitul. Deasupra lui, în gresii și nisipuri, se'ntâlnesc pe lângă acestea și alte forme, cum sunt de pildă: **Cardium fittoni** d'Orb., **Tapes vasluensis** Sim., **Cerithium disjunctum** Sow., **Trochus, Neritina**, etc., iar foarte rar **Mactra fabreana** d'Orb.

Peste altitudinea de 360 m. se găsește mantaua de lehmuri care acoperă tot platoul dela Repedea. Această manta de lehmuri se coboară peste tot pe coastele pârâului Vămișoaia, până jos în albia majoră a Bahluiului.

In albia Bahluiului găsim următorul profil, dat de R. Sevastos (4), după sondajele ce le-a executat, împreună cu Ing. N. Paianu, pe această albie la 1896, în regiunea abatorului Iași.

1. Incepând dela suprafață se întâlnesc 3—4 m. de argilă aluvionară, albăstrue, impermiabilă. Stratul acesta de argilă separă complect pânza de apă provenită din precipitațiunile atmosferice și care circulă separat de apele ce se găsesc sub argilele acestea, în aluviunile propriu zise.

2. Imediat mai jos se găsesc aluviunile formate mai întâiu din argile nisipoase, în grosimea de 1—2 m.

3) Mai jos urmează 3—5 m. de nisip aspru, alteori cu bobul fin, de culoare verde-albăstrue.

4. Urmează apoi un strat de prundișuri amestecate cu nisipuri aspre, în grosime de 1—3,50 m.

In stratele 2, 3 și 4 circulă apă cu un debit, calculat de Ing. Paianu, la cca. 5.000 mc. în 24 ore.

Toată această succesiune de pături aluvionare, care au o grosime de 10—11 m.; se reazimă pe marnele albăstrui sarmațiene, pe care le-am gasit și în profilul din dealul Repedea. Sevastos și Paianu au ridicat 5—6 profile deacurmezișul albiei Bahluiului, trasate între satul Dancu (la West de Hulboca) și satul Lețcani (la West de Iași). Cu această ocazie s'a constatat de către Sevastos (4) că depozitele aluvionare sunt mai groase în aval, la Dancu, și mai subțiri în amonte, la Lețcani.

Pentru a complecta profilul să trecem pe stânga Bahluiului, pe unul din dealurile din cuprinsul lașului sau din vecinătatea acestuia, cum ar fi dealurile Copoului, Șorogarilor sau Ciricului. In carierele din care se scoate nisip din dealul Șorogari, în vecinătatea barierei dela Moara de Vânt, la cota 110 m., se poate prinde următorul profil, care a fost dat și de Sevastos (4):

1. Sub pământul vegetal se găsesc câțiva metri de lehm, cu concrețiuni calcaroase la baza lui.

2. Imediat sub lehm urmează 2 m. de argile vinete, stratificate, în alternanță cu pături subțiri nisipoase.

3. Sub aceste argile se găsește 0,80 m. de sinip portocaliu, ruginit, cu prundiș la baza lui („prundișul și nisipul de Ciric").

Intregul profil se reazimă pe marnele argiloase, albăstrui, din Sarmațianul mijlociu.

Inspre Răsărit de Șorogari, în dealul Ciricului, profilul se menține acelaș,

însă cota la care se găseşte „nisipul şi prundişul de Ciric" este mai mică. Determinarea acestei cote se poate face după linia captărilor din acest deal. Drenele acestei captări se găsesc cam la curba de 90 m. altitudine, marcând tot odată faţa superioară a argilei sarmaţiene. Aici succesiunea de pături se schimbă puţin. Peste argila sarmaţiană se găsesc tot prundişurile roşcate întâlnite şi la Şorogari. Deasupra lor urmează un nisip aspru ca şi la Şcrogari, peste care se găseşte un nisip fin argilos cunoscut de către locuitori sub numele de „Pufar". Peste pufar urmează tot argila vânătă cu intercalaţiuni subţiri nisipoase, cunoscută dela Şorogari, apoi lehmul care aici, în unele locuri, are grosimi de peste 16 m.

Din prundişul dela baza acestui profil, adică din „prundişul de Ciric", Sevastos (4) şi Cobălcescu (2) citează o serie de fosile remaniate din Sarmaţian, cum sunt: **Cerithium pictum** şi **Tapes gregaria**, apoi dintre moluştele quaternare: **Unio** sp., **Corbicula fluminalis** Müller şi **Corbicula iassyensis** Cob. şi oase şi coarne de **Megaceros hibbernicus** Owen. Tot de aici sunt cunoscute şi măsele şi defense de mamuţi (**Elephas primigenius**). Cobălcescu determină din aceste „nisipuri şi prundişuri de Ciric" diferite forme de gasteropode fosile (2), sum sunt: **Vivipara romaloi** Cob., **Vivipara mândrescui** Cob., **Cyclas subnobilis** Cob., **Melanopsis acicularis** etc.

După sum observă Sevastos (4) şi mai târziu profesor Ion Athanasiu (6) valea Bahluiului are cele două versante cu totul asimetrice. Versantul drept (sudic) se ridică până la 390 m. altitudine (în dealul Repedea), pe când cel stâng (nordic) ajunge deabea la 209 m. (în dealul Chiriţă).

Această asimetrie este datorită în primul rând înclinării generale a păturilor din regiunea Iaşilor, care au o înclinare dela NW spre SE. Inclinarea aceasta este numai de 2—3 grade.

Bahluiul în timpul Pleistocenului, după cum bănueşte profesor Ion Atanasiu (6), a avut direcţia de scurgere tot dela West către Est. Probabil că atunci avea o cantitate mai mare de apă decât astăzi şi datorită acestui fapt puterea lui de eroziune a fost mai mare. In mod treptat apele lui atacară malul drept (sudic), astfel că linia cursului său s'a deplasat spre Sud odată cu adâncirea albiei, iar pe versantul stâng (nordic) îşi lăsa aluviunile sub formă de depozite de nisipuri şi prundişuri („nisipurile şi prundişurile de Ciric"), pe măsură ce îşi deplasa cursul către Sud. Aceste depozite de Ciric le găsim la baza lehmului pe toate dealurile depe stânga Bahluiului din vecinătatea Iaşului. Aşa, aceste depozite se pot urmări atât pe versantul estic cât şi pe cel westic al dealurilor Şorogari, Aroneanu, Ciric, Şapteoameni , cum şi în lungul cornişei de alunecări depe dealul Copoului, ieşind la zi în unele locuri pe versantul estic al acestuia dintre Şcoala Normală „Vasile Lupu" şi Ţicău. Aceste nisipuri se ivesc deasemenea uneori în săpături în regiunea Palatului Administrativ, la Râpa Galbenă şi în lungul Păcurarilor.

Ca vârstă, eroziunea văei Bahluiului s'ar fi început, după profesor Ion Atanasiu (6), din timpul lui **Elephas antiquus** (Pleistocenul mediu) şi se continuă şi astăzi.

II. **Sondajiile din regiunea Iaşului.** In ultimile decenii ale secolului trecut punându-se din ce în ce mai mult problema alimentării cu apă a oraşului Iaşi, s'au făcut o serie de cercetări şi sondajii pe o rază de circa 20 km. în jurul acestui oraş. Cele mai multe sondaje, circa una sută, însă de mică adâncime, s'au făcut de Inginerul N. I. Paianu, sondaje ce au fost studiate din punct de vedere geologic de către R. Sevastos (4). Cea mai mare parte din aceste sondaje s'au executat pe albia majoră a Bahluiului (60 sondaje în lungul a 4—5 secţiuni) şi au mers numai până la argila sarmaţiană de sub aluviunile acestui râu. Tot de mică adâncime au fost şi sondajele făcute de Ing. N. Paianu pe coasta dealurilor depe stânga Bahluiului. Sondajele acestea au mers tot numai până la argila sarmaţiană şi rezultatele lor sunt consemnate în rapoartele din dosarul cu Nr. 538/1896 (arhiva Primăriei Iaşi) dela Arhivele Statului Iaşi.

Profilul acestor sondaje l'am dat mai sus, la Cap. I. Cu diferitele ocazii se pomeneşte şi de un sondaj mai adânc făcut la anul 1894 de către Ministerul de Domenii, pe versantul răsăritean al dealului Copou, lângă Şcoala de Arte şi Meserii

(adică la extremitatea nordică a cartierului Ţicău) şi care sondaj a mers până la 200 m. adâncime, trecând numai prin argile. După cele ce ne spune P. Poni (7), la adâncimea de 100 m. au fost emanaţiuni de gaze combustibile. La 130 m. adâncime s'a dat de un strat subţire de lignit, iar la 160 m. adâncime sonda a intrat într'un strat de argilă nisipoasă cu apă, apa s'a ridicat până la suprafaţă, împinsă de presiunea gazelor, după parerea lui Poni.

Datele acestui sondaj, după cum se vede, sunt destul de incomplecte. Nu ni s'au păstrat de fapt nici datele altor sondaje mai recente, cum de ex. a fost sondaju! din 1925 dela Şcoala de Agricultură Miroslava, a cărui probe s'au pierdut.

Singurul sondaj adânc, dela care avem date complecte, este sondajul ce s'a făcut în 1927 la Fabrica Ţesetura-Socola şi care date au fost publicate (8). Iată care este succesiunea de pături din acest sondaj, dela Socola:

1. Pământ negru şi lehm până la un metru adâncime.

2. Argilă plastică, albăstruie, aluvionară, cu resturi de moluşte remaniate din Sarmaţian (6,80 m. grosime).

3. Nisip feruginos, cu intercalaţiuni de argilă şi cu resturi de valve de moluşte (14,50 m. grosime).

4. Nisip quarţos fin, cu aceleaşi resturi de scoici (5,80 m. grosime). Între 22,30 şi 28,10 m. adâncime acest nisip conţinea apă.

Până aici sondajul a trecut prin aluviunile Bahluiului şi corespunde cu datele din sondajele studiate de Sevastos (4) din valea acestui râu.

Dela adâncimea de 28,10 m. în jos s'a intrat în argila sarmaţiană, întâlnindu-se în continuare următoarea succesiune de păturі:

5. Argile plastice albicioase, pe o grosime de 113,10 m., cu resturi rare de fosile, în special de Cardiacee indeterminabile şi în unele locuri cu intercalaţiuni subţiri de pietriş mărunt (între 28.10 m. şi 141,20 m. adâncime). In această argilă s'au constatat emanaţiuni de gaze combustibile de scurtă durată şi care au ars la gura sondei, mai ales cele venite dela adâncimea de 140 m.

6. Nisipuri pe o grosime de 37,80 m. In partea lor superioară sunt argiloase, spre partea lor inferioară devin quarţoase şi conţin concreţiuni mici feruginoase şi câteva foraminifere, unele din ele caracteristice Tortonianului din Basinul Vienei. (Dela 141,20—179 m. adâncime).

7. Argile şistoase plastice, cu acelaş fel de foraminifere ca şi în nisipurile dela punctul 6, în grosime totală de 87,06 m. (Dela 179—266,07 m adâncime).

8. Argilă plastică cenuşie, cu incluziuni albicioase de calcar, mai ori compacte. (Grosimea 5,93 m. între 266,07—272 m. adâncime).

9. Marnă calcaroasă, în grosime de 2 m., conţinând fragmente de piritâ şi gasteropode mici acoperite cu pirită. S'au mai găsit unele fragmente de Cardium, oase de peşti şi foraminifere de tipul depa întâlnit. (Dela 272—274 m. adâncime).

10. Marnă calcaroasă, 53 m. grosime, compactă, fină, cu pete feruginoase. Cuprinde resturi de cochilii de moluşte, de bryozoare şi 75 specii de foraminifere la fel cu cele caracteristice Tortonianului din Basinul Vienei. In această pătură s a constatat o pânză de apă sărată, ascendentă şi care a curs la suprafaţa solului timp de câteva zile. (Dela 274—327 m. adâncime.

11. Marne albastre şistoase, cu câteva specii de foraminifere tortoniene. (Dela 327—342 m. adâncime).

Sondaju! s'a oprit la adâncimea de 342 m., adică la 302 m. sub nivelul mării Gura sondei a fost la 40 m. altitudine deasupra nivelului mării.

In afară de sondajele arătate mai sus şi care nu au dus la rezultate practice, altele nu s'au săpat în regiunea Iaşului. Este foarte probabil că dacă în sondajul dela Socola se străbatea marna argiloasă până la baza ei, adică se săpau încă cca. 2—300 m., se pătrundea până la fundamentul cretacic şi se ajungea în felul acesta la rezultate ştiinţifice foarte interesante.

III. **Pânzele de pă din împrejurimile oraşului Iaşi.** In primul rând trebuie să menţionăm apele care circulă sub albia majoră a Bahluiului, la adâncimea de 4—5 m. dela suprafaţă, adică sub argila aluvionară peste care curg apele albiei minore a Bahluiului şi la suprafaţa căruia se strâng apele meteorice şi de revărsare. Aceste

ipe, dela suprafaţa nu au nici o legatură, după cum ne spune Sevastos (4) şi Ing. Paianu (10), cu cele care circula sub argila aluvionară. Acestea din urmă se alimentează din apele ce se-scurg din „prundişurile şi nisipurile de Ciric" care se găsesc sub lehmul din dealurile din stanga Bahluiului. Motivele ce îi fac pe aceşti autori sa presupună acest lucru este faptul că în toate sondajele ce s'au făcut în albia majoră a Bahluiului, apa de sub argila aluvionară a fost totdeauna ascendentă (cum s'a verificat şi mai tarziu) cu o temperatura constantă de 9,5 grade, ceiace arată că nu are nici o legatura cu apa dela suprafaţa. Debitul apei care circulă sub albia Bahluiului ar fi dupa calculele facute de Ing. Paianu, de cca. 5000 mc. în 24 ore.

In nisipurile şi prundişurile de Ciric de sub lahmul de pe dealurile Copoului, Şorogarilor, Ciricului şi şapteoameni, pe a caror versante sudice se găseşte aşezat laşul, circulă o pânza de apa despre care am vorbit deja la capitolul geologiei şi care alimentează conducta dela Ciric cu 200 mc. de apă pe zi. Tot această pânză de apa, a deservit, pâna la 1911, toate fântanile din cuprinsul Iaşului (dealul Copoului) şi care astazi curge sub formă de izvoare libere sau drenate, în lungul dealului Sararie, spre Ţicău apoi la Râpa Galbenă şi în lungul Păcurarilor (izvoarele depe strada Florilor, şoseaua Arcu, Cişmeaua Păcurari, cu un debit de aprox. 150 mc. în 24 ore. Drenele din Ţicău dau cam tot 150 mc. pe zi. Tot această panza de apa da izvoarele din cartierul Bogdan. La West de acest cartier este o mică ciuşmea ce curge liber şi dă vreo 3—4 mc. de apă pe zi. In afară de acest izvor captat, se vede pe str. Cazărmilor un părau ce îşi are originea într'o captare de sub cornişa de lehm din spatele cazarmilor şi care cornişă are aici numai vreo 7—8 m. înaltime. Părâul acesta dă un debit de peste 100 mc. în 24 de ore, fiind afluent al părâului ce trece printre cartierul Brener şi cartierul Bogdan şi care la rândul lui are cam acelaş debit, adunandu-şi apele din Podgoria Copou. In unele locuri se observa cum părâul din str. Cazarmilor taie argilele sarmaţiene de sub lehm. Imediat la Est de acest părău se găseşte un altul care ia fiinţa dela o captare veche dela capătul străzei Şipotei şi care are un debit de cca. 30 mc. pe zi. Izvoare date de această pânză de apa se văd şi pe str. Toma Cozma, cum sunt de pildă cele 2 izvoare dela imobilele cu numărul, 28—32 de această stradă, imobilele ce se găsesc aşezate între str. Belvedere şi str. Turcu. Debitul acestor 2 izvoare este până la 20 mc. în 24 ore.

Pânza de apă de sub lehmul depe dealul Şorogari alimentează fântânile din Tataraşi, debitul lor se poate socoti la cca. 100 mc. în 24 ore.

In afară de captările menţionate mai sus, mai este o captare veche la Valea Lupului (dela bariera Pacurari), apa ei provine tot din nisipurile şi prundişurile de Ciric de sub lehmul din partea locului şi care ar putea da un debit de aprox. 200 mc. pe zi.

La Sud de Iaşi se poate vorbi de o pânză de apă săracă, cum este cea din dealul Galata, dela contactul dintre lehm şi argila sarmaţiana de sub el. Uneori, având o suprafaţă de colectare mai întinsă, este capabilă să dea debite mai importante şi sa fie captate, cum e cazul captărei dela Valea Seacă ce deserveşte suburbia Nicolina cu un debit de 60—70 mc. pe zi.

Spre a termina trebuie să menţionăm şi pânza de apa dela Râpedea ce iese de sub colitul sarmaţian din acest deal şi care alimentează cu vreo 70—80 mc. în 24 ore conducta Râpedea, deservind regiunea Bucium-Socola. In această regiune sunt şi fântâni alimentate de pânza superficială de apă ce se găseşte între lehm şi argila sarmaţiană de sub el.

In rezumat putem spune că în regiunea Iaşului circulă 3 pânze mai importante de apă. In primul rând este pânza de apă ce este dată de calcarul gresos de Râpedea, care alimentează conducta Râpedea şi fântânile din această regiune. A doua pânză este dată de nisipurile şi prundişurile de Ciric care alimentează toate izvoarele depe Copoului, din Pacurari, din Tătăraşi şi conducta Ciric. Această pânză circulă şi sub albia Bahluiului. In fine cea de a treia este pânza superficială din regiunea Galata şi care alimentează conducta din Valea Seacă şi fântânile din regiunea aceasta.

In total cele 3 pânze de apa din jurul Iaşului ar putea da un debit de 5 6000 mc. de apă în 24 ore, daca socotim şi pânza de apa de sub albia Bahluiului.

Analizele chimice a apelor de sub această albie cerute de catre Ing. N. Paianu au o duritate de 15—16 grade germane. Aceste ape nu conţin amoniace şi nici azotiţi. Aceiaşi duritate se pare sa aiba şi celelalte ape din subsolul Iaşului.

Analiza bacteriologică cerută tot de Ing. Păianu pentru apele de sub albia Bahluiului, a dat un rezultat mult mai bun şi în acelaş timp admisibil decât analiza apei din conducta dela Ciric din vremea aceia.

Este foarte probabil că prin sondaje adânci de 8—900 m. s'ar putea da sub albia Bahluiului de o pânza de apă de adâncime, ascendenta în parte.
Este de observat că toate sondajele adânci cunoscute la Iaşi s'au oprit în marnele sarmaţiene sau în cel mai bun caz în cele mediteraniene. Din sondajul dela Socola putem stabili ca Sarmaţianul, în regiunea Iaşului, are o grosime de cca. 600 m. Sub el urmează în adâncime Buglovianul cu o grosime de cca. 10 m. şi mai jos Mediteranianul. Grosimea acestuia nu o putem şti decât foarte aproximativ.

Acum uremază întrebarea dacă sub Mediteranian vine direct Cretaceul, sau dacă înaintea acestuia este Eocenul cu Numuliţii. Oricum la baza Mediteranianului, adică între acesta şi Cretaceu, este foarte probabil că circulă o pânză de apă.

Cretaceul „ putem deduce că în regiunea Iaşului ar avea probabil o grosime de 150—200 m.

Sub Cretaceu este logic sa urmeze Silurianul. Intre Cretaceu şi Silurian, din cele ce se cunosc, circulă o pânză de apă. O altă pânză de apă ar urma să fie sub Silurian.

In rezumat putem spune că într'un sondaj, în regiunea Iaşului (pe Bahluiu) se va săpa eventual mai întâi cca. 250 m.în Sarmaţian (probabil mai mult în Sarmaţianul mijlociu decât în cel înferior), apoi se va trece prin Buglovian pe o grosime de cca. 10 m., pentru a se patrunde înMediteranian (Tortonian) care probabil că are aici o grosime de cca.200 m. La baza Mediteranianului este aproape sigur că va fi o pânză de apă. Calităţile apei din aceasta pânză nu le putem şti.

Sub Mediteranian va urma foarte probabil Eocenul, pe 20—30 m. grosime şi apoi Cretaceul de cca. 200 m. La baza Cretaceului este de presupus că va urma altă pânză de apă şi apoi o altă sub Silurian. Cu alte cuvinte în adâncime în regiunea Iaşului,s'ar putea presupune că circulă 3 pânze de apă. Calitatea apei din aceste pânze este greu de presupus.

Un sondaj de cca. 800—1000 m. adâncime ar rezolva toată lipsa noastră de cunoştinţe precise în domeniul Geologiei şi Hydrogeologiei adâncimilor oraşului Iaşi. Acest sondaj de cca. 1000 m. va lămuri compleet toate datele geologice ce le deţinem după informaţiile de până acum şi ar arăta dacă în adâncime nu se intercalează şi alte formaţiuni cum ar fi de ex. Permo-Carboniferul sau Devonianul înainte de a ajunge în Silurian, ceiace ar fi de mare interes ştiinţific şi poate în acelaş timp şi de interes practic.

BIBLIOGRAFIE.

1. **Gr. Cobălcescu: Calcarul de Răpidea.** (Revista Română de Ştiinţi, litere şi arte, A. II, pg. 685-699, Iaşi 1862).

2. **Gr. Cobălcescu: Studii geologice şi paleontologice asupra unor tărâmuri terţiare etc.** (Mem. Şcoalei Militare din Iaşi 1883).

3. **Gr. Cobalcescu: Studiul hydrologic pentru alimentarea cu apă a oraşului Iaşi.** (Supliment la Monitorul Comunei Iaşi, Nr. 8, din Martie 1896, pg. 80—83, Arhiva Primăriei Iaşi, Dos. Nr. 215, din 1912).

4. **R. Sevastos: Descrierea geologică**

a împrejurimilor oraşului Iaşi. (Anuarul Inst. Geologic al României, Vol. II, Buc. 1914).

5. **M. David: Cercetări geologice în podişul moldovenesc.** (Anuarul Inst. Geologic al României, Vol. IX, Buc. 1922).

6. **Ion Atanasiu: Contributions à la géologie des pays Moldaves** (Anuarul Inst. Geologic al României, Vol. XXII, Buc. 1940).

7. **Petre Poni: Descrierea mineralogică a României,** pag. 23-24. (Analele Ac. Rom. Ser. II, t. XXII, Mem. Secţ. Ştiinţifice, Buc. 1900).

8. **Nic. Macarovici et Th. Văscăuţanu: Le sondage de Socola (Jassy) en 1927** (Ann Sc. de l'Univ. de Jassy, t. XX, Iaşi 1935).

9. **Nic. Macarovici: Asupra prezenţei gazului natural în Podişul Moldovenesc** (Revista Ştiinţifică „V. Adamachi", Vol. XXVIII, Iaşi 1942).

10. **N. I. Paianu: Alimentarea cu apă a oraşului Iaşi** (Asociaţia română pentru înaintarea şi răspândirea ştiinţei. Congresul dela Iaşi din 1902, pag. 632, Buc. 1903).

CÂTEVA CONSIDERAȚIUNI ASUPRA MATERIEI VII

de Marcel PRENANT

Când analizezi fenomenele cele mai aparente ale vieții — având grijă de a rămâne mereu rațional — constați că aceste fenomene, oricât de misterioase ar părea uneori, se reduc — în explicația lor — la puterea de expansiune a materiei vii. Perzistența vieții, de-o pildă, adaptarea sa condițiunilor mediului, nu se înțeleg în chip rațional decât dacă nu pierzi din vedere niciodată, enorma masă de materie vie și de ființe vii, care dispar prematur, astfel că succesele nu sunt de fapt de întâmplări fericite. Intreaga teorie a selecției naturale — care stă la baza teoriei evoluției, ca și interpretările „non-finaliste" ale adaptării se bizue pe aceste fapte esențiale cu privire la materia vie. Este deci de cea mai mare importanță — din punct de vedere filozofic — de-a face bilanțul cunoștințelor noastre cu privire la aceasta.

Intreaga experiență chimică câștigată în această privință — de vreo 150 de ani încoace — a demonstrat mai întâi că materia zisă organică nu este cu totul diferită de materia zisă anorganică; apoi că legile conservării materiei se aplică atât în lumea vie ca și în cea brută. Creșterea materiei vii pretinde deci — în toate cazurile — consumarea de alimente potrivite, fie că e vorba de alimente minerale, cum se întâmplă pentru cea mai mare parte din vegetale — și în special pentru plantele verzi — fie că e vorba de ființe vii sau produsele lor de descompunere — pentru celelalte vegetale și pentru animale. Fiecare ființă asimilează alimentele sale, adică le transformă în materie asemănătoare propriei sale materii.

Asimilarea este deci un fenomen capital al vieții, ceea ce nu înseamnă că i se poate găsi — în afara vieții — analogii chimice, ce-au mai fost deacum semnalate.

Deja Engels, în „Anti-Dühring" scoate acest fenomen în evidență și lua ca exemplu fabricarea clasică a acidului sulfuric prin procedeul camerilor de plumb. Aș vrea să reamintesc și eu — între altele — cartea biologistului materialist italian **Erenanno Giglio-Toss** intitulată: „Problemele vieții" Turin 1900, autorul desvoltă aci, în primul capitol, exemplul ciclului de asimilare și reproducere a moleculelor de acid acetic, acestea fiind întâi transformate de către perclorurul de fosfor în tot atâtea molecule de clorură de acetyl, apoi aceste din urmă fiind transformate de către zinc-etil în tot atâtea molecule de methyl-ethylcetonă și fiecare din acestea la rândul lor furnizând două mole-

cule de acid acetic prin oxidare, astfel că la fiecare ciclu numărul moleculelor de acid acetic este dublat.

Astfel de scheme chimice de asimilare, cu toate că foarte sugestive, implică intervenţia tehnicei umane, care introduce în ordinea cuvenită, produsele chimice potrivite, adică alimentele şi eli mină produsele secundare din reacţia cercetată produse secundare ce le denumim în biologie produse de excreţie. Astfel în exemplul lui **Giglio-Toss**, omul introduce, într'o anumită ordine, alimentele — perchlorura de fosfos şi zinc ethyl-ul — şi trebue să elimine mai mult sau mai puţin regulat, rămăşiţele de oxychlorură de fosfor şi acidul clorhidric în primă reacţiune, ca şi clorurul de zinc în a doua reacţiune. In cuprinsul materiei vii însă nu găsim nici o intervenţie artificială de acest gen, în ceeace priveşte reacţiile chimice de asimilare.

Deci, ceeace caracterizează materia vie dealungul tuturor schimbărilor ce le suferă, — asimilând pe de o parte, desasimilând şi expulzând produsele de descompunere pe de altă parte — este o oarecare stabilitate, care permite identificarea fiinţei vii şi care, cunoscute fiind schimbarile sale — în mod paradoxal — ar putea fi socotite de unii ca lăsând loc liber interpretărilor spiritualiste, dar care în realitate este perfect accesibilă gândirii materialiste dialectice, aşa cum a demonstrat-o **Engels** în nenumărate rânduri:

„Tot aşa" ne spune el în **Anti-Dühring**, orice fiinţă organizată este în fiece clipă aceeaşi şi nu aceeaşi; în fiece clipă elaborează materii ce îi vin din afară şi secretă ea însăşi altele; în fiece clipă celule ale corpului său mor şi altele se formează; mereu — după un timp mai mult sau mai puţin lung, substanţa acestui corp este în întregime preschimbată, înlocuită prin alţi atomi, astfel că fiece fiinţă organizată este mereu aceeaşi totuşi alta".

In ultima vreme, utilizarea experimentală a izotopilor chimiei ne-a dat cea mai caracteristică ilustrare cu privire la această reînoire în stabilitate. Această metodă ne permite de a da unei fiinţe vii — în timpul unei perioade şi în cantitate cunoscută — alimentele sale obişnuite, în care anume atomi sunt ca „însemnaţi" prin faptul că sunt radio-activi şi pot fi urmăriţi în organism prin detectarea radio-activităţilor. Fără să intrăm în detaliile acestei experimentări foarte variate, să notăm numai aci realitatea reînoirii moleculelor de apă, a compuşilor fosforici şi a altor corpi (iod, potasiu, sodiu, calciu) în cuprinsul unui organism ce rămâne perfect normal. Aceasta confirmă în mod definitiv şi indiscutabil ceea ce se cunoaşte deja prin alte metode: ţesuturile în aparenţă cele stabile chiar, cum este scheletul de ex., sunt supuse unei continue mişcări ale materiei, mişcare dialectică, a cărei realitate globală s'a impus — cu încetul — tuturor biologiştilor moderni.

Dar nu este suficient să constatăm că substanţa vie este „mereu aceeaşi şi totuşi alta". Mergând mai departe trebue să vedem ce anume îi dă această proprietate, dacă nu în mod cu totul special, măcar

într'un anume grad deosebit; căci altminteri spiritualiștii și vitaliștii au atribuit imediat stabilitatea unui principiu material, rămânând numai schimbarea ca rezultat al fenomenelor fizico-chimice, desordonate prin ele însăși. Noi gândim dimpotrivă că studiile experimentale moderne ne îndreptățesc să considerăm structura în ceeace privește celulele vii, ca rezultat în același timp și al stabilității și al schimbării.

De pe la sfârșitul secolului trecut, ideile asupra structurii protoplasmei s'au schimbat mult. Folosind tehnici micrografici din ce în ce mai rafinate, morfologiștii de atunci căutau să definească cât mai multe detalii în structura celulei. Părăsind aproape cu desăvârșire studiul celulei vii, care li se părea prea puțin rodnic, ei își îndreptau atenția către sisteme de cercetare optică din ce în ce mai puternice, către noui fixatori și coloranți din ce în ce mai complecși. Ei descriau astfel, în nucleul în stare de repaos, un număr mare de substanțe nucleare, deosebite — după ei — prin modul lor de colorare și conformația lor. In ceea ce privește cytoplasma, ei discutau asupra structurei ei, dar, fie că era pentru ei fibrilară, reticulară, alveolară, vacuolară, filiformă, cale tubulară sau sferică, ea era în orice caz geometrică. O astfel de atitudine făcea din celulă un mozaic de elemente structurale independente și punea pe drept cuvânt problema: care dintre aceste elemente este lăcașul vieții și al particularităților sale esențiale?

Nucleul și centrozomul mai ales pentrucă era organiți deosebiți, apărură ca foarte autonomi și jucând un rol conducător. Cu ajutorul teoriei dualismului nucleur, după Hartman și Prowazek, ei erau văzuți chiar împărțindu-și, într'o oarecare măsură, dominarea celulei, nucleul fiind centrul trofic, centrozomul, centru cenetic.

Dar în același timp alte cercetări se străduiau să lege proprietățile protoplasmatice de legile fizice cunoscute. Chiar dacă ajungeau câteodată la exagerări mecaniciste, ele ajungeau aproape întotdeauna la rezultate pozitive și durabile. In acest fel experimentatori ca **Quincke, Bütschelei, Rhumbler,** modificând local tensiunea superficială a micilor picături lichide, imitau fagocitoza sau chiar și mișcările pseudopodice ale Amibelor, sau formarea carapacei la anumite Foraminifere chiar dacă lucrurile nu sunt totdeauna atât de simple, aceste experiențe au stabilit că, cu toată complexitatea ei, protoplasma nu se poate feri de legile capilarității, în măsura în care este fluidă. Alți biologi dădeau — asupra diviziunii mitotice a celulei — scheme experimentale sau chiar fictive, la care aplicau noțiuni curente de electrostatică, magnetism, osmoză, etc.

Dela aceste noțiuni ne rămâne, cel puțin convingerea că trebue să cercetăm în celulă influența fenomenelor electrice sau osmotice. In genere, legile fizice și chimice se aplică asupra substanței vii și se poate afirma că fenomenele vieții se petrec riguros în cadrul fenomenelor fizico-chimice.

Aceasta este semnificaţia operei lui Jacques Loeb, Georges Bohn şi a multor altor biologi cu tendinţe materialiste mecaniciste dela sfârşitul secolului al 19-lea şi începutul secolului XX.

Când — pe de altă parte — s'au sesizat că reactivii cytologici provoacă destul de deseori — pe preparate — aspecte artificiale, când se făcu revizuirea critică a celor deja descrise, când se acordă încrederea în studiul celulei vii, când se aplicară coloranţii vitali, şi technice noi — precum examenul pe fond negru şi mai târziu microdisecţia, multe din structurile semnalate, n'au mai avut decât un interes istoric. Totuşi mai rămân încă constatări asupra realităţii cărora nu există nici o îndoială: în nucleul în repaos, nucleolul sau nucleolii şi deasemeni — se pare cromosomii, a căror perzistenţă devine din ce în ce mai probabilă ; în nucleul în diviziune cromomerii sau particulele de cromatină aşezate dealungul cromozomilor ; în cytoplasmă, mitochondriile şi chondrioconţii — transpuneri moderne ale granulelor lui **Altmann** şi ale filamentelor lui Fleming, centrozomul apoi şi vacuolele, evidenţiate mai ales prin coloranţi vitali şi chiar elementele lui Golgi, vizibile prin anume impregnaţii metalice. Deci, fără a fi un mozaic — cum s'a crezut — protoplasma îşi păstrează o structură vizibilă având ca esenţiale elemente precedente descrise, însă putând cuprinde de asemenea — în diferite cazuri particulare — incluziuni variate.

Un timp oarecare a mai putut perzista părerea că elementele constitutive figurate ale celulei — sau cel puţin unele dintre ele — ar avea un rol preponderent şi diriguitor. Insă şi această părere fu pusă la îndoială când istologi ca **A. Prenant** au atras atenţia că structurile figurate sunt mai puţin supuse modificărilor decât partea amorfă a protoplasmei. Ori, viaţa implică schimbare : deci în protoplasma amorfă trebue să fie sediul esenţial al vieţii mai curând decât în organitele vizibile ale celulei. Mai justă decât ideia opusă, această ideie era totuşi şi ea incompletă, căci viaţa implică fără îndoială schimbarea, dar — aşa cum am văzut-o — schimbarea în identitate. Celula poate fi identificată individual, în timp ce schimburile cu mediul exterior reînoesc, fără preget, materia sa. Căci protoplasma, cu toate că amorfă microscopic şi optic vidă la ultra-microscop — nu este o soluţie banală, aşa cum s'a crezut. Căci ea are o individualitate şi o unitate chimică şi morfologică. Intre cei dintâi, **Bottazzi** afirmă această noţiune într'un chip pregnant, mergând până la schiţarea unei comparaţii între legătura moleculelor chimice ale protoplasmei şi aceea a atomilor unei molecule.

Legăturile între diferitele elemente protoplasmatice, n'au desigur rigiditatea legăturilor ultra-moleculare, dar ele există.

„Niciodată", a scris fiziologul **André Mayer**, „o proprietate a celulei nu variază în chip izolat. Niciodată — când se produce o reacţie celulară — ea nu se manifestă singură".

Studiile fiziologice moderne asupra fermentației respirației, asupra contracției mușculare, asupra sintezelor intra-celulare, îndreptățesc din plin această propoziție, arătând că aceste fenomene comportă întotdeauna reacții multiple înlănțuite sau imperechiate. Studiile cytologice moderne asupra evoluției celulelor — de pildă în ciclurile secreției — arată clar că nucleul, mitochondrii, vacuole, corpii lui Golgi, nucleoprotidele cytoplasmei... etc., variază paralel în decursul unor cicluri anume și nu în mod independent.

Dealtminteri, apa fiind constituantul cel mai abundent în protoplasmă, legătura fiecărui element protoplasmatic cu apa depinde de prezența și proporțiile tuturor celorlalți. Această dependență globală este de ordinul echilibrelor fizico-chimice și cytologiștii moderni după **expresia lui Zwaardemaker,** considera că protoplasma este: „un sistem complicat de faze coexistând în echilibru eterogen". **Bungenberg de Iorg** și alții au reușit dealtminteri să reproducă **în vitro** sisteme analoage cu toate că mai puțin complexe, cărora le-au dat numele de **coacervati** și ale căror proprietăți sunt ca o schiță, a proprietăților protoplasmei.

Această complexitate de structură, care n'ar fi altminteri posibilă fără existența în stare coloidală a celor mai multe dintre elementele protoplasmatice, și legăturile multiple care rezultă din aceasta, sunt garanțiile materiale ale stabilității celulare. Pentru a o înțelege trebue să comparăm aceste legături cu acțiunile reciproce ale diverselor țesături dintr'un organism sau cu cele ale diferitelor ființe vii într'o populație naturală. Dealtminteri, în cuprinsul unei atari comparații, nu poate fi vorba de loc de a considera diferitele țesături ale unui organism sau diferitele organite ale unei celule, ca tot atâția indivizi trăind unul lângă altul și de a reînvia sau chiar de a agrava o teorie colonială a organismelor — pe drept discreditate — sau o teorie symbiotică a celulelor — destul de multe ori desvoltată fără succes.

E vorba doar să notăm aceasta.

In condiții puțin variabile ale mediului, o populație naturală are — în genere — oarecare stabilitate. Intr'o pădure, de pildă, diferitele spețe constituante rămân aceleași din an în an, dar proporțiile lor variază puțin. După o distrugere parțială moderată pădurea se reface tot așa cum era înainte.

Ai fi tentat să-i atribui — cu ușurință — o „putere regulatoare" sau o „finalitate internă", dacă n'ai ști să analizezi de aproape condițiile acestei stabilități: constanța mediului fizic; constanța spețelor capabile de a se reproduce; în fine supra-abundența reproducerii lor și a numărului germenilor disseminați. Fără supraabundența germenilor, în special, ar fi fost o simplă justapunere de indivizi, care n'ar fi intrat în concurență pentru niciuna din necesitățile materiale și deci n'ar fi acționat unii asupra altora; însă supra-abundența determină între indivizi acțiuni reciproce, a căror ansamblu formează tocmai garanția stabilității.

Rezultă clar că unitatea unui organism pluricelular nu diferă în mod esențial de aceea a unei populații naturale, că organele, țesuturile, celulele cu raporturi reciproce — doar mai stricte — decât le au elementele constituante ale unei populații și că și aci aceste raporturi reciproce garantează reciprocitatea și regularea. La aceste concluzii duc toate rezultatele științifice recente în ce privește oamenii, culturile de țesuturi, studiul experimental al desvoltării, al regenerării și al grefelor. Tot astfel nu e nevoie de-a inaugura un principiu vital imuabil, nici macar un element material imuabil, pentru a explica identitatea celulei de-alungul întregului metabolism. E de ajuns ca diferitele părți constitutive, figurate și chimice, în toate gradele de structură, vizibilă, coloidală și moleculară, să aibă între ele legăturile strânse ce le-am văzut că le au efectiv, și ca toate să se simtă atinse, mai mult sau mai puțin, la modificarea fiecăreia dintre ele.

Reacțiile fizico-chimice, ale căror ansamblu constitue viața celulei, nu sunt deci în mod strict comparabil cu acelea ce au loc într'o eprubetă de experiență, chiar dacă s'ar lăsa schematizate prin equații identice. Chiar în stare coloidală de-ar fi, materia conținută în tubul chimistului este departe de a prezenta structura fisihierarchizată și foarte complexă a substanțelor vii. Reacțiile sunt aci adesea brutale și masive, într'o mare măsură independente de cantitatea materiilor în joc, ca și de forma sau natura pereților recipientului. In protoplasmă, nu este indiferent că aceeaș reacție pune în acțiune o cantitate de materie simplă sau înzecită, nici că se produce în cutare sau cutare punct al celulei, în contact cu organitul acesta sau altul, căci e cu totul rar ca acesta să se comporte ca un perete inert. Structura și forma organitelor celulare depind de fapt de reacțiile fizico-chimice ale protoplasmei. Aceasta este o noțiune banală, înțeleasă însă deseori în mod prea static.

Pentru a demonstra aceasta, voi lua exemplul spiculelor.

* * *

Se numesc astfel corpi mai ales minerali compuși în general din silice sau din carbonați de calciu care există în anume celule de animale diferite și a căror forme adeseori foarte complicate, sunt caracteristice încât sunt utilizate în mod curent în sistematică. Chestiunea care ne ocupă este deci aci foarte precisă.

De multă vreme avem trei soluții clasice la această problemă. Aceea a lui Haeckel invoca „biocristalinizarea", adică ea considera ca determinante forțele moleculare ale cristalizării și că pentru a explica diferențele între formele spiculelor și cele ale cristalelor obișnuite face să intervină mediul particular al cristalizării, care este în speță materia vie.

Explicația lui **Sollas** arată că spiculele s'ar desvolta în direcția celei mai slabe rezistențe mecanice și ar fi determinată de aceasta.

In fine teoria lui **Dreyer** și **Schultze** face apel la forțele de tensiune superficiale care ar acționa fie între vacuolele intraprotoplasmatice, fie în alte cazuri, între celule fie chiar — pe o scară superioară — între organe de dimensiune mai mare, precum sunt coșulețele vibratile ale bureților.

Aceste trei teorii au fost pe drept criticate ca insuficiente și eronate din multe puncte de vedere concrete. Astfel interpretarea lui **Haeckel**, nu se poate aplica la spiculele silicioase, care sunt făcute din silice amorfă și deci nu sunt supuse forțelor de cristalizare. Ipoteza lui **Sollas** nu este suficientă când vedem spicule care în loc să urmeze în creșterea lor membrane rezistente sau membrane de tensiune superficiale, le împing de o parte, cum se întâmplă la mulți bureți și Radiolari.

Teoria lui Dreyer, care vrea să deriveze toate formele spiculare dintr'un tip tetraxomique fundamental, nu ține seama de spiculele cu trei axe de simetrie dreptunghiulară, cum sunt cele de Bureți Haeckelinelizi.

Aceste critice nu exclud partea de adevăr din ipotezele precedente și nu semnifică că trebue să renunțăm la explicații materiale, nici să ne refugiem, cum a făcut-o **Minchin** și alții, înapoia abstracțiunilor cum sunt Ereditatea sau Selecțiunea. Căci aceste vorbe nu pot face să fie uitată realitatea concretă : chiar dacă forma spiculelor este ereditară și chiar dacă s'a fixat prin selecțiune trebue ca, de fiecare spiculă nouă, ce se constitue, condițiile fizico-chimice ale funcțiunii sale, să traducă precis — în materia sa — proprietățile moștenite. In aceasta constă problema, așa cum a remarcat-o **Woodland** ca o concluzie a unei serii de lucrări, în care din nenorocire, nu a sugerat măcar, vreo soluție.

Studiind nașterea spiculelor la larvele de oursin, care prin transparența lor oferă un material favorabil — am putut constata, până la ce punct este importantă desvoltarea procesului în timp. In aceste cazuri spiculele tinere apar într'un fel de tipar syncitial, format din celule ale mezemchimului și existența normală a acestui tipar este unul din factorii esențiali ai formei, așa cum o dovedesc diferite experiențe.

Insă tiparul nu are dintr'un început forma definitivă a spiculelor și creșterea depozitului calcaros nu se face cu totul regulat. Mai întâi, între cele două mici începuturi calcare, care — în mod normal — vor sfârși prin a da cele două prime spicule, se mai formează și altele în syncițiu. In cazuri anormale — ce pot fi provocate experimental — mai multe din aceste începuturi de spicule se desvoltă și se pot obține larve monstruoase cu mai multe spicule. Insă — de obicei — se produce un fel de criză, care ajunge la o redizolvare a celor mai multe din aceste începuturi, în folosul celor două spicule privilegiate.

Tot astfel, la un anumit grad al calificării — și poate în legătură cu modificările pe care această calificare le produce una din traveele

tiparului syncitial se rupe. Şi tot astfel când calcificarea a progresat pana în imediata vecinatate a epidermului ea provoacă în aceste proliferari localizate — ce dau naştere, de pildă — braţelor larvei pluteus şi care modifică forma tiparului spicular syncitial: de unde rezultă — un oarecare timp — un fel de întrecere între calcificare şi activitatea traveelor mezenchimului ce îi formează tiparul. Detaliile acestor procese sunt de importanţa secundară, însă esenţialul constă în aceasta: forma spiculei este rezultatul unei evoluţii şi orice încercare de a da o explicaţie fizico-chimică statică, care n'ar ţine seama de aceasta evoluţie, este sortită să dea greş. Este ispitit de a generaliza această concluzie şi de a zice că nu poate exista formă spiculară adevărată şi caracteristică — deosebită de o formă cristalină obişnuită, — decât dacă se produce o evoluţie a formei în cursul creşterii spiculii.

Se pot reaminti aci câteva observaţii ale lui **Dendy** asupra spiculelor Bureţilor silicioşi. Aceste corpuri — după cum se ştie de mult — prezintă un filament axial organic, într'o teacă de silice, dar în continuitate cu cytoplasma, la extremităţile sale — sau cel puţin la una din ele, atât timp cât durează creşterea. Or, Dendy afirmă că filamentul axial ar fi o bacterie ce ar creşte prin extremitatea sa, în acelaş timp când celula îl închistează cu silice şi că ar avea loc ca o întrecere de viteză între celulă şi bacterie până ce — închistarea fiind completă — creşterea filamentului ca şi creşterea spiculei se opresc.

Cu toate rezervele ce pot fi făcute cu privire la natura bacteriană a filamentului avial, reiese că — pentru **Dendy** — formaţiunea spiculei rezultă şi aci dintr'o evoluţie, creşterea filamentului axial provocând creşterea tecei de siliciu şi reciproc.

* * *

Daca am desvoltat chestiunea formelor spiculare — care este destul de minimă prin ea însăşi — am făcut-o de oarece aceasiă chestiune demonstrează net interacţiunile între reacţiile chimice şi formele structurale în celulă. Deasemeni pentru motivul că aceste concluzii se împacă cu acelea spre cari duc probleme biologice foarte diferite, inclusiv cele ale embriologiei cauzale. Pretutindeni reiese din studiile moderne ideea că cu cât formele vii se îndepărtează de celelalte forme, cu atât este mai iluzoriu de a căuta să le explici prin cauze statice şi că cu atât este mai indispensabil de a ţine seama de evoluţia lor. Chestiunea elementelor structurale ale protoplasmei nu se pune altfel.

Vieaţa unei celule apare deci ca un ansamblu foarte complex de reacţii fizico-chimice care influenţează fără încetare unele asupra altora. Aceste reacţii depind de fine structuri protoplasmatice, dar şi aceste din urmă, la rândul lor — sunt condiţionate de primele. La un moment dat, structura şi compoziţia chimică exprimă întreg trecutul materiei vii, ceeace înseamnă ca fizico-chimistul — oricât de

precise ar putea deveni analizele sale — nu ar putea să-și dea perfect seama de materia vie sub formele sale celulare; și că nu poți spera deloc — chiar dacă s'ar descoperi vreun nou fenomen fizic sau chimic — că s'ar putea realiza synteza vieții sub aceste forme foarte evoluate. Pe de altă parte însă stabilitatea relativă a materiei vii — care e proprietatea sa cea mai curioasă — date fiind schimbările ce le suferă necontenit această materie — pare să fie garantată prin însăși complexitatea protoplasmei și prin interacțiunile multiple ce se observă între constituantele chimice și elementele morfologice. Astfel devine de prisos orice ipoteză vitalistă sau transcendentă a materiei.

Cu 15 ani în urmă, acest articol s'ar fi oprit aci. Vieața apărea în toate cazurile, legată de structura celulară a materiei și bacteriile care păreau atunci ușor aberante, au fost cuprinse și ele în regula comună, de când s'a putut descoperi nucleul lor. Dar odată cu descoperirile făcute de Stanley în 1935, asupra structurii ultra-virusurilor, este necesar de a adăoga câteva cuminte cu privire la acest subiect.

De fapt, până în 1935, ultra-virusurile — cunoscute prin proprietățile lor biologice dar invizibile la microscop, — erau considerate ca ființe vii foarte mici, legate de bacterii prin intermediari.

Dela această dată încoace, biochimiștii s'au apucat să izoleze și să purifice anume virusuri prin metode pur chimice, să le obțină în stare cristalizată, să definească structura lor — prin razele X — adică prin metode aplicate cercetării tuturor cristalelor, să determine că e vorba în privința lor de nucleoprotide pure și să verifice — nu mai puțin — că după trecerea prin această stare pură și inertă, ele pot fi reinoculate unui oaspete convenabil și să-și reia virulența, adică — mai în special — capacitatea lor de asimilare și multiplicare, ceeace făcea din ele ființe vii precise — cu toate că rudimentare.

Fără a trece pe teritoriile altor aspecte ale chestiunii, ci mărginindu-ne numai la procesele de asimilare, se poate extrage — din toată această expunere — următoarea noțiune generală că la acest nivel de vieață un acelaș proces poate fi calificat înmulțire, dacă îl considerăm din punct de vedere biologic sau creștere autocatalitică dacă îl considerăm sub aspectul său chimic: acest proces consistă în faptul că, în contact cu molecula nucleopriotidei, alimente încă nedeterminate — luate dela oaspete — sunt transformate într'o moleculă cu totul asemănătoare nucleoprotidei, într'un fel de „copie" a moleculei inițiale.

Trebue să atragem atenția aci asupra faptului că — în celulele propriu zise — fenomene cu totul asemănătoare se petrec fără îndoială cu nucleoprotidele nucleului, adică față de „géni" și că creșterea lor autocatalitică corectă formează substratul eredității, în timp ce neregularitățile de reproducere ale moleculelor inițiale sunt la originea mutațiunilor. Trebue menționat deasemenea și faptul că dacă biochimiștii nu cunosc încă „**in vitro**" asemenea procese de creștere

autocatalitica pentru nucleo-protide, au pus-o însă în evidenţă — de curând — pentru enzimele proteice, ca tripsina asimilând tripsinogenul şi pepsina, asimilând pepsinogenul după legi autocatalitice. Suntem deci încă abia la începutul verificării experimentale ale acestei gândiri a lui Engels (Anti-Dühring t. I.):

„Vieaţa este modul de existenţă a corpurilor albuminoide. Dacă chimia ar reuşi vreodată să producă artificial albumină, această albumină ar manifesta neapărat fenomene vitale — oricât de slabe ar fi acestea... E drept că trebue însă să te întrebi dacă chimia va descoperi în acelaş timp alimentele convenabile (acestei albumine) pentru această albumină".

Rămâne să facem legătura între noţiunile scoase din studiul celor mai mari molecule proteice, cu noţiunile la care am ajuns la începutul acestui articol şi care arătau vieaţa în manifestările sale superioare, legate de o complexitate cu mult mai mare a materiei. Fără îndoială că în această privinţă trebue să aşteptăm că studiul ultravirusurilor celor mai grele să fie dus mai departe: există o serie întreagă între virusul mozaicului tutunului, studiat mai întâi de **Stanley** — şi compus din nucleoprotida pură, — şi **Rickettsia,** vizibile la microscop sau chiar cu privire la bacteriile veritabile, cu structura lor celulară. In unele din ele nucleoproteida este asociată cu grăsimi şi glucide şi rezultă atunci că materia vie e un amestec de molecule diferite, ce nu pot fi separate chimic fără a face să dispară proprietăţile caracteristice ale virusului. Pe de altă parte microscopul electronic, care permite să fotografiezi particule de 10 milienimi de milimetri, permite să descoperi în cele mai mari virusuri o veritabilă strictură, cu zone mai mult sau mai puţin dense şi un fel de membrane limitante şi uneori chiar (la anume bacteriofagi) un fel de apendice în formă de bici. Deci toate tranzacţiile par să existe între cei mai fini viruşi — care nu sunt decât molecule de nucleo-protidă — şi cei mai mari viruşi care au deja structură de bacterii dar în care nucleo protida pare să rămână elementul esenţial al constituţiei chimice; şi înfine adevăratele celule cu nucleul lor constant, format esenţialmente din nucleoprotide.

Viitorul va arăta cum se nuanţează în aceste diferite cazuri, procesele de asimilare şi ale reproducţiei. In nici într'un caz însă — oricum ar fi — el nu va reînvia — în această privinţă — în mod valabil nicio ipoteză vitalistă.

QUELQUES REMARQUES SUR LA MATIERE VIVANTE [1])

par Marcel PRENANT

Quand on analyse, avec le souci de rester toujours rationnel, les phénomènes les plus apparents de la vie, on constate que ceux-ci. si mystérieux qu'ils aient pu sembler parfois, se ramènent, dans leur iexplication, à la puissance d'expansion de la matière vivante. La persistance de la vie, par exemple, son adaptation aux conditions du milieu, ne se comprennent rationnellement que si l'on ne perd jamais de vue l'énorme masse de matière vivante et d'êtres vivants qui disparaît prématurément, de sorte que les succès ne sont, en somme, que des hasards heureux. Toute la théorie de la sélection naturelle, qui est à la base de celle de l'évolution, comme aussi des interprétations non-finalistes de l'adaptation, repose sur ces faits essentiels concernant la matière vivante. Il est donc du plus haut intérêt philosophique de faire le point sur nos connaissances concernant celle-ci.

Toute l'expérience chimique acquise à cet égard, depuis 150 ans, a montré d'abord que la matière dite organique n'est pas foncièrement différente de la matière dite inorganique, puis que les lois de la conservation de la matière s'appliquent dans le monde vivant comme dans le monde brut. L'accroissement de la matière vivante exige donc, en tous les cas, la consommation d'aliments appropriés, qu'il s'agisse d'aliments minéraux, comme il arrive pour la plupart des végétaux, et notamment pour les plantes vertes, ou bien pour les autres vegétaux et pour les animaux, d'êtres vivants ou de leurs produits de décomposition. Chaque être assimile ses aliments, c'est-à-dire les transforme en matière semblagle à la sienne propre.

L'assimilation est donc un phénomène capital de la vie, ce qui ne signifie pas qu'on ne puisse lui trouver, en dehors de la vie, des analogues chimiques déja souvent signalés. **ENGELS** déjà, dans **l'Anti-Dühring**, le faisait ressortir, et prenait l'exemple de la fabrication classique d'acide sulfurique par le procédé des chambres de plomb. Je voudrais rappeler aussi, parmi d'autres, le livre du biologiste matérialiste italien **ERENANNO GIGLIO-TOS**, intitulé **„Les problèmes de la vie"** (Turin, 1900): l'auteur y développait, en son premier chapitre, l'exemple d'un cycle d'assimilation et de reproduction de molécules d'acide acétique, celles-ci étant transformées d'abord par les perchlorure de phosphore en autant de molécules de chorure d'acétyle; puis ces dernières l'étant par le zinc-éthyle en autant de molécules de méthy

1) Article écrit pour „Studii".

léthylcétone ; et chacune de celle-ci, à son tour, fournissant deux molécules d'acide acétique par oxydation ; si bien qu'a chaque cycle le nombre des molécules d'acide acétique est doublé.

De tels schémas chimiques d'assimilation, quoique très suggestifs, impliquent cependant une technique humaine, qui apporte dans l'ordre qu'il faut les produits chimiques convenables, c'est-à-dire les aliments, et élimine les sous-produits de la réaction recherchés, sous-produits qu'en biologie nous appellerions produits d'excrétion. Ainsi, dans l'exemple de GIGLIO-TOS. l'homme apporte dans un certain ordre les aliments perchlorure de phosphore et zinc-éthyle, et doit éliminer plus ou moins régulièrement les déchets oxyclorure de phosphore et acide chlorhydrique dans la première réaction, chlorure de zinc dans la seconde. Pas d'intervention artificielle de ce genre dans la matière vivante en ce qui concerne les réactions chimiques d'assimilation. Ce qui caractérise cette matière, à travers tous les changements qu'elle subit, assimilant d'une part, desassimilant et rejetant des produits de déchet, d'autre part, c'est donc une certaine stabilité, qui laisse l'être vivant reconnaissable et qui étant données ces changements, peut sembler paradoxale, certains comme laissant place à des interprétations spiritualistes. mais qui est parfaitement accessible à une pensée matérialiste dialectique comme **ENGELS** l'a bien montré à plusieurs reprises:

„De même, nous dit-il dans l'**Anti-Dühring,** tout être organisé est à chaque intant le même et non la même ; à chaque instant il élabore des matière qui lui viennent du dehors et en sécrète d'autres ; à chaque intant des cellules de son corps meurent et d'autres se forment ; toujours, après un temps plus ou moins long, la substance de ce corps est entièrement renouvelés, remplacée par d'autres atomes, de sorte que tout être organisé est constamment le même, et pourtant un autre".

En ces derniers temps, l'utilisation expérimentale des isotopes chimiques a donné de ce renouvellement dans la stabilité l'illustration la plus saisissante. Elle permet en effet de donner a un être vivant, pendant la période et dans la quantité que l'on veut, ses aliments habituels, ou certains atomes sont comme „marqués" du fait qu'ils sont radio-actifs et peuvent être suivis dans l'organisme par détection de leur radio-activité. Sans entrer dans le détail de cette expérimentation très variée, on notera simplement ici la réalité du renouvellement des molécules d'eau, des composés phosphores, et d'autre corps (iode, sodium, potassium, calcium) dans un organisme qui reste parfaitement normal. Ceci confirme de façon définitive et indiscutable ce que l'on savait déjà par d'autres méthodes : les tissus même d'apparence le plus stable, comme ceux du squelette, sont soumis à un incessant mouvement de matière, mouvement dialectique dont la réalité globale s'est imposée peu à peu à tous les biologistes modernes.

Mais il ne suffit pas de constater ainsi que la matière vivante est „toujours la meme et pourtant une autre". Allant plus loin, il faut voir ce qui lui donne cette propriété, sinon de façon toute particulière, du moins à un degré special : sans quoi spiritualistes et vitalistes auraient tot fait d'attribuer la stabilité a un principe immatériel, le changement seul résultant des phénomènes physico-chimiques par eux-mêmes désordonnés. Nous pensons, au contraire, que les études experimentales modernes mènent à considérer, dans les cellules vivantes, la structure comme rendant compte à la fois de la stabilité et du changement.

Les idées sur la structure du protoplasme ont bien changé depuis la fin du siècle dernier. Par des techniques micrographiques de plus en plus raffinees, les morphologistes d'alors cherchaient à définir dans la cellule le plus possible de détails structuraux, Abandonnant donc presque complètement l'étude de la cellule vivante, qui leur semblait insuffisamment fructueuse, ils portaient leur attention vers des systemes optiques, toujours plus puissant, des fixateurs nouveaux, et des colorants de plus en plus complexes. Ils décrivaient ainsi dans le noyau au repos un grand nombre de substances nucléaires, différentes, selon eux, par leur colorabilité et leur conformation. Pour le cytoplasme, ils discutaient sur sa structure ; mais, qu'elle fut pour eux fibrillaire, réticulaire, alvéolaire, vacuolaire, filaire, voire tubulaire ou sphérolaire, elle était en tous cas géométrique. Une telle attitude menait à faire de la cellule une mosaique d'éléments structuraux indépendants, et posait tout naturellement la question : lequel de ces éléments est le siège de la vie et de ses particularités essentielles? Le noyau et centrosome, surtout, parce qu'ils étaient des organites singulièrs, apparurent comme largement autonomes et jouant un rôle directeur. Avec la théorie du dualisme nucléaire, selon **HARTMANN** et **PROWAZEK**, on les vit même se partager, en quelque sorte, le centrosome comme centre cénétique.

Mais pendant ce temps d'autres recherches s'efforçaient de lier les propriétés protoplasmiques aux lois physiques connues. Même si elles aboutissaient parfois à des exagérations mécanistes, elles laissaient presque toujours des résultats positifs et durables. C'est ainsi que des expérimentateurs comme **QUINCKE, BÜTSCHLI, RHUMBLER,** modifiant localement la tension superficielle de gouttettes liquides, imitaient la phagocytose, ou encore les mouvements pseudopediane des Amibes, ou la formation du test chez certains Foraminifères : même si les choses ne sont pas toujours aussi simple, ces expériences ont établi que, malgré sa complexité, le protoplasme ne peut échapper aux lois de la capillarité, dans la mesure ou il est fluide. D'autres biologistes donnaient, de la division cellulaire mitotique, des schémas expérimentaux ou même fictifs, ou ils appliquaient des notions courantes d'électrostatique, de magnétisme, d'osmose. etc..... : De là nous reste, tout au moins, la conviction qu'il fant envisager dans la cellule l'influence de phénomènes électriques

ou osmotiques. De façon plus générale, les lois physiques et chimiques s'appliquent à la matière vivante, et l'on peut affirmer que les faits de la vie se passent rigoureusement dans le cadre des faits physico-chimiques. Telle est la signification de l'œuvre de JACQUES LOEB, de **GEORGES BOHN**, et de bien d'autres biologistes de tendances matérialistes mécanistes, à la fin du XIX-e et au début du XX-e siècle.

Quand on se fut aperçu, d'autre part, que les réactifs cytologiques provoquaient bien souvent, dans les préparations, des aspects artificiels, quand on fit la révision critique de ceux qui avaient été d'écrits, quand on eut rendu la confiance à l'étude de la cellule vivante, quand on y eut apliqué les colorants vitaux, et des techniques nouvelles, comme l'examen sur fond noir et plus tard la microdissection, bien des structures signalées n'eurent plus qu'un intérêt historique. Mais il en subsista dont la réalité ne fait pas de doute : dans le noyau au repos, le nucleole ou les nucléoles, et aussi, semble-t-il, les chromosomes, dont la persistance devient de plus en plus probable ; dans le noyau en division, les chromomères ou particules de chromatine échelonnées le long des chromosomes ; dans le cytoplasme, les mitochendries et les chendriocentes, modernes transposition des granules d'**ALTMANN** et des filaments de **FLEMMING**, le centrosome, puis aussi les vacuoles, révélées surtout par les colorants vitaux, et encore les éléments de Golgi, que fait voir certaines imprégnations métalliques. Dès lors, sans être une mosaique comme on l'avait cru, le protoplasme gardait une structure visible, dont les éléments précédents étaient l'essentiel, mais qui pouvait comprendre aussi, dans les divers cas particuliers, des inclusions variées.

Quelques temps encore put subsister l'opinion que les constituants figurés de la cellule, ou du moins certains d'entre eux, avaient un rôle prépondérant et directeur. Mais elle aussi fut mise en doute quand des cytologistes, comme **A. PRENANT**, firent remarquer que les structures figurées sont moins sujettes à se modifier que la partie amorphe du protoplasme. Or la vie implique le changement : c'est donc le protoplasme amorphe qui doit en être le siège essentiel, bien plutôt que les organites visibles de la cellule.

Plus juste que l'idée opposée, celle-ci était cependant incomplète aussi, car la vie implique le changement sans doute, mais,, nous l'avons vu, le changement dans l'identité. La cellule reste individuellement reconnaissable, tandis que les échanges avec le milieu extérieur renouvellent sans arrêt sa matière. C'est que le protoplasme, même microscopiquement amorphe et optiquement vide a l'ultramicroscope, n'est pas une solution banale comme on avait pu le croire. C'est qu'il a unei individualité et une unité ; chimiques et morphologiques. Parmi les premiers, **BOTTAZZI** affirme cette notion de façon saisissante, allant jusqu'à esquisser une comparaison entre la liaison des molécules chimiques du protoplasme et celle des atomes d'une molécule.

Les liaisons entre les divers éléments protoplasmiques n'ont certes pas la rigidité des liaisons intramoléculaires, mais elles existent. „Jamais, a écrit le physiologiste **ANDRÉ MAYER**, une propriété de la cellule ne varie isolément. Jamais, s'il y a une réaction cellulaire, elle ne se manifeste seule". Les études physiologiques modernes sur la fermentation, la respiration, sur la contraction musculaire, sur les synthèses intracellulaires, justifient pleinement cette proposition, en montrant que ces phénomènes comportent toujours de multiples réactions enchainées ou couplées. Les études cytologiques modernes sur l'évolution des cellules, par exemple dans les cycles de sécrétion, montrent bien que noyau, mitochendries, vacuoles, corps de Golgi, nucléoprotides du cytoplasme,... etc. varient parallèlement au cours de tels cycles, et non pas de façon indépendante.

D'ailleurs, l'eau étant dans le protoplasme le constituant le plus abondant, la liaison de chaque élément protoplasmique avec l'eau dépend de la présence et des proportions de tous les autres. Cette dépendance globale est de l'ordre des équilibres physico-chimiques, et les cytologistes modernes, à la suite de **ZWAARDEMAKER**, considèrent que le protoplasme est „un système compliqué de phases coexistant en équilibre hétérogène." **BUNGENBERG DE JONG** et d'autres ont d'ailleurs réussi à reproduire **in vitro** des systèmes analogues, quoique moins complexes, auxquels ils donnent le nom de coacervats, et dont les propriétés sont comme une esquisse de celles du protoplasme.

* * *

Cette complexité de structure, qui ne serait d'ailleurs pas possible sans l'état colloidal de la plupart des éléments protoplasmiques, et les liaisons multipes qui en résultent, son les garanties matérielles de la stabilité cellulaire. Pour le faire comprendre, il faut comparer ces liaisons aux actions réciproques des divers tissus dans un organisme, ou avec celles des divers êtres vivants dans une population naturelle. Dans un telle comparaison, d'ailleurs, il ne s'agit nullement de considérer les divers tissus d'un organisme ou les divers organites d'une cellule, comme d'autant d'individus vivant côte à côte, et de ressusciter, ou même d'aggraver, une théorie coloniale des organismes justement discréditée, ou une théorie symbiotique de la cellule, bien des fois développée sans succès. Il s'agit simplement de noter ceci.

Dans des conditions de milieu peu variables, une population naturelle a généralement quelque stabilité. Dans une forêt, par exemple, non seulement, d'année en année, les diverses espèces constituantes restent les mêmes, mais leurs proportions varient peu. Après une distraction partielle modérée, la forêt se reconstitue telle qu'elle était. On lui attribuerait volontiers un „pouvoir régulateur" ou une finalité interne, si l'on ne savait analyser d'assez pres les conditions de

cette stabilité : constance du milieu physique ; constances des espèces capables de se reproduire ; enfin surabondance de leur reproduction et du nombre de germes disséminés. Sans la surabondance de germes, en particulier, il y aurait simple juxtaposition d'individus, qui n'entreraient en concurrence pour aucune nécessité matérielle, et n'agiraient donc pas les uns sur les autres ; mais la surabondance créée entre les individus des actions réciproques, dont l'ensemble est justement la garantie de stabilité.

On ferait voir facilement que l'unité d'un organisme pluricellulaire ne diffère pas essentiellement de celle d'une population naturelle, que les organes, les tissus, les cellules y ont seulement des rapports réciproques plus stricts que n'en ont les constituants d'une population, et que, là encore, ce sont ces rapports réciproques qui garantissent la stabilité et la régulation. A cette conclusion mènent tous les résultats scientifiques récents touchant les hommes, les cultures de tissus, l'étude expérimentale du développement, de la régénération et de la greffe.

De même il n'est pas besoin d'imaginer un principe vital immuable, ni même un élément matériel immuable, pour expliquer l'identité de la cellule à travers tout le métabolisme. Il suffit que les divers constituants, figurés et chimiques, à tous les degrés de la structure visible, colloïdalle et moléculaire, aient entre eux les liaisons étroites que nous les avons vus avoir effectivement, et que tous se trouvent affectés plus ou moins par toute modification de chacun d'eux.

Les réactions physico-chimiques dont l'ensemble constitue la vie de la cellule ne sont donc pas rigoureusement comparables à celles qui ont lieu dans un tube à essais, même si elles se laissent schématiser par des équations identiques. Fut-elle colloïdale, la matière contenue dans le tube du chimiste est loin de présenter la structure finement hiérarchisée et très complexe des substances vivantes. Les réactions y sont souvent brutales et massives, dans une large mesure indépendantes de la quantité des matières en jeu, comme de la forme et de la nature des parois du récipient. Dans le protoplasme, il n'est pas indifférent que la même réaction mette en oeuvre une quantité de matière simple ou décuple, ni qu'elle se produise en tel ou tel point de la cellule, au contact de tel ou tel organite, car il est bien rare que celui-ci se comporte comme une paroi inerte. Structure et forme des organites cellulaires dépendante, en effet, des réaction physico-chimiques dans le protoplasme. C'est là une notion banale, mais comprise souvent de façon trop statique. Pour la montrer, je prendrai l'exemple des spicules.

* * *

On nomme ainsi des corps essentiellement minéraux, faits généralement de silice ou de carbonate de calcium, qui existent dans cer-

taines cellules d'animaux divers, et dont les formes, souvent très compliquées, sont caractéristiques au point d'être couramment utilisées en systématique. La question qui nous occupe est donc ici très nette.

On lui a donné depuis longtemps trois réponses classiques. Celle de **HAECKEL** invoque la „biocristallinisation", c'est-à-dire qu'elle considère comme déterminantes les forces moléculaires de cristallisation, et que, pour expliquer les différences entre les formes des spicules et celles des cristaux ordinaires, elle fait intervenir le milieu particulier de cristallisation, qui est la matière vivante. L'explication de **Sollas** est que les spicules s'accroîtraient dans la direction de moindre résistance mécanique, et seraient déterminés par celle-ci. Enfin la théorie de **DREYER** et de **SCHULTZE** fait appel aux forces de tension superficielle qui agiraient, soit contre les vacuoles intracytoplasmiques, soit, en d'autres cas, entre les cellules, ou même, à une échelle supérieure, entre des organes de plus grandes dimensions, tels que les corbeilles vibratiles des Eponges.

Ces trois théories ont été justement critiqués comme insuffisantes, et en défaut sur bien des points concrets. Ainsi l'interprètation de **HAECKEL** ne peut s'appliquer aux spicules siliceux, qui sont faits de silice amorphe, et ne sont donc pas soumis aux forces de cristallisation. Celle de **SALLAS** ne suffit plus quand des spicules, au lieu de suivre dans leur croissance des membranes résistantes ou des membranes de tension superficielle, les refoulent, comme il arrive chez beaucoup d'Eponges et de Radiolaires. La théorie de **DREYER**, qui mène à faire dériver toutes les formes spiculaires d'un type tétraxomique fondamental, ne peut rendre compte des spicules à trois axes de symétrie rectangulaires, comme ceux des Eponges Haeckelinellides.

De telles critiques n'excluent pas une part de vérité dans les hypothèses précédentes, et ne signifient pas qu'il faille renoncer a des explications matérielles, ni se réfugier, comme l'ont fait **MINCHIN** et d'autres, derrière des abstractions comme l'Hérédité ou la Sélection. Car de tels mots ne peuvent faire oublier la réalité concrète : même si la forme des spicules est héréditaire, et même si elle s'est trouvée fixée par sélection, il faut qu'a chaque spicule nouveau qui se constitue, les conditions phsyco-chimiques, de sa formation traduisent précisément, dans sa matière, les propriétés héritées. Là est le problème, comme l'a justement fait ressortir **Woodlond**, en conclusion d'une série de travaux ou, malheureusement, il n'a pas même suggéré une solution.

En étudiant la genèse des spicules chez les larves d'Oursin, qui sont par leur transparence un matériel favorable, j'ai pu constater à quel point importait le déroulement des processus dans le temps. Ici les jeunes spicules apparaissent dans une sorte de moule syncytial formé par des cellules de mésenchyme, et l'existence normale de ce moule est un des facteurs essentiels de la forme, comme le prouvent diverses expériences,

Mais le moule n'a pas d'emblée la forme définitive des spicules, et l'accroissement du dépot calcaire ne s'y fait pas en toute régularité. Dès le début, entre les deux petites ébauches calcaires qui, normalement, aboutirent à donner les deux premiers spicules, il s'en fait d'autres dans le syncytrium. En des cas anormaux, que l'on peut provoquer expérimentalement, plusieurs de ces ébauches grandissent, et l'on peut obtenir des larves monstrueuses à plusieurs spicules. Mais, normalement, se fait une sorte de crise, qui aboutit à la rédissolution de la plupart des ébauches, au profit des deux spicules privilégiés.

De même, à un certain degré de la calification, et peut-être en rapport avec les modifications qu'elle produit, une des **trouées** du moule syncytial se rompt. De même encore, quand la calification a progressé jusqu'au voisinage immédiat de l'épiderme, elle provoque dans celui-ci des proliférations localisés, qui donnent naissance, par exemple, aux bas de la larve pluteus, et qui modifient la forme du moule spiculaire syncytial : d'ou résulte, pendant quelque temps, une sorte de poursuite entre la calcification et l'extrémité des **trouées** de mésenchyme qui la moulent. Les détails de ces processus sont d'importance secondaire, mais l'essentiel est ceci : la forme du spicule résulte d'une évolution. et toute tentative d'explication physico-chimique statique, qui ne tiendrait pas comple de cette évolution, est vouée à l'échec.

Il est tentant de généraliser cette conclusion, et de dire qu'il ne peut y avoir forme spiculaire vraie et caractéristique, distincte d'une forme cristalline ordinaire, que s'il y a évolution de la forme, au cours de la croissance du spicule. On peut rappeler, ici, certaines observations de **DENDY** sur les spicules des Eponges siliceuses. Ces corps présentent, on le sait depuis longtemps, un filament axial organique, gainé de silice, mais en continuité avec le cytoplasme à ses extrémités ou à l'une d'elles au moins, tant que la croissance dure. Or **DENDY** assure que le filament axial serait une Bactérie qui s'accroîtrait par l'extrémité tandis que la cellule l'encysterait l'une et l'autre jusqu'a ce que, l'encystement étant complet, la croissance du filament et celle du spicule soient arrêtées. Quelques réserves que l'on fasse sur la nature bactérienne du filament axial, il reste que, pour **DENDY**, la formation du spicule résulte ici encore, d'une évolution, la croissance du filament axial provoquant celle de la gaine siliceuse, et réciproquement.

* * *

Si j'ai développé la question des formes spiculaires, qui est assez minime en elle-même, c'est qu'elle montre bien les interactions entre réactions chimiques et formes structurales dans la cellule. C'est aussi que ces conclusions s'accordent avec celles auxquelles mènent des problèmes biologiques très divers, y compris ceux de l'embryologie causale. Partout ressort des études modernes que, plus les formes

vivantes s'éloignent des autres, plus il est illusoire de chercher à les expliquer par des causes statiques, et plus il est indispensable d'envisager leur évolution. La question des éléments structuraux du protoplasme ne se pose pas autrement.

La vie d'une cellule apparaît, dès lors, comme un ensemble très complexe de réactions physico-chimiques qui influent sans cesse les unes sur les autres. Ces réactions dépendent des fines structures protoplasmiques, mais celles-ci, à leur tour, sont conditionnées par elles. A un moment donné, structure et composition chimique expriment tout le passé de la matière vivante considérée, ce qui revient à dire que le physico-chimiste ses analyses fussent-elles bien plus précises encore, ne semble pas devoir rendre complètement compte de la matière vivante sous ses formes cellulaires; et qu'on ne peut guère espérer, même a la faveur d'un phénomène physique ou chimique nouvellement découvert, réaliser la synthèse de la vie sous ces formes très évoluées. Mais d'autre part la stabilité relative de la matière vivante, qui est bien sa propriété la plus curieuse, étant donnés les change- par la complexité même du protoplasme, et par les interactions multiples qui s'y fait sentir entre constituants chimiques et éléments morphologiques. Ainsi est rendue superflue toute hypothèse vitaliste ou transcendante à la matière.

Il y a quinze ans encore, cet article aurait pu s'arrêter là. La vie paraissait en tous les cas, liée à la structure cellulaire de la matière, et les Bactéries, qui semblaient alors légerement aberrantes, sont rentrées dans la règle comme, depuis que l'on a pu déceler leur noyau. Mais à partir des découvertes faites par **STANLEY** en 1935, sur la structure des ultra-virus, il est nécessaire d'ajouter quelques mots à ce sujet.

Jusqu'en 1935 en effet, on ne considérait guère les virus, connus par leurs propriétés biologiques, mais invisibles au microscopes, que comme des êtres vivantes trés petits, reliés aux Bactéries par des intermédiaires. A partir de cette date, les biochimistes se mirent à isoler et purifier certains virus par des méthodes purement chimiques, à les obtenir cristallisés, à définir leur structure aux rayons X, par les méthodes applicables à tous les cristaux, à déterminer qu'il s'agissait de nucléo-protides purs, et à vérifier néanmois qu'après passage par cet etat pur et inerte, ils pouvaient être réinoculés à un hôte convenable, et reprendre par la leur virulance, c'est-à-dire, notamment, leur capacité d'assimilation et de multiplication, qui en fait des êtres vivants certains, quoique rudimentaires. Sans nous étendre sur d'autres aspects de la question, et en nous bornant à ce qui touche aux processus d'assimilation, on retire de tous les terme cette notion générale qu'à ce niveaux de la vie le même processus peut être qualifié multiplication, si on l'envisage du côté biologique, un accroissement autocatalytique, si on le considère sous son aspect chimique: il consiste en ce fait que, au contact de la molécule de

nucléoprotide, des aliments encore indéterminés, empruntés à l'hôte, sont transformés en une molécule toute semblable de nucléoprotide, en une sorte de „copie" de la molécule initiale.

On doit ici attirer l'attention sur le fait que, dans des cellules proprement dites, des phénomènes tout-à-fait comparables se passent sans doute pour les nucléoprotides du novau, c'est-à-dire pour les gènes, et que leur accroissement autocatalytique correct est le substrat de l'hérédité, tandis que les irrégularités de reproduction des molécules initiales sont l'origine des mutations. On doit mentionner aussi le fait que, si les biochimistes ne connaissent pas encore, **in vitro**, de tels processus d'accroissement autocatalytique pour les nucléoprotides, ils en ont mis en évidence, récemment, pour des enzymes protéiques, comme la trypsine assimilant le trypsias gène, et la pepsine assimilant le pepsiogène selon des lois autocatalytiques. On est donc bien au début de la vérification expérimentale de cette pensée d'**Engels** — Anti-Duhring, t. I. : „la vie est le mode d'existence des corps albuminoides. Si la chimie réussissait jamais à produire artificiellement de l'albumine, cette albumine manifesterait nécessairement des phénomènes vitaux, si faibles qu'ils fussent... On peut, il est vrai, se demander si la chimie découvrira en même temps les aliments convenables pour cette albumine".

Reste à relier ces notions, tirées de l'étude des plus grosses molécules protéiques, avec celles auxquelles nous a menés le début de cet article et qui montraient la vie, dans ses manifestations supérieures, liée à une complexité bien plus grande de la matière. Ici faudra-t il sans doute attendre que soit plus poussée l'étude des ultravirus les plus lourds: il en existe toute une série, entre le virus de la mosaique du tabac, tout d'abord étudié par **Stanley** et fait de nucléoprotide pur, et les **Rickettsia** visibles au microscope, ou même les véritables Bactéries avec leur structure cellulaire Dans certains d'entre eux le nucléoprotide est associé à des graisses et a des sucres, et il semble que dès lors la matière vivante soit un mélange de molécules diverses, qu'on ne peut séparer chimiquement sans faire disparaître les propriétés caractéristiques du virus. D'autre part le particules de 10 millienièmes de millimètres, permet de déceler dans les plus grands virus une véritable structure, avec des zones plus ou moins denses et des sortes de membranes limitantes, et parfois même (certains bactériophages) une sorte d'appendice en forme de fouet. Toutes les transitions semblent donc exister entre les plus fins virus, qui ne sont que des molécules de nucléoprotides, et les plus gros, qui ont déjà presque la structure de Bactéries, mais où le nucléoprotide semple rester l'essentiel de la constitution chimique; et enfin les véritables cellules, avec leur noyau constant, formé essentiellement de nucléoprotides. L'avenir dira comment se nuancent, en ces divers cas, les processus de l'assimilation et de la reproduction. Mais, quoi qu'il arrive, il ne fera renaître à ce sujet, de façon valable, aucune hypothése vitaliste.

DETERMINAREA IODULUI ÎN PRINCIPALELE ALIMENTE DIN ROMÂNIA

de Prof. Dr. I. VINTILESCU
Dr. A. OPARI
Dr. E. SAVOPOL

Studiul alimentației — problemă de o covârșitoare importanță în viața unui popor — presupune între altele determinarea compoziției chimice a alimentelor, fie în scopul de a ne da seama de valoarea nutritivă a unui aliment, fie în scopul de a analiza sau compune rații alimentare individuale sau colective.

In aceste cercetări autorii se servesc de tabele care exprimă compoziția alimentelor atât pentru principii nutritivi energetici: protide, lipide, glucide, cât și pentru substanțele minerale și vitamine, numite și elemente protectoare, de importanță biologică necontestată.

Autorii români care s'au ocupat cu studiul alimentației în România, au întrebuințat în anchetele lor, tabele de compoziția alimentelor întocmite de autori streini, pentru produsele alimentare din țările respective. Ori, aceste tabele diferă între ele, iar autorii români au întrebuințat când pe unele, când pe altele, astfel încât aceste diferențe constitue între altele una din cauzele principale care fac foarte anevoioasă și uneori chiar imposibilă o comparație între rezultatele anchetelor alimentare.

Tot astfel în privința iodului ca și în privința compoziției generale a alimentelor, există diferențe uneori considerabile între proporțiile de iod date pentru același aliment.

Dată fiind importanța pe care o are studiul alimentației precum și necesitatea de a se relua anchetele alimentare în România și a se continua la diferite epoci, era indispensabil a se stabili mai întâi compoziția alimentelor în România și a întocmi tabele de această compoziție. Fără îndoială că aplicarea acelorași tabele de către toți cercetătorii și după metode uniforme ,va permite ca rezultatele anchetelor, să fie nu numai comparabile între ele. dar și cât mai aproape de realitate.

Determinarea iodului în alimente constitue un capitol al marei probleme a studiului răspândirei iodului în natură.

Aspectele pe care le-a căpătat această problemă în decursul vremurilor, au fost foarte variate.

Odată cu descoperirea iodului în 1812 de către farmacistul B. Courtois în alga Varech, și comunicarea acestei descoperiri în 29 Noembrie 1812, Academiei de Științe, de către Clément, încep cercetările asupra repartiției iodului în natură și în special în vederea descoperirei metodei prime cea mai bogata în acest prețios element.

In 1814, Colin și Gaultier de Claubry, caută să rezolve problema formei sub care se află iodul în substanțele vegetale și animale, problemă care nici astăzi nu și-a găsit rezolvarea mulțumitor, dar care a dus la cercetări noui. între care se încadrează și acelea întreprinse de Dr. Vögel și Müller Rosswein în 1842, care pot fi considerate ca primele în acest domeniu. Acești autori întrezăresc existența iodului și în vegetale de apă dulce ca: Nasturțium, și deschid astfel seria cercetărilor în această direcțiune; totuși lui A. Chatin (1850), Van Ankum (1854) și lui Rabourdin (1850), le revin meritul de a fi întreprins studii mai complecte asupra răspândirei

iodului în natură (primul), şi creierei unei metode colorimetrice indispensabilă în acest fel de determinări (ultimul).

Tot în acest timp apare şi metoda de dozare titrimetrică a lui A. Dupré şi F. Dupré (1855), metodă modificată mai târziu de către L. W. Winkler (1887), şi care împreună cu acea colorimetrică a lui Rabourdin au fost folosite cu modificări mai mult sau mai puţin esenţiale de mai toţi cercetătorii în acest domeniu. Ea a permis lui A. Gauthier (1899) să demonstreze existenţa iodului în apa mării şi lui F. Bourcet, în acelaş an, să determine conţinutul în iod al câtorva alimente.

Cu cercetările lui Hundeshagen (1895) şi Baumann şi Ross (1895), care arată existenţa unei combinaţiuni organice de iod, primul în regnul vegetal — Iodospongis din bureţi, — ultimul din regnul animal — Thyroidina din glanda thiroidă, — încep cercetările sporadice de până aici să se canalizeze spre scopul rezolvării problemei guşei.

Deşi încă de prin 1849 apăruse celebra teorie a carenţei iodului în thyroidiile endemice, emisă de Prevost şi susţinută de A. Chatin, abia în această epocă, după ce Baumann şi Ross demonstrează prezenţa constantă a iodului în glanda thyroidă, iar E. Gley acelaş lucru pentru parathyroidă, începe a-ceastă problemă a fi desbătută.

Numărul cercetătorilor creşte putându-se împărţi în două mari grupe după obiectul studiilor lor: o grupă urmărind efectele iodului asupra sindromului thyroidian, cealaltă grupă căutând a determina cantitatea necesară organismului uman pentru a preveni şi vindeca această maladie, urmăreşte mai ales determinarea iodului în alimente şi stabilirea unei raţii de iod în alimentaţia normală pentru a se putea exprima asupra carenţei în iod a alimentaţiei.

Neajungându-se la rezultate concludente, cercetările s'au reluat, înmulţindu-se considerabil îndată ce noui perfecţionări pe terenul microchimiei iodului permiteau dozarea acestuia cu mai multă precizie sau mai expeditiv.

Intre aceste cercetări se încadrează cele ale şcoalei în frunte cu Th. v. Fellenberg, ale lui G. Pfeiffer, Th. Leipert, M. Setlimj, I. Manager, E. Kahane, Mc. Olendon, etc., din diferite ţări.

Astfel se explică numărul foarte mare de lucrări în acest domeniu şi mai ales faptul că numărul produselor alimentare considerate ca lipsite de iod a scăzut treptat, putându-se astfel susţine azi că iodul există pretutindeni, dar în proporţii foarte mici.

Tot astfel se explică şi necesitatea introducerei pe rând de noi unităţi de ordinul miimilor de miligram (y—gamma) şi acum în urmă de ordinul milionimilor de miligram (yy—gamma—gamma) pentru exprimarea proporţiilor de iod din unele produse.

In România, cercetările în scopul de a se cunoaşte proporţia de iod în alimente, sunt foarte reduse, iar scopul acestor cercetări fiind a se stabili dacă există vreo corelaţiune între proporţia de iod din unele alimente şi guşe, a făcut ca numărul alimentelor să fie restrâns, în general alimentele provenind din aceeaş regiune, astfel încât aceste cifre reprezentând iodul în alimentele analizate nu pot fi considerate ca cifre medii pentru România.

In această ordine de idei am întreprins cercetările de faţă pentru determinarea iodului în principalele alimente din România. In acelaş timp având în vedere importanţa deosebită pe care iodul o are în organismul animal şi relaţiunile între acest element şi guşe, precum şi afirmaţia făcută uneori că în regiunile de guşaţi solul şi alimentele nu ar conţine iod, am variat cercetările noastre, analizând atât solul cât şi alimentele din regiunile de guşaţi, cât şi din regiunile unde această boală nu există.

Repartiţia iodului în natură, proporţiile extrem de mici în care acest

element se găsește în alimente, procedeele de dozare, precum și relațiile dintre acest element și gușe, constitue încă probleme care așteaptă să fie rezolvate.

Noi am îndreptat cercetările noastre mai întâi la examinarea metodelor care au fost propuse pentru dozarea de mici cantități de iod; am supus aceste metode unui studiu experimental comparativ, în scopul de a alege o metodă, a stabili technica sa în toate detaliile, și a-o aplica apoi la produsele alimenare.

PARTEA II-a

MERSUL ANALIZEI DE IOD IN ALIMENTE

In urma studiului făcut asupra diferitelor faze ale determinării de iod în alimente, pentru a descoperi cauzele de erori și a le elimina, am ajuns la următorul mers al unei analize de iod în alimente:

Materialul prelevat în condițiuni cât mai bune — vase curate, neutre, bine închise, săculeți de pânză albă în care alimentele erau ambalate în hârtie cerată, etc. — se supune imediat determinării părții comestibile și necomestibile, curățindu-se în condiții cât mai apropiate realității, fără însă ca prin această operațiune, să se introducă iod în probe.

Asupra părții comestibile convenabil divizată se determină apa prin încălzire în etuvă la 50°-80° C. după caz, până la pondere constantă, apoi se pulverizează într'un mojar de sticlă spălat în prealabil cu alcool și se introduce după o nouă uscare în borcane de 100 gr. de sticlă brună bine astupate și păstrate la întunerec.

Probele de apă sunt imediat supuse concentrării după ce mai înainte s'au făcut încercări preliminare asupra conținutului în iod în modul următor: 50 ccm. apă se aduc prin evaporare la 2 cm. soluția împărțită în două părți egale, este supusă reacției ceriu-arsenit precum se va arăta, timpul de reacție fiind un indiciu despre existența și proporția iodului în apă.

Evaporarea se conduce în capsule de porcelan, alcalinizarea făcându-se cu ajutorul unei soluții 20% carbonat de sodiu.

Purificarea reactivilor și a aparaturei se face folosind technica lui Th. v. Fellenberg.

Pentru controlarea constanței alcalinității mediului în timpul concentrării se adaugă și câteva picături (3-4) de sol. phenolphtaleină 1%.

Pentru unele produse unde distrugerea pe cale uscată poate fi aplicată cum este cazul rezidiului obținut dela evaporarea apei, a rezidiului obținut după evaporarea extrasului apos din pământ, a unor corpi grași după saponificare, s'a adoptat următoarea technică de distrugere: rezidiul de mai sus uscat și pulverizat se amestecă cu o proporție de 4:1 — 1:1 de carbonat de sodiu, se acoperă cu un strat de carbonat de sodiu pulverizat și se umectează cu o soluție concentrată de carbonat. După uscare la etuvă se calcinează la roșu până la carbonizare. In acest moment se procedează la o primă extracție cu apă, se alcalinizează și continuă calcinarea până la pulbere gris când se repetă extracția cu apă. Extractia cu apă se repetă de 2-3 ori până la obținere de pulbere albă, când proba este distrusă.

Extractele reunite într'un Berzelius de 100 ccm. sunt aduse la mic volum și adiționate de un volum de alcool absolut, până la precipitarea majorității sărurilor streine iodurile rămânând în soluție. Prin decantare și repetarea operației extracția iodului este totală.

Pentru majoritatea produselor distrugerea se execută pe cale umedă cu amestecul mineralizant perhidrol-acid sulfuric.

După terminarea distrugerei care este marcată de decolorarea completă a lichidului mineralizant, iodul este extras şi condus în vasele de absorbţie prin barbotare cu vapori de apă. Lchidul din vasele de absorpţie este adus într'un berzelius şi concentrat cum am arătat, precipitat cu alcool absolut, decantat şi adus la mic volum cca. 5—10 ccm.

Asupra acestuia se procedează la dozarea propriu zisă. Noi am folosit metoda E. B. Sandell şi I. M. Kolthoff, care este o metodă catalitică permiţând determinarea de foarte mici cantităţi de iodură prin măsurarea efectului catalizator accelerator în reacţia de oxidare reducere :

$$(2\ Ce^{IV} \ — \ As^{III} \ —2\ Ce^{III} \ — \ As^{V})$$

Această reacţie are loc în absenţa unui catalizator într'un timp foarte mare (72—80 ore după puritatea reactivilor folosiţi), acest timp se reduce dacă în prezenţă se află o foarte mică cantitate de iodură ex.: 0,1—0,2 y iod.

Cum între timpul de reacţie şi cantitatea de iodură prezentă este o proporţionalitate, simpla măsurare a timpului de reacţie ne poate servi la determinare.

Pentru a se elimina posibilitatea de eroare datorită concentraţiei soluţiei de analizat în săruri streine, se va proceda astfel : Din soluţia de analizat se ia câte 1 ccm. se introduce în câte o eprubetă, se adaugă în ambele câte 2 ccm. As_2O_3 N/20, apoi 1 cc. acid sulfuric 6 N, 0,1 ccm. din o-phenantrolin-feros-sulfat ca indicator, şi 1 ccm. soluţie sulfat de Ceriu şi Amoniu N/20. Din acest moment se notează timpul folosit de soluţii pentru a se decolora. Acest timp se notează cu „t_1". Se adaugă apoi o cantitate de iodură de potasiu cunoscută (0,3 y) numai într'o eprubetă, şi 0,5 ccm. sulfat de Ceriu şi Amoniu N/20 şi se notează timpul folosit cu „t_2" Dacă am notat cu „a" cantitatea de iodură adăugată, cantitatea de iod în gamma ne va fi dată de formula :

$$y\ iod = \frac{a.\ t^2}{t_1 - t_2}$$

PARTEA II-a

DETERMINAREA IODULUI IN PRINCIPALELE ALIMENTE DIN ROMÂNIA

Aceste determinări s'au adresat unui mare număr de produse alimentare şi probe recoltate din diferite regiuni ale ţărei, iar rezultatele medii sunt consemnate în alăturatul tablou (Nr. I).

Rezultatele au fost exprimate în gama iod la mia gr. de produs comestibil, la mia gr. de produs total, şi calculat la % gr. parte comestibilă uscată.

Această din urmă exprimare a fost adoptată pentru a permite compararea datelor obţinute de noi cu acele ale au'orilor englezi şi americani, care în majoritat.a cazurilor, pentru a elimina determinarea cu precizie a apei, exprimă rezultatele lor la % gr. produs uscat.

Din rezultatele obţinute se poate observa că iodul este răspândit în toate produsele alimentare analizate ; iar proporţiile în care este reprezentat nevariind între limite prea largi pentru acelaş aliment, ne-au permis a prezenta în cele de mai jos tabloul de conţinutul în iod al alimentelor din România, care să poată fi folosit de cercetători, fie pentru a compune raţii alimentare, fie pentru a studia în deaproape corelaţia între iod şi guşe.

TABLOUL Nr. 1

Conținutul în iod al alimentelor din România

PRODUSUL	γ Iod la 1000 gr.		γ Iod %
	partea comest.	produs total	Substanță uscată
Apa	3,10	3,10	—
Sarea	57,00	57,00	5,70
ALIMENTE DE NATURĂ ANIMALĂ			
Carnea de vacă	36,00	29,50	9,13
„ „ porc	17,60	14,80	3,68
„ „ pasăre	23,60	17,80	4,45
„ peşte râu	52,00	26,93	23,93
„ „ mare	372,50	188,60	128,80
Slănină porc	27,00	25,65	2,64
Lapte	68,90	68,90	55,69
Unt	21,00	21,00	2,07
Brânză telemea	18,20	18,20	4,10
Brânză burduf	47,00	47,00	5,76
Ouă găină	16,00	14,20	6,55
Ouă rață	28,20	25,10	10,45
ALIMENTE DE NATURĂ VEGETALĂ			
Triticum vulgare	25,00	25,00	2,66
Făină I-a	24,90	24,90	3,20
Făină II-a	20,40	20,40	2,33
Pâine albă	40,50	40,50	6,48
Pâine neagră	36,90	36,90	6,14
Zea Mays	8,80	8,80	1,01
Mălai	10,60	10,60	1,17
Mămăligă	14,60	14,60	4,98
Secala cereale	46,20	46,20	5,29
Făină secară	39,50	39,50	4,50
Pâine secară	31 60	31,60	5,18
Oryza sativa	43,20	43,20	4,97
LEGUME USCATE			
Phaseolus vulg.	24,40	23,80	2,81
Lens esculenta	9,50	9,86	1,12
Soja hispida	78,00	78,00	8,71
Pisum sativum	36,40	36,40	4,00
LEGUME VERZI			
Ficaria Ranuncul,	15,45	7,82	9,28
Spinacia oleracea	190,80	141,60	151,50
Rumex patientia	82,00	59,90	43,40
Urtica dioica	49,60	50,60	29,50
Lactuca sativa	60,65	50,78	118,00
Taraxacum offic.	66,80	44,40	46,10
Allum cepa bulb.	86,30	155,54	159,85
Allum „ verde	332,20	247,90	319,58
Anethum graveol.	65,53	31,81	52,00

PRODUSUL	γ Iod la 1000 gr.		γ Iod %
	partea comest.	produs total	Substanţă uscată
Phaseolus vulg.	73,50	69,50	90,40
Pisum sativum	8,10	3,54	3,23
Brassica oleracea . . .	57,54	44,35	61,18
Solanum lycopersicum .	9,90	6,94	19,34
„ melongena .	313,50	283,30	422,01
Cucurbita pepo	40,20	33,70	47,30
Cucumis sativuc	22,25	17,60	51,10
Solanum tuberosum . .	76,65	63,18	31,56
Allium porum	73,36	40,54	62,76
Brassica oleracea . . . V. Gongylodes	26,50	17,77	20,55
Beta vulgáris	130,35	329,70	115,00
FRUCTE ŞI PRODUSE ZAHARATE			
Prunus armeniaca . . .	22,40	20,35	15,50
Prunus Juliana	30,70	27,60	14,50
Prunus cerasus	10,05	9,07	5,80
Prunus domestica . . .	23,10	21,80	1,20
Pirus malus	15,00	14,26	7,70
Pirus commmunis . . .	33,70	32,00	17,50
Cidonia vulgaris . . .	7,10	6,70	3,80
Juglans regia	47,50	23,48	5,10
Zahár	3,00	3,00	—
Miere	7,15	1,15	8,90
BĂUTURI, TUTUN			
Vin alb	18,60	18,60	—
Vin negru	6,23	6,23	—
Bere	0,52	0,52	—
Ţuică	3,19	3,19	—
Tutun fermentat . .	—	—	63,20 γ Iod la %o gr.
Tutun nefermentat .	—	—	102,00 γ Iod la %o gr.

PARTEA III-a

DETERMINAREA IODULUI IN ALIMENTELE DIN REGIUNILE DE GUŞAŢI

Aceste determinări s'au adresat în primul rând apei de băut, sărei şi pământului, întrucât aceste produse s'a susţinut a influenţa proporţia de iod în organism; apa de baut în primul rând fiind produsul de consumaţie mare, folosită ca atare în proporţii ce ajung vara până la 2 l. pe zi, sau la prepararea bucatelor, împreună cu sarea nelipsită din nici o mâncare.

Ne-am adresat apoi sărei, întrucât în general sarea în regiunile de guşaţi provine din afara, şi prin urmare fiind produsul care furnizează iod alimentaţiei din aceste regiuni.

Pământul a fost analizat pentru a putea explica într'un fel conţinutul scăzut în iod al alimentelor de origine vegetală din aceste regiuni.

S'au efectuat analize totale de iod în pământ, precum şi analize privind iodul cedat apei saturată cu bioxid de carbon, întrucât se pare că nu atât iodul total interesează în pământ, cât mai ales iodul extractibil în mediu de bioxid de carbon, care ar fi singurul asimilat de plante şi transmis astfel şi alimentelor de origină animală.

Rezultatele obţinute confirmând în totul aşteptările noastre, apa având un procent scăzut de iod faţă de regiunile sănătoase, iar pământul având un conţinut de iod solubil în apă saturată cu bioxid de carbon mult mai scăzut decât în regiunile sănătoase, am trecut la analizarea produselor alimentare propriu zise, insistând asupra produşilor de primă necesitate şi de consum mare.

Probele au fost recoltate din comunele:

Poiana Mărului, Tălmăcel, Sibiel, Cisnădioara şi Stefeşti.

Am ales aceste comune întrucât starea sanitară şi frecvenţa thyroidiilor, pentru primele patru era deja studiată de d-l Prof. D. Danielopolu, astfel încât cercetarea noastră să fie cât mai concludentă, iar comuna Stefeşti întrucât prezenta un caz special.

In această comună, situată într'o regiune de coline aproape de Slănic Prahova, thyroidia mult accentuată în 1935-6, acum este mult mai rară, în dispariţie.

Făcând diferite analize asupra produselor alimentare din aceste comune am obţinut următoarele rezultate consemnate în tabloul Nr. II.

Am considerat ca raţie alimentară zilnică raţia de mai jos:

50 gr. Brânză
50 gr. Slănină
150 gr. Fasole
200 gr. Ceapă
300 gr. Cartofi
1500 gr. Mămăligă
2000 gr. Apă
6 gr. Sare

şi am calculat raţiile zilnice de iod ingerate de un om din regiunile sănătoase, obţinând cca.100 y pe zi, raţiile de iod ingerate de populaţia acestor comune am trecut-o în josul acestui tablou pentru a se putea observa relaţia între această raţie şi procentul thyroidiilor.

TABLOUL Nr. 2

Iodul în alimentele din regiunile de guşaţi din România

COMUNA	Poiana Mărului	Sibiel	Cisnă-dioara	Tăimăcel	Stefeşti
Frecvenţă thyroidiilor	56%	50%	25,4%	21,5%	—
Apa de băut	0,88	1,14	0,85	0,66	1,46
Sarea	37,40	30,10	28,00	16,30	67,60
Pământ iod total . .	340,50	808,60	1316,00	728,00	1810,00
„ „ CO_2 . .	38,00	295,50	118,10	176,40	400,00
Lapte	—	—	—	46,80	67,20
Ouă per bucată . . .	8,50	—	—	—	18,20
Brânză burduf . . .	12,00	45,00	36,60	50,10	78,20
Slănină	18,90	16,30	66,60	36,70	18,60
Grâu total	7,70	—	—	21,20	32,40
Pâine de casă . . .	11,00	—	11,40	12,20	46,00
Porumb	3,80	6,50	6,50	6,80	10,10
Mămăligă,35 % . . .	8,60	8,20	8,20	16,00	16,50
Fasole . . mălai . .	10,20	16,60	16,30	31,30	46,00
Cartofi	17,20	15,10	19,30	26,40	32,00
Varză	30,40	31,40	54,00	38,20	48,80
Ceapă	8,60	22,60	35,40	47,00	61,00
Dovleac	—	13,40	—	16,10	—
Prune uscate	—	9,10	23,60	—	16,50
Nuci	—	32,20	6,80	—	28,30
Roşii	—	44,80	47,70	—	68,60
Vinete	—	—	82,30	—	103,00
Raţia de iod	24,98	29,38	45,82	51,87	62,93

Din rezultatele arătate se pot face următoarele observaţii privind legătura între lipsa în iod a alimentaţiei şi frecvenţa guşei:

a) In regiunile de guşaţi procentul de iod al alimentaţiei este mult scazut faţă de cel din regiunile sănătoase;

b) Intre iodul din pământ — vorbim de cel solubil în soluţie apoasă saturată ca bioxid de carbon — şi bogăţia în iod a alimentaţiei, există o strânsă corelaţie care ne permite a prevedea acest fapt;

c) Intre conţinutul în iod al alimentaţiei şi procentul de guşaţi există o strânsă legătură;

d) Intre carenţa în iod a apei şi cantitatea de iod din alimente nu se poate stabili nici o corelaţie; deasemeni nici între iodul pământ — cel extras cu $C0_2$ — şi iodul din apă.

CONCLUZIUNI

Cercetările expuse mai sus ne conduc la următoarele concluziuni:

1. Pentru dozarea iodului în apă, prelevarea, conservarea şi concentrarea probei luată spre analiză merită o atenţie deosebită.

Pentru a se stabili cantitatea de apă necesară analizei, propunem a se face o determinare preliminară în modul arătat de noi.

Pentru concentrarea ionilor de iod în apa potabilă, noi am adoptat evaporarea, menținând o alcalinitate constantă cu carbonat de sodiu.

Durata și temperatura evaporării nu are vreo influență asupra iodului existent atât timp cât alcalinitatea este menținută constană.

Adăugarea fenolfaleinei în timpul evaporării — propusă de Th. v. Fellenberg — deși contra indicată de unii autori, este necesară atât pentru a controla constanța alcalinității mediului, cât și pentru a fixa iodul în timpul evaporării și a împiedica astfel pierderi de iod.

Adăugarea fenolftaleinei impune calcinarea finală a reziduiului.

Prin calcinarea reziduiului final obținut la evaporare se produc pierderi de iod. Aceste pierderi se pot reduce respectând condițiunile arătate și mai ales făcând asupra reziduiului 2-3 extracțiuni cu apă în scopul de a sustrage iodul eliberat, pe măsură ce distrucția avansează, acțiunei prelungite a căldurei.

2 Noi pentru distrugerea materiei organice am adopta amestecul mineralizant Perhidrol-Acid sulfuric.

In timpul distrugerei folosind amestecul amintit, are loc în unele cazuri o distilare de acizi grași volatili a căror mineralizare G. Pfeiffer o face în tub de quartz la temperatură înaltă, iar gazele obținute sunt trecute apoi printr'un vas de oprire a vaporilor acizi cu o capacitate de 6 litri. Noi pentru simplificare și micșorarea suprafeței aparaturei am introdus între vasul de distrugere și vasele spălătoare, un vas de oprire a produșilor volatili, care apoi prin diferență de presiune sunt readuși în vasul de distrugere pentru desăvârșirea mineralizării.

Eroarea datorită distrugerei prin technica adoptată de noi nu trece de 2%.

3. Pentru eliberarea și separarea iodului din reziduil distrugerei, noi am adoptat, extracția cu apă fierbinte, concentrarea și precipitarea sărurilor prin adăugare de alcool absolut, iodul rămânând cantitativ în soluție.

4. Pentru dozarea propriu zisă am adoptat metoda catalitică E. B. Sandell și I. M Kolthoff cu technica arătată.

5. S'au efectuat determinări de iod în alimentele din regiunile de șes, obținându-se rezultatele expuse în tabloul Nr. I, pe care le propunem ca medii pentru completarea tabelelor de compoziția alimentelor din România.

S'au efectuat determinări de iod în alimentele din regiunile de mare, obținându-se rezultate mult superioare.

S'a calculat iodul total ingerat de un om sănătos pe zi, ajungându-se la o rație normală de 100 y iod pe zi.

6. S'au efectuat determinări de iod în alimentele principale și de consum mare din regiunile de gușați — precum și sarea, apa și pământul, ajungându-se la următoarele concluzii:

Intre prezența iodului în alimentație și gușe există o corelație strânsă, fără a se putea afirma că această corelație este cauzală.

Intre carența în iod a apei și gușe nu există nici o corelație.

Intre conținutul în iod al alimentației și conținutul în iod al pământului — vorbind de porțiunea extractibilă cu apă saturată cu CO_2 — există o strânsă corelație care ne-ar putea permite a prevedea bogăția în iod o alimentației dintr'o anumită regiune, printr'o simplă determinare de iod în pământ.

S'a calculat rația de iod ingerată de un locuitor din regiunile de gușați, găsind cifre variind între 24—62 y pe zi, față de 100 y în regiunile sănătoase

LE DOSAGE DE L'IODE DANS LES PRINCIPAUX ALIMENTS

En étudiant comparativement les méthodes proposées pour le dosage de l'iode dans les aliments, les auteurs trouvent que le procédé catalitique de Sandell-Kolthoff est le plus indiqué, celui-ci permettant le dosage de l'iode en très petites quantités et fournissant des résultats comparables.

En appliquant ce procédé, les auteurs font le dosage de l'iode dans l'eau, le sel, la terre et dans les principaux aliments de Roumanie, aussi bien dans les régions de goitreux que dans les autres régions et concluent que :

1. On trouve ce métalloïde dans presque tous les aliments, mais en quantités variables d'un produit à l'autre.

2. La quantité d'iode dans les aliments augmente au fur et à mesure qu'on s'approche de la mer.

3. Le pourcentage d'iode dans les aliments des régions des goitreux est beaucoup plus réduit que dans les autres régions.

Il y a une étroite liaison entre le contenu de l'alimentation en iode et le pourcentage de goitreux sans qu'on puisse affirmer que l'absence de l'iode constituerait la cause du goitre.

5. La quantité de l'iode ingérée journellement par l'individu, aussi bien dans les régions des goitreux que dans les autres régions, est évaluée par les auteurs en utilisant les tableaux sur la composition des aliments.

BIBLIOGRAFIE

1. **Courtois (B):** Ann. Chim. 88, 304, 1813.
2. **Clin şi Claubry (G):** Ann. Chim., 90, 87, 1814.
3. **Muller E. Rosswein:** Ber, 35, 950, 1902.
4. **Rambourdin:** Ac. Sc., 31, 784, 1850.
5. **Chatin (A):** Ac. Sc., 30, 352, 1850.
6. **Dupré (A) şi Dupré (F):** Ann. Chim., 94 365, 1855.
7. **Gauthier (A):** Ac. Sc., 128, 634, 1899.
8. **Bourcet (P):** Ac. Sc., 128, 1120, 1899.
9. **Baumann (E) şi Ross (E):** J. Biol. Chim., 98, 405, 1932.
10. **Gley (E) şi Bourcet (P):** Ac. Sc., 130, 1721, 1900.
11. **Felemberg Th. v.:** B. Z., 139, 371, 1923.
12. **Pfeiffer (G):** B. Z., 215, 196, 1929; B. Z., 228, 146, 1930; B. Z., 256, 214, 1932.
13. **Leipert (Th.):** Ber. ges. Physiol., 53, 658, 1929.
14. **Settinj (M):** Ann. Ch. app., 17, 426, 1927; Ann. Ch. app., 18, 104, 1928.
15. **Kahane (E):** Bull. Soc. Chim. Fr., 4, 53, 1932.
16. **Clendon (Mc) şi Remington (R):** J. Amer. Ch. Soc., 55, 1093, 1910.
17. **Sandell E. (B) şi Kolthoff I. (M):** Microchimica Acta, 1, 9, 1937.
18. **Reith J. (F):** Ber. ges. Physiol., 59, 41, 1929.
19. **Regington (R):** J. Amer. Ch. Soc., 53, 1245, 1931.
20. **Trevorow (V) şi Fashena (J):** J. Biol. Ch., 110, 29, 1935.
21. **Weston (W):** Ch. Zb., 2, 115, 1924.
22. **Sconinzev B. (A):** Z. ana. Ch., 92, 715, 1935.
23. **Pamfil (G):** Zeit. f. ana. Chem. 65, 419, 1924.
24. **Ivckovic şi Dancevic:** Ztschr. f. ann. Ch., 110, 363, 1937.
25. **Georgescu (V) şi Rădulescu (D):** Ann. Min. Rom., 14, 1926.
26. **Danilopolu (D):** Bull. Acad. Med. Rom., 3, 33, 1937.
27. **Vintilescu (I):** Rev. Sanit. Mil., 3, 1, 1940.

ROLUL ACADEMIEI IN REPUBLICA POPULARA ROMÂNA [1])

de Prof. Traian SĂVULESCU

vas fruchtbar ist allein wahr (Goethe)

D. prof. Traian Săvulescu, își începe expunerea printr'un istoric al Academiei Române, dela înființarea ei și până astazi.

In anul 1866, prin Decretul locotenenții domnești, a luat ființă „Societatea literară română", cu scopul de a alcătui o gramatica și un dicționar al limbii române, iar în anul urmator se alcătuiește cel dintâi corp al Academiei, cu un număr de 21 de membrii.

Materialul adunat de Academie pentru cunoașterea limbii l-a îndemnat pe Cipariu să spună într'o împrejurare solemnă: „Am început a ne libera patria, am început a ne libera limba; am început, am început domnilor, dar nu am terminat; rămâne să continuăm".

In 1879, Adunarea Legiuitoare ridică prin lege „Societatea Academică" la rangul de Institut Național, cu denumirea pe care o poartă și astăzi de Academia Română.

Până la această dată, Academia a parcurs faza literar-lingvistică din evoluția ei. După 1879, ea trece în a doua fază a evoluției sale, faza istorică, deși la începutul acestei faze predominau tot literații și filozofii.

Academia capătă imobilul de pe Calea Victoriei — unde se află și astăzi intalată;

După războiul din 1916-18, Academia întâmpină multe și grele piedici. In ciuda lor, activitatea secțiunii științifice sporește an de an. Ca dovadă, numărul și valoarea lucrărilor publicate în buletinul și memoriile secțiunii, în colecția de Studii și cercetări, în colecția Adamachi .

Cu regret constatăm — spune d. prof. Tr. Săvulescu — că și în organizarea bibliotecii, științelor pozitive li s'a creat o situație de inferioritate față de cele istorice și filosofice, deși schimbul cu lucrările secțiunii științifice, putea asigura una din cele mai bogate documentări și în domeniul științelor biologice, geologice, fizice și chimice.

Ajungând la actualitate, d. prof. Tr. Săvulescu arată care este menirea actuală a Academiei Române, spunând:

„...După 23 August 1944 o schimbare crucială se petrece în istoria poporului român și care va antrena fără doar și poate Academia să-și găsească câmp larg de activitate, să răstoarne brazdă nouă pentru viitor. După un război pierdut, după distrugeri umane care poate nu vor mai fi reparate vreodată, poporul însuși și-a croit o altă cale,

---

1) Din cuvântarea rostită de dr. Traian Săvulescu la sesiunea generală a Academiei Române, în ziua de Sâmbătă, 29 Mai 1948.

dându-şi reforme care cer instituţiuni noui, metode noui. Ca într'o desfăşurare de film, asistăm la perindarea scenelor sociale, economice şi culturale noui, care uluiesc pe cei neadaptabili sau prea îmbâcsiţi de prejudecăţi, dar care asigură omului de ştiinţă mai multă siguranţă şi mai multă amploare în desfăşurarea muncii lui, integrată în interesul obştesc.

Reforma agrară din Martie 1945 a exceptat Academia Română dela expropriere, lăsându-i intact întreg patrimoniul său agricol şi silvic. Guvernul a înţeles că Academia Română are nevoie de acest patrimoniu şi că este dator să-i uşureze povara din ce în ce mai grea a rostului ei. Statul de astăzi s'a dovedit mai înţelegător faţă de Academia Română decât acela din 1921, nu numai pentru faptul că i-a lăsat avutul, dar şi pentru faptul că i-a înlesnit să-şi desfăşoare nestingherit activitatea, acordându-i subvenţii la care altă dată Academia nu putea năzui.

De ce oare se poate teme Academia Română în Statul democrat de astăzi, Statul Republicii Populare Române? Academia Română nu poate refuza colaborarea cu Statul de azi ce înţelege mai bine ca cel de eri menirea ei şi care are nevoie de îndrumare ştiinţifică pentru redresarea ţării, vindecarea rănilor din trecut, îmbunătăţirea condiţiunilor de viaţă ale cetăţenilor. Statul democrat de azi se străduieşte să ridice nivelul de viaţă materială şi morală a tuturor celor ce muncesc. El ocroteşte pe muncitori, pe cărturari, pe copii, pe bătrâni, pe femei. El se străduieşte necontenit şi face sacrificii neprecupeţite pentrul izbavirea poporului de analfabetism şi de boli sociale, el caută prin toate mijloacele să ridice puterea de producţie a pământului, să pună în valoare bogăţiile naturale ale solului şi subsolului, să pună, în valoare comoara spirituală a poporului. Am fost până în ultimul timp ţară bogată, cu popor sărac, vlăguit şi fără de carte. Voim şi trebue să voim să fim o ţară şi mai bogată, dar şi cu un popor îndestulat, sănătos şi luminat. Noi nu avem nevoie de mila străinilor, care ne cereau în schimbul blidului de mâncare când ne mureau copiii de foame şi în schimbul banului, alinarea independenţii şi ştirbirea libertăţii noastre politice şi economice.

Statul de azi îşi trage puterea nu din bunăvoinţa altora, ci din munca tuturor cetăţenilor cărora le garantează drepturile, impunându-le însă şi obligaţiuni. Statul de azi respectă tradiţia bună, valorile culturale şi morala din trecut, precum şi instituţiile ce-l ajută în opera de ridicare a poporului. Statul de azi sprijină ştiinţa, glăsuieşte articolul 24 din Constituţia Republicii Populare Române, şi este gata să învestească în acest scop sume ce vor părea fabuloase. Statul apreciază Academia Română şi înţelege rostul ei. Ce dovadă mai elocventă se poate aduce decât aceia a sporirii subvenţiei anuale la aproape de 20 ori subvenţiile anterioare, scutirea de expropriere, încurajarea Consiliului Naţional de Cercetări?

Climatul spiritual şi material din Republica Populară Română cere mai imperios decât oricând Academiei Române să păşească cu curaj

și grabnic pragul celei de a treia faze din desvoltarea ei, acela al fazei științifice.

Academia Română este moralmente obligată să lărgească și să adâncească câmpul cercetărilor sale, ceeace legea și Statul său în vigoare nu-i mai pot asigura. Nevoile spirituale și cele economice ale României moderne împing imperios la cultivarea intensivă a științelor și la integrarea lor în viața de Stat, pentruca să se pună temelie solidă desvoltării sănătoase, viguroase și sigure în viitor. Recunoașterea drepturilor politice și istorice ale unui popor nu sunt numai o problemă de drept și de justiție, ci și una de permanentă organizare prin metodă științifică și din timp a tuturor forțelor care dau tărie de neclintit și asigură bună starea materială, tihna și seninătatea necesară creațiunilor spirituale înalte. In afară de aceasta, este necesar să desvoltăm la noile generații nevoia de certitudine, să întărim simțul obiectivității, să stârpim mentalitatea vulgară și primitivă care a fost revărsată ca un foc pârjolitor în diferite momente ale vieții poporului muncitor, să le întărim spiritul critic.

Toate aceste cer coordonare, dirijare, cunoașterea clară a obiectivelor ce trebuiesc atinse, ceeace nu este atât de ușor.

Sunt convins că Academia Română, în a cărei misiune îmi mărturisesc totala credință, va ști să răspundă nouei sale chemări cu convingere și abnegație, cu luminos patriotism, cu dreaptă cumpănire și prevedere neostenită în râvnă și puteri.

Pentru ca Academia Română să se avânte cu elan spre zarișteа nouă a rostului ei permanent, trebue mai înainte de toate să-și asigure existența materială și structura corespunzătoare condițiunilor noui în Republica Populară Română.

Aceasta nu poate fi realizat — decât dacă ea va fi o instituție a Statului. Deși o instituție de drept public, Academia Română nu poate pretinde ca Statul să-i creieze un regim excepțional și unic, regim pe care de fapt nu l-a avut nici până acum. Nu se poate pretinde în situația de astăzi a Academiei, să i se facă favoarea ce nu s'a acordat altor instituții de drept public tot atât de îndreptățite la sprijinul Statului. Dar chiar dacă s'ar lăsa Academiei toate bunurile imobile ce le posedă, ea nu va putea face față noilor sale îndatoriri, alimentată numai cu veniturile proprii. Va avea nevoie de aci înainte de subvenții substanțiale din partea Statului. Care este dar concluzia logică pe care trebue s'o tragem, și se impune minții cu tăria unui imperativ? Pe de o parte nevoile Statului ce trebuesc îndeplinite și evoluția științei; pe de altă parte necesitatea de existență și de întărire a Academiei ne obligă să o punem la adăpost de orice primejdie, sub oblăduirea și vegherea Statului democrat care-i oferă loc de cinste și posibilități de manifestare pe care nu le-a avut. Integrată în Statul Român, sprijinită și ocrotită de Stat, pe deasupra căruia nu se poate ridica și în afara căruia nu se poate singulariza, Academia Română va fi supusă controlului Statului democrat din punct de vedere al administrației și

gestiunei, pentrucă Statul îi garantează şi patrimoniul propriu şi îi asigură în acelaş timp şi mijloacele de funcţionare.

Academia Română este şi trebue să fie cu drept cuvânt geloasă de autonomia şi de independenţa ei de până acum. Personal, fie-mi îngăduit să fac multe rezerve asupra felului cum autonomia şi independenţa Academiei Române au fost menajate în trecut. dela întemeiere şi până la 6 Martie 1945.

Autonomia spirituală a Academiei Române nu va fi ştirbită atunci când instituţia noastră îşi va pune umerii la ridicarea poporului alături de celelalte instituţii ale Statului.

Işi închipuie cineva că Statul va da directive în problemele ştiinţifice ce se pun acum spre rezolvare? Statul poate da indicaţiuni asupra necesităţilor sale şi are dreptul să pretindă soluţiuni ştiinţifice precise, întemeiate pe adevăr şi metodă ca să-şi poată îndruma acţiunile sale variate şi multiple. De aceea, nu i se poate refuza Statului un drept firesc, ca la alegerea membrilor Academiei, făcută liber, fără intervenţie din afară, să i se ceară agrementul său. Republica Populară Română trebue apărată cu orice chip, contra oricui, oriunde s'ar găsi, chiar la Academia Română. Pare că, în privinţa autonomiei, membrii Academiei Române au fost mai pretenţioşi decât colegii lor din alte ţări. In Franţa, la alegerea membrilor Academiei se cere agrementul Preşedintelui Republicii. In Cehoslovacia, Anglia şi alte părţi, deasemenea.

In privinţa orientării ştiinţifice a Academiei Române, Statul nu se va încărca cu sarcini ce nu-i revin. El va lăsa toată răspunderea ştiinţifică pe seama Academiei şi a membrilor ei devotaţi însă cauzei lui. Munca grea ce-i aşteaptă pe membrii Academiei Române, nu le va da răgaz să-şi irosească vremea cu lucruri de puţină importanţă, cu vremelnicii scoase din oscilaţiunile şi frământările cotidiane, cu cancanuri şi alte manifestări care au întristat de multe ori pe cei ce aveau altă noţiune despre rosturile Academiei Române. Sobrietatea adevărului ştiinţific va păzi Academia Română de tendinţele contrarii intereselor Statului democrat, ce urmăreşte binele poporului şi întărirea Republicii Populare Române.

Pentru a pune un temei şi mai sigur la baza desvoltării Academiei, guvernul Republicii Populare Române o va situa pe un plan superior aceluia pe care îl ocupă în prezent.

Odată cu încadrarea Academiei în organizarea de stat, trebue să se asigure membrilor ei continuarea activităţii şi sporirea numărului lor în raport cu nouile probleme ce trebuesc rezolvate şi nouile discipline care trebuesc desvoltate. In momentul de faţă membrii Academiei, odată cu pensionarea lor dela catedre, sunt scoşi din câmpul muncii şi lăsaţi, mai ales acei dela ştiinţe pozitive, în situaţia unor spectatori ai frământărilor pe care nici nu le pot dirija şi nici nu le pot controla. Nimic mai dureros pentru omul de ştiinţă adevărat decât de a se găsi în deplinătatea facultăţilor sale de creaţie şi a avea

totuşi porţile închise la altarul în care a slujit cu credinţă o viaţă întreagă şi pe care, în foarte multe cazuri el însuşi l-a înălţat. Membrilor Academiei Române trebue să li se asigure dreptul la muncă nestingherită şi retribuţia integrală după pensionare până la săvârşirea lor din viaţă. Când nu mai pot munci, ei vor rămâne exemplu şi simbol. In tot cazul nu este tolerabilă degradarea morală spre care au fost împinşi fără cruţare, chiar cei mai de seamă membrii ai Academiei Române.

Continuitatea muncii membrilor Academiei nu poate fi asigurată decât dacă Academia Română va cuprinde în organizaţia ei un număr de institute importante în care alături de membrii activi să trudească membrii corespondenţi, iar alături de aceştia cât mai mulţi membri colaboratori dedicaţi carierii ştiinţifice. Numărul institutelor va spori pe măsura necesităţilor şi în raport cu disponibilităţile de oameni vrednici. Dela început însă Academia Română, în noua ei transformare, va putea să cuprindă institutele privitoare la pământ, popor, limbă, istorie, precum şi institutele speciale (biologie, chimie, fizică, etc.) cele mai importante. Aceste institute având filiale şi în alte centre vor da putinţa Academiei Române să-şi lărgească şi să-şi intensifice activitatea. Asigurându-se membrilor continuarea muncii şi răsplata ei, Academia Română a Republicii Populare Române va înceta să fie o instituţie de patronaj şi consacrare, un club de pensionari cu nostalgia trecutului, ce-şi dau rendez-vous-uri foarte agreabile la şedinţele săptămânale. Ea va deveni o instituţie vie, activă, în continuă creştere şi va trece nemijlocit făclia ştiinţei din mână în mână deapururi. Pentru aceasta este neapărată nevoie ca şi numărul membrilor activi să fie sporit la cel puţin 72, acela al membrilor corespondenţi de două ori atât, iar acela al membrilor colaboratori nedefinit, în raport cu necesităţile. Prin sporirea numărului membrilor unicitatea Academiei nu va fi vătămată în acţiunea ei de corp.

Academia Română şi-a desfăşurat activitatea în timpul monarhiei, reflectând fatal tendinţele şi aspiraţiile claselor dominante. Azi i se cere să se integreze cu avânt şi cu curaj în mişcarea de reînoire a ţării, limitat sub regimul larg al Republicii Populare Române, care creiază masselor muncitoare posibilităţi de progres, prin ştiinţă. Obiectivele ştiinţei ca şi ale artei au determinante istorico-sociale. Au fost şi vor fi manifestări de clasă, într'o societate de clase.

Vor deveni universale şi umanitare în societatea fără clase. Până atunci i se cere să contribuie la întărirea Statului democrat care trebue să fie puternic şi activ, în stare să rezolve problemele fundamentale ce i se impun.

Ştiinţa a fost şi va fi fără îndoială întotdeauna îndeletnicirea unei elite în slujba adevărului. Dar de azi înainte ea nu va mai fi numai preocuparea unei elite, ci o funcţiune organică a Statului pe care-l va duce pe căi noui, către ţeluri progresiste, economice, politice, sociale.

Problemele ce se pun astăzi societăţii româneşti, sunt atât de multilaterale şi variate, încât ele nu pot fi rezolvate prin muncă individuală, ci impun efort colectiv. Aşa se lucrează în toate ţările şi cu deosebire în U.R.S.S. — unde ştiinţa şi arta puse în slujba problemelor vitale ale poporului, sunt rezolvate în colectivitate pentru colectivitate.

In Republica Populară Română, munca, meritul real, patriotismul adevărat, atitudinea progresistă, sunt condiţiunile exclusive ce se vor cere fiecărui cetăţean şi în primul rând membrilor Academiei Române. Ştiinţa şi arta vor fi susţinute cu mijloace necunoscute, pentrucă nu se urmăreşte alt ţel decât ridicarea masselor muncitoare, care cuprind în ele germenii vii ai progresului social, ai devenirei.

Guvernul şi-a devedit faţă de ştiinţă şi artă interesul punând piatră la temelia Consiliului Naţional de Cercetări, iar faţă de Academia Română şi rostul ei în viitor nutreşte neştirbită încredere. El înţelege însă să ceară Academiei Române îndeplinirea totală a funcţiunei sale, pentrucă nici o prejudecată sau interes limitat nu-i mai stă în cale.

Intreg poporul nutreşte pntru Academia Română calde nădejdi, să sperăm că nu vor fi răcite de decepţii, după ce ea se va pune în slujba Republicii Populare Române.

Cu răspundere faţă de viitor, cu răspundere faţă de ţară şi popor, Guvernul Republicii Populare Române va asigura Academiei Române transformate, reorganizate, primenite, o bază temeinică pentru desvoltarea ei nestingherită în viitor.

Academia Română este cu drept cuvânt mândră de moştenirea bună lăsată de înaintaşi, dar dacă întemeietorii ei s'ar cobori printre urmaşii lor, le-ar spune prin glasul lui **Cipariu** sau **Kogălniceanu**:

„Nu aţi terminat ceeace noi am început, iar dacă sunteţi obosiţi şi nu auziţi de chemarea vremii, lăsaţi pe alţii să continue şi să termine".

DE CE ŞI CUM SE SCHIMBĂ LIMBA

de Prof. Al. GRAUR

Un clişeu care figura altă dată în cărţile de ştiinţă, şi care la noi se mai poate găsi până astăzi în unele manuale de cursul secundar, spunea ca „limba fiind un organism viu, se naşte, creşte şi moare". Comparaţia cu un animal sau cu o plantă este evidentă. Şi tot atât de evident mi se pare că, din punctul de vedere al cunoştinţelor noastre de astăzi, este greşită: copilul este altceva decât mama care l-a născut, el îşi duce viaţa mai departe paralel cu ea, pe când o limbă nouă nu este altceva decît una veche, transformată; limba italiană nu trăieşte paralel cu latina. Şi dacă este limpede că orice animal şi orice plantă, ajungînd la un punct dat al vieţii lor, trebuie să moară, nu este de loc limpede că limbile sînt sortite cu toatele morţii, dacă luăm cuvîntul moarte în acelaşi sens. Desigur, limba latină a murit daca numim latină numai limba pe care o vorbea şi o scria la Roma în secolul al doilea înainte de Christos Caius Gracchus; deasemenea trebue să admitem că a murit limba latină pe care o folosea Ausonius din Bordeaux în secolul al IV-lea după Christos. Mergînd mai departe am putea de asemenea constata moartea latinei în care a jurat la Strasbourg, în 842, Ludovic Germanicul. Continuînd aşa, vom declara moartă latina vorbită de Molière în secolul al XVII-lea (botezata franceza) şi aşa mai departe. Putem declara moartă şi limba pe care am vorbit-o noi ieri. In oarecare măsură, afirmaţia ar fi justă, de vreme ce se zice că oamenii „mor în fiecare zi cu câte 24 de ore". Diferenţa între oameni şi limbi este că, pe cînd cei dintîi mor efectiv şi definitiv după o serie mai lungă sau mai scurtă de morţi parţiale de cîte 24 de ore, limbile se transformă necontenit, ajung de nerecunoscut pentru cei care le cunosc la un stadiu mai vechi, dar nu dispar decît în unele cazuri. Latina a murit efectiv în Dalmaţia, dar trăeşte mai departe în ţările de limbă romanică. Cea mai corectă definiţie a limbii italiene este: forma pe care a luat-o limba latină, în condiţiile istorice date, în Italia de azi. Iar latina, la rîndul ei, nu este altceva decît continuarea, cu anumite transformări, a unei limbi mai vechi.

Clişeul pe care l-am amintit ar trebui deci corectat astfel: limbile s'au născut într'o epocă îndepărtată de noi, unele dintre ele, în total sau numai sub unele aspecte ale lor, au murit, sau sînt pe cale de a muri, în timp ce altele continuă să trăiască, dar toate au fost şi sînt în permanentă schimbare.

Că limbile se schimbă, aceasta este un adevăr recunoscut de oricine a practicat cătuşi de puţin istoria unei limbi. Un text de acum cîteva sute de ani este destul de deosebit de cele de azi, aşa încît în general este nevoe de traducere pentru ca marele public să-l înţeleagă. In ce priveşte actualelle limbi de cultură, se poate spune că aspectul vorbit este încă şi mai deosebit decît cel scris, deoarece limba scrisă este mai conservatoare, este ţinută sub influenţa textelor din trecut, şi ca atare evoluează mai încet.

Schimbarea limbilor este deci problema capitală pentru lingvistică, nu numai pentru cea istorică, ci chiar şi pentru cea descriptivă, dacă

nu se mulţumeşte să ne dea o simplă gramatică practică. Ne-am aşteptа deci ca această problemă să fie dezbătută pe larg de lingvişti, şi de multă vreme elucidată. Lucrurile nu stau însă aşa. In cărţile mai vechi se găsesc teorii de felul ce'ei pomenite, a organismului viu care se naşte şi moare, iar în manualele mai noi ni se arată de obicei cum s'au schimbat sunetele sau formele, iar motivul schimbărilor este tratat numai în digresiuni sau în note în josul paginilor. Să examinăm teoriile curente, pentru a vedea în ce măsură le putem acorda importanţă.

Se vorbeşte foarte des de influenţa substratului: populaţia care a învăţat un idiom străin îl diformează în conformitate cu obiceiurile ei anterioare. Dacă la Marsilia franceza are o anumită coloratură specială, aceasta se datoreşte faptului că cei care o vorbesc acolo au vorbit mai înainte provansala, şi au introdus în franţuzeşte fenomene provansale. Fără îndoială există o parte de adevăr în această teorie: dacă individul izolat care este dus de mic dela Marsilia la Paris şi trăeşte între Parizieni ajunge să vorbească franceza capitalei fără nici un fel de „accent", cel care trăeşte la Marsilia şi învaţă dela părinţi şi de la colegii de joacă „dela profesori, care toţi vorbesc cu „accent", va vorbi şi el „ave l'assent" cum spun Marseilezii. Explicaţia acestui din urmă fapt o găsim dacă ne gândim că în Provence toţi cei care au învăţat franţuzeşte erau adulţi cu deprinderi provansale gata formate, sau copii care trăesc în cercuri cu deprinderi provansale, introduse şi în franceza locală Totuşi, cu rezervele pe care le-am făcut, trebue să recunoaştem că substratul poate fi făcut responsabil de schimbările limbii.

Dar ce se întâmplă acolo unde populaţia îşi păstrează limba tradiţională, unde deci nu există actualmente un substrat pe care să putem da vina? De ce şi pariziana se schimbă, aşa cum ne demonstrează o comparaţie a vorbirii de azi cu cea de acum o sută de ani, deşi nu s'a adus o limbă din străinătate? Aici partizanii substratului răspund că însuşirile „rasei" acţionează la distanţă în timp, că prin urmare, cu alte cuvinte, obiceiurile pe care le aveau Galii acum două mii de ani mai influenţează până astăzi latina transplantată la Paris. Iar dacă la Bordeaux şi la Lyon limba evoluează astăzi altfel decât la Paris, explicaţia este că Galii din acele regiuni, la rândul lor au avut substraturi diferite de cei dela Paris. Am văzut astfel un autor român declarând că, dacă graiurile româneşti ale mai multor comune vecine din Banat se deosebesc întrucâtva între ele, aceasta arată că substraturile lor vor fi fost deosebite. In felul acesta am căzut în metafizică, substratul devine ceva mistic, se explică prin calităţile „rasei", şi acţionează când vrea el şi cum vrea el, pe deasupra factorilor materiali, ţâşnind din necunoscut la sute şi mii de ani interval. Reiese de aici că substratul nu este o explicaţie generală şi suficientă a schimbărilor de limbă.

Alţii corectează poziţia antiştiinţifică pe care am analizat-o, vorbind de amestecul de populaţii. Indiferent dacă cei de limbă străină au trăit mai de mult sau astăzi, fapt este că, mai ales în marile centre dar şi în localităţile mai mici, au loc mereu amestecuri de populaţii. La Bucureşti emigrează oameni din Moldova, din Transilvania etc., şi ajung să vorbească graiul bucureştean, dar cu anumite modificări, la început imperceptibile, care apoi se generalizează şi se accentuează, creînd astfel un contrast faţă de vorbirea Bucureştenilor din trecut. In acest fel graiul din capitală îşi pierde trăsăturile particulare prea marcante, devine un fel de sinteză a tuturor idiomurilor din ţară. Dar

nici localităţile mai mici nu sînt scutite de amestecul de populaţii: un bărbat dintr'un sat se însoară cu o femee din alt sat, unul munceşte la oraş dar se întoarce în fiecare seară acasă la ţară, altul fiind cioban stă vara la munte şi iarna la baltă etc. Şi n'am pomenit nimic despre marile capitale mondiale, în care numărul imigranţilor străini ajunge uneori la procente remarcabile. Se spune astfel că, dacă locuitorii Statelor Unite ale Americei vorbesc altă engleză decât cei din Anglia, aceasta se datorează întâi substratului, apoi numărului mare de colonişti veniţi din alte ţări decît Anglia. Mai putem adăuga aici teoria care, cu multă dreptate, arată că limba se schimbă prin influenţa vecinilor, de exemplu limba romînă a fost influenţată de bulgară, sîrbă, maghiară, rusă etc. Dar există regiuni retrase, unde substratul nu a avut ocazia să intervină, unde amestecul de populaţii aproape că e necunoscut, iar vecini nu există. De exemplu în Groenlanda, Eschimoşii din unele regiuni nu văd cu anii un străin de staţia lor, iar în trecut erau şi mai izolaţi. Şi totuşi limba lor se schimbă, se desparte în dialecte, care sînt din ce în ce mai deosebite unul de altul. Prin urmare amestecul de populaţii nu este singura cauză de transformare a limbilor.

Alţii socotesc că limba se schimbă atunci cînd cei care o vorbesc emigrează în locuri noi. De exemplu aşa numitele mutaţiuni consonantice ar fi avut loc în limbile germanice cînd populaţia care le vorbea a emigrat de la şes la munte. De sigur, schimbarea ţării are efecte asupra vorbirii, dar nu toate populaţiile se deplasează în masă, şi totuşi toate limbile evoluează.

Altă teorie dă vina pe copii. Aceştia, ni se spune, nu-şi însuşesc perfect graiul părinţilor lor, ci îi aduc anumite schimbări, care cu timpul devin sensibile şi marchează deci o evoluţie a limbii. Iată ce spune în această privinţă savantul francez Meillet: „Au moment où il apprend à parler, l'enfant ne reçoit pas le langage tout fait, on le sait; il doit, à l'imitation des personnes qu'il a l'occasion d'observer, se créer un système d'articulations, un système grammatical et un vocabulaire parallèles à ceux de son entourage. Sauf le cas — du reste fréquent — des enfants anormaux, cette imitation réussit d'une façon sensiblement exacte; mais elle ne saurait être parfaite. Entre le langage que s'est fixé l'enfant, une fois achevée la période de l'apprentissage de la langue, et celui des personnes qu'il a imitées, il y a des différences appréciables. On constate en fait que, pour une part, ces différences sont les mêmes chez les enfants nés vers le même temps, en une même localité, dans un même milieu social. Il n'y a pas lieu de chercher ici en quelle mesure les innovations communes à toute une génération résultent de l'état de la langue au moment où elles ont lieu, et en quelle mesure elles peuvent être dues à des tendances héréditaires existant dans une population. Il suffit de noter que, par le fait même qu'elles sont communes, ces innovations subsistent, qu'elles sont reproduites par les générations ultérieures et peuvent éventuellement servir de points de départ à d'autres innovations". [1]). Este fără îndoială şi în această teorie un sîmbure de adevăr. Fonetica instrumentală ne dovedeşte că niciodată doi oameni nu pronunţă exact la fel acelaşi cuvînt, mai mult, nici acelaşi om nu-l pronunţă de două ori la fel: fraseurile care reproduc pronunţarea arată întotdeauna, chiar la

1) **Linguistique historique et linguistique générale**, I, p. 110 şi urm.

aceeași persoană, diferențe, cîte odată foarte apreciabile Putem deci să admitem că copiii ajung să pronunțe în aparență exact ca părinții lor, în fapt însă cu deosebiri care, dacă se accentuează, pot da naștere la transformari serioase. Dar ne întrebăm: cum se face că toți copiii unei generații introduc exact aceleași modificări? Și ce înseamnă propriu zis o generație? Ajungem să despărțim populația pe tranșe orizontale, să atribuim influențe speciale celor născuți în luna August sau în ziua de 17. Cădem astfel iarăși în metafizică, ceeace, de altfel, rezultă din citatul de mai sus, care ne trimite din nou la „tendințele creditare".

Mai sînt numeroase alte teorii asupra motivului pentru care se schimbă limba, de exemplu una care aruncă vina pe modul de alimentare. Imi aduc aminte de un autor care afirma că toate diferențele dintre Germani și Francezi, inclusiv cele de limbă, provin de acolo că Germanii beau bere, iar Francezii vin. Fără nicio îndoială că în oarecare măsură și faptele de acest soi au partea lor în modificările pe care le sufere limba. Și schimbarea alimentării și a mijloacelor de transport, a îmbrăcămintei, a locuințelor, și transformarea religiei, a justiției, a învățământului, într'un cuvânt, orice schimbare în condițiile de viață, în felul de a-și procura cele necesare pentru existență se oglindește în schimbările pe care le sufere limba, și numai toate la un loc sînt capabile să ne dea o explicație generală și suficientă.

Teoriile pe care le-am analizat mai sus par a porni de la ideea că limba ar trebui să rămînă permanent identică cu ea însăși și că deci trebue explicată curiozitatea faptului că ea se schimbă. In realitate ar fi uimitor dacă nu s'ar schimba, dar aceasta nu se întâmplă și nu se poate întâmpla. Metoda dialectică, singura aplicabilă în știință, ne învață că nimic pe lume nu e imobil, că toate sînt în mișcare neîntreruptă, că veșnic ceva se naște și se dezvoltă, ceva se distruge și dispare. Limba ca un produs al omului, este deci supusă unui dublu proces de transformare, întrucât pe de o parte omul care o vorbește se transformă neîncetat și odată cu aceasta și mijloacele de exprimare, iar pe de altă parte obiectele pe care le are de denumit, realitatea înconjurătoare, este în necontenită prefacere, cerând astfel din partea limbii un proces de neîntreruptă adaptare pentru a putea exprima lucruri noi. O limbă nu poate fi cercetată în sine, ruptă de viața care a creat-o, ci ea depinde strîns de fenomenele din societate, care o influențează și o transformă, deși limba, la rândul ei, ce e drept în mai mică măsură, are influență asupra felului de a se comporta al omului și deci indirect asupra naturii înconjurătoare.

Metoda dialectică ne mai învață că procesul de dezvoltare cunoaște faze de schimbări neînsemnate și latente, care dau naștere la schimbări „calitative produse brusc, așa numitele „salturi"; în sfîrșit că în sînul obiectelor naturii există contradicții, de a căror rezolvare depinde dezvoltarea ulterioară. Toate aceste patru trăsături se regăsesc în procesul de desvoltare a limbilor și exemplele pe care le voi aduce vor fi apte să lămurească, la rîndul lor, metoda dialectică.

Pentru fiecare din cele 4 trăsături, voi reproduce cîte un pasaj caracteristic din opra care prezintă sub forma cea mai concentrată și tot odată cea mai limpede, problema metodei dialectice: lucrarea asupra materialismului dialectic scrisă de generalisimul Stalin.

Trăsătura I.

Că limba se schimbă neîncetat, acesta este un adevăr pe care nu mai e nevoe să-l dovedim: oricine va lua în mînă o pagină scrisă mai de mult va constata imediat că există deosebiri, şi câteodată chiar substanţiale, faţă de vorbirea contimporană. Sadoveanu nu vorbeşte aceeaşi limbă ca Iacob Negruzzi, nici acesta nu scrie ca tatăl lui. De aceea, „metoda dialectică cere ca fenomenele să fie privite nu numai din punctul de vedere al legăturii şi condiţionării lor reciproce, dar şi din punctul de vedere al mişcării lor, al schimbării lor, al dezvoltării lor, din punctul de vedere al apariţiei şi muririi lor treptate" (I. V. Stalin).

Se întâmplă uneori ca un sunet să se schimbe într'un fel, apoi o nouă schimbare să-l aducă înapoi la forma pe care a avut-o la început. Acestea sînt accidente destul de rare. Putem afirma că sunetele şi limba în general se dezvoltă într'o direcţie bine definită, şi dela o epocă la alta se poate stabili o transformare într'un anumit sens, pe care pentru trecut îl putem urmări din etapă în etapă, iar pentru viitor, înarmaţi cu o metodă ceva mai precisă decît cea de azi, îl vom putea chiar prevedea. In epoca clasică, latina distinge un **e** scurt şi un **e** lung, un **o** scurt şi un **o** lung, etc., iar în faza imperială aceste distincţiuni dispar şi în schimb constatăm o diferenţiere între **e** deschis şi **e** închis, între **o** deschis şi **o** închis, diferenţiere care s'a păstrat pînă astăzi în italiană pe cînd în românește şi aceasta, la rîndul ei, a fost suprimată, vocale rămînînd cu o singură cantitate şi un singur timbru. Constatăm deci o simplificare treptată a sistemului vocalic. La origine, limba latină avea opt forme cazuale, dar acestea dispar treptat, mor, pînă cînd, după ce au rămas mai întîi numai şase, apoi numai trei sau două, se ajunge la faza italiană, unde nu mai există nici una. In schimb, paralel, se dezvoltă şi creşte folosirea prepoziţiilor pentru a exprima raporturile între substantive. S'a ajuns prin urmare la un nou sistem, mai simplu şi mai clar. La origine, verbele au pentru prezent, perfect participiu forme foarte deosebite una de alta, şi dacă cunoşti numai una dintre ele, nu le poţi ghici pe celelalte. Cine ar putea bănui că perfectul lui **fero** este **tuli**? Dacă perfectul lui **rego** este **rexi** de ce al lui **ago** este **egi**? Incetul cu încetul însă s'au format anumite tipare, sisteme care cuprind pe de oparte toate formele aceluiaşi verb, iar pe de altă parte un cît mai mare număr de verbe. Cine cunoaşte tiparul poate forma singur toate formele verbale, dacă cunoaşte una singură, indiferent care, dintre ele. Astfel compusul lui **fero, suffero**, nu mai are în romîneşte perfectul „neregulat" **sustuli**, ci „regulat" **suferii**. Şi în această privinţă s'a ajuns deci la o organizare mai simplă şi mai clară. Iată şi un exemplu din semantică. Cuvîntul **prost** însemna la origine „curat". Mai tîrziu trecînd prin sensul de „neamestecat", deci „simplu", se ajunge la „de rînd", pentru ca astăzi să însemne fie „de calitate inferioară", fie „lipsit de inteligenţă". Aceste transformări succesive s'au produs numai în trei- patru sute de ani. Socotesc că aceste exemple sînt suficiente, altfel aş putea să mai adaug oricîte altele. Ştiinţa noastră nu este încă destul de înaintată ca să putem totdeauna explica de ce s'au produs tocmai aceste schimbări şi nu altele, dar faptul că ele s'au produs şi că altele de acelaş gen continuă să se producă în permanenţă este neîndoios.

Trăsătura a II-a.

Lumea poate fi înțeleasă numai dacă o privim „nu ca o acumulare întîmplătoare de obiecte, de fenomene rupte unele de altele, izolate și independente unele de altele ci ca un tot unit, coerent, în care obiectele sînt organic legate între ele, depind unele de altele și se condiționează unele de altele. De aceea metoda dialectică socotește că niciun fenomen în natură nu poate fi înțeles dacă-l vom lua izolat, nelegat de fenomenele înconjurătoare, căci orice fenomen în orice domeniu al naturii poate fi prefăcut în non-sens dacă-l privim nelegat de condițiunile înconjurătoare, rupt de ele și, din potrivă, orice fenomen poate fi înțeles și justificat dacă este privit în legătura sa indisolubilă cu fenomenele înconjurătoare, dacă-l privim așa cum este condiționat de fenomenele care-l înconjoară" (Stalin).

O limbă este un sistem de semne, în care fiecare semn are valoare numai în măsura în care se opune altor semne. Evoluția fiecărei limbi se explică pe de o parte prin jocul forțelor ei interne, prin acțiunile și reacțiunile între diferitele ei părți componente, care la rîndul lor sufăr influența transformărilor în felul de viață al oamenilor care o vorbesc, iar pe de altă parte prin influența exercitată de alte limbi cu care vine în contact. Pînă nu de mult, specialiștii admiteau ușor influența limbilor străine asupra vocabularului și sintaxei (influență care de altfel nici nu avea cum să fie negată), și în mult mai mică măsură asupra morfologiei și fonologiei. De cînd există o lingvistică structuralistă, sînt din ce în ce mai numeroși cei care admit că însăși structura unei limbi poate fi influențată de cea a altor limbi, că există limbi mixte, că se formează „uniuni lingvistice", adică grupuri de limbi, de origini diferite, dar care, în contact reciproc, ajung să dezvolte importante trăsături comune. Este meritul școalei sovietice pe de o parte, al celei din Praga și al celei din Copenhaga pe de alta, de a fi ajuns la stabilirea acestor adevăruri. Se admite astfel astăzi că, dacă limba română, singură printre limbile romanice, a mai păstrat ceva din declinarea latină, aceasta se datorește influenței limbilor slave înconjurătoare. care sînt destul de conservatoare în această privință; că dacă bulgara, singură printre limbile slave, a pierdut aproape în întregime declinarea, aceasta se datorează influenței limbii române. De asemenea, dacă ceha și maghiara, limbi care din punctul de vedere genealogic nu sînt cîtuși de puțin înrudite între ele, au dezvoltat împreună un puternic accent de intensitate pe silaba inițială, însoțit de diferențe cantitative în vocalism, aceasta nu s'a putut întîmpla fără influența uneia dintre cele două limbi asupra celeilalte, sau poate chiar fiecare dintre ele a influențat-o pe ceallaltă.

Mi se pare inutil să insist asupra faptului că schimbările sînt dependente de oameni care vorbesc limba, în sensul că toate schimbările care se produc în modul lor de existență au repercusiuni asupra felului cum vorbesc. Fiecare descoperire, fiecare îmbunătățire în viața omului atrage crearea de noi termeni și dispariția altora vechi. Introducerea tramvaiului electric a dus la dispariția tramcarului, pe care tineretul de astăzi nu-l mai cunoaște nici din auzite, iar generalizarea autobuselor va duce la dispariția tramvaiului. Dispariția unui cuvînt înseamnă o modificare a raportului de forțe între diferite sufixe, o pierdere la contul sufixului din cuvântul care moare și un cîștig la activul sufixului din cuvântul care se naște. De exemplu înlocuirea

cuvântului **voluntar** prin **brigadier** întăreşte poziţia sufixului — **ier** şi o slăbeşte pe a sufixului — **ar**. Deasemenea în materie de fonologie, apariţia şi dispariţia cuvintelor creează perturbări. De exemplu limba română, în Muntenia, nu cunoaştea grupurile **gio, giu**, ele s'au introdus prin cuvinte de origine turcă, de exemplu **giubea** şi altele, care astăzi pot fi considerate moarte, dar grupul de sunete introdus de ele s'a păstrat. Prezenţa fonemului **gi**, la rîndul ei, a avut influenţă asupra jocului de opoziţii în fonologia română şi deci asupra întregii structuri a limbii, influenţă care nu s'ar fi produs dacă Românii n'ar fi venit în contact cu Turcii.

Mult mai importante sînt desigur acţiunile şi reacţiunile între diferitele elemente interne ale aceluiaşi grai. In româneşte **l** dublu latin, înainte de **i** s'a muiat şi a dispărut, astfel că pluralul dela **cal** nu este, cum ar fi normal, **cali**, ci **cai**. In acelaşi fel a dispărut **l** la pluralul articolului masculin, şi în loc să zicem **lupili**, zicem **lupii**. Rezultatul a fost că, după modelul alternanţei **lupi** nearticulat — **lupii** articulat, s'a modelat şi singularul (**lup — lupu**) dispărînd astfel **l** final, cu toate că nu era urmat de **i**, şi spre marea nedumerire a specialiştilor în fonetica istorică, devremece acolo unde nu era articol, **l** final s'a păstrat (de exemplu în **cal**). Astfel s'a ajuns la rezultatul paradoxal că în vorbirea curentă articolul masculin, la singular, nu mai **e — l**, ci **— u**, care la origine nu era decît terminaţia substantivelor masculine şi neutre nearticulate. Astăzi nu se mai ştie dacă un cuvânt ca **ministru** e articulat sau nu. Cine ştie dacă nu avem aici un punct de plecare pentru o ulterioară dispariţie a articolului? Oamenii cu mai puţină pregătire gramaticală ajung să scrie **pentrul**, de vreme ce li se spune că **ministru** se scrie **cu —l** ; deasemenea, văzînd că **ministru** e şi articulat şi nearticulat, ei scriu la plural cu doi **i** şi forma articulată şi pe cea nearticulată.

Astfel limba este într'un permanent echilibru instabil: fiecare element nou intrat, fiecare modificare într'un anumit sector produce alte modificări în acelaşi sector sau într'altul. Cu aceasta s'ar părea că echilibrul a fost restabilit, dar noua modificare, la rîndul ei, aduce atingeri altui punct al cărui echilibru este astfel deranjat, şi jocul trebue luat de la început.

Alte exemple, luate aproape la întîmplare: limbile indo-europene folosesc pentru diferenţierea morfologică a cuvintelor mai cu seamă alternanţa **e/o**, de exemplu „vorbesc" se zice în greceşte **légo**, iar „vorbă", **logos**; în latineşte „acoper" se zice **tego**, iar haina cu care se acopereau Romanii, **toga**. Limba sanscrită a transformat atît pe **e** cît şi pe **o** în **a**; rezultatul a fost că a pierdut posibilitatea de a face să alterneze pe **e** cu **o**, iar ca urmare a dezvoltat în schimb altă alternanţă, aproape inexistentă în alte limbi, aceea a lui **a** scurt cu **a** lung.

In latina din Galia, accentul a fost probabil mai puternic decît în celelalte provincii, ceea ce a făcut ca toate vocalele de după accent să dispară sau să se transforme în aşa zisul **e** mut: lui **verde** îi corespunde **vert**, lui **purpură**, **pourpre** şi aşa mai departe. Profesorul polonez Kurylowicz a arătat de curînd că totuşi limba franceză a fost pînă în secolul al XVI-lea o limbă cu accentul mobil, întrucît el putea atinge nu numai silaba ultimă, ci, atunci cînd ultima conţinea un **e** mut, şi penultima, de exemplu în **ville**. Cînd a dispărut acest **e**, şi Parizienii au început să pronunţe **vil**, accentul a încetat de a mai juca un rol

fonologic, şi a devenit un simplu semn demarcativ, un semn că se isprăveşte un cuvînt. Suprimarea valorii fonologice a accentului a dus mai departe la suprimarea diferenţei vocalice între singular şi plural la verbele care se conjugau aşa: (‚spăl") **je lève, tu lèves, il lève, nous lavons, vous lavez, ils lèvent.** Diferenţa de vocală era legată de accent: iar cînd accentul nu mai are valoare fonologică, vocală a se introduce peste tot.

Un ultim exemplu. In latineşte constatăm în acelaşi timp o slăbire a consoanelor finale, în special a lui **-s** şi **-m** — ceea ce aduce o ştergere a diferenţelor între formele cazuale — şi o întrebuinţare tot mai deasă a prepoziţiilor pentru a marca raporturile între substantive. De unde s'a început procesul? Desigur întîi s'a luat obiceiul de a folosi prepoziţiile, şi numai după aceea s'a putut renunţa la terminaţiile cazurilor. Dar însuşi faptul că terminaţiile cazurilor au ajuns să se confunde a avut la rîndul lui efect asupra sintaxei, obligînd la o folosire tot mai frecventă şi mai variată a prepoziţiilor, ceea ce, mai departe, a permis desfiinţarea totală a formelor cazuale în limbile romanice apusene.

Spuneam adineaurea că şi limba are oarecare influenţă asupra vieţii concrete. Un singur exemplu va arăta despre ce e vorba. Cuvîntul latin **hordeolus,** diminutiv de la **hordeum** „orz" era numele umflăturii care se face uneori la ochi; în romîneşte, acest cuvînt a trebuit să devină **urjor** şi, pierzînd astfel orice contact cu familia lui **orz,** a ajuns să fie legat de un cuvînt cu care semăna în formă, dar n'avea nimic comun în fond: **urcior,** numele unui vas. Dar în momentul cînd umflătura de la ochi a început să se numească **urcior,** s'a născut credinţa, răspîndită la ţară, că „urcioarele se fac dacă bei apă din urcior", deci în unele părţi oamenii se feresc de a întrebuinţa urciorul pentru băut. Iată cum o schimbare în limbă poate provoca o schimbare în viaţa oamenilor.

Trăsătura a III-a.

„In opoziţie cu metafizica, dialectica priveşte procesul de dezvoltare nu ca pe un simplu proces de creştere", ci „ca pe o dezvoltare care trece de la schimbări cantitative neînsemnate şi latente la schimbări făţişe, la schimbări radicale, la schimbări calitative", un proces „în care schimbările calitative survin nu în mod treptat, ci rapid, efectuîndu-se în salturi de la o stare la alta, nu survin în mod întîmplător, ci după anumite legi, survin în urma acumulării schimbărilor cantitative imperceptibile şi treptate" (Stalin). Exemple care întăresc aceste afirmaţii se pot culege şi din pasajele precedente şi voi mai da cîteva aici.

Transformarea unui sunet într'altul se face adesea brusc, dar după numeroase schimbări mărunte, făcute pe nesimţite într'un timp îndelungat. Iată cum descrie profesorul Rosetti transformarea lui **n** în **r**: 1. **n** intervocalic îşi pierde ocluziunea şi devine cerebral, adică articulat cu vîrful limbii aplicat în punctul cel mai ridicat al cerului gurii. Pentru a ajunge aici i-au trebuit un număr de deplasări succesive ale vîrfului limbii, deplasări care se execută desigur în cursul mai multor generaţii. 2. Vîrful limbii, în contact cu cerul gurii, începe să vibreze

şi produce un **r** cerebral. In acest timp aerul iese şi pe nas, ca la **n**, ceea ce produce nazalizarea vocalei precedente. 3. După un număr de alte adaptări, se produce saltul calitativ, în momentul cînd, brusc, vorbitorii recunosc în acest nou sunet o variantă a lui **r**, cu care îl asimilează pe loc.

o accentuat urmat în silaba următoare de un **ă** sau **e** devine în romîneşte **oa**, fără valoare fonologică deosebită de a lui **o**, căci diferenţa de înţeles între **rob** şi **roabă** nu o stabileşte calitatea vocalei radicale, ci prezenţa sau absenţa lui **ă** final. Treptat apoi pătrund în romîneşte cuvinte împrumutate, în care **o** nu mai e transformat în **oa**: **popă**, **torbă** etc. Incet, încet, Romînii se deprind să pronunţe din nou pe **o** accentuat, fără a stabili însă o diferenţă fonologică faţă de **oa**. Apoi, într'o bună zi, se împrumută cuvîntul **oră**; pronunţarea lui este uşoară, căci a fost pregătită timp îndelungat; dar brusc se stabileşte o diferenţă fonologică între **o** şi **oa**, căci **ultima oară** înseamnă altceva decît vocala **o** în anumite împrejurări ; femininul de la **pedagog** nu mai tor elemente ca **robă**, altceva decît **roabă**, **tonă** opus lui **toană** etc. Se înţelege că naşterea acestei diferenţieri fonologice are efecte incalculabile asupra întregului sistem al limbii romîne. De exemplu, la substantivele şi adjectivele recente, femininul începe să nu se mai facă cu **oa**, de vreme ce acest diftong a ajuns să fie considerat ca altceva decît vocala **o** în numite împrejurări ; femininul de la **pedagog** nu mai e, aşa cum ar fi trebuit, **pedagoagă**, ci **pedagogă**; încet încet, înmulţindu-se numărul acestor feminine cu **o** vom ajunge poate într'o zi să transformăm şi pe **neroadă** în **nerodă**.

Că este nevoe de o lungă perioadă de schimbări lente şi imperceptibile în această privinţă, se poate dovedi cu exemplul lui **oa** neaccentuat. Limba romînă, în principiu, nu cunoaşte această variantă, lucru explicabil după ce am văzut în ce condiţii a apărut **oa**. Ici şi colo începe să pătrundă cîte un exemplu, mai ales în împrumuturi. Franţuzescul **trois-quarts**, care a fost la modă anii trecuţi, nu a fost acceptat de popor decît cu pronunţarea **trocar**, cu riscul de a se confunda cu numele bine cunoscutei populaţii de la Braşov. Dacă ar fi dispus de o perioadă mai lungă de adaptare, **troacar** s'ar fi impus, şi s'ar fi stabilit o diferenţă fonologică şi între **oa** neaccentuat şi **o** neaccentuat. Lucrul acesta s'a întîmplat în cazul alternanţei **a**/**ă**.

A latin accentuat s'a păstrat în general ca atare în romîneşte, în timp ce neaccentuat a devenit **ă**, de aceea la prezent **las**, iar la perfect **lăsai**. Această distincţie fonetică nu avea nicio valoare fonologică, adică de ea nu era legată o diferenţiere a înţelesului, odată ce cele două sunete, **a** şi **ă** nu se puteau întîlni în aceeaşi situaţie. Exemplele de **ă** s'au înmulţit din ce în ce, graţie mai ales derivaţiei: **casă**, **căsuţă** etc., şi limba s'a deprins cu existenţa acestui sunet, care nu era decît o variantă nefonologică a lui **a**. Pe de altă parte, **e** precedat de o consoană labială s'a transformat în **ă**, în urma unui lung şir de modificări operate pe nesimţite în pronunţarea lui. De exemplu mai vechiul **mer**, singularul de la **mere**, a devenit măr. Existenţa de mai înainte a lui **ă**, ca variantă a lui **a**, a ajutat la această transformare. Dintr'o dată, brusc, s'a ajuns la situaţia că, alături de **ă** neaccentuat provenit din **a**, limba romînă a avut şi un **ă** accentuat, provenit din **e**. In momentul

acela, **ă** a căpătat o valoare fonologică, a ajuns să se opună lui **a** şi să servească pentru a diferenţia înţelesurile cuvintelor. De exemplu **văd, a'ături** de **vad, păr** alături de **par**: diferenţa de înţeles este precizată numai prin diferenţa fonologică între **ă** accentuat şi **a** accentuat. Ca urmare s'au putut apoi crea forme verbale cu **ă** accentuat, utile pentru a diferenţia timpurile: prezent **lăsăm** faţă de imperfectul **lăsam**, perfectul **lăsă** faţă de imperfectul **lăsa**.

După ce cauza care transforma pe **a** neaccentuat în **ă** a dispărut, limba română a împrumutat din diverse limbi străine cuvinte care conţineau un **a** neaccentuat, acceptat ca atare. Cum însă aceste cuvinte nu coincideau în privinţa restului sunetelor cu altele preexistente, **a** neaccentuat nu a căpătat o valoare fonologică diferită de a lui **ă**, variantă fonetică a lui **a**; **ă** era un **a** plasat în anumite condiţiuni, şi atît tot. Aceasta pînă în ziua cînd a fost împrumutat un cuvânt care nu se opunea altuia decît prin diferenţa între **ă** şi **a** neaccentuat, să zicem **carată** faţă de **cărată**. In momentul acela, brusc, **a** neaccentuat, **a** devenit un fonem diferit de **ă** neaccentuat.

Pe plan mai larg, salturile calitative se arată atunci cînd o limbă trece brusc de la un tip gramatical la altul. De exemplu limba latină, de tip sintetic, după ce vreme îndelungată a admis unul cîte unul elementele analitice, ca prepoziţiile în locul formelor cazuale, forme compuse la verbe în locul celor simple, şi altele, s'a transformat în mai multe limbi romanice de tip analitic.

Trăsătura a IV-a.

In opoziţie cu metafizica, dialectica admite „că obiectelor naturii, fenomenelor naturii le sînt proprii contraziceri interne, căci ele toate au o latură a lor negativă şi una pozitivă, un trecut şi un viitor al lor, elementele lor care dispar şi altele care se dezvoltă, că lupta acestor contraziceri, lupta între ceea ce este vechi şi ceea ce este nou, între ceea ce moare treptat şi ceea ce se naşte, între ceea ce dispare şi ceea ce se dezvoltă, constitue conţinutul intern al procesului de dezvoltare, conţinutul intern al transformării schimbărilor cantitative în schimbări calitative" (Stalin).

Contradicţiile cele mai aparente, cele mai evidente sînt acelea care se ivesc între două limbi în contract. Fiecare încearcă să o înghiţă pe cealaltă, şi rezultatul este că ambele se transformă, urmînd să moară una dintre ele, sau, eventual, amîndouă, în care caz locul ambelor îl ia o limbă nouă. Exemplele, aici, sînt superflue. Cam la fel se petrec lucrurile cu două dialecte ale aceleeaşi limbi, cu deosebire că transformările sînt de astă dată mai uşor de efectuat, deoarece se pot stabili corespondenţe regulate: un Ungur care ar vrea să-şi părăsească limba lui şi să vorbească românește ar fi obligat să înveţe traducerea fiecărui cuvînt în parte şi a fiecărei caracteristice morfologice sau sintactice; un Moldovean care vrea să vorbească muntenește constată că nu are decît să schimbe anumite detalii, după un cod pe care şi-l întocmeşte odată pentru totdeauna, de exemplu grupul **gio, giu**, din **gios, giuca**, trebue înlocuit cu **jo, ju**, şi la fel în toate cuvintele unde va fi găsit Bine înţeles, procedeul duce şi la greşeli, căci în felul descris, şi muntenescul **magiun** ajunge să se schimbe în **majun**. Conflictul se continuă, pe scară tot mai mică, între subdialecte, între localităţi, între cartiere, şi chiar între membrii aceleaşi localităţi, între cartiere, şi chiar între membrii aceleaşi familii, dintre care, bună oară, unul zice **complet** şi altul **complect**. O oglindă fidelă a acestei bătălii o găsim în

atlasele lingvistice, care ne arată cum felul de a vorbi al unei regiuni depăşeşte hotarele regiunii, dar în acelaşi timp se colorează sub influenţa graiurilor vecine.

Într'o anumită regiune din Transilvania, **n** intervocalic s'a transformat în **r** (fenomenul numit rotacism); se zicea astfel **bură, ziua, găifră** şi aşa mai departe. Textele din secolul al XVI-lea ale acestei regiuni prezintă conscvent această schimbare, şi cum aceste texte sînt relativ numeroase, limba noastră mai veche este în bună parte cunoscută sub acest aspect. A urmat însă o lungă bătălie surdă între graiurile cu rotacism şi cele fără rotacism, care pînă la urmă au învins. Rezultatul a fost nu numai că limba literară s'a fixat sub acest din urmă aspect, dar treptat treptat rotacismul a fost învins chiar acasă la el, şi astăzi se poate spune că a fost complet desfiinţat.

Este cunoscută şi demonstrată contradicţia între două tendinţe principale care se ciocnesc în fiecare limbă: tendinţa spre unificare, spre o răspîndire pe o întindere din ce în ce mai largă a unei forme de limbă şi tendinţa spre diversificare, spre subîmpărţire în dialecte şi graiuri speciale, de circulaţie din ce în ce mai mică. Istoria cunoaşte perioade în care una sau cealaltă dintre tendinţe predomină. In secolul al IV-lea înainte de era noastră, limba greacă a îndepărtat, aproape fără a lăsa urme, dialectele, stabilindu-se o limbă comună pentru toţi Grecii pentru ca după numai câteva sute de ani să ajungem din nou la o diferenţiere dialectală poate mai adîncă decît cea dintîi. Aceleaşi fapte se pot observa peste tot. Nevoia de a întreţine relaţii cu alţi oameni din ce în ce mai numeroşi, duce spre unificare; particularităţile locale şi uneori chiar dorinţa de a nu fi înţeles de oricine duc la diversificare. Dar cu toate acestea, pe măsură ce trece timpul, numărul limbilor, al dialectelor şi subdialectelor vorbite pe întreg globul se micşorează.

Şi aici însă, efortul demonstraţiei va privi viaţa internă a fiecărui sistem, deci, de astă dată, contradicţiile din sînul unuia şi aceluiaşi idiom.

In toate limbile. jocul aşa zişelor legi fonetice şi al accidentelor bizar numite „generale" alterează formele şi fac să se diferenţieze între ele cuvinte aparţinând aceleeaşi familii şi iarăşi în toate limbile intervine analogia care repară în parte ceea ce s'a stricat. Există în latineşte prefixul **con-**, pe care-l întîlnim în **a concura, a contribui** etc. Urmat, de un **r, n**, se asimilează, adică se transformă şi el în **r**; aşa se face că, de exemplu, în loc de **inreal**, zicem **ireal**. Deci **conrectus** devine **correctus, conruptus** devine **corruptus**. In repetate rînduri analogia a intervenit şi a restabilit sunetul primitiv, după modelul celorlalţi compuşi unde **con-** se păstrează, şi în repetate rînduri tendinţa spre asimilare a revenit la asalt şi a transformat din nou pe **n** în **r**. Pînă astăzi încă bătălia continuă; în ultimele decenii, la noi, a revenit la modă **conrupt** pentru **corupt**, care domnea singur în secolul trecut.

După o regulă pe care în parte am amintit-o mai sus, găsim în romîneşte alternanţa **o/oa/u**, de exemplu în **mor, moare, murim; joc, joacă, jucăm; rog, roagă, rugăm** şi aşa mai departe. Totuşi ici şi colo analogia restabileşte pe **o** primitiv în locul lui **u**; **durmim**, păstrat dialectal alături de **dorm**, **doarme** în limba literară a cedat locul lui **dormim**.

In greceşte există o temă **path-** „a suferi", pe care o găsim în **patos, patimă, patologie**. Consoana finală a temei este **th**, adică **t** aspi-

rat. Adăugându-se, pentru a forma prezentul verbului, sufixul **-sk**, aspirația s'a văzut expulzată, deoarece s următor nu putea suporta vecinătatea lui **th**. Conflictul părea de nerezolvat, dar totuși s a găsit soluția, o soluție violentă, care a reunit într'o sinteză pașnică cele două forțe antagoniste: aspirația a fost mutată la sfîrșitul sufixului, unde era suportabilă și astfel s'a ajuns la prezentul **paskho**.

Prefacerile fonetice au tins să reducă în limbile romanice și în special în franțuzește aproape la nimic cuvintele de origine latină. Acest pericol a fost înlăturat prin întrebuințarea masivă a derivatelor mai cu seamă a diminutivelor. De exemplu **sol** „soare" a fost înlocuit în Galia cu **soliculus**, devenit azi **soleil**. In englezește toate cuvintele vechi au devenit sau sînt pe cale să devină monosilabice; în schimb engleza a împrumutat cu amîndouă mîinile, în special din latinește și din limbile neo-latine, cuvinte lungi, care restabilesc situația.

Mai concludente sînt contradicțiile care se ivesc între diferiți termeni de vocabular, deveniți, pentru un motiv oarecare, omonimi. Cînd a apărut cartoful în Franța, i s'a zis, printr'o metaforă, **pomme-de-terre**, adică „măr de pămînt". Devenind însă repede popular în Franța, cartoful nu s'a mai încurcat cu adaosul „de pămînt": în grabă i s'a zis și **pomme** pur și simplu. Rezultatul? s'au putut naște confuzii între „măr" și „cartof" confuzii care trebue evitate. La restaurant, dacă ceri **une pomme**, chelnerul nu se poate dumeri dacă trebue să-ți aducă un măr sau o porție de cartofi. Și atunci, din conflictul născut, a ieșit învins termenul vechi, cel care avea de partea lui dreptul istoric, căci „măr" a ajuns să se zică **pomme fruit**, sau chiar **pomme pomme**, adică „chiar măr", „măr autentic".

In vitrinele magazinelor noastre vedem de un timp încoace afișe pe care scrie **miere de albine**, deși, pe cîte știu, noi nu consumăm altfel de miere decât de albine. Adaosul e menit fără îndoială să evite confuzia posibilă în graiul multora care pronunță pe **miere** ca **mere**. De astă dată însă adaosul l-a primit noul venit, iar vechiul posesor a rămas nestingherit.

Intr'o regiune din sudul Franței, grupul **ca-** inițial a devenit **ga-**, de aceea latinescul **cattus** „pisică" a devenit **gat**. Tot în sudul Franței este o regiune unde **l** dublu final a devenit **t**, așa încît latinescul **gallus** „cocoș" a deveni tot **gat**. In localitățile care aparțin ambelor zone, unde prin urmare atît „cocoș" cît și „pisică" se zicea **gat**, contradiția a devenit insuportabilă. Urmarea a fost că termenul a fost păstrat numai pentru „pisică", iar pentru „cocoș" s'a adoptat, printr'o metaforă îndrăzneața, cuvîntul **vicaire**, adică „preot", ceea ce, bine înțeles, nu s'a petrecut fără să aducă, perturbări în vocabularul religios. Să mai adaug că în alte cazuri de astfel de contradicții se întîmplă să fie suprimate ambele cuvinte.

Am prezentat aici numai cîteva fapte, luate aproape la întîmplare, din tezaurul lingvisticii istorice. Oricine își va da puțină osteneală va putea găsi alfele, numeroase, și uneori poate mai concludente. Și dacă aceste fapte sînt de natură să lămurească pentru unii metoda dialectică, în schimb cunoașterea acestei metode de către lingviști poate ajuta enorm la înțelegerea mai exactă a faptelor de limbă. Folosind metoda dialectică nu numai că vom înțelege de ce și cum se schimbă limba, dar vom putea pătrunde mai adînc în tainele limbii și vom putea înțelege mai just problemele structurii ei.

IMPORTANŢA CRITICII ŞI AUTOCRITICII IN DESVOLTAREA ŞTIINŢEI

(In chestiunea rolului negaţiei în dialectică şi metafizică [1])

de B. M. KEDROV

După cum se ştie, legile dialecticii materialiste au un caracter general. Dar forma lor de manifestare este diferită în natură, societate şi gândire. Sarcina acestui articol este de a examina critica şi autocritica ştiinţifică ca o manifestare deosebită a caracterului dialectic al desvoltării, specifică pentru cunoaşterea şi schimbarea de către om a lumii obiective, a naturii şi societăţii.

1. NEGAŢIA CA MOMENT AL DESVOLTARII.

Conform dialecticii materialiste, conţinutul intern al procesului de desvoltare îl formează lupta dintre nou şi vechiu. [1]) Procesul de desvoltare însuşi constă în aceea că ceeace este vechiu este înlocuit de ceeace este nou. O contrazicere între vechiu şi nou are loc peste tot unde există desvoltare ; dimpotrivă, unde nu există contraziceri, unde nu există o luptă între vechiu şi nou, acolo nu există nici desvoltare. In cursul desvoltării vechiul se neagă, noul se afirmă. Negarea vechiului nu înseamnă nimicirea deplină a lui. Metafizicianul, care nu înţelege esenţa desvoltării, presupune că negarea ar fi o nimicire completă a ceeace se neagă

Noţiunea dialectică a negării presupune desvoltarea şi se manifestă ca moment al desvoltării.

Caracterizând argumentarea matafizicienilor, Engels scrie: „Dar se va putea obiecta... eu neg un bob de orez şi atunci când îl macin, neg o insectă şi atunci când o strivesc cu piciorul, neg mărimea pozitivă şi atunci când o tai etc. Sau propoziţiunea : trandafirul nu este un trandafir... Aceste obiecţiuni sunt într'adevăr argumentele principale ale metafizicienilor împotriva dialecticii şi sunt pe deplin demne de gândirea lor mărginită". [2])

Concepţia metafizică asupra negaţiei este în fond o negare a desvoltării. Măcinarea bobului, strivirea insectei, tăierea mărimii matematice, exprimarea unei judecăţi negative (trandafirul nu este trandafir)

---

1) Vestnik Akademii Nank U.R.S.S. No. 2 1948.

2) Sub **nou** noi înţelegem tot ce se naşte, creşte şi se edifică, tot ceeace-i revoluţionar şi progresiv, căruia îi aparţine viitorul ; sub **vechiu** noi înţelegem tot ce-şi termină viaţa, ce moare şi se distruge, tot ceeace-i reacţionar şi progresiv, care aparţine trecutului.

3) **F. Engels**, Anti-Dühring (trad. românească Edit. P.C.R., 1946, pag. 222).

etc. — toate acestea sunt acţiuni de ordin material sau spiritual care exclud posibilitatea de desvoltare mai departe a lucrului sau gândirii negate ; fiecare acţiune de acest fel înseamnă de fapt o încetare a desvoltării, moartea unui lucru viu şi, în mod corespunzător, transformarea unei idei vii în ceva stagnat, imobil, mort.

In contrast cu negarea metafizică, care distruge desvoltarea, dialectica materialistă înţelege negarea ca o parte componentă necesară a desvoltării. Vechiul este nu numai opus noului, dar serveşte istoriceşte la pregătirea lui, după cum o treaptă anterioară desvoltării serveşte ca premiză necesară pentru treapta următoare a ei. Noul nu neagă vechiul în sensul înlăturării lui cu totul, ci îl neagă în mod dialectic, adică astfel ca să păstreze posibilitatea de proprie afirmare a sa, ca să satisfacă condiţiile pentru o desvoltare mai departe. Bobul măcinat sau insecta strivită nu mai sunt capabile de formare a noi forme vii, care să aibe un grad superior de organizare. In măsură egală, mărimea tăiată din formulă sau ideia aruncată nu pot să ducă la formarea unei noi propoziţiuni matematice sau a unei noi idei logice, adică nu dau posibilitatea să se desvolte din ele ceva positiv mai bogat în conţinut decât poziţiunile iniţiale ce au fost supuse negării. Negarea va fi dialectică numai în cazul când pe baza ei desvoltarea poate să continue mai departe, prin urmare dacă şi mai departe va apărea ceva nou, capabil să nege ceeace până atunci ajunge să se învechească, pe scurt, dacă după o negare poate să urmeze o alta, mulţumită căreia obiectul nostru sau ideia noastră va trece pe o treaptă din ce în ce mai înaltă a desvoltării sale. In felul acesta posibilitatea negărilor succesive poate să servească ca indiciu că obiectul sau ideia noastră îşi păstrează facultatea de desvoltare, cu alte cuvinte că negarea precedentă s'a făcut în mod dialectic. „In dialectică, — spune Engels, — a nega nu înseamnă pur şi simplu a spune nu, sau a declara un lucru ca inexistent, sau a-l distruge într'un mod oarecare... Nu trebue numai să neg, dar... prima negaţie să o fac deci în aşa mod, ca a doua să rămână sau să devină posibilă. Cum ? Acest lucru depinde de natura specială a fiecărui caz individual. Dacă macin un bob de orz, sau dacă strivesc o insectă, primul act l-am îndeplinit, ce-i drept, dar am făcut imposibilă îndeplinirea celui de al doilea. Fiecare categorie de lucruri are aşa dar modul ei specific de a fi negată, în aşa fel ca din această operaţiune să rezulte o desvoltare, tot aşa şi fiecare categorie de reprezentări sau de noţiuni" [3]).

Contrastul dintre dialectică şi metafizică în chestiunea cum trebue înţeleasă negarea a fost subliniat cu toată tăria de Lenin. El scria: „Nu negarea goală, nu negarea degeaba, **nu** negarea **sceptică**, ezitarea îndoiala este caracteristică şi esenţială în dialectică, — care, fără îndoială, conţine în sine elementul negării şi chiar ca un element din cele mai importante ale ei — nu, ci negarea ca moment de legătură, ca moment de desvoltare, cu o reţinere pozitivă, adică fără nici un fel

3) F. Engels, Anti-Dühring, (trad. românească Edit. P.C.R., 1946, pag. 222).

de ezitări, fără nici un fel de eclectică. Și mai departe: „Dialectica în general constă în negarea **primei** poziții, în înlocuirea ei cu **a doua** (în trecerea primei în a doua, în indicarea legăturii primei cu a doua etc.)" [4])

Aici reese cu toată claritatea aceeași idee fundamentală că negarea presupune legătura și succesiune între stadiile de desvoltare ce urmează unul după altul și că această legătură constă în păstrarea pe treapta superioară de desvoltare a tot ceeace-i positiv din ceeace s'a creeat pe treapta ei inferioară, acum negată. Deaceea se poate spune astfel:

negarea presupune legătură între stadiile de desvoltare.

Dar aceasta este numai una din laturile chestiunii. Se înțelege, existența legăturii celei de a doua poziții, care neagă, cu prima poziție, care este negată, nu schimbă de loc faptul că între ambele poziții există o deosebire radicală, că trecerea de la una la alta înseamnă trecerea dela o anumită stare calitativă a obiectului la o altă stare calitativă a lui, deosebită în mod radical de prima. Deaceea se poate spune cu deplin temei că negarea înseamnă manifestarea deosebirii dintre două trepte de desvoltare care urmează una după alta. Pe scurt: **negarea presupune deosebirea dintre stadiile de desvoltare.**

Cele două definiții par incompatibile una cu alta dacă le privim din punctul de vedere al logicii formale. In realitate ambele reflectă laturile contradictorii ale procesului unic de desvoltare și ale negării legate cu el.

In cursul desvoltării se manifestă unitatea dialectică a ambelor momente — a legăturii și a deosebirii; observăm gradualitatea trecerii la un stadiu superior de desvoltare, mulțumită existenței legăturii ei cu treapta precedentă de desvoltare, și în acelaș timp observăm o întrerupere în această dualitate, mulțumită apariției deosebirii radicale între cele două trepte de desvoltare. Această unitate a celor două momente a exprimat-o Engels în definiția dată de el științelor naturale: Numind fizica mecanica moleculelor, chimia-fizica atomilor și mai departe biologia-chimia albuminelor, vreau prin aceasta să exprim trecerea unei științe din acestea în alta, — prin urmare atât legătura, continuitatea ce există între ele, cât și deosebirea, discontinuitatea dintre amândouă" [5]). Pe baza celor spuse se poate trage următoarea concluzie:

negarea presupune legătură și deosebire între stadiile de desvoltare.

Lenin a subliniat cu toată puterea această circumstanță când a vorbit despre construirea unei societăți noi, socialiste. Este cu totul evident că organizarea socialistă este radical opusă celei capitaliste. Deaceea trecerea de la capitalism la socialism s'a făcut pe calea unei răsturnări hotărîtoare: a avut loc o negare radicală a vechii societăți burgheze, a apărut o societate calitativ nouă, socialistă. Dar cu toate

4) **Lenin**, Caiete filosofice, 1947, pag. 197.
5) **F. Engels**, Dialectica naturii, 1946, pag. 202.

acestea negarea vechii societăţi a fost realizată în mod dialectic, adică cu păstrarea a ceeace era positiv. Lenin spunea că noi trebue să construim socialismul din cultura pe care am căpătat-o de la capitalismul doborît de noi ; alt material nu avem, noi nu avem alte cărămizi şi nu avem altceva din ce să construim. Cei ce muncesc au zdrobit capitalismul. „Dar, — observă Lenin, — din capitalismul zdrobit nu te vei sătura. Trebue luată toată cultura pe care a lăsat-o capitalismul şi construit din ea socialismul...

Iată cum este pusă problema moştenirii istorice a capitalismului mondial !" [6])

Aşadar apărătorii noului nu dărâmă pur şi simplu vechiul, ci supun moştenirea lui unei prelucrări radicale, sub unghiul propriilor lor sarcini, reţinând din ea tot ce este de preţ. Relaţia contradictorie a momentului de reţinere şi a momentului de dărîmare, de aruncare, formează fondul negării dialectice.

2. CRITICA CA FORMA DEOSEBITA DE NEGARE. DUBLUL EI CARACTER.

Engels observă că modul de negare este determinat nu numai de natura generală a procesului, ci şi de natura lui specială. Pentru fiecare caz concret există un tip special de negare, inclusiv pentru noţiunile şi reprezentările ştiinţifice. Negarea în domeniul activităţii noastre ştiinţifice apare în forma de **critică** ştiinţifică. Critica este aprecierea unui lucru, a unui eveniment sau a unei idei dintr'un anumit punct de vedere ; critica exprimă fie concepţii progresive, înaintate, când apărătorii noului supun criticii vechiul din poziţiile lor, fie concepţii reacţionare, înapoiate, când apărătorii vechiului încearcă să critice noul din poziţiile lor.

Deaceea întotdeauna trebue lămurit **din ce poziţii se face critica.** Este cu totul evident că unul şi acelaş fenomen, eveniment, concepţie, poate să fie supus criticii în mod diferit, în funcţie de poziţiile de plecare ale aceluia ce critică. Ca exemplu poate să servească critica kantianismului din stânga şi din dreapta. În cartea sa „Materialism şi empiriocriticism" Lenin scria : „Şi iată pe machiştii noştri, care „nu observă" că şi-au luat ca profesori oameni care critică pe Kant din punctul de vedere al scepticismului şi idealismului, că s'au apucat să-şi sfâşie odăjdiile de pe ei şi să-şi puie cenuşe pe cap când au văzut niste oameni monstruoşi care îl critică pe Kant din **punctul de vedere diametral opus,** care resping din sistemul lui Kant cele mai infime elemente ale agnosticismului (scepticismului) şi idealismului... Săriţi ! — au strigat ei, — asta este o confuzie ilegală a materialismului cu kantianismul" [7]).

Lenin îşi bate joc de machişti pentru că ei recunosc ca posibil să

---

6) **Lenin,** Opere, vol. XXIV, pag. 65.
7) **Lenin,** vol. XIII, pag. 162.

se critice kantianismul din oricare altă poziție decât aceea pe care se află ei înșiși. Chestiunea pusă nu este hotărîrea cu care se face critica, ci **pentru ce** se critică o concepție dată. Lenin aduce următoarea comparație, plină de profundă ironie: „Când citesc încredințarea machiștilor noștri că ei critică pe Kant mult mai consecvent și mai hotărît decât materialiștii învechiți, mi se pare întotdeauna că în compania noastră a intrat Purișkevici și strigă: eu am criticat pe cadeți mult mai consecvent și mai hotărît decât voi, domnilor marxiști! Nici vorbă, d. Purișkevici, oamenii consecvenți în politică pot să critice și întotsiunt **peste măsură de democrați.** Machiștii îl critică pe Kant că este peste măsură de materialist, iar noi îl criticăm că nu este deajuns de materialist. Machiștii îl critică pe Kant de la dreapta, iar noi — dela stânga" [8]).

Același raport de poziții diametral opuse Lenin îl arată cu exemplul criticii de două feluri a lui Dühring [9]).

Când un eveniment sau o concepție oarecare este criticată din poziția vechiului, atunci critica se reduce la aceea că tot ce este nou, progresist, este în întregime aruncat, iar tot ce este învechit, reacționar, este în tot felul apărat. Apărătorii vechiului caută dela început să respingă tot ce e nou, revoluționar, ei caută să-l strivească și să-l distrugă și chiar să dovedească cum că noul în general nu există. Criticând noul ei caută să-l înăbușe, să nu-l lase să se desvolte. Tocmai cu o astfel de critică, plină de spaimă animalică și de ură turbată, a întâmpinat gândirea reacționară burgheză marile creațiuni ale clasicilor marxism-leninismului. Tot așa a întâmpinat ea Marea revoluție proletară din Octombrie, din care s'a născut primul stat socialist din lume. Ura și teama care a pătruns, toată critica îndreptată de burghezie împotriva socialismului, a crescut constant pe măsura înmulțirii victoriilor U.R.S.S. De fiecare dată criticii burghezi căutau să arate dinainte că nimic nu va ieși din măsurile schițate în U.R.S.S.; iar când poporul sovietic obținea victoria ce venea la rând, ei căuta să micșoreze însemnătatea ei, să o reducă la zero. Astfel s'au comportat ei față de planurile noastre cincinale și față de Constituția Sovietică. O critică strălucită a acestor critici mizere a dat-o tovarășului Stalin în rapoartele sale „Bilanțul primului plan cincinal" și „Despre proectul de Constituție a U.R.S.S."

Critica, care urmărește un singur țel, acela de a înăbuși noul, este pur și simplu **obscurantism.** De exemplu machiștii își băteau joc de reprezentările atomo-moleculare, identificându-le cu născocirea mitologică a elefantului fantastic. Biciuind pe machiști ca obscurantiști, Lenin scria: „Dar toate acestea sunt **obscurantism curat,** reacționarismul cel mai patentat. Să consideri atomii, moleculele, electronii, etc. ca o reflectare quasi adevărată în capul nostru a **mișcării obiectiv reale a materiei,** este tot una cu a crede în elefantul care susține pe el lumea!

8) **Lenin,** vol. XIII, pag. 163.
9) **Lenin,** vol. XIII, pag. 197-198.

Se înţelege că de un astfel de **obscurantist**, încins în costumul de bufon al unui pozitivist la modă, imanenţii s'au apucat cu amândouă mâinile" [10]).

Apărarea vechiului însemnează renunţarea complectă la criticarea lui. Tot ceeace este reacţionar, perimat fără de speranţă, este prezentat fără de rezerve ca o cucerire superioară, dincolo de care nu se poate merge. O astfel de atitudine absolut necritică faţă de vechi este **apologetica lui**. De exemplu apologeţii capitalismului trec prin toate mijloacele sub tăcere contrazicerile lui strigătoare, înfăţişează idile pe seama democraţiei burgheze, falşifică realitatea, o înfrumuseţează fără de ruşine, încercând să prezinte negrul drept alb.

Obscurantism şi apologetică, o continuă negare nestăpânită a noului şi tot atât de nestăpânită laudă continuă a vechiului, aceasta este dela un capăt la altul baza metafizică pe care se sprijină, aşa numita „critică", îndreptată împotriva a ceeace este nou în apărarea a ceeace este vechiu.

Un caracter direct opus îl are critica îndreptată împotriva vechiului în apărarea noului. O astfel de critică este creatoare; ea porneşte din interesele de desvoltare mai departe şi este îndreptată ca să tae, să arunce, să distrugă tot ce e negativ şi reacţionar ce era conţinut în vechi, dar să reţină, să prelucreze, să includă în sine tot ceeace-i înaintat, positiv şi de preţ ce se află în el. Aceasta arată că critica vechiului din poziţia noului, dacă este justă, nu poate să fie sumară; ea are ca scop să respingă negativul şi să reţină positivul Dar positivul şi negativul există în vechi nu în raporturi externe unul faţă de altul, ci ca laturi ale unui întreg. ele nu sunt legate în mod mecanic între ele, ele se pătrund unul pe altul şi adesea se împletesc între ele atât de strâns încât este nevoie de cea mai complicată prelucrare critică a moştenirii vechiului pentru ca să se cureţe de sgură ceeace este de preţ din ea.

O astfel de prelucrare critică a dialecticii hegeliene au făcut-o Marx şi Engels cu scopul de a curăţa de sgura din ea conţinutul ei raţional, positiv. „...Marx şi Engels, — spune tovarăşul Stalin, — au luat din dialectica lui Hegel numai „sâmburele raţional" al ei, aruncând coaja idealistă hegeliană şi desvoltând dialectica mai departe cu scopul ca să-i dea un aspect ştiinţific contemporan" [11]).

Păstrarea „sâmburelui raţional' a dialecticii lui Hegel era necesar pentru desvoltarea mai departe a filosofiei, pentru elaborarea unei doctrine principial nouă — a dialecticii materialiste. Tocmai de acestea s'au condus înainte de toate Marx şi Engels când au criticat pe Hegel. Vorbind despre apariţia marxismului, Lenin scria: „Dar Marx nu s'a oprit la materialismul secolului XVIII, ci a avansat filosofia. El a îmbogăţit-o cu dobândirile filosofiei clasice germane, în deosebi cu sis-

---

11) **I. Stalin**, Problemele leninismului, ed. 11-a, pag. 535.
10) **Lenin**, Opere, vol. XIII, pag. 284.

temul lui Hegel, care la rândul lui a dus la materialismul lui Feurbach Principalul din aceste dobândiri este **dialectica...**" [12]).

Această îmbogățire a însemnat o prelucrare radicală a dialecticii hegeliene, însușirea critică a „sâmburelui rațional" al ei, dar n'a însemnat deloc o transpunere mecanică din operele lui Hegel în marxism a nici unei teze în întregime.

Cât de complicată și de subtilă a fost această prelucrare critică, arată următoarea remarcă a lui Lenin: „Logica lui Hegel nu se poate **întrebuința** sub forma ei dată; nu se poate **lua** ca dată. Din ea **trebuesc extrase** nuanțele logice (gnoseologice), curățindu-le de **idei mistice**: aceasta cere mult de lucru" [13]).

Astfel este atitudinea critică a marxismului față de toate doctrinele neproletare. Cu aplicare la filosofie tovarășul Stalin arată că „...Marx și Engels au luat din materialismul lui Feuerbach „sâmburele principal" al lui, desvoltându-l mai departe în teorie filosofico-științifică a materialismului și au aruncat la o parte suprapunerile lui idealiste, religioase și etice" [14]).

Aceeași atitudine critică față de moștenirea trecutului Lenin a educat-o în partidul nostru și față de construcția culturală, economică, politică, militară. Lenin învață: „Trebue să se ia toată știința, technica, toate cunoștințele, arta. Fără aceasta noi nu putem să construim viața societății comuniste. Și această știință, technică, artă este în mâinile specialiștilor și în capetele lor... sub conducerea proletariatului noi trebue să obligăm pe specialiștii burghezi să construiască clădirea noastră. Iată ceeace este greu, și iată în ce se află garanția victoriei!" [15]).

Mai mult, a apărut ca problemă directă reeducarea purtătorilor concepției burgheze despre lume, transformarea lor în partizani conștienți ai noii organizări sociale. O astfel de problemă a pus Lenin în fața comuniștilor, în special în fața conducătorlior G.O.E.L.R.O.: „Sarcina comuniștilor în interiorul „Goelro"-ului este să comande mai puțin, mai exact, să nu comande deloc, și să trateze pe specialiștii științei și technicii („ei sunt în majoritatea cazurilor în mod inevitabil hrăniți cu concepția burgheză despre lume și deprinderi burgheze" cum spune programul Partidului Comunist Rus) în mod extraordinar de prudent și de abil, învățând dela ei și ajutându-i să-și lărgească orizontul, plecând dela cuceririle și datele științei corespunzătoare, ținând minte că inginerul ajunge la acceptarea comunismului, **nu așa** cum a ajuns propagandistul care a lucrat subteran, omul cu litere, **ci prin datele științei lui**, că **în felul lui** ajunge la acceptarea comunismului agronomul, în felul lui silvicultorul ș. a. m. d." 16)

Rezumăm. Când partizanii noului critică vechiul din poziții

---

12) **Lenin**, Opere, vol. XVI, pag. 350.
13) **Lenin**, Caiete filosofice, pag. 249.
14) **I. Stalin**, Problemele leninismului, pag. 536 (în trad. românească Edit. PCR, pag. 663).
15) **Lenin**, Opere, vol. XXIV, pag. 65, 66.
16) **Lenin**, Opere, vol. XXVI, pag. 173.

dialectice, juste, ei nu aruncă vechiul în întregime, ci reţin tot ceeace se află de preţ, pasiv în el, desvoltând ceeace este de preţ mai departe, împingându-l înainte. Pentru aceasta se cere flexibilitate şi prudenţă la analizarea moştenirii vechiului. Insă ceeace este de preţ se capătă nu ca ceva dat, nu în mod mecanic, ci în mod critic, pe calea unei respingeri hotărîte a oricărei rezistenţe din partea vechiului, a oricărei tendinţe de restaurare a vechiului. Pentru aceasta se cere critică ascuţită şi vigilenţă, dat fiind că altfel împreună cu lucrurile de preţ poate fi preluat neobservat dela vechi tendinţele lui reacţionare.

Aşadar, **criticarea vechiului este descoperirea şi extirparea radicală a ceeace este reacţionar în el şi, în acelaş timp, prelucrarea radicală şi însuşirea a ceeace este de preţ în el.**

Acestea sunt două laturi ale unei sarcini, două condiţii de realizare a ei. A le realiza înseamnă a critica vechiul din poziţii dialectice juste.

3. CRITICA ŞI AUTOCRITICA, CALE DE AFIRMARE PE BAZĂ DE LEGE A NOULUI IN U. R. S. S.

Scopul principal al criticii care se face la noi în apărarea a ceeace este nou, constă în a deschide drum noului în viaţă, în a înlesni afirmarea şi desvoltarea lui. Deaceea o astfel de critică caută să sfarme rezistenţa vechiului, însă face aceasta în aşa fel ca să reţină dela vechiu tot ce poate să fie folositor pentru nou şi trebue să fie păstrat în interesul noului. In ceeace priveşte noul, sarcina unei astfel de critici constă în a căuta vlăstarele noului, să le susţină în tot felul, să arate importanţa lor din punctul de vedere al desvoltării progresive apărându-le în mod conştient şi consecvent de tot felul de tentative din partea vechiului, care deocamdată mai stăpâneşte în viaţă, în societate sau în gândire; pe scurt, **cea mai importantă sarcină a unei astfel de critici constă în a deschide drumul în viaţă noului.** Aceasta este cea mai importantă sarcină a criticii noastre, sovietice.

Acela care respinge numai vechiul ,crezând că numai prin aceasta, el asigură în mod automat calea noului, face o parte din lucru. Parafrazând cuvintele lui Lenin, se poate spune: din vechiul dărâmat nu vei fi sătul. Acela care vrea să fie cu toate armele criticii trebue în primul rând să posede simţul noului, acea calitate preţioasă care permite găsirea, apărarea şi cultivarea noului în viaţă, în ştiinţă, în conştiinţa oamenilor. Criticul lipsit de simţul noului nu are în fond dreptul moral la critică. Gândind că critica constă numai în a înjura mai tare pe cineva, fie chiar pe merit, un astfel de critic trivializează rostul criticii sovietice; el se ocupă deobicei cu aceea că dă tot felul de epitete lucrărilor criticate, fără a-şi da osteneala cu o analiză la lor dialectică, cu adevărat ştiinţifică. Lucrul cel mai periculos este că un astfel de critic este gata câteodată el însuşi să calce în picioare vlăstarele noului acolo unde ele sunt încă cu totul slabe, când ele d'a-

bia încep să-și croiască drum în viață, violând normele și tradițiile stabilite, deocamdată general acceptate, dar care sunt deja învechite. Criticul lipsit de simțul noului, crede că apără ceeace-i înaintat, nou în cazul când apără concepțiile acum dominante în toate particularitățile lor, până la ultima literă, cu toate că unele din aceste particularități ar fi putut deja să se învechească, pierzând dreptul la viață.

Și, ceeace este cu deosebire curios, un astfel de critic nu se dă înapoi de a declara că el luptă împotriva tratării formale, dogmatice, împotriva scolasticismului și a dogmaticii, adică împotriva unui lucru, de fapt, al cărui exponent este el însuși.

Gândirea critică rusă a secolului trecut a arătat exemple prețioase de critică întru apărarea noului. Marii materialiști ruși, filosofii sec. XIX, fiind democrați revoluționari, vedeau una din sarcinile cele mai importante ale lor în aceea ca, cu ajutorul publicisticii și criticii literare, să descopere și să susție în toate felurile vlăstarele ideilor și forțelor sociale progresive, noi, în condițiile Rusiei țariste.

Ei vedeau sarcina criticii nu numai în a biciui pe feudali cu ideologia lor reacționară, dar și în a prinde fiecare scânteie nouă în literatura rusă, fiecare gând proaspăt la scriitorii ruși, în a arăta însemnătatea lui, în a duce senzul lui până la cercul larg al cititorilor și chiar prin aceasta în a-l afirma în conștiința părții înaintate ale societății ruse de atunci, pe scurt — în a deschide drum în viața noului, progresivului. Sub un astfel de unghiu sunt scrise vestitele articole critice ale lui Belinski despre Pușkin și Lermontov și neobișnuit de limpedele articole ale lui Dobroliubov despre „Furtuna" lui Ostrovki, intitulată „O rază de lumină în imperiul întunericului". Să facă în așa fel ca lumina noului să nu se stingă, ca ea să ajungă până în cele mai întunecate colțuri ale vechii Rusii iobage, era sarcina cea mai importantă a publicisticii și criticii ruse din timpul țarismului.

Sarcina de a curăța drumul noului, de a-l prinde și a-i deschide drumul, la noi în U.R.S.S. s'a pus într'un grad infinit mai mare și într'altfel, într'un mod calitativ deosebit. In fiecare zi, se poate spune în fiecare ceas, mare nostru popor-creator, popor-novator dă noi exemple de forme și de căi de construcție a nouii vieți sociale, nevăzute încă nicăieri în lume. Criticilor sovietici le revine sarcina să contribue în toate felurile la cel mai măreț proces din istoria omenirii, al nașterii societății noi, comuniste, să caute noul (nici nu trebue să fie căutat: noul este în jurul nostru, să fie numai ochi să-l vadă), să-l prindă de peste tot unde începe să-și deschidă drum în viață, să-i ajute să crească și să se desvolte.

Critica și autocritica îi trebue poporului nostru ca aerul. Prin ele și cu ajutorul lor noul în societatea sovietică doboară vechiul și își deschide drumul. Tovarășul Stalin ne învață cum trebue să fie critica și autocritica sovietică, cum trebue să se comporte ea din pozițiile noului, în apărarea noului, în interesul noului. Ca model strălucit de astfel de critică și autocritică, deschizătoare de drum noului, poate să servească aprecierea mișcării stahanoviste dată în

cuvântarea tovarășului Stalin la prima Conferință unională a stahanoviștilor. Toată această cuvântare dela început până la sfârșit este pătrunsă de o singură idee — să arate însemnătatea noului pe care îl poartă în sine mișcarea stahonovistă, să deschidă acestui nou drumul în viață, să sfarme rezistența vechiului care se află încă în conștiința unor specialiști și administratori sovietici și împiedică noul să se întărească în viață. Vorbind despre ridicarea tehnico-culturală a clasei muncitoare, care este necesară pentru a începe trecerea de la socialism la comunism, tovarășul Stalin subliniază : „Mișcarea stahanovistă este, din acest punct de vedere, semnificativă, pentru ea poartă în sine primii germeni ai unui astfel de avânt cultural-tehnic al clasei muncitoare din țara noastră... Oare nu este limpede că stahanoviștii sunt novatori în industria noastră, că mișcarea stahanovistă reprezintă viitorul industriei noastre, că ea conține în sine sâmburele avântului cultural-technic de mâine al clasei muncitoare, că ea ne deschide acea cale pe care se pot dobândi acele înalte indexuri de productivitate a muncii, de care este nevoie pentru a trece dela socialism la comunism și pentru a lichida contrastul dintre munca intelectuală și cea fizică ?" [17]).

Descoperind însemnătatea istorică a mișcării stahanoviste, care poartă în sine germenii noilor relații sociale comuniste, tovarășul Stalin îndeplinește cu o perspicacitate imensă, cu un măreț simț al noului, sarcina de critică creatoare față de fenomenul care numai ce se născuse în viața noastră sovietică. Tovarășul Stalin arată că oamenii care se pronunță împotriva mișcării stahanoviste s'au rupt de viață, de practică și apără ceeace de mult s'a învechit.

Critica stalinistă își îndreaptă ascuțișul înainte, spre viitor : ea asigură rapida și libera desvoltare a noului, descoperă sensul ei din punctul de vedere al perspectivelor istorice de desvoltare a societății noastre, ea este, într'un cuvânt, acea critică care prinde noul și-l ajută să-și croiască drum în viață.

Criticii sovietici trebue să învețe dela tovarășul Stalin cum trebue înțeles și apreciat evenimentul ce se întâmplă în jurul nostru, cum trebue precizată atitudinea față de el, cum trebue percepută în mod critic viața, văzându-și sarcina în a înlesni victoria noului, progresivului, pe care îl naște în U.R.S.S. isvorul nesecat al creațiunii poulare.

Vorbind despre mișcarea stahanovistă, trebue subliniat cu toată puterea că lupta dintre vechi și nou s'a desfășurat aici în interiorul societății noastre sovietice din punct de vedere moralo-politic unitare (dacă se exclude clica de trădători-dușmani conștienți ai socialismului). Vechile norme de producție, formele învechite de organizare a muncii au fost stabilite la timpul lor de către noi înșine și au fost respectate în modul cel mai sever pentrucă au înlesnit desvoltarea

17) I. Stalin, Problemele leninismului, pag. 496 (în limba română Edit. PCR, pag. 614, 615).

vieții în U.R.S.S. Dar cu timpul, aceste norme și forme de organizare s'au învechit. Ele au fost supuse unei sfărâmări hotărîte din partea oamenilor noi sovietici, a novatorilor în producție, a stahanoviștilor. Stahanoviștii au supus criticii și negării normele și formele de organizare a muncii anteroare, ca trăite deajuns, ca învechite. Stahanoviștii au supus criticii și negării normale și forme de organizare a muncii anterioare, ca trăite deajuns, ca învechite. Stahanoviștii erau oameni sovietici. Dar și aceia care au întâmpinat cu temere noua mișcare și câteodată i se împotriveau activ, căutând să oprească desvoltarea ei, erau deasemenea oameni sovietici. Dar aceștia erau conservatori, rutinari, oameni lipsiți de simțul noului, care nu înțelegeau însemnătatea lui. Astfel de oameni se găsesc în societatea noastră, ei sunt purtătorii vii ai înclinațiunii spre tradițiile vechi, personificatori ai atașamentului față de ceeace a și început să se învechească dar mai stă încă solid în conștiința oamenilor noștri, în viața noastră socială. Ei se deprind, se obișnuesc cu ceeace există și se împotrivesc atunci când aceasta, ca urmare a învechirii, începe să fie supusă dărâmării. Caracterizând în această privință vechile cadre, tovarășul Stalin a spus în raportul de la conferința XVIII a partidului „...la o parte din vechile cadre există câteodată înclinarea de a privi cu încăpățânare în trecut, de a se împotmoli în vechi și de a nu observa noul în viață" [18]). Aceștia sunt oameni sovietici, dar care au un neajuns foarte serios și periculos — pierderea simțului a ceeace este nou. In interiorul societății noastre unitare apare și se desfășoară o luptă între ceeace este vechi și ceeace este nou la oamenii sovietici, dintre care unii apără ceeace este nou, alții ceeace este vechiu. Această luptă este cu totul legală; întrucât societatea noastră se desvoltă, avansează, în ea neîncetat se crează elemente noi, care împing afară din viață, din conștiința oamenilor sovietici ceeace s'a arătat încă de curând solid, nou și înaintat.

Societatea sovietică, învingând rezistența vechiului la o parte din membrii ei și deschizând drum noului, face aceasta pe calea **autocriticii**, îndreptată asupra revizuirii formelor care s'au învechit și care se învechesc și a laturilor vieții noastre sociale, politice, economice și culturale. **Autocritica** apare deci ca o formă deosebită de luptă între vechiu și nou în interiorul societății noastre; dar dat fiind că lupta dintre vechiu și nou este isvorul oricărei desvoltări, este forța motrice a ei, autocritica se manifestă ca forță motrice a desvoltării societății noastre. Asupra acestei circumstanțe a arătat tovarășul Stalin încă în anul 1928, când a pus chestiunea în fața comuniștilor: „Nu este oare limpede, tovarăși, că autocritica trebuie să fie una din cele mai serioase forțe care mișcă înainte desvoltarea noastră?" [19]).

Este regretabil că filosofii-profesioniști ai noștri, în special aceia dintre ei care după propria lor mărturisire „rumegă vechea rumegă-

18) **I. Stalin**, Problemele leninismului, pag. 596.
19) **Lenin și Stalin** despre organizarea de partid, vol. II, pag. 490.

tură", nu au învățat această înțeleaptă indicație stalinistă și până în ultimul timp nu s'au ocupat cu prelucrarea creatoare a chestiunii criticii și autocriticii ca forță motrice a desvoltării societății sovietice, nu au studiat specificul contrazicerii dintre vechiu și nou' care este în vigoare în interiorul societății noastre și se rezolvă pe calea criticii și autocriticii. Cauza acestui lucru consta în lașitatea teoretică a filosofilor în frica lor de a purcede la prelucrarea noilor probleme care cer o mare responsabilitate la rezolvirea lor. Se caută cât mai liniștit și mai după deprindere să se rumege vechea rumegătură.

Tovarășul Jdanov în mod cu totul just a adus filosofilor noștri profesioniști învinuirea că, din lașitate, nu vor să scrie despre contrazicerile societății socialiste, nu vor să arate și să generalizeze în mod filosofic fenomenul pe care partidul nostru încă de mult l-a descoperit și l-a pus în serviciul socialismului, acea formă specială de descoperire și de învingere a acestor contraziceri, acea formă specială de luptă între vechiu și nou din societatea noastră, care poartă numirea de critică și autocritică.Concretizând tezele tovarășului Stalin referitoare la caracteristica metodei dialectice marxiste, la caracteristica contrazicerilor dialectice, la dialectica luptei dintre vechiu și nou și, în special, la autocritica ca forță motrice a desvoltării societății sovietice, tovarășul Jdanov a spus: „In societatea sovietică unde sunt lichidate clasele antagoniste, lupta dintre ceeace este vechiu și ceeace e nou, și deci desvoltarea de la inferior la superior nu se produce sub forma de luptă dintre clasele antagoniste, sub formă de cataclisme, cum se petrece sub regimul capitalist, ci sub forma criticii și autocriticii, care constitue forța motrice adevărată a desvoltării noastre, o armă puternică în mâinile partidului. Aceasta este desigur o nouă formă a mișcării, un nou tip al desvoltării, o nouă lege dialectică." [20]).

Aceasta este importanța criticii și autocriticii sovietice, acesta este locul lor în societatea noastră, care se desvoltă în mod dialectic prin contraziceri, prin lupta dintre nou și vechi. Aceasta este legalitatea dialectică, conform căreia noul în viața și conștiința oamenilor sovietici se afirmă și triumfă prin critică și autocritică.

4. ABSENȚA UNEI VERITABILE CRITICI ȘI AUTOCRITICI IN ȘTIINȚA BURGHEZA. CONSERVATISM ȘI DOGMATICA

In societatea capitalistă, unde clasele stăpânitoare propovăduesc războiul tuturor împotriva tuturor (**bellum omnium contra omnes** proclamat de Hobbes), nu este loc pentru critică și autocritică ca forță motrice creatoare a desvoltării societății. De ce fel de critică și autocritică veritabilă poate să fie vorba când ideologii burgheziei,

20) „**Problemele de filosofie**", Nr. 1, 1947, pag. 270 (în broșura românească p. 48-9).

ridicând în slavă legile de lup ale capitalismului, anunță: „**homo homini lupus**". Natural că toată această ideologie de lup alimentează în mod organic și știința în societatea burgheză, punând asupra desvoltării ei pecetea ei neștearsă.

Știința burgheză, chiar în timpurile cele mai bune ale desvoltării ei, a fost pătrunsă de la un capăt la altul de dogmatism și conservatism. Critica veritabilă și, mai ales, autocritica niciodată n'au căpătat o răspândire largă în mijlocul savanților burghezi

Acele elemente de critică pe care le descoperim în istoria științei burgheze au principialmente calitativ un alt caracter decât ceeace este caracteristic pentru știința noastră sovietică; elementele de critică din știința burgheză se deosebesc în mod radical de critica și autocritica creatoare, cu adevărat științifică, proprie științei proletare și care mișcă știința noastră înainte.

Pentru a înțelege mai profund această deosebire radicală între știința burgheză și știința marxisto-leninistă, să examinăm mai în amănunt ce rol joacă critica și autocritica în procesul de apariție și de desvoltare a noilor idei și teorii științifice. La început ceeace este nou, natural, apare numai în formă embrionară, de exemplu se naște sub forma unei anumite presiuni. Ideile și teoriile vechi, până atunci dominând, dau lovituri distrugătoare în locurile vulnerabile ale vechiului, apărătorii lui vechiul începe atacul împotriva noului, încearcă să-l înăbușe chiar în embrion, duce împotriva lui adesea o luptă foarte înverșunată sub forma unei critici aspre. Cu ajutorul criticii partizanii vechiului descopăr locurile slabe, vulnerabile în concepțiile noi, nedesvoltate, care nu s'au copt încă și dau lovituri în aceste locuri cu ajutorul aceleași critici.

Cum reacționează apărătorii și introducătorii noului la această criticare a vederilor lor, făcută din pozițiile concepțiilor dominante, care s'au fortificat dinainte? Ei răspund criticii prin critică. Cu ajutorul acestei arme ei la rândul lor caută locurile vulnerabile în concepțiile învechite, descopăr contrazicerea dintre ele și faptele noi, crescânda lor rămânere în urmă dela nivelul real al desvoltării științei; dând lovituri distrugătoare în locurile vulnerabile ale vechiului, apărătorii noului trec de la apărare la atac, la directa răsturnare a concepțiilor vechi. Și, cum știința se mișcă constant înainte, rămânerea în urmă a vechilor concepții nu se micșorează cu timpul, ci crește în mod constant; înseamnă că în mod constant crește numărul locurilor vulnerabile în care partizanii noilor concepții pot da lovituri din ce în ce mai distrugătoare, până când construcția vechilor concepții se dărâmă definitiv.

Dar rolul criticii în desvoltarea noului nu se limitează prin aceea că cu ajutorul acestei arme noul dă lovituri de răspuns vechiului, și încă lovituri mai tari decât vechiul este în stare să le dea noului. Rolul criticii constă și în aceea că, sesizând criticarea concepțiilor sale, fiind atentă la această critică, dacă ea, se'nțelege, are un caracter serios, apărătorii noului caută și găsesc argumente complimentare în

favoarea lor, descopăr fapte noi care confirmă din ce în ce mai cu temei concepţiile apărate de ei ; cu aceasta locurile slabe, descoperite în mersul criticării de la început a variantei încă nepedeplin coapte a noilor idei, sunt îndepărtate, lacunele sunt umplute, treptat construcţia se desăvârşeşte ; prin aceasta noul se întăreşte şi se desvoltă, însă nu dintrodată, ci pe calea îmbunătăţirii şi precizării mai departe a noilor concepţii apărate.

Aici se arată în faţa noastră şi acţiunea pozitivă a concepţiilor critice cu care partizanii vechiului întâmpină noul în ştiinţă. Dacă n'ar exista această contracritică în calea noului, nu ar exista nici suficiente stimulări pentru desvoltarea lui mai departe ; pentrucă atunci s'ar fi putut fixa imediat după apariţia lor la lumină orice fel de concepţii, cele mai necoapte, mai neformate, mai puţin fondate. Imprejurarea că noul trebuie să-şi **cucerească** locul sub soare, că în mod automat el nu poate să se întărească nici în viaţă, nici în conştiinţă, că el trebue să parcurgă adesea un drum destul de spinos spre victorie, — toate acestea călesc noua concepţie, pe apărătorii ei făcând ca noul să trebuiască în mod constant să se desvolte, să trebuiască să se elibereze pe sine însuşi de formele sale iniţiale necoapte ; pentrucă atâta timp cât noul există în formă embrionară, nedesvoltată, el adesea nu este încă în stare să sfarme definitiv rezistenţa vechiului. Critica, îndreptată împotriva noului din poziţiile vechiului, favorizează, aşadar, desvoltarea noului, întrucât ea loveşte în părţile lui slabe. Această critică joacă rolul unui fel de indicator care arată **în ce locuri** noile concepţii au rămas încă insuficient lucrate, prin urmare **încotro** trebue să-şi îndrepte atenţia partizanii lor.

Reexaminându-şi tezele iniţiale care sună încă insuficient de convingător, îmbunătăţindu-le, apărătorii noului îşi îndreaptă critica lor nu numai în afară, asupra adversarilor, asupra partizanilor vechilor concepţii, dar şi asupra lor înşuşi ; într'un astfel de caz critica capătă forma de **autocritică.**

In cazul cel mai simplu autocritica înseamnă aptitudinea de a înţelege şi se ţine seamă de critică din laturile care desvălue insuficienţele şi locurile slabe în concepţia corespunzătoare. Aici stimulul autocriticii se mai află în afară ; autocritica este provocată nu de o nevoie internă, organică, de a-şi reexamnia concepţiile proprii, deja învechite, ci de necesitatea autoapărării de arma criticii, îndreptată împotriva noilor concepţii din partea adversarilor lor. De regulă, savanţii burgheji nu merg mai departe de această formă embrionară de autocritică. Autocritica are în ştiinţa burgheză un caracter episodic şi acţionează temporar, dela caz la caz ; scopul unei astfel de autocritici foarte, foarte limitate este să înlesnească desvoltarea noilor concepţii într'atâta, încât ele să poată să înlocuiască vechile concepţii şi să ocupe poziţia dominantă în ştiinţă. Când acest scop este atins, apărătorii noilor concepţii care au devenit acum dominante, se transformă în apologeţii lor : atitudinea critică faţă de propriile lor teze este înlocuită de dogmatism, conservatism, de dorinţa de a fixa pentru vecinicie concep-

țiile lor în aspectul în care ele au repurtat victoria asupra concepțiilor precedente. Deaceea, deobiceiu, în știința burgheză orice gust de autocritică încetează imediat ce concepțiile apărate se afirmă definitiv și devin general acceptate.

Se poate zice că, în condițiile societății burgheze, activitatea creatoare, progresivă, a minții savantului este limitată de un cadru extrem de îngust tocmai pentrucă ei nu-i este proprie în mod organic calea autocriticii; pe calea aceasta ea se angajează plecând nu dintr'o necesitate internă, dintr'o nevoe internă, ci numai fiind silită la aceasta la începutul desvoltării concepțiilor apărate de ea. Înflorirea și triumful acestor concepții devin în mod inevitabil punctul de plecare al veștejirii, al opririi desvoltării lor, întrucât cade necesitatea de autocritică, de îmbunătățire constantă prin autocritică a tezelor lor. Atenția principală este încordată acum la aceea ca să se păstreze poziția dominantă a concepțiilor proprii, ca acestea să fie dogmatizate: vechiul răsturnat nu mai este periculos; pericolul poate veni numai din partea vre-unor concepții mai noi, împotriva cărora se și mobilizează acum toate forțele acelora care încă nu de mult s'au ridicat drept apărători ai noului. Ceeace a fost cândva nou, a devenit acum dominant, s'a transformat în dogmă și, lipsit de stimulul de desvoltare (aptitudinea de autocritică), a început singur să se învecheaască, să se transforme în vechi, să se manifeste într'un rol principialmente altul decât s'a manifestat la începutul desvoltării sale.

Acesta este, în trăsături generale, drumul luptei dintre vechiu și nou în cadrul științei burgheze, acesta este, prin urmare, drumul ei de desvoltare.

Acest drum este marcat prin dominația dogmatismului și conservatismului în gândirea științifică. Numai în timpurile cele mai bune ale desvoltării sale, știința burgheză s'a înălțat în domeniul științei naturii până la unele străluciri ale criticii creatoare, care s'a schimbat imediat după aceea într'o gândire științifică amorțită și împietrită.

Drept exemplu al celor spuse poate să servească istoria apariției și triumfului teoriei atomice în chimie. La sfârșitul sec. XVIII în știință dominau concepțiile după care procesele chimice și fizice au loc neîncetat. Diferite substanțe parcă s'ar „disolva" una pe alta în orice proporție. La fel cum se poate disolva într'un pahar cu apă 1 gr. de zahăr sau 2 gr. sau orice cantitate intermediară, tot așa în atmosfera de aer se poate „disolva" 1 gr. de apă sau 2 gr. sau orice cantitate intermediară din ea. Analogia mergea mai departe: la fel după cum zahărul poate să „satureze" apa, după care disolvarea mai departe încetează (se formează o soluție saturată), tot așa și vaporii de apă pot să „satureze" atmosfera, după care încetează evaporarea mai departe a apei (se capătă „vapori saturați"). Chimiștii francezi în frunte cu Berthollet au elaborat „teoria chimică a disolvării", care explica procesul evaporării apei în felul următor: între apă și aer există o afinitate deosebită, niște forțe de atracție deosebite. Aerul atrage spre el apa și o disolvă în el așa cum apa disolvă zahărul. Aceasta era dela un cap

la altul o teorie metafizică ea a fost construită pe baza vechilor concepţii, conform cărora fiecare fenomen necunoscut era explicat cu ajutorul unei „forţe" deosebite sau al unei „substanţe„ deosebite, inventată anume pentru aplicarea în cazul dat.

Impotriva acestor concepţii metafizice, vechi, s'a ridicat hotărît Dalton. De la început el a dat o explicaţie nouă, principialmente deosebită, care se reducea la aceea că evaporarea apei nu este deloc disolvarea ei în aer, ci ruperea particulelor ei dela suprafaţa lichidului şi trecerea lor în stare de vapori. Pentru aceasta nu este deloc necesară prezenţa aerului. In spaţiul fără de aer (unde nu poate fi niciun fel de „disolvare") procesul trebue să aibe loc în acelaş fel ca şi în atmosferă. Aceasta a confirmat-o Dalton în mod experimental. Faptul a fost stabilit: el urma să fi explicat. La început Dalton a dat o explicaţie cu totul nesatisfăcătoare : el a presupus că între particulele fiecărui fel de substanţă există nişte forţe respingătoare speciale, care acţionează numai între aceste particule şi nu depind deloc de particulele de alt fel. Explicaţia a fost în mod evident forţată ; ea a întâmpinat o critică hotărîtă din partea lui Berthollet şi a partizanilor lui. Critica a avut o influenţă positivă asupra lui Dalton—el a văzut că ipoteza lui este încă foarte puţin coaptă şi a început să caute calea pentru precizarea ei, pentru înlăturarea defectelor ei. Prin aceasta el a păşit pe calea autocriticii. El a păstrat baza concepţiilor lui ; el a continuat să considere că evaporarea este condiţionată de mişcarea atomilor, care se resping unul pe altul ; dar şi-a închipuit un nou mecanism al procesului — respingerea atomilor este provocată de căldură. Dar din nou s'au ivit obiecţiuni, dat fiind că nu era clar în ce mod una şi aceeaşi căldură face ca atomii de acelaş fel să se respingă unul pe altul, iar atomii diferiţi — nu. La aceste obiecţiuni critice Dalton a răspuns prin o precizare mai departe a teoriei sale. El a emis ipoteze că particulele au o mărime (volum)deosebită şi că particulele mai mici „se scurg" în spaţiile dintre cele mai mari ca apa printre pietre. Pentruca să verifice această ipoteză în mod experimental Dalton a început să caute mijlocul de determinare a „volumului" relativ al particulelor ; calculele au arătat că pentru aceasta este necesar să se împartă volumul total al gazului la numărul de particule. S'a pus problema ca să se găsească numărul relativ de particule. Pentru aceasta trebuia să se împartă greutatea totală a gazului la greutatea relativă a particulelor. Căutările acestea din urmă l'au dus pe Dalton la descoperirea greutăţilor atomice şi la legea raporturilor multiple, şi prin aceasta la elaborarea atomisticii chimice. Aceasta a fost una din cele mai mari descoperiri în chimia sec. XIX ; în urmă ea a fost mult apreciată de către Engels din poziţiile materialismului dialectic. Pentru noi este important acum faptul că ea a fost făcută sub influenţa directă a criticii, care l-a silit pe Dalton să-şi desvolte din ce în ce mai departe ideile sale în căutarea de argumente mai grele în folosul noilor idei atomiste.

Insă îndată ce descoperirile lui Dalton au căpătat recunoaştere largă (ele au căpătat aproape dintrodată poziţia dominantă în chimie),

Dalton a pierdut aptitudinea de a elibera ideia lui de bază de insuficiențele și contrazicerile directe ce se aflau în ea. Concepțiile lui, imediat după ce au căpătat o recunoaștere aproape generală, au început să se învechească.

Noile descoperiri în chimie făcute de Gay-Lussac, care au dus la stabilirea unei noi teorii atomo-moleculare, ale căreĭ baze începuseră a fi stabilite încă de către Lomonosov, au fost întâmpinate de Dalton în mod pronunțat negativ. Dalton, care cu câțiva ani înainte apărase noul în luptă împotriva vechiului și împinsese înainte ideile sale, acum s'a întors cu spatele față de desvoltarea științei și continua să persiste asupra a ceeace înainte era nou, iar acuma devenise vechi ; a persista în aceasta înseamnă a merge nu înainte, ci înapoi.

Aceeași situație s'a creat și la alți reprezentanți proeminenți ai vechii științe burgheze. Contrazicerile cu care n'a fost în stare să se lupte Dalton, a încercat să le rezolve contemporanul lui, Berzélius. Berzelius a examinat în mod critic doctrina daltoniană a atomlior și a fost în stare să o împreuneze cu descoperirea lui Gay-Lussac. Dar mai departe de aceasta Berzelius n'a mers. El n'a priceput teoria moleculară și s'a oprit la jumătatea drumului. In schimb el a reușit să extindă legea raporturilor multiple descoperită de Dalton asupra compușilor organici. Acesta a fost un mare eveniment în știința acelui timp, dat fiind că a arătat că substanțele de origină organică se supun acelorași legi generale ale naturii ca și substanțele cu caracter neorganic. Prin aceasta, prăpastia existentă în închipuirile savanților între natura vie și cea moartă a început să umple. Insă la fel ca și Dalton, Berzelius s'a oprit la cele la care a ajuns și s'a dovedit incapabil de a merge mai departe la pas cu desvoltarea științei.

Cu toate că în al doilea sfert al sec. XIX a fost descoperit caracterul specific al compușilor organici, Berzelius a continuat să facă încercări inutile de a ajusta cu orice preț chimia organică în cea anorganică, de a înghesui legalitate mai complexă a compușilor organici în cadrul strâmt al teoriei lui electrochimice, „dualiste", care se aplică la săruri acizi și baze adică la obiectul chimiei anorganice. Impotrivindu-se pătrunderii în chimie a noilor concepții și apărând cu încăpățânare concepțiile sale învechite, în special teoria radicalilor Berzelius a frânat în gradul cel mai puternic desvoltarea științei chimice.

Teoria lui Berzelius a fost criticată într'un mod deosebit de hotărît de către Gerard, care a respins ideia naturii electropolare, duble, a compușilor chimici. Noul, pe care l'a apărat Gerard, a fost ideea unității particulelor de substanță ; în baza unei astfel de idei a apărut teoria nouă, „unitară", atomo-moleculară, care a dat în lături pe la mijlocul sec. XIX teoria veche, „dualistă" a lui Berzelius. Aceasta a fost o adevărată revoluție în chimie. Sub fructuoasa ei influență s'a găsit tânărul Mendeleev. Sprijinindu-se pe teoria moleculară unitară a lui Gerard și pe greutățile atomice ale elementelor deduse cu ajutorul ei, Mendeleev a ajuns la una din cele mai mărețe descoperiri din chimie, la legea periodică a elementelor chimice. La baza acestei descoperiri

se afla ideia că proprietăţile elementelor depind de masa lor, de greutatea lor atomică. Dar şi Mendeleev, cu tot geniul lui, nu a scăpat de soarta tuturor savanţilor burghezi: el s'a oprit la succesul repurtat; mai târziu, când desvoltarea ştiinţei a dus la o nouă revoluţie în înţelegerea substanţei, Mendeleev s'a ridicat împotriva noului din poziţiile concepţiilor lui deja învechite. Revoluţia în fizică a desvăluit legătura profundă dintre fenomenele chimice şi cele electrice şi a arătat că la baza materiei se află nu numai proprietăţile mecanice (massa), cum presupunea Mendeleev, dar şi proprietăţile electrice (încărcătura), a căror importanţă Mendeleev în mod evident o ignora. Mendeleev nu a tras ştiinţa înapoi spre acele timpuri când se considera ca progresiv negarea electrochimismului şi recunoaşterea teoriei gerardiene. In prefaţa la ultima ediţie a „Bazelor chimiei" Mendeleev scria că ar dori ca în cartea sa „să rămâie urme ale modului cum un adept convins al lui Gerard priveşte asupra problemelor de bază ale doctrinei elementelor chimice la începutul sec. XX" [21]).

Mendeleev recunoştea mai departe că cu cât a avut prilejul să gândească mai mult asupra naturii elementelor chimice, cu atât mai puternic se depărta de speranţa de a ajunge la priceperea dorită a naturii lor pe calea studierii fenomenelor electrice şi luminoase. Numai că tot progresul ulterior al fizicii consta tocmai în această pricepere, respinsă de Mendeleev, a naturii elementelor pe calea stabilirii construcţiei electronice a atomilor lor pe baza teoriei cvantelor de lumină.

Să rezumăm. In privinţa locului criticii şi autocriticii în desvoltarea ştiinţei burgheze se pot spune următoarele: la începutul desvoltării ei, noua concepţie în ştiinţa burgheză este capabilă şi nevoită să supue criticii (să nege) concepţiile dominante, dar deja învechite, asupra obiectului dat, care frânează progresul mai departe al ştiinţei; în acest prim stadiu de desvoltare a concepţiilor lor, savanţii burghezi pot să recurgă în mod episodic la autocritică, în scopul întăririi poziţiilor lor, atâta timp cât ele încă n'au devenit dominante; aici autocritica se manifestă numai în embrion şi numai ca silită de circumstanţele exterioare (de către critica îndreptată din afară împotriva noilor concepţii); dar, pe dată ce noua doctrină trece în poziţie dominantă în ştiinţa burgheză, ea încetează imediat să mai fie nouă, îşi pierde trăsăturile iniţiale de doctrină înaintată, se impregnează repede cu conservatism, dogmatism şi rutină; ea încetează de fapt să se desvolte în măsură completă şi trece la o atitudine ostilă faţă de concepţiile mai noi care apar în cursul procesului ulterior al ştiinţei.

In felul acesta ştiinţa burgheză, care este în totul ştiinţa clasei reacţionare care se duce, îmbătrâneşte la rădăcină, nemai ajungând să înflorească. Caracterul desvoltării ei în persoana deosebiţilor ei reprezentanţi parcă repetă în mod succint istoria întregii clase a burgheziei: fiind revoluţionară, progresivă, la începutul desvoltării ei, ducând lupta împotriva vechii organizări feudale, negând-o şi criticând-o, bur-

---

) D. I. Mendeleev, Bazele chimiei, Vol. I, 1931, prefaţa, pag. XXXII.

ghezia s'a transformat imediat într'o clasă reacționară pe dată ce ea a ajuns la dominația politică. După aceasta tot ceeace era trecut, mort, în putreziciune, ce a mai rămas în societatea omenească, a fost pus în serviciul burgheziei în scopul luptei împotriva noii clase revoluționare, împotriva proletariatului. Arma criticii burgheze s'a îndreptat acum în întregime împotriva noului, în apărarea vechiului ; ea s'a trasformat într'un obscurantism furios față de tot ce e nou, înaintat, revoluționar și într'o apologetică nereținută a tot ce e vechiu, înapoiat, reacționar.

Istoria desvoltării deosebitelor doctrine și teorii în știința burgheză, vorbind concret, evoluția spirituală a deosebitelor doctrine burgheze, repetă în trăsături generale istoria spirituală a întregii lor clase la fel după cum în lumea organică ontogenia (istoria desvoltării individului) repetă succint filogenia (istoria desvoltării individului). Ca indicator, care arată cotitura spirituală a savantului burghez dela apărarea pozițiilor reacționare, servește direcția în care este îndreptată critica lui : la început savantul încearcă să critice, cu toate că slab și inconsecvent, vechiul din pozițiile noului ; pe urmă, cu spume la gură, el critică noul din pozițiile concepțiilor lui care s'au învechit.

Cotitura bruscă a savantului burghez de la elementele de reînoire și creație spre conservatismul atrofiat spre dogmatica care înăbușe orice gândire vie, creatoare, pentru știința burgheză nu este deloc întâmplătoare, ci este o urmare legală, care decurge din însăși natura de clasă, din rostul social al științei în societatea capitalistă contemporană. In conformitate cu aceasta, rolul criticii în știința burgheză constă nu a înlesni o desvoltare constantă în știință, ci în a înăbuși acest nou, ocrotind inviolabilitatea dominației teoriilor reacționare contemporane în țările reacțiunii imperialste.

5. CRITICA VECHIULUI SI CARACTERUL CREATOR AL MARXISMULUI.

Critica și autocritica își desvălue în plină măsură însemnătatea numai în știința proletară, în marxism. Aici ele devin un instrument întrebuințat în mod conștient și o parte organic-componentă a progresului științific. Incă în tezele asupra lui Feuerbach, Marx subliniase importanța „activității practic-critice revoluționare".

Critica științei vechi, burgheze, din pozițiile materialismului dialectic a fost unul din elementele esențiale ale prelucrării și desvoltării doctrinei dela primul început al apariției ei. In cursul luptei dintre noua concepție despre lume, proletară și cea veche, burgheză, au eșit înainte diferitele laturi ale științei filosofice, precum și ale științelor sociale și naturale. Criticând din pozițiile dialectice doctrinele burgheze ostile marxismului, iar în ele criticând și negând vechea știință, marxismul a opus totodată, în fiecare chestiune punctului de vedere vechi, burghéz, poziția lui progresivă, principialmente nouă. Tocmai cu ajutorul criticii fondatorii marxismului au deschis drumul dialecticii revoluționare în știință. Ironizând încercarea lui Lassale de a expune în mod

hegelian economia politică, Marx scria lui Engels că „una este ca să duci știința cu ajutorul criticii până la un astfel de nivel încât să poți să o expui în mod dialectic, și cu totul alt lucru este ca, având numai un indiciu slab al unui astfel de sistem, să-i adaugi un sistem de logică abstract, gata" [22]).

Invingând rezistența furibundă a apărătorilor vechilor sisteme filosofice ale idealismului și metafizicii, marxismul a desvoltat în mod înoitor materialismul, întinzându-l la toate noile domenii ale cunoștinții introducându-l acolo unde atunci fusese introdus în mod inconsecvent, cu portițe în folosul idealismului. „Geniul lui Marx și Engels — scria Lenin, — constă tocmai în aceea că, în decursul unei perioade foarte lungi, **aproape jumătate secol,** ei au desvoltat materialismul, mișcând înainte o direcție fundamentală în filosofie, nebătând pasul pe loc cu repetarea problemelor gnoseologice deja rezolvate, ci au introdus în mod consecvent, — au arătat cum trebue introdus **acelaș** materialism în domeniul științelor sociale, măturând fără milă ca gunoi, ca prostie, ca vorbărie emfatică, pretențioasă, nenumăratele încercări de a „descoperi" o linie „nouă" în filosofie, de a născoci o „nouă" direcție ș. a. m d " [23]).

In elaborarea creatoare a marxismului, elementul de critică și negare a vechilor concepții a jucat un rol extraordinar de esențial. Indepărtându-se dela criticarea vechiului, Marx și Engels, ca o contrapunere concepțiilor criticate și negate și-au desvoltat concepțiile lor noi și prin aceasta au împins materialismul înainte. Nu este întâmplător deci că încă primele lucrări ale lui Marx și Engels reprezentau lucrări de critică aspră. Arma criticii a fost îndreptată împotriva lui Hegel. („Introducere în critica filosofiei dreptului a lui Hegel" a lui Marx), împotriva reprezentanților filosofiei posthegeliene („Sfânta familie sau critica criticii critice", „Ideologia germană"), împotriva lui Proudon cu a sa „Filosofie a mizeriei" („Mizeria filosofiei" a lui Marx). Ulterior, critica ce exprima isvorul și direcția elaborării noilor lucrări ale marxismului, a fost subliniată în însăși denumirile acestor lucrări. Astfel sunt, de exemplu, vestita „Introducere la critica economiei politice" a lui Marx și măreața lui operă „Capitalul", al cărui subtitlu este „Critica economiei politice". In recensia asupra cărții lui Marx, „La critica economiei politice" și în prefața la al doilea volum din „Capitalul" lui Marx, Engels expune în mod amănunțit prelucrarea critică de către Marx nu numai a moștenirii economiștilor burghezi, dar și a moștenirii filosofice a lui Hegel, a metodei lui filosofice.

„Critica acestei metode, — recunoaște Engels, — a fost o sarcină grea, în fața căreia dădea înapoi și încă azi dă înapoi toată filosofia oficială. Marx a fost și rămâne singurul care a putut să-și ia sarcina să desprindă din logica hegeliană sâmburele care conține în sine descoperirile efective ale lui Hegel în acest domeniu și să elaboreze me-

22) K. Marx și F. Engels, Scrisori alese, 1947, pag. 97.
23) Lenin, Opere, vol. XIII, pag. 275.

toda dialectică, eliberată de învelișul ei idealist, în acea formă simplă în care, și numai în care, ea este forma de desvoltare a gândirii. Elaborarea metodei care se află la baza criticii lui Marx a economiei politice noi o socotim ca un rezultat care nu are o însemnătate mai mică decât concepțiile fundamentale materialiste" [24]).

Insemnătatea elaborării de către Marx a metodei dialecticei materialiste și aplicarea ei la critica științei economice burgheze a remarcat-o mereu Lenin. El arăta, de exemplu, că în „Capitalul" lui Marx, „sunt aplicate la o singură știință logica, dialectica și teoria cunoașterii a materialismului... luând tot ce era de preț la Hegel și împingând înainte ceeace era de preț" [25]).

In critica filosofiei burgheze, în special a metodei lui Hegel, ca și în critica economiei politice burgheze, Marx a folosit în mod consecvent principiul negării dialectice a treptei inferioare, imperfecte, nedesvoltate dar deja trecute a desvoltării gândirii omenești. Marx biruia în mod hotărît cele mai mici tentative reacționare ale științei burgheze vechi, în special ale filosofiei idealiste a lui Hegel. Aceasta o dovedește remarca lui Marx din vol. I al „Capitalului", că metoda lui dialectică în fundamentul ei este nu numai deosebită de cea hegeliană, dar este de-a dreptul opusă ei. Dar odată cu aceasta, Max a știut să curețe de idealism și să păstreze în formă prelucrată tot ceeace era de preț conținut în logica hegeliană și să desvolte aceste lucruri de preț mai departe.

Același principiu de negare dialectică l-a folosit Marx și în cercetările lui speciale economice. Curățând faptele economice de sgura explicațiilor falșificate, teoretice neresolvabile și dându-le o interpretare principialmente nouă, Marx a pus capăt în același timp vechii economii politice burgheze preștiințifice, a supus-o celei mai hotărîte negări din pozițiile doctrinei filosofice, istorice și economice princialmente noi, din pozițiile marxismului.

In mod analog a procedat Engels față de predecesori filosofici ai marxismului, față de Feuerbach și Hegel. In lucrarea sa „Ludwig Feuerbach și sfârșitul filosofiei clasice germane" Engels a făcut în formă sistematică un bilanț general al criticii sistemelor filosofice ale lui Hegel și Feuerbach, făcută din pozițiile filosofiei marxiste.

Momentul de critică apare clar în vestita lucrare a lui Engels „Anti-Dühring" este scris într'o ascuțită formă polemică; criticând confuzele scrieri ale metafizicianului Dühring, Engels la fiecare punct îi opune în formă pozitivă concepțiile materialismului dialectic, ceeace face ca opera arătată a lui Engels să fie înainte de toate o expunere sistematică a marxismului. Sarcina criticării lui Dühring a servit, în felul acesta, ca impuls și prilej pentru a expune doctrina marxistă în cele trei părți componente fundamentale ale ei: filosofia a fost scrisă

---

24) Engels despre cartea lui Marx. Vezi K. Marx, critica economiei politice, 1932, pag. 11-12.

25) Lenin, Caete filosofice, pag. 215.

în scopuri polemice, că prin originea ei ea era supusă exigenţelor criticii, a pus pecetea specifică nu numai asupra titlului cărţii, dar şi asupra întregului stil. Însă aceasta nu a micşorat în cel mai mic grad conţinutul ştiinţific al operei lui Engels. Caracterul polemic al lui „Anti-Dühring" a dat posibilitate lui Engels să treacă cu o preciziune extremă prin toată lucrarea principiul partinităţii filosofiei. Dela aceasta toate tezele ştiinţei marxiste apărate împotriva lui Dühring şi desvoltate de Engels au avut numai de câştigat.

Cele spuse despre „Anti-Dühring" pot fi în întregime aplicate şi celor două opere filosofice clasice ale marxismului epocii imperialismului şi revoluţiilor proletare — faţă de lucrarea lui V. I. Lenin „Materialism şi empiriocriticism" şi lucrarea lui I. V. Stalin „Anarhism sau socialism?". Ambele aceste lucrări au apărut aproape concomitent şi independent una de alta în legătură cu necesitatea de a apăra puritatea teoriei marxiste de tentativele de a denatura şi vulganiza marxismul din partea duşmanilor lui. Caracterul polemic al cărţii lui Lenin, originea ei ca operă critică este exprimată clar în subtitlul ei: „Observaţiuni critice asupra unei filosofii reacţionare". Acest subtitlu arată că, din poziţiile filosofiei revoluţionare, înaintate, ale proletariatului, Lenin îndreaptă arma criticii împotriva vechii filosofii burgheze reacţionare, care se camuflează sub un oarecare curent care ar fi „nou", iar de fapt nu este decât o reeditare a sistemelor idealiste trecute de mult.

Caracterul polemic acut al lucrărilor pomenite n'au împiedicat deloc pe Lenin şi Stalin să expună pe deplin în aceste opere ceeace au adus ei nou la tezaurul filosofiei marxiste şi să împingă această filosofiei înainte; dimpotrivă, sarcina ducerii unei lupte hotărîte împotriva duşmanilor marxismului (împotriva machiştilor şi a adepţilor lor ruşi, împotriva anarhiştilor şi a adepţilor lor georgieni) a înlesnit ca expunerea pozitivă a concepţiilor materialismului dialectic din operile pomenite ale lui Lenin şi Stalin să fie făcută în forma luptei ascutite de partid pentru concepţia despre lume justă, proletară. Mulţumită acestui fapt, Lelin şi Stalin au isbutit să descopere şi să arate încă mai complet importanţa principiului partinităţii filosofiei, să înveţe în mod concret cadrele de partid ale noastre cum trebue introdus în viaţă acest principiu. „Materialismul şi empiriocriticismul" lui V. I. Lenin şi „Anarhism sau socialism"? al lui I. V. Stalin sunt modele după care trebue să se orienteze fiecare savant sovietic care duce lupta împotriva ştiinţei burgheze şi care desvoltă în mod creator ştiinţa noastră sovietică.

Acesta este rolul criticii ştiinţei burgheze vechi în elaborarea creatoare a marxismului. Criticarea a ceaece este vechi a servit într'un fel ca trambulină dela care s'a avântat gândirea marxistă în mişcarea ei constantă înainte.

6. AUTOCRITICA ȘI CARACTERUL CREATOR AL MARXISMULUI

Una din diferențele principiale ale marxismului-leninismului față de doctrinele burgheze constă în aceea că marxismul-leninismul nu privește niciodată în mod dogmatic tezele sale. Dacă, de regulă, una sau alta din teorii în știința burgheză manifestă aptitudini de desvoltare în cel mai bun caz (și încă întotdeauna) numai în perioada nașterii ei, când ea încă n'a reușit să pună mâna pe poziția dominantă, marxismul-leninismul își păstrează pe deplin aptitudinea sa de desvoltare creatoare și după ce a ocupat poziția de doctrină dominantă mulțumită victoriei revoluției proletare, cum se întâmplă la noi în U. R. S. S. Transformarea doctrinei burgheze în doctrină dominantă înseamnă amorțirea ei (dacă ea n'a fost încă până atunci adusă în stare de decădere și marasm). Această amorțire se manifestă în încercarea de a absolutiza doctrina dată, de a o transforma într'o dogmă infailibilă, într'un fel de sfântă scriptură în care aproape fiecare literă este inviolabilă.

Dimpotrivă, marxismul-leninismul, fiind nu o dogmă, ci o călăuză pentru acțiune, este o doctrină interesantă în modul cel mai firesc în propria ei desvoltare. Ea nu poate să se împotmolească pe o treaptă istorică trecută. Prin însăși esența sa, doctrina marxismului-leninismului are un caracter profund creator; întemeietorii și apărătorii ei ascultă cu atenție de glasul practicii și în conformitate cu noile fapte, cu noile condiții ale luptei revoluționare, desvoltă neobosit teoria marxistă-leninistă. La aceasta se ajunge pe calea autocriticii, care este cel mai important instrument de desvoltare a marxismului-leninismului.

Pe calea autocriticii doctrina marxistă-leninistă se eliberează de pozițiile învechite, își revizuește tezele, le aduce în concordanță cu noile date ale științei, cu activitatea practică a clasei muncitoare și a partidului ei bolșevic. Lupta dintre vechiu și nou în interiorul doctrinei unitare, integră în interior, a lui Marx-Engels-Lenin-Stalin, capătă forma de autocritică și se rezolvă în folosul victoriei noului asupra vechiului.

Cu ajutorul autocriticii are loc o autocurățire de tot ceeace e învechit, se rezolvă contrazicerea dintre forma și conținutul marxismului, dintre litera ei și substanța ei, în cazul când litera și forma se învechesc, încetează de a corespunde spiritului marxismului. Încă Engels scria: „cu fiecare descoperire, care formează epoca, chiar și din domeniul naturalo-istoric, materialismul trebue în mod inevitabil să-și schimbe forma" [26]). Lenin taxa ignorarea acestei teze drept o batjocorire a spiritului materialismului dialectic, ca o sacrificare a metodei lui Engels de dragul uneia sau alteia din literile lui Engels. „Prin urmare, — conchidea Lenin, — revizia „formei" materialismului lui En-

26) **F. Engels**, Ludwig Feurbach, 1945, pag. 18.

gels, revizia tezelor lui de filosofie a maturii, nu numai că nu include în sine nimic „revizionist" în sensul stabilit al cuvântului, ci dimpotrivă este cerută în mod necesar de marxism" [27]).

Pe ce cale se realizează o astfel de revizie a formei materialismului? Prin autocritică. Dat fiind că critica, îndreptată de marxişti înşişi spre revizuirea formei învechite a materialismului lor, a formulelor şi tezelor învechite ale teoriei lor, şi este autocritica.

Tovarăşul Stalin ne învaţă că una din bazele metodei leninismului este autocritica partidelor proletare, instruirea şi educarea lor pe baza greşelilor proprii [28]).

Necesitatea autocriticii caracterizează metoda leninismului nu numai în activitatea politică, dar şi în domeniul teoretic. Tovarăşul Stalin scrie: „Teoria marxistă-leninistă... că ştiinţa rămâne şi nu poate să rămână pe loc, ea se desvoltă şi se perfectează. Se înţelege că în desvoltarea ei n'ar putea să nu se îmbogăţească cu o nouă experienţă, cu noi cunoştinţe, încât unele din tezele şi concluziile ei n'ar putea să nu se schimbe cu timpul, n'ar putea să nu fie înlocuite prin noi concluzii şi teze corespunzătoare noilor condiţiuni istorice...

A-ţi însuşi teoria marxistă-leninistă înseamnă să ştii să îmbogăţeşti această teorie cu noua experienţă a mişcării revoluţionare, să ştii s'o îmbogăţeşti cu noi teze şi concluzii, **să ştii s'o desvolţi şi s'o faci să progreseze,** neezitând să înlocuesti, având ca punct de pornire esenţa teoriei, unele din tezele şi concluziile ei, cari s'au învechit deacum prin noi teze şi concluzii, corespunzătoare noii situaţii istorice" [29]).

Inlocuirea tezelor învechite cu altele noi, care corespund noilor împrejurări, nu este altceva decât autocritica în domeniul teoriei, cerută de însaşi esenţa metodei leninismului.

Drept exemplu de înoire a tezelor marxiste cu ajutorul metodei de autocritică poate să servească revizuirea de către Lenin şi Stalin a formulei învechite a lui Engels şi Marx privitoare la imposibilitatea victoriei socialismului într'o singură ţară luată separat. După cum se ştie, în jurul acestei formule, care era justă în condiţiile capitalismului preimperialist, dar care a încetat să mai fie valabilă în condiţiile imperialismului, s'a desfăşurat la timpul ei o luptă înverşunată între leninişti şi duşmanii leninismului. De fapt, lupta se dădea între ideologia burgheză, reacţionară, care otrăvea proletariatul cu neîncrederea în forţele lui, şi ideologia proletară, revoluţionară, care înarma proletariatul cu claritatea perspectivelor victoriei lui şi cu încrederea în această victorie. Ca rezultat al acestei lupte, punctul de vedere leninist, apărat şi desvoltat de către tovarăşul Stalin, a obţinut o victorie hotărîtoare asupra adversarilor lui; teza învechită a marxismului a

---

27) **Lenin,** Opere, vol. XIII, pag. 206.

28) Vezi **I. Stalin.** Problemele leninismului, pag. 9.

29) „Istoria P. C. (b) U. S. „Curs scurt", pag. 339-340 (în trad. românească pag. 425).

fost înlocuită cu cea nouă, care corespundea noilor condiții ale luptei de clasă pentru victoria socialismului.

Acest exemplu arată că în lupta dintre vechiu și nou în interiorul marxismului, adesea oportuniștii se cramponează de una sau alta din tezele învechite ale marxismului, încercând să priveze marxismul de arma autocriticii, să nu-i dea posibilitatea să se înoiască și îmbogățească cu noi teze, încercând să amorțească marxismul, să canonizeze diferitele lui formule, să nu-l lase să se desvolte, să-l lipsească de însemnătatea lui activă, revoluționară.

Lenin și Stalin, apărând necesitatea vitală de autocritică în domeniul teoriei, asigură prin aceasta desvoltarea constantă a marxismului, posibilitatea de îmbogățire a lui prin datele noi pe care le dă epoca contemporană în toate domeniile.

Autocritica nu urmărește întotdeauna scopul revederii și suprimării vreunei teze deosebite învechite a marxismului și înlocuirea ei cu o nouă teză, care corespunde noilor condițiuni istorice. Autocritica poate să arate insuficiența, nedeplinătatea uneia sau alteia din formulele generale ale marxismului, în care nu s'a ținut seama și nu putea să se țină seama de conjunctura istorică concretă care după aceea a devenit în felul ei mai complexă. Descoperind acest lucru, autocritica împinge gândirea creatoare marxistă ca să desvolte tezele corespunzătoare ale marxismului.

O astfel de concretizare a tezelor generale ale marxismului și complectare a lor cu un nou conținut, care generalizează noua experiență a luptei de clasă, reprezintă prin chiar aceasta o desvoltare mai departe a marxismului. Ca model strălucit de autocritică de acest fel poate să servească prelucrarea de către tovarășul Stalin în raportul la congresul XVIII al partidului a chestiunii rolului statului sub comunism

Toate acestea arată că critica și autocritica formează un element esențialmente necesar al marxismului creator.

7. IMPOTRIVA NIHILISMULUI ȘI APOLOGETICII

Să ne oprim acum asupra diferitelor feluri de falșificări și denaturări în critică și la baza lor metodologică. Una din trăsăturile fundamentale ale atitudinii metafizice este caracterul ei unilateral, neînțelegerea sau negarea caracterului contradictoriu al realității vii, încercarea de a simplifica în mod artificial problemele contradictorii, complicate, pe care le pune însuși viața în fața doctrinei noi, a fenomenului nou, a organizării sociale noi. Metafizicienii, de regulă, subliniază una din laturile contradictorii ale problemei puse, căutând să „îndreptate", să „netezească" realitatea contradictorie și să o vâre sub gândirea lor limitată, fiind incapabili să țină piept dialecticii „vielene".

Aceasta face să apară la cei care gândesc în mod metafizic, tendința de a cădea în extreme, de a trece dela o extremă la alta.

In criticarea vechiului pot fi și sunt două extreme: fie că se ig-

norează necesitatea retezării a tot ceeace se găseşte reacţionar în ceeace este supus criticii; ca rezultat în locul criticii se capătă o **apologetică** a vechiului, o atitudine necritică faţă de el; fie că se ignorează necesitatea de păstrare a ceeace este de preţ ce se află în obiectul sau concepţia critică. Ca rezultat se capătă un **nihilism** faţă de vechiu, o negare a lui totală, gratuită.

Ambele aceste extreme sunt urmarea călcării cerinţelor fundamentale ale atitudinii dialectice faţă de critică: în primul caz se scapă din vedere că criticarea vechiului presupune intersectarea radicală a reacţionarismului lui, în al doilea caz, se scapă din vedere că criticarea vechiului presupune prelucrarea radicală şi însuşirea valorilor lui.

De exemplu, materialiştii vulgari dela mijlocul sec. XIX (Buchner şi ceilalţi) respingeau tot ceeace a fost creat de preţ — sub forma dialecticii — de către filosofia germană idealistă precedentă. Acesta era un nihilism evident, care a sărăcit filosofia materialistă şi a desarmat-o în lupta ei împotriva idealismului. Clasicii marxismului-leninismului au condamnat pentru aceasta pe materialiştii vulgari, numindu-i cu dispreţ „cârpaci", „răspânditori de materialism eftin". Arătând cum trebue să-ţi critici adversarii filosofici, Lenin a subliniat că luptând în mod radical împotriva caracterului lor reacţionar, este necesar să iei dela ei tot ceeace este de preţ. Nu aruncarea a ceeace este vechi, ci învingerea lui — iată care este sarcina criticii. Pentrucă numai o astfel de critică asigură posibilitatea desvoltării mai departe a gândirii filosofice. Lenin arată că idealistul absolut Hegel, mai consecvent, a ştiut să învingă inconsecvenţa predecesorului său, a agnosticului Kant, şi să-l învingă în aşa fel, încât ca rezultat a avut loc o avansare a gândirii filosofice, o desvoltare a ei. Această împrejurare Lenin o dă drept exemplu acelor materialişti care nu ştiu să critice în mod dialectic pe adversarii lor. Cu privire la caracterul criticii lui Plehanov, Lenin spune:

„Plehanov critică kantiansmul (şi agnosticismul în general), mai mult din punct de vedere materialist-vulgar decât din cel materialist-dialectic, **întrucât** el numai **a limine** (din prag — B. K.) **respinge** raţionamentele lor, şi nu **corijează** (cum a corijat Hegel pe Kant) aceste raţionamente adâncindu-le, generalizându-le, lărgindu-le, arătând **legătura** şi **trecerile** tuturor şi fiecărei noţiuni" [30]).

Mai departe Lenin generalizează, având în vedere nu numai pe Plehanov, dar şi pe toţi marxiştii care înţelegeau în mod metafizic sarcina criticării agnosticismului şi scepticismului: „Marxiştii au criticat (la începutul secolului XX) pe Kantieni şi pe Hume-işti mai mult ca Feuerbach (şi ca Büchner) decât ca Hegel" [31]).

Extraordinar de important este de remarcat că Lenin vede necesitatea criticii dialectice nu numai cu privire la sistemele filosofice ale trecutului dar şi la epigonii lor contemporani. Nu întâmplător pe marginea opusă a celor două aforisme (marginea din caetul N. Tr.)

30) **Lenin**, Caete filosofice, pag. 154.
31) **Tot acolo.**

pe care numai ce le-am adus, Lenin a scris : „In chestiunea criticii kantianismului, machismului, etc. contemporan". Această remarcă arată că, după Lenin, critica chiar și a machismului contemporan precum și a celorlalte curente ale filosofiei reacționare burgheze contemporane trebue făcută nu pe calea respingerii lor dela început, adică nu pe calea declarării lor în mod simplu ca absurditate, ca prostie, ci pe calea descoperirii și intersectării tuturor tendințelor lor reacționare cu condiția generalizării și lărgirii materialiste a acelor date positive (de exemplu, datele fizicii contemporane), pe care au încercat să se sprijine machiștii (așa numiții „idealiști fizici"). Ca exemplu clasic al unei astfel de critici dialectice a „idealismului fizic" servește opera lui Lenin „Materialism și empiriocriticism".

In machism Lenin a descoperit nu numai tendințele de a reînvia într'un mod nou premisele fundamentale ale vechiului idealism subiectiv al lui Berkeley, dar și încercarea de a introduce ca îndreptățire a acestor premise noi date positive ale fizicii contemporane. „...Legătura fizicii noi sau, mai exact, a unei anumite școli în fizica nouă cu mecanismul și cu alte variante ale filosofiei idealiste contemporane nu lasă nici cea mai mică îndoială, — scria Lenin —. A analiza machismul, ignorând această legătură, — cum face Plehanov, — înseamnă a-ți bate joc de spiritul materialismului dialectic..." [32]).

Critica idealismului din pozițiile materialismului dialectic presupune desvăluirea rădăcinilor gnoseologice ale idealismului, retezarea însăși a posibilității de apariție a idealismului, care se creează ca urmare a faptului că are loc o rupere de materie a uneia din fețele sau trăsăturile cunoașterii și o transformare unilaterală și umflare a acestei fețe într'un oarecare absolut zeificat. O astfel de critică a idealismului nu-i în stare s'o dea materialismul metafizic. Lenin arată că „idealismul filosofic este **numai** un fleac din punctul de vedere al materialismului grosolan, simplist, metafizic" [33]). Din aprecierea metafizică a idealismului decurge în mod logic și modul metafizic de critică : fleacul poate fi numai asvârlit.

Criticii vulgare a idealismului din pozițiile materialismului metafizic Lenin îi opune critica științifică a idealismului din pozițiile materialismului **dialectic.** Această opunere a celor două atitudini principialmente diferite față de idealism ar trebui să fie luată în seamă de către unii dintre filosofii de profesie ai noștri, care cu o ușurință neobișnuită se debarasează de filosofia idealistă ostilă nouă. Imputarea făcută de Lenin lui Plehanov, care critica machismul mai degrabă din pozițiile metafizice decât din cele dialectice, poate fi adresată pe bună dreptate și fiecăruia care gândește și acum să-și critice adversari în felul lui Büchner.

Unii dintre filosofii noștri interpretează în mod unilateral caracteristica filosofiei idealiste germane dela sfârșitul sec. XVIII — înce-

32) **Lenin**, Opere, vol. XIII, pag. 206.
33) **Lenin, Caete filosofice, pag. 330.**

putul sec. XIX ca o reacţiune aristocratică împotriva revoluţiei burgheze franceze şi a materialismului francez. Ei trag concluzia cum că n'ar fi fost nimic preţios, positiv, în dialectica hegeliană. Dacă aceasta este reacţiune, raţionează ei, şi încă aristocratică, atunci cum poate fi considerată această reacţie ca unul din isvoarele marxismului? (De fapt o astfel de atitudine antiistorică faţă de critica dialecticii hegeliene şi-au permis-o mai mulţi tovarăşi care au vorbit la ultima discuţie filosofică. Ei nu au înţeles că, caracterizarea cu desăvârşire justă a filosofiei idealiste germane ca o reacţiune aristocratică împotriva revoluţiei franceze şi a materialismului francez din sec. XVIII nu contrazice deloc celelalte caracteristici ale acestei filosofii, pe care le-au dat la timpul lor Marx şi Engels, Lenin şi Stalin, şi nu le suprimă.

Tot o astfel de poziţie, în fond nihilistă, „büchneriană", faţă de fizica contemporană a ocupat la aceeaşi discuţie A. K. Timiriazev, pentru care descoperirile atât de isbitoare ca principiul nedeterminării sau teoria relativităţii, nu sunt altceva decât machism pur [34]).

Astfel de orientări principialmente greşite, metafizice, împiedică ştiinţa sovietică să prelucreze moştenirea gândirii burgheze, împiedică să se ia din ea tot ceeace este de preţ, raţional, din ce a fost elaborat de ea. In cuvântarea lui la discuţia filosofică, tovarăşul Jdanov a respins concepţiile de soiul acesta. Această cuvântare dă posibilitatea de a înţelege mai profund caracterul şi sarcinile criticii noastre: luptând fără cruţare împotriva a tot ceeace este reacţionar şi propriu ştiinţei burgheze, noi trebue în acelaş timp să înţelegem că negarea nu înseamnă o simplă ştergere a moştenirii trecutului ,ci reexaminarea ei critică din punctul de vedere al intereselor desvoltării mai departe a gândirii ştiinţifice. Arătând că filosofia marxistă este cea mai deplină şi hotărîtă negare a întregii filosofii precedente, tovarăşul Jdanov aminteşte:

„Dar a nega, după cum a subliniat Engels, nu înseamnă a spune simplu „nu". Negarea include în sine o succesiune, ea înseamnă absorbirea, prelucrarea critică şi împreunarea într'o nouă sinteză superioară a tot ceace este înaintat şi progresiv, la care s'a ajuns în istoria gândirii omeneşti" [35]).

Astfel, în cursul discuţiei filosofice a fost răsturnată orientarea metafizică, ce încercase să înlocuiască critica dialectică cu o negare goală în stilul büchnerian.

Nu mai puţin gravă este lupta şi cu cealaltă extremă, care înlocuieşte critica vechiului cu apologetica lui, cu perceperea în mod necritic a ceeace aduce ştiinţa burgheză, filosofia burgheză. Această extremă ia diferite forme — când mai mascate (obiectivismul burghez), când mai deschise (înfeudarea şi închinarea în faţa culturii şi ideologiei burgheze).

---

31) Vezi „Probleme filosofice" Nr. 1, pag. 440 şi următoarele.
35) „Probleme de filosofie" Nr. 1, pag. 259-260.

Drept bază a apologeticei, adică a lipsei de atitudine critică față de ceeace-i vechi, reacționar, servește ignorarea metafizică a diferenței radicale dintre vechiu și nou, încercarea de a subordona noul vechiului, de a disolva noul în vechiu. Apologetica vechiului înseamnă de aceea renunțarea la lupta împotriva vechiului, apelul la împăcarea cu el, trecerea de fapt pe pozițiile lui. Apologeții vechiului exagerează unilateral momentul de legătură și de continuitate observat în cursul desvoltării; ei denaturează faptul păstrării de către nou a ceeace a fost de preț în vechi, trecând sub tăcere că o atare păstrare presupune o prelucrare radicală critică a acestui lucru de preț din pozițiile noului, în interesul desvoltării mai departe.

De fapt apologetica respinge una din cele mai esențiale laturi ale desvoltării — momentul negării. De aceea apologetica echivalează cu o renunțare deplină la critică. Intr'un asemenea caz, în locul unei critici adevărate se ridică teza trecerii mecanice, simple și a includerii în întregime în nou a unea sau altea din părțile vechiului.

Drept exemplu al unei astfel de atitudini necritice față de moștenirea vechiului, poate să servească încercarea de a înfățișa materialismul dialectic al lui Marx ca o „împreunare" a dialecticii lui Hegel cu materialismul lui Feuerbach. Prelucrarea radicală de către Marx a moștenirii predecesorilor săi este ignorată în acest caz cu totul sau este gândită pur mecanic ca o simplă „răsturnare" a logicii hegeliene.

Drept exemplu de atitudine necritică față de trecut, față de filosofii burghezi, servește și cartea lui G. F. Alexandrov „Istoria filosofiei europene accidentale". Autorul pornește nu dela problema criticării hotărîte a filosofiei burgheze, ci dela problema de a arăta în primul rând ceeace se afla pozitiv în ea. Problema analizei critice (negarea) a moștenirii trecutului este înlocuită cu problema arătării unilaterale a plusurilor ei. Ca rezultat total se capătă un tablou, evident fals, al filosofiei din trecut, descrisă în spiritul quasi-obiectivismului profesoral.

Criticând cartea lui G. F. Alexandrov, Jdanov spunea: „Nu este deci întâmplător faptul că G. F. Alexandrov, înainte de a critica pe oricare din filosofii burghezi, dă „datele" meritelor lui, tămâindu-l... Aproape despre toți vechii filosofi G. F. Alexandrov găsește prilejul să spună o vorbă bună. Cu cât este mai mare filosoful burghez cu atât este tămâiat mai mult. Ca urmare, G. F. Alexandrov, poate că fără să bănuiască, se găsește prizonierul istoricilor burghezi ai filosofiei, care încep prin a vedea în fiecare filosof înainte de toate un aliat în profesie, și numai după aceia un inamic. Astfel de concepții, dacă ar lua la noi desvoltare, ar duce în mod inevitabil la obiectivism, la înfeudarea față de filosofii burghezi și la preamărirea meritelor lor, la lipsirea filosofiei noastre de spiritul de luptă ofensiv.[36])

Intr'o formă încă mai ascuțită, atitudinea necritică față de ve-

36) „Probleme de filosofie" Nr. 1, pag. 262.

chea filosofie burgheză, în special față de folosofia lui Hegel, și-a găsit expresia în volumul III din „Istoria filosofiei", editată în anul 1943 sub redacția lui G. F. Alexandrov, B. E. Bâhovski, M. B. Mitin și P. F. Iudin. In decizia C.C. al P.C. (b) al U. S. din 1 Mai 1944 cu privire la acest al III-lea volum ,au fost supuse unei ,aspre critici greșelile și insuficiențele în punerea în lumină a filosofiei germane de la sfârșitul sec. XVIII și începutul sec. XIX. Ideologia fascistă, după cum se știe, a folosit în mod larg și a absorbit în ea laturile reacționare ale sistemelor filosofice ale lui Hegel, Fichte și altor reprezentanți ai idealismului german (apologetica războaielor, atitudinea dușmănoasă — disprețuitoare — față de popoarele slave ca istoricește fără de valoare, proslăvirea valorii imaginare a prusacismului, ș. a. m. d.). Autorii volumului III nu s'au comportat în mod critic față de filosofia idealistă germană din trecut ; pe primul plan ei au scos numai ceeace caracterizează filosofia lui Hegel ca unul din isvoarele marxismului, ignorând la aceasta faptul că prin concepțiile lui filosofice și social-politice Hegel a fost și rămâne dușmanul nostru principial ; cu sistemul lui Hegel în primul rând ar fi trebuit să se lupte, adică el trebuia să fie criticat, trebuia să fie negat, dar, evident, în mod dailectic și nu în felul lui Büchner ; altfel s'ar fi putut cu ușurință să cadă prizonieri ai filosofiei burgheze, în special ai lui Hegel. Acest pericol l-au scăpat din vedere autorii vol.. III din „Istoria filosofiei". Căutând să evite criticarea lui Hegel în felul lui Büchner, ei s'au rostogolit pe pozițiile renunțării de fapt de la criticarea lui în general, înlocuind necesitatea negării vechiului prin încercarea de înfrumusețare necritică a lui, adică prin apologetica lui.

Clasicii marxismului-leninismului în toate lucrările lor au dus o luptă implacabilă împotriva apologeților vechiului. Ca model viu al unei astfel de lupte poate servi critica pe care Lenin a făcut-o imperialismului. Lenin înțelege critica imperialismului în sensul larg al cuvântului, „ca atitudinea față de politica imperialismului a diferitelor clase ale societății în legătură cu ideologia lor generală." [37]).

In penultima secțiune a cărții sale „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului", intitulat „Critica imperalismului", Lenin demască pe apologeții imperialismului din lagărul ostil marxismului al științei burgheze și publicisticii burgheze. Lenin arată că în acest lagăr semnul vremii este atracția „generală" a perspectivelor imperialismului, apărarea turbată a imperialismului, înfrumusețarea lui în toate felurile. Apologetica imperialismului pătrunde și în clasa muncitoare. Purtători ai acestei apologetice sunt reformiștii și oportuniștii din mișcarea muncitorească. Ca exemplu, Lenin îl dă pe Kautsky, la care atingerea celor mai profunde contraziceri ale imperialismului se transformă inevitabil într'o înfrumusețare a lui.

Așa dar critica dialectică a vechiului presupune că se ține seama de două momente care au o valoare deplin obiectivă: în primul rând

37) Lenin, Opere, vol. XIX, pag. 159.

legătura și succesiunea în cursul desvoltării și, în al doilea rând, învingerea și distrugerea hotărîtă a tuturor tendințelor reacționare ale vechiului; dimpotrivă, atitudinea metafizică față de critică duce la exagerarea artificială unilaterală a unuia din aceste momente cotradictorii pe seama celuilalt, în dauna celuilalt. Ca rezultat final, în locul unei **negări dialectice** a vechiului se capătă fie o ștergere a lui completă (nihilism), fie o preluare a lui în mod necritic (apologetica).

8. DESPRE ATITUDINEA CRITICA FAȚA DE FIZICA CONTEMPORANA

Să examinăm în câteva exemple care trebue să fie atitudinea noastră față de fizica burgheză contemporană. In atitudinea față de știința burgheză la noi nu arareori se observă o călcare a principiului lui Lenin de partinitate, o diformare a criticii într'o parte sau alta. Situația lucrurilor se prezintă în felul următor. In țările capitaliste revoluția în științele naturii se arată în strânsă legătură cu concluziile filozofice reacționare pe care le scot savanții burghezi din cele mai noi descoperiri științifice. „Tentativele reacționare sunt născute de însuși progresul științei. Marele succes al științelor naturii, apropierea de elementele naturii atât de omogene și de simple, ale căror legi de mișcare permit prelucrarea matematică, duce la uitarea materiei de către matematicieni" [38]).

Așa scria Lenin în anul 1908. Peste 14 ani, Lenin a subliniat din nou că dacă de teoria lui Einștein „s'au acățat o grămadă de reprezentanți ai intelectualității burgheze din toate țările, aceasta se raportă nu numai la Einștein, ci la un șir întreg, dacă nu la majoritatea marilor reformatori ai științei naturii, începând cu sfârșitul secolului XIX" [39]).

In aceasta Lenin vede o legătură directă între filosofie și lupta de clasă din societatea contemporană. Interesele de clasă ale burgheziei împing pe filosofii burghezi să folosească descoperirile proeminente ale științelor naturii în scopul unei aparente motivări a idealismului ca o formă rafinată a gândirii popești. „Ajunge să se amintească, — arată Lenin, — imensa majoritate a direcțiilor filosofice la modă, care apar atât de des în țările europene, începând, cel puțin cu acelea care au fost legate cu descoperirea radiului, și terminând cu acelea care acum caută să facă legătura cu Einstein, — pentruca să-și reprezinte o legătură între interesele de clasă și poziția de clasă a burgheziei cu susținerea ei prin tot felul de forme ale religiei și prin conținutul de idei al direcțiilor filosofice la modă" [40]).

Așa dar, Lenin deosebește cu toată claritatea două tendințe direct opuse în fizica burgheză contemporană: una — revoluționară, progresivă (marele succes al științei naturii, apropierea de cunoașterea

38) **Lenin**, Opere, vol. III, pag. 251-252.
39) **Lenin**, Opere, vol. XXVII, pag. 187.
40) **Lenin**, Opere, vol. XXVII, pag. 183.

formelor şi raporturilor elementare ale materiei, marile transformări ale fizicii), cealaltă — reacţionară, regresivă (tendinţele filosofice reacţionare, uitarea materiei, rostogolirea fizicienilor în idealism, încercările idealiştlor de a se folosi de teoriile fizicienilor). Lenin a exprimat caracterul acesta extrem de contradictoriu al ştiinţei burgheze printr'o comparaţie clară a stării ei contemporane cu naşterile. „Fizica contemporană stă să nască. Ea naşte materialismul dialectic. Naşterile sunt dureroase. In afară de o fiinţă vie şi capabilă să trăiască, ele dau în mod inevitabil unele produse moarte, unele lepădături sortite să fie trimise în camera de gunoi. Dintre aceste lepădături face parte tot idealismul fizic, toată filosofia empiriocriticistă"[41]).

Aici, Lenin, sprijinindu-se pe principiul partinităţii filosofiei, a definit cu toată claritatea sarcina criticii dialectice marxiste faţă de fizica burgheză : să se ia tot ce este de preţ, viu şi viabil din ce naşte fizica contemporană (tot ceeace este positiv, care serveşte la confirmarea materialismului dialectic), şi să se arunce, să se ducă în camera de gunoaie toată murdăria idealistă, ca pe nişte lepădături moarte care au fost aduse în fizică de către filosofii burghezi şi de către fizicienii filosofanţi.

Savanţii sovietici, în covârşitoarea lor majoritate, urmând indicaţiile lui Lenin, critică concepţiile şi teoriile fizicienilor burghezi contemporani din poziţiile principiului partinităţii filosofiei. Ei retează tendinţele negative, reacţionare ale ştiinţei burgheze şi reexaminează în mod critic conţinutul ei pozitiv din poziţiile materialismului dialectic.

Insă la noi mai există nu puţine denaturări în atitudinea faţă de fizica burgheză. Condiţia care înlesneşte astfel de denaturări este neştiinţa de a analiza criticeşte just, aşa cum cere dialectica marxistă şi principiul leninist al partinităţii, poziţia fizicii burgheze contemporane. Caracterul contradictoriu al desvoltării ei constă în împreunarea organică a celor două tendinţe direct opuse — transformarea revoluţionară a fizicii pe baza celor mai noi descoperiri şi retezarea deducţiilor filosofice reacţionare din această transformare. Supra-apreciind, exagerând unul din aceste momente contradictorii (revoluţia sau reacţia în fizică) şi micşorând, şi cu atât mai mult ignorând, celălalt moment, noi căpătăm în mod inevitabil o denaturare a întregului tablou. Aceasta înlesneşte ivirea unor aprecieri inexacte, unilaterale, care sunt stimulate şi întărite de existenţa rămăşiţelor capitalismului în conştiinţa oamenilor sovietici, inclusiv în a filosofilor şi fizicienilor noştri. Pe de o parte se observă elemente de apologetică faţă de ea, călcarea principiului partinităţii filosofiei, legate strâns cu existenţa la unii fizicieni sovietici a înfeudării şi plecăciunii, nedesrădăcinate încă de tot, faţă de străinătate. Aceasta se manifestă, de exemplu, în aceea că împreună cu conţinutul de preţ, positiv, al unor teorii ca teoria relativităţii, se preiau în mod necritic tezele machiste privitoare la rolul subiectului (observatorului), cu care ar fi legată relativitatea

41) Lenin, Opere, vol. XIII, pag. 256.

spațiului și a timpului ; de aici urmează concluzia că spațiul și timpul ar fi prin caracterul lor subiective, și nu forme obiective ale lumii materiale.

Exact la fel se primește câteodată în mod necritic tratarea kantiană a principiului nedeterminări al lui Heisenberg (relația de incertitudine), în virtutea căruia această teză fundamentală a mecanicii quantice se transformă într'un „principiu al inobservabilității", într'un argument împotriva determinismului („principiul indeterminismului") și împotriva materialismului în general (recunoașterea mai puținei realități a obiectelor microcosmosului — a quantelor, electronilor ș. a. m. d. — în comparație cu obiectele macrocosmosului).

In mod analog, negarea eterului din fizica contemporană este interpretată câteodată în sensul recunoașterii că între corpurile fizice nu există un mediu material și există numai un spațiu gol ; aceasta duce la geometrizarea fizicii, la înlocuirea relațiilor materiale cu cele geometrice.

Toate acestea sunt o călcare directă a criticii dialectice juste pe care ne învață să o facem Lenin și din care ne dă un model minunat în cartea sa „Materialism și empiriocriticism".

Pe de altă parte la noi se observă o deviație de la critica justă în partea diametral opusă. Pe motivul că în țările străine teoriile fizice contemporane sunt îmbibate cu orientări idealiste, unii savanți sovietici scot concluzia că aceste teorii trebuiesc aruncate în întregime, cu alte cuvinte să se arunce împreună cu gunoiul de idei și substanța vie, viabilă. Faptul că teoria relativității a dat prilej machiștilor să o folosească o face în ochii unora dintre fizicienii noștri de la un cap la altul greșită. Totuși, această teorie, ca și toată fizica contemporană, naște și ea materialismul dialectic. Teoria relativității, în conținutul ei positiv, adică fiind interpretată din punctul de vedere materialist-dialectic și eliberată de rătăcirile idealiste, desvălue unitatea și condiționarea reciprocă a formelor fundamentale ale existenței — a spațiului și timpului, legătura lor internă, legală, cu mișcarea materiei, caracterul lor schimbător (relativitatea), depinzând de caracterul mișcării materiei.

Tot astfel principiul incertitudinii, fiind interpretat din pozițiile materialismului dialectic, cu retezarea oricărui fel de trucuri kantiene, confirmă teza materialismului dialectic privitoare la caracterul insuficient și limitat al categoriei cauzalității mecanice și la necesitatea de a trece către luarea în considerație a acțiunii reciproce, care reflectă mai deplin și mai multilateral legătura universală a fenomenelor naturii, în special a fenomenelor microcosmosului.

Atitudinea nihilistă a fizicianului presupune că teoria câmpului, care a îndepărtat din fizica contemporană noțiunea metafizică, învechită, a eterului luminos, ar fi de la un capăt la altul idealistă, pentrucă ea prilejuiește deducții idealiste privitoare la un spațiu gol. La aceasta se scapă din vedere că renunțarea la noțiunea învechită de eter, dacă este interpretată just, fără scamatorii idealiste, nu numai că nu ser-

veşte ca argument în favoarea idealismului, ci dimpotrivă confirmă direct materialismul dialectic. Apropierea fizicii contemporane de formele şi raporturile elementare ale materiei constă, în special, în aceea că ne ia cunoştinţă de astfel de obiecte şi fenomene, în care în mod real se descoperă continuitatea legăturii dintre materie şi formele ei fundamentale de existenţă. Pe treptele superioare de desvoltare a materiei relaţiile dintre diferitele ei părţi s'au complicat şi diferenţiat într'atâta, încât au căpătat, până într'un anumit grad, un caracter exterior al unora în raport cu celelalte. Drept exemplu poate să servească mişcarea mecanică a macroobiectelor obişnuite. Când pe o suprafaţă netedă se rostogoleşte o bilă, raporturile ei faţă de mişcare şi spaţiu sunt într'un anumit sens exterioare. Bila poate fi oprită, luându-i-se mişcarea ; mişcarea bilei presupune trecerea ei prin anumite puncte ale spaţiului care sunt independente de ea ; se poate determina precis cum se deplasează în spaţiu o bilă faţă de alta.

Aşa stau lucrurile cu formele desvoltate şi complexe ale materiei. Ele stau altfel cu formele ei fizice cele mai elementare (din cele cunoscute până acum). Quanta de lumină (fotonul) nu poate fi „oprită" asemenea bilei care se rostogoleşte, pentrucă materia şi mişcarea în această particulă elementară coexistă în mod cu desăvârşire inseparabil : încercând să luăm fotonului mişcarea, noi îl luăm împreună cu mişcarea şi materia legată inseparabil de ea. „Oprirea" quantei este deci o absorbire a ei în întregime, este o distrugere a ei ca atare.

Exact aceleaşi reciproce între materie şi formele de existenţă ale ei există şi în acea formă elementară a materiei care se numeşte „câmp fizic" (de gravitaţie, electro-magnetic, i câmpul forţelor nucleare). Dacă în foton se manifestă inseparabilitatea materiei şi mişcării, în câmp se manifestă inseparabilitatea materiei de spaţiu. Vechea noţiune a eterului însemna întinderea în domeniul formelor şi relaţiilor elementare ale lumii fizice a unor reprezentări, care reflectau comportarea macrocorpurilor obişnuite. Eterul era considerat asemenea unui oarecare lichid material (fluid), care umplea spaţiul gol newtonian, adică asemenea umplerii unui vas gol cu un lichid. In acest caz părţile lichidului pot să se miste una faţă de alta, întrucât în vas se găsesc diferite porţiuni de spaţiu care se pot umple cu lichid. Prin urmare, relaţiile dintre materie şi spaţiu sunt gândite aici în mod exterior.

Noţiunea de câmp fizic respinge o astfel de reprezentare şi afirmă de fapt o inseparabilitate a spaţiului de materie, a formei de conţinut. In câmpul fizic nu există părţi deosebite, capabile să se deplaseze una faţă de alta, dat fiind că aceasta ar fi însemnat că există un fel de spaţiu exterior în raport cu el, care s'ar păstra neschimbat cu prilejul deplasării în el a părţilor de materie. Inseparabilitatea matefel de spaţiu exterior în raport cu el, care s'ar păstra neschimbat cu fiind că o schimbare în starea materiei, care formează un câmp fizic, este în acelaş timp o schimbare a formei ei spaţiale. La fel după cum nu se poate răpi fotonului mişcarea lui, tot aşa nu se poate răpi con-

ținutului material al câmpului forma sa spațială, considerând spațiul ca ceva exterior în raport cu materia. Iată pentruce nu se pot deplasa părți diferite ale unui câmp fizic în interiorul spațiului una față de alta, separându-le astfel de spațiu. In noțiunea de quantă este reflectată unitatea dialectică a materiei și mișcării ; în noțiunea de câmp este reflectată unitatea materiei și spațiului. Raporturile dintre diferitele laturi ale materiei au aici un caracter intern.

Fizica contemporană merge încă mai departe și stabilește faptul inseparabilității particulelor de câmpuri ; această reprezentare duce la o sinteză teoretică de mai departe, mai largă, din domeniul fizicii contemporane, care leagă noțiunea materiei și formele ei fundamentale de existența (mișcarea, spațiul și timpul) într'un complex unitar de noțiuni științifice legate reciproc, care reprezintă o unitate reală a materiei cu formele ei de existență. Prin aceasta se confirmă în mod strălucit teza lui Lenin că fizica contemporană dă efectiv naștere materialismului dialetic.

Așa stau lucrurile cu critica fizicii burgheze contemporane. Aici, ca și peste tot, se pune problema — de a aplica consecvent principiul leninist al partinității filosofiei în știință, retezând, pe de o parte, încercările de atitudine necritică față de știința burgheză, care duc la o apologetică directă, și corectând pe de altă parte critica care încearcă să nege total, în mod nihilist, rezultatele pozitive ale fizicii burgheze contemporane.

9. CRITICA SI PRINCIPIUL PARTINITAȚII ȘTIINȚEI

Extrem de important este de subliniat însemnătatea criticii în legătură cu caracteristica principiului lui Lenin al partinității filosofiei în știință. Acest principiu include în sine în mod organic criticarea vechiului, negarea lui, introducerea unei distincții radicale între marxism și știința burgheză.

Principiul partinității are ascuțișul îndreptat împotriva apologeticii și obscurantismului, împotriva renunțării la necestatea de a critica și nega vechiul, reacționarul din știință și filosofie. Dar principiul leninist al partinității nu are nimic comun cu critica vulgară care transformă metafizicește negarea în ștergerea completă a trecutului Lenin opune două laturi în știința burgheză, veche : cea negativă, exprimată în tendințele reacționare, idealiste, antiștiințifice ale savanților burghezi, și cea pozitivă, exprimată în cele mai bogate date de fapte, de care, dispun savanții în slujba clasei capitaliștilor. Caracterul dialectic al criticii științei burgheze este determinat de caracterul profund contradictoriu al obiectului însuși al criticii : în el se află și material de preț și gunoi, și mari rezultate de fapte, și profunde denaturări de idei. Lenin subliniază cu toată puterea acest contrast intern al științei burgheze, vechi, în care se reflectă în ultîma analiză contrazicerea întregii organizări capitaliste, vechi, Lenin scrie :

„Nici unuia dintre acești profesori, capabili să dea cele mai valo-

roase lucrări în domeniile speciale ale chimiei, istoriei, fizicii, **nu trebue să-i crezi nici un cuvânt**, dacă trece la filozofie. De ce? Pentru aceeaşi cauză pentru care **nici unui** profesor de economice politică, capabil să dea cele mai valoroase lucrări în domeniul cercetărilor speciale, de fapte, nu trebuie să-i crezi **nici un cuvânt**, pe dată ce trece la teoria generală a economiei politice. Pentrucă aceasta din urmă este o ştiinţă tot atât de **partinică** în societatea contemporană, ca şi **gnoseologia**" [42]). Dar dacă ştiinţa burgheză veche, este contradictorie, dacă ea în persoana savanţilor şi profesorilor ei împreunează în sine momente direct contradictorii — fapte de preţ şi tendinţe absurde, reacţionare, împotriva materialismului — prin aceasta se determină caracterul contradictoriu al atitudinii faţă de ea a marxisumlui, caracterul contradictoriu al criticării ei din poziţiile marxismului. Sarcina acestei critici este dublă: **să reţină tot ceeace este de preţ şi să reteze tot ceeace este reacţionar** în ştiinţa burgheză. „Sarcina marxiştilor, — spune Lenin, — şi aici şi acolo este de a şti să-si însuşească şi să prelucreze cuceririle care sunt făcute de aceşti „slujbaşi" (nu veţi face, de exemplu, nici un pas în domeniul studierii noilor fenomene economice, fără să vă serviţi de lucrările acestor slujbaşi) — şi de a şti să reteze tendinţele lor reacţionare, a şti să introducă linia lor (a marxiştilor N. Tr.) şi să lupte **împotriva tuturor liniilor** forţelor şi claselor duşmane nouă. Iată tocmai ceeace n'au fost în stare machiştii noştri, care au păşit ca sclavii pe urma filosofiei reacţionare profesorale" [43]).

Aşa dar, problema însuşirii critice a vechiului, pusă de Lenin, poate fi formulată în felul următor: a şti reteza tendinţa reacţionară a forţelor şi claselor duşmane nouă, fără a uita necesitatea prelucrării cuceririlor savanţilor din slujba lor. Când masele în avântul revoluţionar distrug până la bază lumea veche, cu toate tendinţele ei revoluţionare, apare necesitatea de amintit, necesitatea de a păstra valorile care au rămas din trecut, cu scopul de a le folosi pentru întărirea şi construcţia noului. Tocmai o astfel de problemă s'a pus în primii ani după victoria revoluţiei proletare în Rusia, în legătură cu precizarea atitudinii puterii noi, sovietice, faţă de specialiştii vechi, burghezi, adică de cei care până nu de mult fuseseră în slujba capitalismului. Interesele socialismului cereau folosirea lor, în ciuda ostilităţii lor ideologice faţă de noua organizare. Folosirea a ceeace se află de preţ în capetele şi mâinile specialiştilor burghezi, neuitând să se reteze şi să se prevină tendinţele lor reacţionare — iată cum a pus problema Lenin în acei ani. „Aşa se pune problema în toate domeniile — este o sarcină contradictorie, după cum întreg capitalismul este contradictoriu, o sarcină foarte grea, dar care poate fi adusă la îndeplinire" [44]), — scria Lenin.

---

42) Lenin, Opere, vol. XIII, pag. 280.
43) Lenin, Opere, vol. XXIV, pag. 65.
44) Lenin, Opere, vol. XXIV, pag. 65.

Când însă sarcinile de distrugere sunt în linii generale realizate și se începe munca de edificare, printre care și munca de însușire și transformare a moștenirii vechiului, poate să se ivească un alt pericol — să se exagereze în partea cealaltă și să se preia în mod necritic împreună cu ceeace este de preț excrescențele păgubitoare ale ideologiei vechi, radical dușmănoase nouă. In aceste condițiuni, un accent deosebit de puternic trebue pus pe aceea că elementele vechiului, chiar și cele mai prețioase, nu trebuesc luate ca ceva gata ce poate fi inclus în mod mecanic în nou. Cu toată hotărîrea răsună atunci amintirea necesității de a conduce linia **proprie** și de a lupta **împotriva tuturor liniilor** forțelor și claselor dușmănoase nouă ale vechii societăți. Deosebit de puternic răsună această aducere aminte în condițiile când forțele reacționare încearcă să treacă la ofensivă, încearcă să ajungă la restaurarea situației ei dominante de înainte. Iată pentru ce, atunci când autorii vol. III din „Istoria filosofiei" au lucrat la acest volum sau când tov. Alexandrov a scris cartea sa, ei erau datori să-și aducă aminte că, însușind și prelucrând ceeace a fost valoros în filosofia burgheză din trecut, nu se poate uita necesitatea de a lupta hotărît împotriva ei, de a reteza tendințele ei reacționare, folosite de slujbașii contemporani ai clericalismului și obscurantismului din țările imperialsmului. In aceasta punctul hotărîtor al principiului leninist de partinitate a fost călcat de ei. Asupra acestui lucru s'a oprit tov. Jdanov în critica făcută cărții tov. Alexandrov; tot asupra acestui lucru s'a oprit C. C. al P. C. (b) al U. S. în decizia sa asupra vol. III din „Istoria Filosofiei".

In cazul dat, isvorul gnoseologic al călcării principiului partinității a fost incapacitatea unora dintre istoricii dela noi ai filosofiei de a înțelege caracterul contradictoriu al problemei — puse, incapacitatea de a trece la rezolvirea ei în mod dialectic, ținând seama de ambele momente contradictorii incluse în această problemă. Tendința de a da o expunere pozitivă a istoriei filosofiei, cu lipsa unei înțelegeri dialectice a acestei probleme, a dus la aceea că tratarea pozitivă a filosofiei premarxiste s'a dovedit opusă metafiziceste analizei critice a ei (negării) și a gonit-o pe aceasta din urmă pe planul dinapoi.

In cazul lipsei înțelegerii și aplicării dialectice a principiului partinității, în cazul neștiinței de a descoperi just caracterul contradictoriu al obiectului criticat, se poate ușor cădea în cealaltă extremă, mai ales atunci când este vorba de a îndrepta greșelile făcute; ca rezultat, se capătă o repetată aruncare de la o extremă la alta, care nu are nimic comun cu principiul leninist al partinității.

Principiul partinității bolșevice înseamnă introducerea consecventă a liniei proprii din punctul de vedere al intereselor proletariatului. Lenin învață că „materialismul include în sine, ca să zicem așa, partinitatea, obligând ca de fiecare apreciere a unui eveniment a se

situa direct şi deschis pe punctul de vedere al unei anumite grupe sociale" [45]).

Această exigenţă se întinde în întregime şi asupra criticii, care formează unul din elementele esenţiale ale principiului leninist al partinităţii. Critica trebue să ţie cont de tendinţa istorică a lagărelor în luptă, trebue să arate tendinţele opuse ale orientărilor lor, ale unora — în direcţia luptei pentru un viitor nou, ale celorlalte, — în direcţia apărării trecutului, vechiului.

Putinţa dialectică de a descoperi **încotro** ne duce una sau alta din orientările critice, **încotro** este ea îndreptată — înainte sau înapoi, formează unul din cele mai importante elemente ale atitudinii faţă de critică din poziţiile principiului leninist al partinităţii. Caracterizând din această latură poziţia fondatorilor marxismului Lenin subliniază: „Marx şi Engels au fost dela început până la sfârşit partinici în filosofie, ei au ştiut să descopere retragerile dela materialism şi concesiile către idealism şi fideism în toate şi în fiecare direcţie din cele mai noi" [46]).

Această tradiţie, fondată de creatorii marxismului, Lenin o aprecia drept „cea mai măreaţă şi de preţ".

Aceasta este legătura între caracterul dialectic al critici şi principiul leninist al partinităţi filosofiei şi ştiinţei.

---

45) Lenin, Opere, vol. I, pag. 276.
46) Lenin, Opere, vol. XIII, pag. 277.

DESPRE MATERIALISMUL DIALECTIC ŞI CERCETAREA ŞTIINŢIFICĂ

de ION BANU

Cercetătorul care ia contact pentru prima oară cu fenomenul ştiinţific sovietic, în fizică sau în biologie, în istorie sau în economie, constată că are deaface cu o realitate mai complexă decât aceea cu care a fost obişnuit în trecut Căci ştiinţa sovietică nu este numai fizică plus biologie plus istorie plus economie, etc., ea este toate acestea la un loc, plus încă ceva: un element cu caracter unitar şi unificator, un element de generalizare, care apropie unele de altele diversele discipline ale cunoaşterii, factor de sintetizare şi de depăşire a lor, factor de unire a lor, într'un cuvânt o *orientare unică*, în concepţie şi în metodă: concepţia şi metoda materialist-dialectică.

Orice cunoştinţe noi fecundează puterea de creaţie. Cu atât mai mult, contactul cu ştiinţa sovietică este menit să stimuleze creaţia ştiinţifică a aceluia care o cunoaşte, să genereze deci înfăptuiri noi, teoretico-practice, de amploare nebănuită.

Dar, isvorul acestui puternic stimulent creator stă în egală măsură în monumentalele creaţii ale diverselor discipline de specialitate, cât şi în acel spirit generalizator care le caracterizează, spiritul materialismului dialectic.

Ştiinţa sovietică ne dovedeşte că orientarea materialist-dialectică în cercetarea ştiinţifică îmbogăţeşte această cercetare şi o conduce spre rezultate cantitativ şi calitativ superioare.

Considerăm că omul de ştiinţă iubitor de adevăr, pătruns de năzuinţa de a face ştiinţă consecventă, cu toată rigurozitatea pe care acest cuvânt o implică, mânat de dorinţa de a-şi netezi cât mai bine cu putinţă calea care-l duce spre cunoaştere în domeniul său de cercetare, pătruns, în sfârşit, de aspiraţia ca adevărurile pe cari le va formula să aibă o cât mai generală valoare, omul de ştiinţă, spunem, care şi-a făcut din aceste ţeluri însăşi raţiunea sa de a fi, găseşte în cunoaşterea, asimilarea şi practicarea materialismului dalectic, un sprijin de nepreţuită valoare.

In ce constă în fond această relaţie între materialism dialectic şi cercetarea obiectivă? In ce constă aportul pe care materialismul dialectic îl aduce cercetătorului? In ce măsură lărgeşte materialismul dialectic libertatea de cercetare şi interpretare? Dece nu e îngrădit materialismul dialectic de un cadru schematic? Pot fi menţionate în mod concret unele rezultate dobândite de ştiinţa sovietică datorită tocmai acestei orientări materialist-dialectice a ei? — iată unele din întrebările la cari vom încerca să răspundem, în limitele pe cari le permite spaţiul unui articol.

MATERIALISMUL DIALECTIC ŞI ŞTIINŢELE NATURII

I.

Sunt unii neiniţiaţi, pentru cari această asociere de termeni apare şi azi artificială. Materialismul dialectic este acceptat de aceştia doar ca o doctrină politică ce serveşte luptei proletariatului organizat. Astfel de pildă, pseudo-marxistul Max Adler crede că „materialismul este cu totul indiferent pentru ştiinţă", reducând marxismul la o concepţie sociologică şi atât [1]).

Iar alţii, acceptând materialismul dialectic în întreg conţinutul său,

1) Max Adler: „Lehrbuch der materialistischen geschichtsauffassung. Vol. I pag. 71 şi următoarele. Berlin 1930.

rămân materialişti numai atâta vreme cât duc discuţii principiale şi îl aplică cel mult atunci când este vorba de ştiinţele sociale Astfel, biologi, fizicieni, fiziologi, se declară adepţi ai materialismului dialectic, după care, retrăgându-se în camera lor de cercetare, ei continuă să facă biologie, fizică sau fiziologie, pe linia orientării generale pe care se situaseră mai de mult, fără însă a se preocupa să facă sinteza între disciplina lor de specialitate şi orientarea dobândită. In practica lor, materialismul dialectic şi domeniul lor special de studiu rămân riguros distincte, ca două compartimente deosebite de cunoaştere.

Divergenţă de principiu în primul caz, divergenţă de fapt în al doilea caz — oricare ar fi situaţia, poziţia noastră se enunţă astfel: considerat ca o concepţie generală despre lume, materialismul dialectic înseamnă un anumit „fel de a privi fenomenele naturii, o anumită metodă de a cerceta fenomenele naturii, o anumită metodă de a cunoaşte aceste fenomene, — cea *dialectică*, şi o anumită interpretare dată fenomenelor naturii, un anumit fel de a înţelege fenomenele naturii, — o anumită teorie, cea *materialistă*". (Stalin).

Desvoltând această definiţie, I. V. Stalin studiază în primul rând aspectele dialectice ale fenomenelor din natură, după care demonstrează felul în care urmează să procedăm la „extinderea principiilor metodei dialectice asupra studiului vieţii sociale" [2]). Deasemeni el studiază mai întâi caracterul material al naturii şi al fenomenelor ei, după care cercetează „extinderea principiilor materialismului filosofic asupra studiului vieţii sociale" [3]).

In dosul părerii lui Adler se ascunde, în realitate, întreg reformismul ideologic al social-democraţiei austriace.

Procedeul de a despărţi în mod arbitrar, societatea omenească de natură, însemna, în fapt, a lua materialismului istoric fundamentul său: *legile generale ale naturii*. Inseamnă a face o deosebire de esenţă între natura legilor cari guvernează societatea şi natura acelora cari guvernează universul. Caracter de necesitate însemna că are, astfel, doar legea naturii fizice... De aici până a nega legi sociale orice caracter de necesitate nu este decât un singur pas, pe care atâţi reformişti s'au şi grăbit să-l facă, falsificând astfel bazele marxismului. Iar alţii, operând distincţiunea aceasta arbitrară, au făcut-o şi o fac spre a lăsa loc liber spiritualismului în ştiinţele naturii, de unde să poată apoi pătrunde şi în ştiinţele sociale.

Dacă, de pildă, acceptăm în biologie un punct de vedere creaţionist deci fixist, şi o orientare teleologică, reprezentanţii conservatismului social se vor grăbi să deducă de aici caracterul divin, imuabil, fix, al ordinei sociale şi vor închina — teleologic — mersul istoriei, înfăptuirii vreunui oarecare ideal etic — prin analogie cu „ordinea" teleologică a naturii, — iar de aici vor deduce caracterul ilegitim al acţiunilor de transformare socială. Sau acceptarea în fizică a fenomenalismului lui Mach, care consideră materia ca fiind dincolo de capacitatea noastră de cunoaştere, duce la un agnosticism general, care este apoi aplicat împotriva marxism-leninismului, în toate aspectele sale.

Inlăturând confuzia, clasicii marxismului au desvoltat pe larg ideea că bazele materialismului dialectic se află în ştiinţele naturii.

Atunci când Engels combate agnosticismul kantian, el deduce de aici consecinţe valabile pentru capacitatea noastră generală de a cerceta şi de a cunoaşte natura, pentru capacitatea de progres a ştiinţei în general — ştiinţă a naturii, a societăţii, a omului.

Când Lenin a pornit lupta împotriva adepţilor ruşi ai lui Mach, el

---

2) I. V. Stalin: „Despre materialismul dialectic şi materialismul istoric" Ed. P. C. R. 1945 pag. 19.

3) I. V. Stalin, op. cit., pag. 34.

a arătat că doctrina lor, „empiriocriticistă", „empiriomonistă", sau altfel etichetată, duce la idealism şi în ştiinţele sociale [4]). Intreaga operă „Materialism şi empiriocriticism" este îndreptată împotriva acestei poziţii ideologice care, precum arată Lenin, duce la fideism, la înlăturarea ideii de lege cauzală, la negarea eficienţei acţiunii politice a partidului proletariatului. Armă de luptă, pe plan ideologic, a burgheziei ruseşti în timpul asprei reacţiuni a lui Stolîpin, empiriocriticismul filosofic isbea, prin consecinţele sale idealiste, reformiste, în acţiunea revoluţionară şi ducea în ultimă analiză la demobilizarea proletariatului.

„Nu se poate — spune Lenin — ...să nu vedem în dosul scolasticii gnoseologice a empiriocriticismului, lupta de partid în filosofie, luptă care exprimă în fond tendinţele şi ideologia claselor inamice ale societăţii contemporane. Rolul obiectiv al empiriocriticismului, rolul său în lupta de clasă se reduce în întregime la acela de a ajuta pe fideişti în lupta pe care o dau împotriva materialismului în general şi împotriva materialismului istoric în special" [5]).

Critica nimicitoare a lui Lenin a demonstrat atunci până la evidenţă, legătura intimă între ştiinţa socială şi ştiinţa naturii, între orientarea materialist-dialectică în fizică şi materialismul istoric, dintre ştiinţă şi politică.

„Dacă lumea poate fi cunoscută şi cunoştinţele noastre despre legile desvoltării naturii sunt cunoştinţe autentice, cari au însemnătatea unui adevăr obiectiv, urmează că viaţa socială, desvoltarea societăţii poate fi deasemenea cunoscută, iar datele ştiinţei despre legile de desvoltare a societăţii sunt date autentice cari au însemnătatea adevărurilor obiective" [6]).

Nu este cu putinţă să fim adepţi ai materialismului istoric, rămânând în acelaş timp spiritualişti în fizică sau în biologie. Cel care s'a convins de justeţea materialismului dialectic, urmează să-l aplice în absolut toate domeniile cunoaşterii omeneşti, în cercetarea teoretică de orice natură şi în orice elaborări practice.

II.

„Concepţia materialistă a naturii, spune Engels, înseamnă pur şi simplu priceperea naturii aşa cum este ea, fără nicio adăugare străină" [7]).

In această simplă enunţare a lui Engels constatăm condiţia elementară a unei cercetări ştiinţifice consecvente. Cu alte cuvinte, referindu-ne la cercetarea ştiinţifică asupra naturii, deducem din definiţia lui Engels că materialismul dialectic nu face altceva decât să impună cercetării stricta consecvenţă cu ea însăşi, adică cunoaşterea naturii, *fără a adăuga nimic din ceeace nu-i aparţine.*

Orice elemente a căror prezenţă nu a fost verificată sau dedusă prin intermediul cercetării naturii urmează a fi excluse din ştiinţă. Materialismul dialectic este cea mai consecventă confruntare a ideilor cu experienţa, cu faptele, este observarea consecventă a „legilor materiei fără a avea nevoe de niciun „spirit universal" [8]), şi ca atare, el elimină din teorie, ca străine de natură, noţiuni ca „încarnarea ideii absolute", „anterioritate a conştiinţei umane faţă de materie", „lucru în sine-incognoscibil".

---

4) V. I. Lenin: „Materialisme et empiriocriticisme" E. S. I. Paris 1928, pag. 215 şi următoarele.

5) Ibidem. pag. 314.

6) I. V. Stalin, Op. cit. Pag. 35.

7) Fr. Engels: „Ludwig Feuerbach şi sfârşitul filosofiei clasice germane", — citat I. V. Stalin, Op. cit. pag. 26.

Tot de aici se deduce şi metoda dialectică; în adevăr, metoda dialectică consideră obiectivele şi fenomenele în ipostaza lor reală, aşa cum ele există în realitate: complexitate, mişcare, interferenţă, ciocnire între contrarii („dedublarea unicului"... spune Lenin [9]) şi sesizarea căii spre sinteză a contradicţiilor.

Subliniem aici acel aport pe care înţelegerea materialismului dialectic îl aduce cercetării ştiinţifice. Ne referim la onestul cercetător de laborator care tinde a face observaţii juste, a afla necunoscutul. Atâta vreme cât cercetarea de laborator isbuteşte să facă lumină, concluziile formulate sunt în linii generale pătrunse de spirit ştiinţific. Dar cercetarea merge mai departe, din domeniul puternic luminat al clarificatului ea trece spre domeniul obscur al neexplicatului, al *încă* neexplicatului. In opera multor autori, aici este marginea materialismului lor, iar odată cu obscurul începe abisul spiritualist, îndoiala cercetătorului asupra capacităţii sale principiale de a descoperi a est neexplicat, îndoiala sa asupra valabilităţii însăşi a datelor deja obţinute în domeniul clarificatului, ca urmare a neîncrederii în propria sa capacitate de explicare, ba chiar îndoiala asupra categoriilor celor mai generale ale naturii : materia, spaţiul, timpul.

Aici vedem valoarea materialismului dialectic. Analiza lui statorniceşte în mod categoric existenţa *absolută* a adevărului obiectiv, independent de caracterul relativ, incomplect al cunoştiinţelor noastre despre acest adevăr ; el statorniceşte realitatea şi caracterul obiectiv al naturii materiale, independent de gradul şi de măsura în care ea este cunoscută de noi; deasemeni, existenţa obiectivă a spaţiului şi a timpului, independent de variabilitatea ideilor noastre despre spaţiu şi timp.

Atunci când un Eddington se isbeşte de dificultăţile pe cari noile descoperiri în fizică le pun în faţa vechiului teoretician, el se grăbeşte să proclame falimentul însuşi al capacităţii umane de determinare.

Atunci când un savant biolog de talia lui Cuénot se isbeşte de aspecte deocamdată insolubile legate de fenomenele adaptării, el se refugiază în teoria finalistă, adică pur spiritualistă, a „preadaptării". Este probabil că această devierе, împreună cu altele asemănătoare, i-a atras din partea savantului materialist Marcel Prenant, epitetul de „teolog" — în ciuda valorii ştiinţifice indiscutabile a atâtora din descoperirile sale [10]).

Adesea, acest refugiu în agnosticism sau în cel mai pur spiritualism nu este decât reflexul ideologic al poziţiei sociale contradictorii a savantului, criză ideologică ce reflectă criza socială a cărei atmosferă o respiră inconştient savantul, afară de cazul că s'a transformat în unealtă conştientă a conservatismului, a reacţionarismului social, oştil ideilor celor noi.

In primul caz el este o victimă a drumului sinuos al cunoaşterii obiective, al meandrelor firesti, inevitabile, cu aspecte contradictorii al acestei cunoaşteri, oglindind aspecte contradictorii obiective. In al doilea caz, ideologiile conservatoare

> „trăesc ca un parazit pe slăbiciunile ştiinţei, pe imperfecţiunile ei inevitabile, speculează greutăţile desvoltării ei",

cum spune filosoful sovietic M. B. Mitin.

In toate aceste cazuri pătrunderea, asimilarea temeinică a materialismului dialectic este arma care apără pe cercetător de a cădea în abisul spiritualist, ori de câte ori impasul logic sau psihologic l-ar împinge la aceasta.

---

8) I. V. Stalin : „Op. cit. pag. 28.

9) V. I. Lenin : „In jurul problemei dialecticii" în vol. „Marx, Engels, Marxism. Ed. P. C. R. 1947, Pag. 280.

10) Marcel Prenant : „Problemele evoluţiei" — conferinţă inedită, ţinută la Bucureşti, în ziua de 20 Februarie 1948.

Este o chemare la realitatea materială obiectivă, a spiritului care a fost pe punctul de a se lăsa furat de iraţionalism.

Sau, cu privire la dialectică; de câte ori oare metoda analitică nu a dus ea la pierderea conexiunii dintre fenomene? De câte ori oare incapacitatea cercetătorului de a înţelege caracterul discontinuu, (în salturi) contradictoriu, al proceselor şi al faptelor din natură nu l-a făcut să se refugieze în ipoteze ştiinţifice? Precum constată B. M. Kedrov [11]) cunoaşterea naturii — care este complexă şi care prezintă aspecte contradictorii — înainte de a ajunge la formulări sintetice, cari, *ele singure*, sunt strict conforme cu realitatea, înregistrează dealungul istoriei ştiinţelor în mod izolat, rând pe rând, aceste aspecte contradictorii. Plecându-se dela aceste aspecte izolate, se întemeiază corpuri de doctrină cari cuprind o parte justă — în măsura în care oglindesc aspecte reale — şi alunecări metafizice în măsura în care doctrinele nereuşind să sesizeze şi aspectul contradictoriu, se refugiază în iraţionalism. Acestea au fost drumurile fizicii, ale chimiei, ale biologiei, etc., presărate dealungul lor de victimele necunoaşterii legilor dialecticii.

O primă concluzie se impune deci: în cursul cercetării ştiinţifice materialismul dialectic asigură cercetării consecvenţa şi contactul permanent cu domeniul obiectiv de cercetare. Sau, cum spune Prenant,

> „materialismul dialectic este metoda („*concepţia* şi metoda".., spune I. V. Stalin — N. N.) ştiinţifică prin excelenţă şi anume a acelei ştiinţe care este sintetizată şi prelungită până la limitele ei extreme, cu ajutorul propriilor ei procedee şi fără dogmatism, dar cu hotărîrea de a nu da înapoi înaintea niciuneia din consecinţele cari au fost în acest fel descoperite, pe cale experimentală" [12]).

III.

Adesea cercetarea ştiinţifică se loveşte de un impas datorită faptului că nu ţine seamă de caracterul istoric al fenomenelor.

De exemplu: biologul J. Rostand, după ce trece în revistă fenomene ale vieţii pe cari ştiinţa a reuşit să le reproducă în laborator, deduce, în concluzie — argumentând împotriva vitalismului — că probabil viaţa însăşi, materia vie, va putea fi produsă cândva în laborator [13]). Este o idee cu care el consideră că poate răsturna argumentarea acelora cari, din faptul că viaţa nu a putut fi produsă în laborator, trag concluzii vitaliste. Or, poziţia lui Rostand este la fel de greşită ca şi aceia a vitaliştilor. Căci, din ea rezultă că, dacă laboratoarele nu vor reuşi niciodată să fabrice materie vie, aceasta va constitui o confirmare a vitalismului, spiritualist. Nu, spune Prenant [14]), aceasta nu va fi nicidecum un argument, pentrucă noi nu putem fabrica materie vie, nu datorită existenţii unui factor vitalist, ci datorită factorului istoric din constituţia protoplasmei, ce nu poate fi reconstituită în câteva clipe, în laborator.

Evident, acest caracter de istoricitate nu este decât un corolar al materialităţii şi al interdependenţei fenomenelor, considerate în mod consecvent. Căci, dacă materialismul înseamnă conformitate cu natura, înseamnă că el are a considera *toate* faptele din natură — prezente sau trecute — şi că el urmează a adapta şi a se adapta mereu faptelor şi fenomenelor noi ce se descoperă în natură, completându-se neîncetat.

Deasemeni ,dacă dialectica înseamnă sesizare a complexităţii, a interdependenţei, a opoziţiilor, rezultă că pe măsură ce cercetarea îmbogăţeşte cunoaşterea cu fapte noi, metoda urmează a ţine seama şi ea de aceste fapte

---

11) B. M. Kedrov: „Cunoaşterea ştiinţifică în lumina materialismului dialectic" în „Analele Româno-Sovietice" nr. 6, pag. 995.

12) Marce Prenant: „De la biologie au marxisme" Pensée 6/1946, pag. 3

13) J. Rostand: „La vie et ses problèmes".

14) M. Prenant: „Marxism şi biologie", Ed. Pygmalion, 1946, Pag. 146.

noi, să constate că are deaface cu noi relaţii de interdependenţă, legate de aceste fapte noi, că noi opoziţii s'au ivit, poate, în raport cu aceste fapte noi; alt aspect al factorului de istoricitate, a cărui observare poate feri de eroare cercetarea ştiinţifică.

IV.

Cei ce nu cunosc materialismul dialectic vorbesc mereu despre presupusul lui caracter restrictiv. I se impută că el ar „restrânge libertatea" cercetării, că ar „limita" câmpul acesteia, că i-ar impune „dogme", „scheme" prestabilite. Acestora, orientarea materialist-dialectică le apare sub forma unor formule rigide pe cari filosofia ar tinde să le impună cercetării de laborator, tipare uniforme în cari ştiinţa ar fi ţinută să-şi toarne rezultatele. De aci, o anumită rezervă. Dar realitatea este cu totul alta şi de aceea este necesar să ne oprim asupra acestor obiecţiuni.

Pentru a aprecia lucrurile în mod just, să considerăm un fenomen analog din istoria gândirii ştiinţifice. Atunci când, la începutul secolului trecut, metoda experimentală a triumfat în elaborarea ştiinţifică drept metodă valabilă, ea a ajuns în scurtă vreme să se instaureze în minţi şi în laboratoare, cu drepturi exclusive. Oglindind pe plan ideologic năzuinţele spre cercetarea naturii şi a bogăţiilor ei, ale clasei sociale care triumfase pe rând în mai multe ţări, metoda experimentală s'a impus, în sensul că a fost unanim acceptată drept criteriu de valabilitate al teoriei ştiinţifice; aceasta nu înseamnă deloc că această normă de gândire şi de lucru ar fi constituit o formă rigidă, un tipar impus. Fără îndoială, această metodă a avut şi adversari, dar nu în tabăra ştiinţei ci în aceea a adevărurilor revelate. In ştiinţă, valabil ştiinţificeşte era doar ceeace trecuse prin examenul experienţei; aceasta, departe de a stânjeni avântul ştiinţei nu făcea decât să-l debaraseze de balastul apriorismului, deci să-l purifice şi să-l stimuleze.

Era fără îndoială o „restricţie". Dintr'o fază a speculaţiei pure, care nu fusese obligată să ţină seamă decât de conformitatea cu ipoteza stabilită a priori, se trecea într'o fază în care cercetarea era silită să se conformeze confruntării cu fenomenele obiective. Cine mai poate susţine azi că această restricţiune a fost altceva decât însăşi condiţia indispensabilă a constituirii ştiinţei moderne?

In fapt, dacă verificarea experimentală împiedică pe cercetător să alunece în domeniul conjecturilor apriorice şi-l obligă să nu considere drept valabil decât ceeace nu este infirmat prin experienţă, verificarea materialist-dialectică obligă pe cercetător: pe de-o parte la consecvenţă neîncetată cu datele cele mai generale deduse din cercetarea naturii, pe de-altă parte la analizarea fenomenelor în condiţiile lor naturale — complexitate, interdependenţă, poziţie adesea contradictorie, etc.

Astfel, această verificare materialist-dialectică nu este decât o experimentare mai bogată şi mai adâncă, adică o experienţă desvoltată, dusă până la ultimele ei consecinţe.

★

In aceiaşi ordine de idei şi pentru a exemplifica în mod concret constatările de mai sus, observăm că adesea materialismul dialectic nu numai că fereşte de alunecări ştiinţifice, dar înlesneşte chiar cercetătorului să găsească soluţii acolo unde experienţa comună se dovedise insuficientă. In adevăr, adesea experienţa dă la iveală aspecte contradictorii pe cari nu le poate explica şi atunci nu lipsesc autorii cari să proclame „criza" ştiinţei respective.

---

15) Fr. Engels: în „K. Marx şi Fr. Engels" — Opere" vol. XVI. Ed. rusă pag. 339 citat de M. Rosenthal „Metoda dialectică marxistă", Moscova 1947, pag. 29.

Engels arată că drumul spre înţelegerea fenomenelor este un proces „dificil şi dureros, în cursul căruia vor trebui înlăturate numeroase piedici... el poate fi însă considerabil redus, dacă teoreticienii — cercetători ai naturii, vor dori să cunoască mai deaproape filosofia dialectică în formele ei istorice" [15]). (Vezi nota în pag. 112).

Citând aceste cuvinte ale lui Engels, autorul sovietic M. Rosenthal arată, în lucrarea sa „Metoda dialectică marxistă", lumina pe care o aruncă materialismul dialectic în efortul de a înţelege evoluţia teoriilor fizice din ultimii 40 de ani. După ce o serie de fizicieni, precum Thompson şi alţii, proclamaseră sfârşitul cercetării în fizică, în sensul că „toate marile descoperiri din domeniul fizicii sunt deja efectuate", au intervenit acele lucrări cu caracter epocal, cari au făcut cunoscute razele Roentgen, adevărata structură a atomului şi radioactivitatea, provocând „criza fizicii moderne", despre care s'a vorbit atât [16]).

Dar, „criza", aceasta nu era decât expresia incapacităţii de a privi materialist-dialectic atât fenomenele naturii cât şi însăşi desvoltarea ştiinţei. Rosenthal arată în ce măsură legile dialecticii — în aplicarea pe care le-o face Lenin în „Materialism şi empiriocriticism" — au ajutat să spulbere această noţiune de „criză" şi să restabilească încrederea într'o ştiinţă care se află în plin proces de desvoltare — nu liniară, ci dialectică. Deasemeni

„Tot ceeace teoria considerase în trecut ca fiind contraste permanente şi absolute — spaţiul şi substanţa, corpusculele şi undele, masa şi energia, etc, — este privit acum de fizică drept un tot dialectic" [17])

sau cum spune Preşedintele Academiei de ştiinţe a URSS S. I. Vavilov:

„S'a petrecut un lucru de neînchipuit, un lucru pe care numai dialectica l-ar putea admite. Vidul, spaţiul absolut al lui Newton, cu acele masse în mişcare ce l-ar popula, s'a transformat brusc în universul unitar a lui Einstein, în care fostele antiteze de masse şi spaţiu s'au unit într'un întreg indisolubil, în care proprietăţile geometrice sunt definite prin masse.

Marea antiteză a fizicii celei vechi — elementele continue şi cele discontnue, atomii şi etherul, corpusculele şi undele — au apărut deodată în faţa fizicianului ca un întreg indisolubil... Contrastul existent de secole între substanţă şi lumină a dispărut cu desăvârşire. S'a dovedit că în anumite împrejurări lumina se poate transforma în substanţă, desvăluind astfel esenţa ei dialectică contradictorie, exprimată în acele elemente-pereche ale substanţei care sunt: electronul, negativ şi pozitronul, pozitiv" [18]).

Acolo unde vechea teorie, isbindu-se de contradicţii, edictase dogma incertitudinii şi proclamase „criza" pe care tabăra idealismului filosofic abia aştepta să o îmbrăţişeze ca să anunţe falimentul experienţei, materialismul dialectic repunea ştiinţa în drepturile ei şi reabilita capacitatea de cunoaştere a omului.

Un exemplu analog ni-l oferă biologia. O sută de ani de experienţe au confirmat în mod categoric ipoteza transformistă, care primise în opera lui Darwin o consacrare experimentală. Rămânea să se determine calea pe care se desfăşoară transformarea speciilor.

Se constatase adaptarea organismelor la mediu, deci influenţa adaptivă a mediului asupra organismelor. Se deducea de aici, pe baza ipotezei transformiste, necesitatea teoretică a eredităţii caracterelor dobândite de organisme datorită influenţei mediului; totuşi cu rare excepţii, experienţa refuza cu îndărătnicie să confirme caracterul ereditar al caracterelor dobândite. Impas

16) M. M. Rosenthal: Op. cit. pag. 30 şi următoarele.

17) M. M. Rosenthal: Op. cit. pag. 33.

18) S. I. Vavilov: în „Rezultatele ştiinţelor fizice", vol. XXVI, 2/1944 pag. 124, citat de M. Rosenthal, Op. cit. pag. 34.

în aparență irezolvabil, cu întrebări cari anunțau „criza" sau cari în cel mai bun caz, cum s'a întâmplat la Jean Rostand, rămâneau fără niciun răspuns, lăsând problema deschisă.

Concepția dialectică a acumulărilor cantitative și a conversiunii calitative rezolvă azi acest impas. Putem demonstra astăzi că înregistrarea în organism a influențelor mediului se produce fără ca ea să poată fi definită în laborator, în cursul experienței; fără ca deci să putem „experimenta" caracterul ereditar al însușirilor dobândite. Influența mediului există și se acumulează în organism înainte de orice înregistrări morfo- sau fiziologice. Mutația care se produce, cu caracter brusc, este în aparență independentă de orice influență în sens adaptiv, a mediului, dar ea pare a fi doar conversiunea calitativă a unor îndelungate acumulări cantitative, precum a sugerat mai de mult biologul Alfred Giard [19]).

★

Privitor la „libertatea de cercetare", Engels arată în „Anti-Dühring" că adevărata libertate, aceea visată de orice cercetător, nu este altceva decât sentimentul pe care-l dă faptul de a fi devenit conștient de necesitate, în speță de necesitatea de a adopta *anumite* soluțiuni, impuse de experiența noastră lărgită, și nu altele. Cu cât judecata unui individ, spune el, este mai *liberă*, în raport cu o chestiune oarecare, cu atât este mai riguroasă *necesitatea* care determină conținutul, materia acelei judecăți. Cu cât *conținutul* unei judecăți este mai riguros determinat de fapte obiective, cu cât gândirea noastră este *mai cu necesitate* determinată de confruntarea cu obiectele și cu fenomenele naturii, cu atât, arată Engels, judecata noastră este *mai liberă*. Aceasta

> „...în timp ce încertitudinea care provine din ignoranță încertitudinea care procedează prin alegerea arbitrară a unei soluții, dintr'un mare număr de deciziuni posibile, diferite și contradictorii, dovedește prin însuși acest fapt, că nu este deloc liberă, că este dominată de însuși obiectul pe care trebuia să-l domine. Libertatea consistă deci în aceea suveranitate asupra noastră înșine și asupra lumii exterioare care este fondată pe cunoașterea legilor necesare ale naturii [20]).

Așa dar, orice progres al nostru în cunoașterea naturii, orice progres în concepția noastră despre natură, orice progres în metoda noastră de cunoaștere a naturii — pe scurt orice progres în însușirea materialismului dialectic, nu înseamnă decât o progresivă eliminare a încertitudinii și o mai largă dobândire a libertății, așa cum o lămurește Engels.

★

Caracterul optimist al materialismului dialectic, în raport cu știința nu poate fi îndeajuns subliniat. El iese în evidență și mai mult în poziția pe care o ia materialismul dialectic față de limitele științei.

Cunoștințele noastre nu pot avea niciodată caracter absolut, definitiv Dimpotrivă,

> „limitele aproximației cunoștințelor noastre în raport cu adevărul obiectiv sunt istoricește relative" spune Lenin [21]).

Este acesta relativism? Nu, materialismul dialectic

> „recunoaște relativitatea tuturor cunoștințelor noastre ,dar nu în sensul negării adevărului obiectiv, ci în sensul relativității istorice a limitelor pe cari aproximația cunoștințelor noastre le are în raport cu adevărul obiectiv" [22]).

---

19) Citat de L. Baringhem: „Transformations brusques des êtres vivants" — Paris, Pag. 239-240.

20) Fr. Engels: „Anti-Dühring" Ed. P.C.R. pag. 137.

21) V. I. Lenin: „Materialisme et empiriocriticisme" pag. 108.

22) V. I. Lenin: „Materialisme et empiriocriticisme", pag. 109.

Cu alte cuvinte, pe măsură ce ştiinţa progresează, noi ne apropiem din ce în ce mai mult de cunoaşterea adevărului obiectiv, fără însa ca aceasta să însemne că l-am putea epuiza vreodată. Thompson anunţa că fizica şi-a isprăvit sarcinile. O atare afirmaţie a capacităţii noastre de a epuiza cunoaşterea ca şi afirmarea caracterului absolut al cunoştinţelor noastre, la un moment dat, duce la paralizarea ştiinţei. Noi considerăm dimpotrivă că drumul ştiinţei este mereu, etern deschis, liber.

„Adevărul, spune Engels, sălăşlueşte în însuşi procesul cunoaşterii, în îndelungata desvoltare istorică a ştiinţei, care se ridică dela treptele inferioare ale cunoaşterii la treptele ei din ce în ce mai înalte, fără însă să ajungă vreodată prin găsirea unui aşa zis adevăr absolut, la punctul de unde nu ar mai putea merge mai departe, de unde nu i-ar mai rămâne altceva de făcut decât să-şi încrucişeze braţele şi să admire adevărul absolut obţinut" [23]).

Această încredere în capacitatea inepuizabilă de cunoaştere a ştiinţei, în infinitatea domeniului ei de aplicare, această imagine profund optimistă a vastităţii câmpului de cercetare şi a vastităţii capacităţii noastre de investigaţie — proprii materialismului dialectic — tonifică cercetarea ştiinţifică.

V

Materialismul dialectic ridică pe cercetător deasupra domeniului său de cercetare.

El afirmă că gândirea ştiinţifică, pe plan teoretic sau practic, este UNA, independent de domeniul particular de cercetare din care îşi trage seva.

De aici, o dublă concluzie: în primul rând el ajută cercetătorului ca, depăşind domeniul său de specialitate să-şi integreze teoriile, metodele şi rezultatele obţinute într'o generalizare, să contribue la sinteza dintre datele particulare ale ştiinţelor, independent de domeniul cercetării; în al doilea rând, să lichideze o veche prejudecată — aştiinţifică — ce a făcut epocă în istoria ştiinţelor: aceea a ruptură arbitrare dintre ştiinţele aşa zise ale naturii şi cele aşa zis umane, ştiinţe „exacte" şi ştiinţe „speculative".

Ori, spune I. V. Stalin definind orientarea sintetică dialectică care trebue să domine gândirea ştiinţifică:

„...dialectica priveşte natura, nu ca o acumulare întâmplătoare de obiecte, de fenomene, rupte unele de altele, ci ca un tot unit, coherent, în care obiectele, fenomenele, sunt organic legate între ele, depind unele de altele şi se condiţionează unele pe altele" [24]).

Natura este însă tot ce are existenţă obiectivă, deci natură fizică, natură biologică, natură socială, inclusiv natură umană — omul, cu viaţa şi ideile lui. Aceasta este câmpul ştiinţei.

In cuvântarea pe care S. I. Vavilov, preşedintele Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. a ţinut-o cu prilejul inaugurării sesiunii din Ianuarie 1946 a Academiei, el subliniază rolul fizicii moderne, ca unificator al celorlalte ştiinţe, arătând că ştiinţa materialist dialectică, în speţă cea sovietică, înfăptueşte această unificare printr'un proces de sinteză al rezultatelor obţinute în toate ştiinţele.

„De pildă — spune el — noile realizări în domeniul microscopiei sovietice sunt deopotrivă de importante pentru fizicieni, chimişti, biologi, geologi şi tehnicieni şi prezintă interes concret şi pentru ştiinţele umane" [25]).

---

23) Fr. Engels: „Ludwig Feuerbach şi sfârşitul filosofiei clasice germane", în volumul „K. Marx — Op. alese" Ed. P. C. R. pag. 504.

24) I. V. Stalin: Op. cit. pag. 9.

25) S. I. Vavilov: Citat de Marieta Şaghinian „Sesiunea Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S.". Din „Octiabr" nr 3-4/1946,

Marieta Şaghinian, care ne redă aceste cuvinte, observă mai departe că noul salt pe care l-a făcut omenirea în cunoaşterea naturii fizice

„va schimba în mod inevitabil însişi dimensiunile gândirii, sistemul noţiunilor şi regimul omului şi aceasta nu poate să nu influenţeze în mod radical toate ştiinţele umane" [26]).

Aceiaşi preocupare revine şi în raportul academicianului Rodendorf, care arată că din colaborarea dintre entomologie şi tehnica construirii avioanelor, poate ieşi atât aflarea secretului sborului insectelor cât şi perfecţionarea sborului tehnic, iar savanţii Rainov şi Maximov, din domeniul ştiinţelor societăţii, descriu tipul savantului umanist sovietic ca pe acela al unui gânditor capabil să sintetizeze datele ştiinţelor naturale ale matematicii şi ale fizicii timpului său.

Iată în aceeaşi ordine idei, părerea gânditorilor materialişti ai Franţei, despre acest factor sintetic, sau enciclopedic, cum spun ei.

Henri Mougin observă că idealismul contemporan este antienciclopedic. Lachelier, Boutroux, Bergson şi alţii, tind în mod sistematic să interzică ştiinţelor „omului" dreptul de a se desvolta, să înlăture premiza că omul ar putea fi obiect al ştiinţei, întocmai ca natura. Idealismul contemporan interzice ştiinţelor „materei" să impieteze asupra domeniului omului, definit a fi conştiinţă pură. Acestuia i se opune spiritul enciclopedic care

„adună la un loc întreaga documentare asupra omului asupra raporturilor dintre el şi lume, asupra cunoştinţelor dobândite de el despre aceste raporturi, asupra activităţii sale practice şi asupra universului uman constituit de aceste raporturi" [27]).

Noua mişcare a Enciclopediei Renaşterii Franceze, iniţiată de figurile progresiste ale gândirii franceze se inspiră din aceste principii dar, spre deosebire de spiritul enciclopedic de factură mecanicistă, care dominase secolul al XVIII-lea, noua enciclopedie va fi, cum observă psihologul Henri Wallon, o *Enciclopedie dialectică* [28]).

In ce constă în fond acest spirit nou?

Când, odată cu Renaşterea, omul se întoarce din nou spre natură şi spre observarea ei — după peste un mileniu, — el reia firul întrerupt al cugetării greceşti, iar gândirea îmbracă caracterul universalist al acesteia. „Uomo universale" al Renaşterii seamănă mult cu enciclopedicul gânditor antic, dar spiritul universal ce-i caracterizează pe amândoi este de factură pur speculativă: speculaţiune pe care confruntarea cu natura mai mult o stânjeneşte decât s'o verifice.

Dar, începe o epocă nouă, epoca unor noi forţe productive, epoca ridicării burgheziei, epoca spiritului de cunoaştere. Spiritul de cunoaştere, de cercetare, disjunge imaginea sintetică. „Omul universal" se specializează, specializându-se adânceşte, adâncind luminează, dar luminând diferenţiază. Dela suava imagine sintetică dar ireală, a naturii, la un Aristotel sau la un Erasmus, se trece spre o sumă de imagini disparate dar limpezi ale secolelor următoare. Engels ne arată că secolul al XIX-lea ne prezintă specializarea în analiză, a desfacerii naturii în elementele sale. Fizica, chimia, biologia, paleontologia, medicina experimentală, psihologia, etc., se constitue ca discipline independente. Sinteza abstractă a secolelor anterioare s'a transformat într'o analiză concretă. Dar această analiză concretă — odată cu decăderea capitalismului — pierde raporturile vii dintre diferitele sectoare ale realităţii. Se ajunge la o simplă îngrămădire

---

26) Marieta Saghinian, ibidem.

27) Henri Mougin: L'esprit encyclopédique et la tradition philosophique française". La Pensée, nr. 5, 1945, pag. 8 şi următoarele.

28) Henri Wallon: „Pour une encyclopedie dialectique". Sciences de la nature et Sciences humaines". La Pensée nr. 4, 1945, pag. 22.

de cunoştinţe. Mai mult, ştiinţa descoperind în natură contradicţii, ea se mulţumeşte să le constate şi să le juxtapună. Ştiinţa este eclectică, după cum observă Wallon.

Dar materialismul dialectic expresie a unei epoci noi — epoca prăbuşirii burgheziei şi a ridicării proletariatului — denunţă această poziţie. Producând a adevărată revoluţie în ştiinţă, cum observă A. Jdanov, el o face să treacă dela spiritul eclectic spre cel *dialectic*.

Iată o interesantă constatare a lui Prenant care ilustrează aceste observaţii:

„Abia după cunoaşterea teoriei marxiste — spune el — adică în timpul în care am predat cursuri la Universitatea Muncitorească, mi-am dat seama pe deplin ce era biologia şi abia atunci am dobândit o înţelegere de ansamblu a acestei discipline, înţelegere care să mă satisfacă din punct de vedere ştiinţific" [29].

Înţelegerea de ansamblu a fiecărei discipline în parte, integrarea fiecărei discipline — fie ea „exactă" sau „speculativă", „naturală" sau „umană" — în ansamblul cunoaşterii, înţelegerea aportului pe care metodele folosire în fiecare domeniu de cercetare, precum şi datele astfel dobândite, îl poate da cercetătorilor din celelalte discipline, generalizarea rezultatelor obţinute în disciplinele particulare, şi formularea pe această cale a unor adevăruri cu caracter general, în fine, aportul pe care aceste adevăruri generale îl pot da, la rândul lor, fiecărui domeniu particular de cercetare, iată unele din valorile pe cari aspectul sintetizant al materialismului dialectic le transmite cercetării ştiinţifice de specialitate.

VI

Pentru a arăta că materialismul dialectic este cu totul străin de orice dogmatism, considerăm necesar să redăm în această privinţă în mod explicit, părerea clasicilor materialismului dialectic.

Lenin s'a ocupat şi el de această falsă înţelegere, care era vânturată între alţii şi de obscurul filosof N. G. Mihailovski. Combătând aspru această poziţie a lui Mihailovski — care nu învedera decât totala ignoranţă a acestuia — Lenin reproduce cuvintele lui Plehanov care spusese mai demult că „...noi (marxiştii (N. N.) nu vrem în niciun caz să acoperim programul nostru cu autoritatea acelui mare nume (adică al lui Marx — nota lui Lenin)" [30].

Şi, mai departe el precizează:

„...marxiştii împrumută în mod necondiţionat din teoria lui Marx doar metodele ei preţioase fără de cari este imposibilă explicarea relaţiilor sociale; prin urmare, criteriul aprecierii pe care o dau ei acestor relaţii, ei nu-l văd deloc în scheme abstracte şi în alte absurdităţi de acest fel, ci în caracterul just al acestei aprecieri şi în conformitatea ei cu realitatea" [31].

Sau în altă parte:

„Noi nu privim nicidecum teoria lui Marx ca ceva încheiat şi intangibil; noi sunt m convinşi, dimpotrivă, că ea a pus doar pietrele unghiulare ale acelei ştiinţe pe care socialiştii *trebue* — dacă nu vor să rămână în urma vieţii — s'o mişte înainte în toate direcţiile. Noi credem că pentru socialiştii ruşi este deosebit de necesară prelucrarea *independentă* a teoriei lui Marx, deoarece această teorie nu oferă decât teze *călăuzitoare*, generale, cari *în particular* se aplică altfel

---

29) Marce' Prenant: „De la biologie au marxisme", La Pensée, nr. 6/1946, pag. 5.

30) V. I. Lenin: „Cine sunt „prietenii poporului" şi cum luptă ei împotriva socia'-democraţilor" în Opere alese, vol. I, Ed. franceză, Moscova 1941, pag. 129.

31) V. I. Lenin: Ibidem, pag. 131.

Angliei decât Franţei, altfel Franţei decât Germaniei şi Germaniei altfel decât Rusiei" [32]).

Răspunzând profesorului Razin, autor al unor lucrări militare, I. V. Stalin îi arată că tezele clasicilor nu urmează a fi preluate într'un mod lipsit de spirit critic.

„Nu poţi merge înainte, spune Stalin, şi să duci ştiinţa înainte fără să supui unei analize critice teoriile învechite şi părerile oamenilor competenţi. Aceasta se referă nu numai la aceia cari sunt competenţi în domeniul militar dar şi la clasicii marxismului" [34]).

Istoria marxism-leninismului însăşi este o puternică dovadă a acestui fapt. El a evoluat mereu prin opera lui Marx, Engels, Lenin şi Stalin. In lucrările lui Lenin şi ale lui Stalin el s'a îmbogăţit cu teorii noi şi pe baza unor noi experienţe el a luat aspecte noi. In Istoria Partidului Comunist (bolşevic) al Uniunii Sovietice, I. V. Stalin arată cum, în repetate rânduri, înfruntând condiţiunile concrete ale luptei, partidul leninist-stalinist şi-a adaptat necontenit teoria şi practica faţă de experienţa mereu dobândită şi mereu sporită, corectând unele din tezele lui Marx şi Engels.

„Ştiinţa, deaceea se şi numeşte ştiinţă, spune I. V. Stalin, pentrucă ea nu recunoaşte fetişurile, nu se teme să ridice mâna contra a ceeace se perimă şi contra a ceeace este vechi şi ascultă cu atenţie glasul experienţei şi al practicii" [35]).

*

De aici decurge o importantă consecinţă.

Corolarul atitudinii nedogmatice este atitudinea critică.

Dacă ştiinţa materialist-dialectică se ridică „în contra a ceeace se perimă, în contra a ceeace e vechi" şi dacă ea promovează ceeace e nou, se pune întrebarea care este *instrumentul* prin care acţionează ea în ţara socialismului, în ambele sensuri. Acest instrument este *critica* şi *autocritica*.

In societatea burgheză antagonismul poziţiilor ideologice este reflexul antagonismelor de clasă. Ar fi absurd să se presupună că s'ar putea găsi calea *logică*, capabilă să rezolve aceste antagonisme ideologice, în ciuda faptului că antagonismele de clasă continuă să subsiste. Nu poate avea nici un succes încercarea omului de a domina antagonismele ideologice, când, în realitate, în societatea burgheză el, omul, este dominat atât de antagonismele sociale cât şi de reflexul lor ideologic.

In orânduirea socialistă omul devine stăpân al evoluţiei sociale, ale cărei legi nu mai funcţionează anarhic ci sub îndrumarea conştientă a oamenilor. In statul sovietic, oamenii sunt aceia cari, — prin intermediul guvernului şi sub conducerea partidului bolşevic şi în lumina ştiinţei materialist-dialectice, — conduc şi societatea.

Capabili să conducă, ei sunt deci capabili să critice pentrucă sunt capabili să îndrepte şi să înoveze, să creeze. Sunt capabili să *critice* şi să *se critice*. Lupta contrariilor continuă desigur şi în societatea socialistă. Sunt, pe de o parte, rămăşiţele trecutului, influenţe ale ideologiei burgheze, alunecări ideologice, cari — lipsite de substrat social — pot şi trebue să fie eliminate, pe de altă parte sunt elementele noui create de însuşi procesul evolutiv al societăţii socialiste, cari înfruntă ceeace începe să fie depăşit, să constitue un element anacronic. In ambele cazuri, procesul transformator, motorul mişcării înainte al societăţii este *analiza critică şi autocritică*, însoţită de *formularea sarcinilor* celor noui, adevărată lege dialectică, precum spune A. A. Jdanov.

---

32) V. I. Lenin: volumul II, pag. 492, citat de I. V. Stalin în „Răspuns profesorului Razin" — „Bolşevic" nr. 3/1947.

34) I. V. Stalin: „Răspuns profesorului Razin", — „Bolşevic" nr. 3/1947.

35) I. V. Stalin: „Problemele leninismului". Ed. P.C.R. 1941, pag. 622.

„In societatea sovietică, unde clasele antagoniste sunt lichidate, lupta dintre ceeace este vechiu şi ceeace este nou — şi deci„ desvoltarea dela inferior spre superior — nu se produce sub formă de luptă dintre clasele antagoniste, sub formă de cataclisme, cum se petrece sub regimul capitalist, ci sub forma criticii şi autocriticii, care este adevărata forţă motoare a desvoltării noastre" [36]).

VII

O puternică confirmare a materialismului dialectic, valabilitatea celor afirmate până acum, o găsim tocmai în faptul că el se impune *dela sine* adevăratului om de ştiinţă.

„Orientarea dialectică — spune Engels — poate să se impună în mod spontan prin însăşi forţa descoperirilor ştiinţifice din natură, descoperiri cari nu mai încap în vechiul pat metafizic al lui Proust..." [37]).

Acelaş lucru se poate spune şi cu privire la materialism.

Este limpede că lucrările lui Lamarck şi mai ales ale lui Darwin, cari stau la baza concepţiei materialiste moderne despre evoluţie şi transformism au constituit răsturnarea fixismului linnéan şi a catastrofismului lui Cuvier, fără ca Darwin să fi cunoscut principiile materialismului.

Sau, în chimie:

„Aplicând în mod nedeliberat legea hegeliană a conversiunii cantităţii în calitate, Mendeleiev realizează un progres ştiinţific care nu poate fi comparat decât cu descoperirea lui Le Verrier" — spune Engels [38]).

Iar B. M. Kedrov, care aminteşte observaţia de mai sus a lui Engels, reproduce un pasagiu în care creatorul tabloului periodic spune că:

„Legea periodică a arătat limpede că massa atomică nu creşte continuu, ci în salturi" [39]).

enunţând astfel — el, care nu cunoştea dialectica marxistă — unul din principiile ei de bază.

In domeniul fiziologiei, lucrările lui Pavlov şi ale şcoalei sale constitue deasemeni un document demn de luat în seamă. Vorbind despre lucrările relative la activitatea sistemului nervos central, academicianul L. A. Orbeli prezintă conţinutul profund dialectic al teoriei lui I. P. Pavlov. El arată cum în concepţia lui Pavlov procesele activităţii sistemului nervos central cuprind un permanent schimb de fenomene, o continuă transformare a unor stări în altele opuse, lupta unor tendinţe contradictorii, adică, textual „un tablou complect al desfăşurării dialectice a fenomenului". I. P. Pavlov, savantul care nu a avut nicio legătură cu materialismul dialectic, ca doctrină, care a urmat calea unui onest naturalist, a elaborat totuşi o teorie care este consecvent dialectică [40]).

Am dat doar două exemple, deşi numărul lor ar putea fi sporit. Nu voim totuşi a încheia acest pasagiu fără a sublinia un fapt asemănător în ştiinţa românească. Ne referim la definiţia pe care d. profesor Traian Săvulescu o dă rasei în lucrarea d-sale. „Baza genetică a evoluţiei fiinţelor", şi care poate fi extinsă fără îndoială şi la specie. Cităm.

„*Rasa nu este o unitate statică, ci un proces dinamic.* Formarea unei rase începe atunci când frecvenţa unei gene sau a unui grup de gene într'o parte a populaţiunii se prezintă altfel decât în altă parte a

---

36) A. A. Jdanov: „In jurul lucrării lui Alexandrov: Istoria Filosofiei occidentale" Ed. PCR. 1947, pag. 48.

37) Fr. Engels: în „K. Marx şi Fr. Engels — Opere" vol XIV, Ed. Rusă, pag. 339, citat de M. Rosenthal. Op. cit. pag. 29.

38) Fr. Engels: „Anti-Dühring".

39) B. M. Kedrov: „Ateismul lui Dalton şi importanţa lui filosofică" — Buletinul Academiei de Ştiinţe a URSS — Secţia Ist.-Filos. 6/1947.

40) L. A. Orbeli, citat de M. Rosenthal, Op. cit. pag. 36,

populațiunii. Dacă această diferențiere progresează nestânjenit, atunci cei mai mulți sau chiar toți indivizii unei populațiuni vor avea anume gene cari vor lipsi celorlalte populațiuni... Prin urmare, numai în măsura în care acest proces progresează „rasa" tinde să se transforme treptat într'o „unitate concretă". Astfel putem spune că însușirea fundamentală a unei rase este *devenirea*, nu *existența*, (das Werden nicht das Sein)" [41]).

Ideea de proces în devenire, ideea de acumulare cantitativă și conversiune calitativă, eliminarea concepției metafizice a categoriilor și a diviziunilor rigide din natură, în speță eliminarea ideii de izolare, în timp și în spațiu, a grupurilor rasiale de indivizi, ideea de necontenită transformare — iată după expresia amintită a lui Orbeli, „întregul tablou al desfășurării dialectice a fenomenelor", ce apare în definiția d-lui profesor Săvulescu, pe care am socotit util să o subliniem întrucât, după cunoștința noastră, d. prof. Săvulescu a enunțat-o fără a pleca dela principiile dialecticii, fiind preocupat în mod exclusiv de rigurozitatea științifică a cercetărilor și a deducțiunilor d-sale.

MATERIALISMUL DIALECTIC IN ȘTIINȚA SOVIETICĂ.

Crearea Statului Sovietic și consolidarea lui, apoi mersul victorios spre socialism și comunism s'a săvârșit și se săvârșește sub conducerea discipolilor și continuatorilor lui Marx și Engels, sub conducerea lui Lenin și Stalin, cari preluând moștenirea științifică a marilor lor înaintași o desvoltă, o adâncesc și o îmbogățesc în noi condițiuni istorice. Sub îndrumarea lor, orientarea materialist-dialectică a devenit orientarea dominantă a unui vast proces de creație științifică — teoretică și practică — pe plan de stat, creație de ansamblu a unui popor de aproape 200 de milioane de oameni, în știință, literatură și artă.

Fără îndoială că acest proces creator avea străvechi tradiții. Știința rusă dăduse nume cari aparțin azi patrimoniului întregii omeniri. Oamenii ca: Lomonosov, Lobacevski, Butlerov, Petrov, Popov, Lodâghin, Mendeleiev, Mecinicov, Covalevski, Prejevalski, Timiriazev, Douceaev, Cropotkin, Herzen, Bielinski, Cernâșevski, Dobroliubov, Ușinski, și mulți alții cuceriseră definitiv pentru poporul rus stima contemporanilor. Dar spre deosebire de trecut, când acești fruntași ai științei avuseseră de înfruntat condițiile profund nepriel'nice ale mediului social-politic, de astădată, în condițiunile regimului socialist-sovietic, cercetarea științifică cunoștea și cunoaște condițiuni mai favorabile decât în oricare epocă istorică și în oricare altă țară din lume. Vom arăta, de pildă, că numai în ultimii zece ani, oamenii de știință sovietici — și anume doar cei din învățământul superior — au executat peste 50.000 de lucrări științifice, în diferite domenii ale științei teoretice și aplicate. In fruntea lor se află cei 124 de laureați ai premiului „Stalin", cari au obținut această distincție pentru lucrările lor de importanță epocală.

Acest având se datorește concursului unei serii de factori noi; pe de-o parte, prin mijloacele materiale și prin înlesnirile de tot felul pe care guvernul sovietic le pune la dispoziția oamenilor de știință; prin numărul mare — mai mare ca oriunde și oricând — al acelora pe cari societatea socialistă îi chiamă în rândurile armatei de militanți ai științei. Pe de-altă parte, prin faptul că munca științifică de creație întâlnește un mediu social nou din care s'au eliminat contradicțiile ce domină mediul social capitalist: contradicția progres-tehnic-supraproducție, care înăbușe pe primul de teama celei de-a doua; contradicția care pune pe savant în dependența deținătorului particular de mijloace materiale luându-i posibilitatea de liberă cercetare; contradicția dintre clasele sociale — izvor de misticism, ce constitue

41) Tr. Săvulescu: „Baza genetică a evoluției ființelor", București 1944, pagina 21.

deobicei pentru omul de ştiinţă un mediu care sufocă sforţarea spre raţionalism.

Laolaltă cu toate acestea, în funcţie de ele şi îmbinându-se cu ele, orientarea materialist-dialectică dă ştiinţei sovietice o imensă putere creatoare, o mare capacitate de progres.

In biologie ca şi în istorie, în fizică, în ştiinţele tehnice şi medicale, în economie, drept, filosofie, etc. aportul materialismului dialectic a fost larg şi adânc.

Nu poate fi vorba de a menţiona nici măcar în cea mai rezumativă enunţare, rezultatele obţinute în această direcţie, chiar dacă ne-am limita la cele mai importante. Cele câteva sumare menţiuni ale noastre au un caracter strict ilustrativ. Ne vom mărgini la domeniul ştiinţelor fizico-tehnico-biologice, întrucât presupunem că în domeniul ştiinţelor socialo-filosofice conţinutul materialist dialectic este mai cunoscut.

Cu privire la fizică: se ştie de exemplu, câtă turburare a produs în rândul fizicienilor şi al filosofilor burghezi relaţia de incertitudine formulată de Heisenberg. Stabilind imposibilitatea de a se determina cu precizie în cursul observaţiei, în acelaş timp, viteza şi poziţia unui corpuscul, Heisenberg trăgea de aici concluzia unui indeterminism principial, care a fost apoi ridicat la rangul de principiu universal de indeterminism în fizică, în celelalte ştiinţe ale naturii ca şi în cele filosofice.

Mânuind materialismul dialectic, fizicianul sovietic Frenkel dă o replică categorică lui Heisenberg şi teoriilor sale. Se arată că în concepţia lui Heisenberg corpusculul este izolat de colectivitatea în care se află integrat izolare profund neştiinţifică. Materialismul dialectic combate introducerea arbitrară de către Heisenberg a noţiunii de „individ", arbitrar care conduce la indeterminism. Caracterul de individualitate apare numai dela un anumit grad de complexitate în sus. Or, aplicându-le la ansamblul de corpuscule — adică la singura lor ipostază reală — coeficientele de incertitudine relative la fiecare corpuscul în parte se compensează reciproc, iar în ansamblu relaţia de incertitudine nu mai are nicio valoare practică. Aşa dar, relaţia de incertitudine este o urmare a unei concepţii metafizice în ştiinţă, pe care o înlătură materialismul dialectic[42]).

In ceeace priveşte biologia ne vom opri mai ales la domeniul geneticii, în diferitele accepţiuni pe cari i le dau savanţii sovietici.

Se cunosc lucrările lui Miciurin. Adepţii şi continuatorii săi, Lâsenco, Ţiţin şi alţii, au dus lucrările maestrului la înfăptuiri cari au revoluţionat biologia.

Criticând părerile şcoalei genetice de tip mendelian-morganist, care îşi are şi azi în Uniunea Sovietică străluciţi continuatori, şcoala lui Miciurin a dovedit în mod practic justeţea multora din obiecţiunile ei. Trebue să observăm că şi această şcoală de tip morganist a avut şi are în Uniunea Sovietică reprezentanţi de seamă, în frunte cu defunctul biolog N. I. Vavilov; continuând cercetările asupra sistemului cromozomic al vieţuitoarelor, lucrările acestor geneticieni sovietici au adăugat ştiinţei eredităţii o serie de noi descoperiri. au adus contribuţiuni numeroase la studiul localizării genetice a caracterelor, au alcătuit astfel „hărţi genetice" de însemnătate teoretică şi practică fără precedent în ştiinţa eredităţii şi au desvoltat larg studiul mijloacelor de a influenţa mutaţiunile genetice. Totuşi eroarea şcolii genetice clasice era aceea de a ignora interdependenţa dintre factorii eredităţii şi restul organismului, precum şi influenţa acţiunii adaptive a mediului asupra mutaţiilor genetice.

In lumina materialismului dialectic, şcoala lui Lâsenco corectează această eroare. Definind relaţia dialectică om-mediu, legând organismele şi

---

42) V. T. Vescan: „Problema determinismului fenomenelor fizice în lumina concepţiei marxist-leniniste", în „Analele Romăno-Sovietice", caet 11/1948.

transformarea lor ereditară de condițiunile mediului, scoțând în evidență toată importanța pe care influența mediului o are în determnarea mutațiunilor, accentuând noțiunea materialistă a importanței *acțiunii* umane asupra mediului și deci asupra organismelor, acțiune care este capabilă să transforme organismele în mod dirijat conștient, genetica miciuriană a lui Lâsenco socotește că

„numai stăpânind condițiile de viață și de desvoltare ale plantelor și ale animalelor se poate cunoaște tot mai mult natura lor, se pot găsi astfel mijloacele pentru a modifica această natură în sensul dorit [43]).

Iar înfăptuirile practice au consacrat în mod impresionant justa poziție teoretică. Azi, agrobiologia sovietică clădită pe doctrina materialist-dialectica a lui Miciurin, a creat sute de specii și varietăți noi de plante, operând o radicală primenire a botanicii clasice.

Miciurinienii au preluat moștenirea teoretică a lui Darwin. Darwinismul este adâncit și continuat azi în Uniunea Sovietică cu o amploare și cu rezultate pe cari nu le-a cunoscut încă nicăeri și nicicând în trecut. Socotim util să menționăm o observație a biologului I. I. Prezent, cu un caracter profund materialist și profund dialectic, care pune într'o lumnină nouă ideea darwinistă a selecțiunii artificiale. În școala sovietică ea nu mai are rolul pur pasiv pe care i-l atribuise Darwin; dimpotrivă, ea demonstrează că selecțiunea artificială devine un factor care influențează *în mod activ* caracterele selecționate, în sensul în care se operează selecțiunea [44]). Constatarea aceasta a contribuit mult la succesul lucrărilor miciurinienilor.

Studiul lui G. A. Schmidt asupra „Problemei evoluției în salturi" [45]) subliniază contribuția savanților sovietici la lămurirea unei probleme de bază din biologia generală, problema procesului de constituire a speciilor. Conduși de orientarea materialist dialectică, biologii sovietic între cari se menționează: Vasnețov, Schmalhausen, Paramonov și Schmidt însuși, etc., au isbutit să depășească înțelegerea procesului transformist ca o simplă transformare continuă a unei specii în alta, concepție care precum se știe se isbea de grave neajunsuri. Pe baza unui bogat material documentar, ei au reușit să arate că procesul istoric de formare a speciilor este o linie nodală, în care transformările cantitative treptate trec dintr'odată printr'un salt, în transformări calitative, dând naștere unor noi forme ecologice.

In domeniul medicinei, aportul materialismului dialectic a fost deasemeni extrem de însemnat. Reamintind cele spuse adineaori despre teoriile lui Pavlov, trebue să adăugăm că discipolii și continuatorii săi, în frunte cu academicianul Leon Orbeli, au extins și au adâncit în mod considerabil domeniul de aplicare al pavlovismului. Citâm între altele, cu titlu de exemplu, lucrările referitoare la perfecționarea simțurilor omului.

Trebue subliniată deasemeni teoria lui Speranski asupra sistemului neurotrofic, care stabilește o relație cu totul nouă — dialectică — între maladie și pacient, dând remarcabile rezultate concrete; teoria lui V. P. Filatov, cu privire la capacitatea vitalizantă a țesuturilor cari mor, reactualizând vechea constatare a lui Engels relativă la relația dintre starea de viață și starea de moarte. Demonstrând capacitatea terapeutică a țesuturilor de cadavru, conservate, școala lui Filatov a obținut, transplantând asemenea țesuturi, remarcabile rezultate.

In domeniul tehnicii, dintre numeroasele constatări ce s'ar putea face, ne vom mulțumi cu una singură: rolul covârșitor al stahanovismului. Fără îndoială, atunci când, în 1935, Stahanov a obținut primele sale rezultate, nu a făcut-o preocupat de considerente teoretice. Ulterior însă, stahanovismul

---

43) Acad. T. D. Lâsenco: „Genetica", în „Analele Româno-Sovietice" nr. 7, pagina 36—37.

44) I. I. Prezent: „Biologia darwinist-miciuriană și morganismul de peste hotare" în Agrobiologia" Moscova 1945.

45) V. Analele Româno-Sovietice, caet 11/1948.

nu ar fi putut deveni mişcare de massă — dacă la baza lui nu ar fi fost, pe lângă sentimentul care leagă pe muncitor de muncă în societatea liberată de exploatare, relaţii cu totul noi între om şi maşină, între muncitor şi atelier, între muncitor şi tovarăşul său de muncă, relaţii cari au fost minuţios studiate şi îndrumate de ştiinţa sovietică (tehnologie, psihologie, etc.) bazată pe concepţia materialist-dialectică.

* * *

Oprim aici sumarele noastre consideraţiuni. Am încercat să evidenţiem că năzuinţa spre cunoaştere, spre adevăr, implică adoptarea materialismului dialectic.

Este adevărat, există încă cercetători, neiniţiaţi, cari declară că urmăresc să facă „ştiinţă obiectivă" şi că deci nu au nevoe de materialism dialectic.

Pe baza celor de mai sus, considerăm întemeiată replica: *pentrucă* tindem să facem *ştiinţă obiectivă* [46]), trebue să ne pătrundem de adevărurile materialismului dialectic.

Nu putem încheia însă fără a sublinia că simpla acceptare teoretică, abstractă, a materialismului dialectic *nu rezolvă problema.*

Progresul social şi progresul ştiinţei, sunt intim legate între ele.

De aici legătura intimă dintre ştiinţă şi societate, dintre ştiinţă şi popor. Ştiinţa progresistă, spune I. V. Stalin

„nu se fereşte de popor, nu se ţine departe de popor ci este gata să servească poporul, este gata să transmită poporului toate cuceririle ei, să servească poporul..." [47]).

In această afirmaţie marxistă a legăturii dintre ştiinţă şi popor, în omagiul pe care marxismul îl aduce acestei legături, sălăşlueşte un înţeles adânc şi complex.

Un aspect: masele largi sunt interesate în transformarea socială; or, instaurarea unei noi societăţi, cea socialistă, se sprijină pe cunoaşterea şi aprofundarea legilor cari guvernează lumea — cea fizică şi cea socială — legi cari demonstrează sfârşitul inevitabil al orânduirii sociale bazate pe exploatarea omului de către om, legi a căror cunoaştere poate grăbi acest sfârşit.

Ele sunt interesate în progresul tehnic, pentrucă acesta favorizează progresul general.

Misticismul, în toate formele lui serveşte conservării sociale, deci conservării exploatării omului de către om, pe plan social şi naţional.

Un al doilea aspect: ştiinţa sa, savantul şi-o trage din popor, din munca lui colectivă, pe plan istoric şi pe scară mondială. Apoi, încrederea sa în capacitatea de cunoaştere şi de progresare a ştiinţei, în propria sa capacitate de cunoaştere, convingerea sa în caracterul real şi viu al lumii în care trăeşte şi crează, încrederea sa în conţinutul etic al năzuinţelor ei şi, de aici, convingerea că aceste năzuinţe merită să se

---

46) Intrebuinţăm aici termenul „obiectiv", în sensul în care este folosit de Lenin şi de Stalin, adică în sensul unei ştiinţe legate de existenţa realităţii „obiective" a unui adevăr „obiectiv", aşa dar în sensul unei ştiinţe care tinde spre această realitate „obiectivă". (v. Lenin — Mat. et emp. pag. 95; Stalin — Mat. dial. pag. 27) — Acest înţeles nu are nimic deafacere cu acela ce priveşte caracterul pretins „obiectiv" al teoriilor ştiinţifice, cu acea falsă „obiectivitate în ştiinţă, care ar fi independentă de poziţia ideologică a omului de ştiinţă (asupra caracterului de partid al teoriilor ştiinţifice, v. A. A. Jdanov: „In jurul lucrării istoria filosofiei orientale" — ed. P. C. R.

47) I. V. Stalin: „Discurs asupra ştiinţei progresiste" în „Lenin — Opere alese vol. I — Ed. P. C. R. 1947, Pag. 58.

lupte pentru ele, într'un cuvânt *optimismul teoretic* este intim legat de optimismul practic pe care-l dă contactul cu lumea, cu viața, cu poporul. Justa lui orientare în știință, materialismul său dialectic, asimilarea și adâncirea lui — condiție a științei obiective — este astfel intim legat de integrarea lui în popor, în lupta lui, în idealurile lui.

Izolarea de massă, izolarea omului de lupta și de frământările ei, de energia și de optimismul care o însuflețește este otrava științei. Perimata imagine a turnului de fildeș este imaginea izolării, a desnădejdii, a pesimismului — în viață și în știință.

Argumentul viu al acestui fenomen complex este realitatea sovietică.

In URSS. au fost lichidate contradicțiile sociale — dintre clase, dintre om și mașină, dintre om și progresul tehnic științific — precum a fost lichidat, în cea mai mare parte, și reflexul lor ideologic: contradicțiile din știință, orientările spiritualiste, metafizice.

Forma de viață socialistă sovietică, promovează știința, după cum știința stă în slujba orânduirii sociale socialist-sovietice. Căci bunul suprem al istoriei, cel mai prețios capital al naturii este OMUL. Deaceea știința nu poate fi altfel concepută decât fiind consacrată *omului* și fericirii lui, așadar mijloacele concrete prin cari omul își poate dobândi fericirea pe plan colectiv. Deaceea și societate sovietică stă în slujba științei și promovează știința.

Triumful socialismului este indisolubil legat de triumful științei, iar savantul consacrat științei, căutător al științei *adevărate*, obiective, al științei materialist dialectice, nu poate fi altfel conceput decât legat de idealul social al oamenilor, de lupta lor pentru o societate mai bună, ideal concret, adică așa cum apare el în lupta de clasă și pentruca această legătură să nu rămână o noțiune abstractă, el este profund interesat și în mijloacele *concrete* prin cari poate fi înfăptuit acest ideal, adică într'un factor *politic*.

Aceasta este relația dialectică dintre *științific*, *social* și *politic*.

Acesta este sensul în care filosofii sovietici consideră că sarcina lor de viitor este, între altele,

> „de a se scrie lucrări de dialectică materialistă și materialism istoric, de a se sistematiza bogăția de idei științifice cuprinse în operele lui Marx, Engels, Lenin și Stalin, de a se sintetiza și de a se generaliza noua experiență istorică a luptei de clasă a proletariatului precum și cele mai noi cuceriri ale științelor naturii și ale celorlalte științe. Pe baza acestor sintetizări și generalizări, aceste lucrări trebue să lumineze teoretic calea desvoltării mai departe a societății sovietice, a științei marxist-leniniste, precum și calea spre socialism a celorlalte țări" [48]).

Dar, nu numai atât.

Oamenii sovietici, savanții sovietici, știu că triumful științei în țara lor este legat de trumful științei și al socialismului în toată lumea.

Consecvenți deci cu aceste obiective, ei denunță pe inamic. Este vechea societate, cea burghezo-capitalistă, reacționară, antiprogresistă, care urăște fenomenele și ideile progresiste din țara sovietică, ca și din sânul propriei ei orânduiri, cea burgheză. Pe plan concret ea își concentrează forța, atâta cât i-a mai rămas, în acțiunea vârfurilor ei social-economice și a instrumentelor ei politice și intelectuale: este acțiunea conjugată a vârfurilor monopoliste ale capitalului, a regimurilor politice și a aparatelor de stat aservite lor, a ideologiei burgheze, în știință, literatură și artă, acțiune care se desfășoară prin mijloace „pașnice" — politica de aservire capitalistă, intra și int rnațională — sau, la rigoare, prin mijloace extreme — represiunea, intervenția armată, războiul.

---

48) „Obiectivele filosofiei sovietice" — din revista „Probleme de filosofie" Moscova 2-1948.

Şcoala sovietică, şcoală materialist-dialectică arată astfel că lupta este una singură, cu mai multe aspecte:

După ce, în concepţia care izolează pe om de popor, ştiinţa de viaţă, politica de ştiinţă şi poporul de cunoaştere, ea a denunţat un viclean şi interesat complot reacţionar, ea învederează acum că lupta politică — pentru democraţie, libertate socială şi naţională, pentru pace trainică, contra imperialismului, a exploatării sociale şi naţionale, contra războiului — este una cu lupta ideologică — pentru ştiinţa progresistă, pentru înălţarea etică a omului, contra ignoranţei, contra misticismului, contra decadentismului în ştiinţă, literatură şi artă; ştiinţa, literatura şi arta sunt chemate deci să sprijine lupta şi idealurile omenirii progresiste, să ajute la înălţarea omului şi la întărirea lui în marea luptă care se desfăşoară. Năzuirea spre ştiinţă, legată precum am arătat de orientarea materialist dialectică, este aşadar intim legată de lupta socială şi ideologică în toate ramurile ei. Deaceea, pentru filosofii sovietici,

„cercetarea oricărei probleme filosofice se leagă în chip inevitabil de desfăşurarea celei mai aprigi critici împotriva concepţiilor burgheze, precum şi de lupta continuă împotriva primejdioasei ploconiri faţă de ideologia, cultura, filosofia burgheză" [1].

Iar în această luptă, spune A. A. Jdanov, adresându-se reprezentanţilor ştiinţei şi filosofiei sovietice:

„cine dacă nu noi — ţara marxismului victorios şi a filosofiei lui — cine alţii trebue să fie în fruntea luptei împotriva ideologiei burgheze, descompuse şi mârşave, cine dacă nu noi, trebue să-i dea lovitura sdrobitoare?" [2].

---

1) „Obiectivele filosofiei sovietice" din revista „Probleme de filosofie",

2) A. A. Jdanov, în jurul lucrării „Istoria filosofiei occidentale". Ed. P. C. R. 1947.

MAREA REVOLUȚIE SOCIALISTĂ DIN OCTOMBRIE ȘI PEDAGOGIA *)

de Prof. I. F. SVADCOVSCHI

Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a distrus puterea claselor exploatatoare. Poporul sovietic, eliberat de apăsarea politică, economică și spirituală, în lupta titanică cu lumea capitalistă, și-a apărat dreptul la crearea unui Stat nou, socialist. Condus de partidul lui Lenin-Stalin, într'un termen istoric din cele mai scurte, el a creat puternica țară socialistă, cetate de neînvins a socialismului, de care s'au sfărîmat cetele imperialiștilor nemți și japonezi.

Regimul socialist a ridicat la o viață socială conștientă și creatoare milioane de oameni simpli, muncitori din industrie, agricultură, tehnică, artă și știință. Socialismul a descoperit isvoarele inepuizabile ale inițiativei populare și a asigurat țării sovietice un ritm de desvoltare politică, economică și culturală, fără precedent în istorie. Poporul sovietic în lupta sa pentru socialism și pe baza socialismului, a transformat Patria sa într'o țară a celei mai înaintate industrii, a celei mai înaintate agriculturi și a celei mai înaintate culturi.

Pedagogia în U.R.S.S. este chemată să elaboreze programul și metodele de înarmare a generației tinere cu o concepție științifică asupra lumii, cu cunoștințe, capacitatea și deprinderile necesare pentru construcția socialistă, pentru ca să îndrepte intelectul, simțurile și voința tinerilor oameni spre lupta pentru comunism. Pedagogia sovietică, așa dar, atât prin obiectul ei de cercetare cât și prin problemele sale, este legată organic cu construcția socialistă și cu lupta pentru ea; ea este copilul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie.

Atât prin scopurile sale cât și prin conținutul său, pedagogia sovietică este cu totul opusă pedagogiei burgheze, care are ca problemă adaptarea educației generațiilor tinere la condițiile robiei capitaliste.

Pedagogia sovietică este **moștenitoarea ideilor înaintate ale trecutului.** Cercetând și generalizând experiența școalei sovietice, ea se bazează pe **rezultate verificate științific ale întregii istorii a cugetării pedagogice** și apare ca un nou și gigantic pas înainte.

Istoricii burghezi ai pedagogiei se silesc să demonstreze că teoria burgheză contemporană a educației ar reprezinta încoronarea întregii desvoltări istorice a cugetării pedagogice. Totuși, acest lucru n'are nimic comun cu tabloul real al desvoltării ideii pedagogice în istoria omenirii.

---

*) Raport ținut în sesiunea Academiei de științe pedagogice din R. S. F. S. R. la 24—26 Noembrie 1947.

Incă dela începutul sec. al XIX-lea, socialiștii-utopiști Owen, și Charles Fourier dovedeau în mod convingător, că sistemul de educație burgheză prin natura sa însăși schilodește oamenii și că o adevărată educație a omului se poate face numai pe baza organizării socialiste a societății.

Marii gânditori ruși — Herțen, Belinschi, Cernâșevschi și Dobroliubov, — ce au determinat direcția gândirii progresiste pedagogice în secolul al XIX-lea, au supus sistemul de educație burghez și teoriile pedagogice burgheze unei critici multilaterale. Ei au stabilit că o educație umană nu se poate împăca cu domnia exploatării, robiei, setei de câștig și individualismului. Educația omului trebuie să slujească marilor scopuri de luptă ale poporului împotriva înlănțuirii materiale și spirituale. Marii revoluționari democrați puneau și rezolvau chestiunile de educare a tinerii generații din punctul de vedere al intereselor muncitorilor. Ei cereau o educație științifică pentru copiii poporului. Răsturnând principiile educației burgheze, ei au ridicat teoria pedagogică a sec. al XIX-lea la nivelul științei acelei vremi.

Fondatorii socialismului științific — Karl Marx și Friedrich Engels — cu marile lor descoperiri din domeniul științei societății au pus începuturile unei pedagogii noui, adevărat științifice. Stabilind legăturile dintre soarta omenirii și a culturii sale cu groparul burgheziei — proletariatul — ei au arătat că progresul științific al ideii pedagogice este legat de proletariatul socialist revoluționar. Ei au dat fundament științific nouii pedagogii, comuniste, antiburgheze.

In timp ce pedagogia marxistă s'a desvoltat și se desvoltă pe baza unei metode strict științifice și s'a închegat într'un sistem de cunoștințe științifice, de legi și de principii de educare a generației tinere, în teoria pedagogică burgheză apar numeroase școli care, după mărturisirea chiar a cercetătorilor burghezi, n'au principii motivate științificește. [1]).

In istoria cugetării pedagogice burgheze, cercetătorul observă nu un progres și triumf al științei, ci, începând cu a doua jumătate a secolului trecut, o decădere spre desagregare, descompunere și degradare. Numai în acele perioade istorice când burghezia, sfărâmând lanturile feudale, ajută desvoltării forțelor productive ale societății, ea a dat și în domeniul pedagogiei, gânditori capabili să cerceteze chestiunile educației tinerei generații în lumina problemelor social-istorice.

Komenski, Helvetius, Rousseau, Pestalozzi, Piregov, Ușinschi, fără îndoială că au contribuit la desvoltarea științifică a ideii pedagogice. In ceeace privește pe Herbart, Spencer, Natorp, Dewey, Kerschensteiner, Lag, Scharelman, Kilpatric, Ferier și alți, toate aceste nume „proslăvite", fiecare în felul lui și la cerințele concrete ale timpului său și ale stăpânilor lor capitaliști, s'au trudit să dovedească faptul că pedagogia nu se poate construi pe o bază științifică, că re-

1. Vezi F. L. Whitney, Methodes in Educational Rosearch, 1931, pag. 10, deasemeni — Harold Abelson, The art of Educational Rosearch, 1933, pag. 16.

ligia trebuie să stea la baza educaţiei populare şi că educaţia ştiinţifică este folositoare numai pentru clasele privilegiate şi vătămătoare pentru popor.

* * *

Nu este greu să observăm tendinţele reacţionare şi antipopulare ale pedagogiei burgheze pe treptele cele mai timpurii ale evoluţiei sale. Istoricii burghezi ai pedagogiei socotesc pe Martin Luther ca părintele actualei şcoli germane burgheze. Luther a subordonat întreaga chestiune şcolară ţârcovnicilor şi a limitat-o în cadrele catehismului. El a anatemizat şi a interzis şcolile laice. El a gonit din şcoală ştiinţele naturale şi matematica. Binecuvântând pe cetăţeni şi pe principi pentru distrugerea comunei lui Müntzer şi a ţăranilor răsculaţi împotriva robiei feudale, Luther a transformat şcoala populară într'o armă a înrobirii spirituale a masselor exploatate.

John Loke, ideolog al burgheziei engleze, are merite de netăgăduit în desvoltarea teoriei pedagogice. Lupta lui cu scolastica şi cu clasicismul rupt de viaţă a îndreptat ideia pedagogică pe calea cercetării ştiinţifice. Teoria lui sensualistă a cunoaşterii a fost un jalon însemnat pe această cale. Şi totuşi, sensualistul Locke se grăbeşte să insufle copilului ideia iraţională a unui Dumnezeu, înainte de a se întări cugetarea copilului. La baza educaţiei morale, el pune biblia. El prelucrează metodica educaţiei şi instrucţiei unui gentleman şi crede că pentru poporul simplu sunt suficiente jalnicele şcoli de meserii.

Contrazicerile, conservatismul şi monstruozitatea pedagogiei burgheze nu pot fi explicate prin împrejurări accidentale şi specificul mental al creatorilor ei. Ideologii burghezi au fost chemaţi să dea o bază şi o justificare în faţa poporului, a regimului capitalist şi a formei capitaliste de exploatare a muncitorilor. Pedagogii burghezi au fost chemaţi să formeze un sistem de educaţie a generaţiei tinere, aplicabil la condiţiile societăţii burgheze şi a intereselor clasei stăpânitoare a capitaliştilor. Dar nici ştiinţa, nici bunul simţ n'au putut fi mijloace potrivite pentru rezolvarea acestei probleme — principala problemă de clasă burgheză în domeniul educaţiei, — căci ştiinţa şi bunul simţ desgolesc contrazicerile regimului capitalist şi desvoltă conştiinţa de clasă a celor exploataţi. Iată dece chiar în acel moment al istoriei, când burghezia ridica steagul revoltei împotriva claselor stăpânitoare ale societăţii feodale, ,când ea juca un rol progresist în societate şi stimula desvoltarea ştiinţei şi tehnicei, — chiar de atunci în domeniul pedagogiei ea se situa pe calea alianţei cu exploatatorii feodali, pe calea cultivării mijloacelor pedagogce ale pedagogiei medievale — religia şi scolastica.

Chiar cele mai înaintate şi progresiste teorii pedagogice burgheze nu sunt streine de diformităţile pedagogiei burgheze. Rousseau uneşte cultul raţiunii din educaţia franceză cu suspiciunea împotriva raţiunii

și științei. Sistemul de educare a bărbatului în spiritul libertății este completat cu sistemul de educare a femeii în spiritul de subordonare. Desvăluindu-se crimele și viciile claselor posedante, se creează un sistem de educație tocmai pentru aceste clase posedante.

Pestalozzi, care și-a închinat toată viața chestiunii educării poporului, demonstra că educația științifică nu este necesară copiilor din popor. Punând înaintea sa problema de a crea metodica educației, îndreptată la desvoltarea puterilor mentale ale copilului,, el a elaborat o teorie a instrucției elementare, care în practică s'a dovedit a fi o justificare teoretică a formalismului în școlile pentru copiii poporului.

Marele pedagog rus K. D. Ușinschi, întrucât continua tradiția cugetării pedagogice și sociale progresiste rusești, legate de numele lui Herțen și Belinschi, a creat un sistem pedagogic, legat de unele contraziceri și trăsături reacționare ale teoriilor pedagogice contemporane cu el, din Europa apuseană. El a stabilit legalitatea legăturii educației și instrucției sociale cu nevoile poporului, cu caracterul ce se complica istorice ște al culturii și condițiilor de viață ; el a confirmat caracterul științific al programului pentru școala primară; el a descoperit un șir de legi pedagogice și a motivat posibilitatea și necesitatea rezolvării științifice a problemelor pedagogice. Totuși, rămânând pe terenul recunoașterii capitalismului, el n'a putut învinge viciile fundamentale proprii pedagogiei burgheze în genere. Astfel, formulând necesitatea incuderii în programul școalei populare a cunoștințelor istorice, Ușinschi nu se atinge de predarea religiei. El infiltrează în școală morala burgheză, care justifică robia capitalismului.

Stabilind dominația sa, clasa capitaliștilor devine pretutindeni și în toate privințele, o forță reacționară. Interesele lor de câștig sunt puse de capitaliști mai presus de orice considerente umanitare și de știință. In plină relație cu rolul său reacționar în procesul social-istoric, burghezia își crează și o „nouă" pedagogie. Profetul acestei „noi" pedagogii burgheze este omul de afaceri englez, sociolog, filosof și psiholog — Herbert Spencer. Spencer aruncă peste bord, ca un lucru învechit, toate principiile pedagogiei burgheze progresiste, — umanism, idealuri umane generale, populism, desvoltarea armonică a personalității. In locul acestor „fetișuri", Spencer stabilește în pedagogie principiul utilității. Difuzarea educației în popor, după părerea lui Spencer este vătămatoare, deoarece muncitorii știutori de carte vor citi cărți socialiste și vor organiza greve. Principiul altruismului nu poate fi aplicat consecvent în practică, întrucât el ajută celor slabi în lupta pentru existență.

Acesta nu este delirul unui om care și-a pierdut rațiunea. Aceasta este cuvântul sincer al unui burghez lucid, căruia i s'a urît să poarte masca virtuții.

Așa numita pedagogie experimentală (Meumann, Lay, Stanley, Hall, Binet, Nectaev, Mac-Kell și alții) a acoperit pedagogia pozitivistă a lui Spencer cu o haină de sărbătoare cu zurgălăi sub forma de texte

subtile, măsuri şi calcule, al căror scop unic este distragerea atenţiei profesorilor dela problemele pedagogice într'adevăr importante şi reducerea pedagogiei la o tehnică a muncii educativ-instructive. Pedologia — una dintre ramurile pedagogiei experimentale — a căpătat o răspândire temporară în Uniunea Sovietică şi a adus copiilor sovietici un mare rău. Pe baza teoriei false ştiinţifice şi reacţionare a condiţionării fataliste a soartei copiilor prin influenţa eredităţii şi a mediului social, pedologii reţineau artificial desvoltarea intelectuală a copiilor, iar unii dintre ei îi îndepărtau cu totul dela educaţie.

Creatorul şi propagandistul timp de mulţi ani al pedagogiei pragmatice, — John Dewey, — neschimbând cu nimic esenţa pedagogiei lui Spencer, i-a dat o strălucire ştiinţifică exterioară cu ajutorul scolasticii. Scoaterea problemei scopului obiectiv în educaţie, el o argumentează prin necesitatea grijii pentru fericirea fiecărui copil în parte. Fiecare copil ar fi scopul silinţelor pedagogice ale pedagogului. Interesele şi necesităţile lui sunt criteriul pentru activitatea învăţătorului şi educatorului. Tot aşa de demagogic este „motivată" scoaterea problemei educaţiei ştiinţifice: lărgiţi experienţa personală a copilului, legaţi instrucţia cu viaţa, evitaţi abstracţiile grele pentru copil, învăţaţi nu după cuvânt ci după faptă, nu alergaţi după cantitatea cunoştinţelor, ci învăţaţi pe copil să rezolve problemele care se ivesc în viaţa lui practică. Prin urmare, nu este nevoie de o studiere sistematică a ştiinţelor. Este scoasă şi problema educaţei morale: în procesul de comunicare dintre ei, pe baza experienţei acestei comunicări copiii s'ar învăţa să acomodeze purtarea lor la cerinţele şi obiceiurile tovarăşilor şi vor înţelege necesitatea observării unor tradiţii şi reguli de purtare stabilite

Incoronarea procesului de degenerare a pedagogiei burgheze este pedagogia fascistă. „Ordine, disciplină, subordonare" — iată programul şcoalei fasciste. Religia este unul dintre mijloacele de căpetenie de îndeplinire a acestui program de prostire a poporului. Arzând pe rug creaţiunile oamenilor mari, fasciştii au creat cultul barbarului, liber de orice noţiune de conştiinţă omenească şi de umanism. Aprinderea instinctelor şoviniste şi a urei animalice faţă de popoarele altor naţionalităţi — iată scopul şi conţinutul pedagogiei fasciste, dictate de interesele de câştig ale unei clici de magnaţi ai capitalului, care se îmbogăţesc de pe urma distrugerii milioanelor de oameni.

Ce a păstrat pedagogia burgheză actuală din istoria ei multiseculară? O religiozitate bigotă.

Ce a refuzat? A refuzat încercările de a stabili legătura dintre generaţiile tinere şi soarta omenirii; a refuzat principiile morale; ideile de a servi poporul şi omenirea; căutarea adevărului şi slujirea lui.

Bilanţul teoretic al desvoltării pedagogiei burgheze l-a făcut John Dewey în următoarele cuvinte: „Intrucât ştiinţa pedagogică nu are legi, pe care s'ar putea să se sprijine, ea se găseşte în situaţia pri-

mordială a încercării, care face deosebit de necesare ipotezele largi și fructuoase". [2]).

Caracterizând astfel situația actuală a teoriei pedagogice burgheze, Dewey are dreptate numai atunci când spune că această teorie nu are legi verificate științific. El nu are dreptate, totuși, afirmând, cu această teorie este începutul științei pedagogice burgheze, întrucât în realitate ea este sfârșitul ei.

* * *

Începând din 1848 — anul publicării „Manifestului Partidului Comunist" al lui Karl Marx și F. Engels — în istoria pedagogiei trebuie să deosebim două procese paralele: procesul descompunerii și degradării teoriei pedagogice burgheze și procesul nașterii și desvoltării pedagogiei științifice marxiste a proletariatului [3]).

Marx și Engels au distrus speranțele utopice în transformarea societății cu ajutorul educației. Viciile societății de clasă pot fi îndepărtate numai prin distrugerea exploatării omului de către om. Sistemele pedagogice, care promiteau să transforme societatea omenească cu ajutorul unei educații raționale, nu făceau decât să adâncească prăpastia între teorie și realitate, să semene iluzii sterpe, și să slăbească voința muncitorilor în lupta lor revoluționară. Dar educația poate fi o mare forță transformatoare, dacă ea este îndreptată spre rezolvarea marilor probleme revoluționare puse societății omenești de către mersul istoriei, dacă ea, formând o parte componentă a luptei clasei muncitoare pentru comunism, va înarma generațiile tinere cu cunoștințele, capacitatea și calitățile de caracter, necesare pentru lupta revoluționară. Prin urmare, pentru ca pedagogia să corespundă progresului societății omenești, ea trebue să devină o pedagogie proletară și revoluționară.

Cercetând sub toate aspectele bazele materiale ale societății burgheze, Marx a descoperit că desvoltarea producției mașiniste formează o bază de plecare pentru diferențierea muncii intelectuale de munca manuală.

---

2. I. Dewey, The sources of a Sciences of Education, N. Y., 1929, pag. 55.

3. Contrazicerea care apare la prima vedere între teza degradării pedagogiei burgheze dela mijlocul sec. al XIX-lea și desvoltarea cugetării pedagogice științifice progresiste (Herțen, Cernîșevschi, Dobroliubov, L. Tolstoi, Ușinschi), se clarifică ușor prin aceea că această cugetare se îndepărta nu de interesele burgheziei ci de interesele poporului și era îndreptată nu spre întărirea și justificarea capitalismului, ci spre demascarea și distrugerea lui. Forța ideii pedagogice progresiste ruse decurge din legăturile ei cu nevoile poporului, slăbiciunea acestei idei decurge din insuficiența consecvență științifică, care este posibilă numai pe baza marxismului, deasemeni în lipsa unui scop clar și a perspectivei, care este posibilă numai în condiția legăturii teoriei pedagogice cu mișcarea revoluționară muncitorească. Nu poate uita că Belinschi, Herțen, Dobroliubov, și Cernîșevschi, care au depășit tradițiile cugetării pedagogice progresive ruse, au fost materialiști și socialiști.

Tehnica mașinilor, ducând diviziunea muncii la limitele ei extreme, cere dela muncitor capacitatea de a asimila întregul proces al producției și de a fi pregătit pentru munca pe orice mașină. In acest mod, mersul evoluției forțelor productive ale societății burgheze cerea o educație multilaterală a muncitorilor: educație fizică, intelectuală, morala, estetică și tehnică. Totuși, capitaliștii, care organizează producția nu în folosul societății, ci pentru scopuri exclusive de câștig, nu numai că nu folosesc tendințele favorabile ale producției mecanizate pentru educația științifică a poporului, dar, dimpotrivă, frânează cât pot chestiunea educației populare, văzând în ea o amenințare a dominației lor.

Ideea educației științifice a poporului a fost recunoscută de unele minți luminate și înainte de Marx. Dar ea era numai o utopie. Marx a stabilit că educația științifică a copiilor poporului este o necesitate condiționată istoric de legea desvoltării forțelor productive ale societății. El a descoperit pricina adevărată a adversității burgheziei stăpânitoare față de chestiunea educației populare și a legat progresul acestei chestiuni cu proletariatul revoluționar și revoluția socialistă.

Pe baza unui enorm material de fapte, K. Marx și F. Engels au dovedit că industria capitalistă, antrenând în munca de producție pe minori și adolescenți în scopuri de exploatare neomenească, îi schilodește fizic, mental și moral. In fața clasei muncitoare, fundatorii comunismului științific au pus problema politică a luptei pentru limitarea muncii copiilor până la o anumită vârstă și unirea muncii în producție cu instrucția în școală. In munca productivă, dictată de mersul evoluției producției industriale, ei au văzut nu numai un mijloc de producere a bunurilor materiale, dar și un mijloc de desvoltare multilaterală a omului. Totuși rolul educativ al muncii productive poate apărea în plină măsură numai în condițiile unei organizări raționale a acestei munci, numai în societate socialistă. Ruptura seculară a educației de munca productivă a fost depășită teoretic. Marx și Engels au formulat principiul educației politehnice și au indicat condițiile social-istorice ale realizării lui practice.

Fundatorii comunismului științific, pentru prima dată în istoria gândirii pedagogice au pus și au rezolvat probleme pedagogice, plecând dela analiza științifică și concretă a procesului istoric al desvoltării forțelor productive ale societății și a luptei clasei progresiste a proletariatului cu clasele reacționare pentru progresul material și cultură spirituală. Prin aceasta, pedagogia a încetat să mai fie o colecție de sisteme închise în ele, subiective și contradictorii. Ea a devenit o știință, având obiectul ei de studiu — generația tânără și educație ei în condiții istorice stabilite, cu o legătură concretă cu lupta clasei muncitoare pentru construcția comunistă a societății.

Fundatorii comunismului științific au pus și au rezolvat științific cele mai importante probleme ale pedagogiei. Ei au dat, deasemeni, o metodă științifică de cercetare în pedagogie — metoda materialismului dialectic. Teoriile premarxiste încercau să rezolve probleme

educative odată și pentru totdeauna. Pecetea de moarte a metafizicii este imprimată pe toate chiar asupra celor mai proeminente teorii și sisteme premarxiste. Marx și Engels, stabilind caracterul istoric și de clasă al educației, au dovedit imposibilitatea rezolvării științifice a chestiunilor educative prin metode metafizice.

Numai cu ajutorul metodei dialectice pot fi descoperite legile legăturii educației generației tinere cu toți factorii care determină desvoltarea istorică a omenirii. Numai dialectica materialistă este capabilă să descopere legile luptei forțelor contradictorii atât în procesul desvoltării istorice a chestiunii educației copiilor, cât și în procesul de desvoltare individuală a copilului.

* * *

După finalitatea sa, după conținutul său și după metoda sa, pedagogia marxistă este cu totul opusă pedagogiei burgheze. Este natural că ideile ei n'au găsit recunoaștere din partea pedagogilor burghezi. Ele n'au găsit și n'au putut găsi nici aplicare practică în școala Statului burghez.

Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a deschis perspective din cele mai largi pentru ideile pedagogiei marxiste și a aplicării lor practice. Fiind unită cu lupta milioanelor de muncitori împotriva robiei politice, economice și culturale și cu construcția societății socialiste fără clase, pedagogia marxistă a prins rădăcini adânci în viața de toate zilele. Revoluția culturală în Uniunea Sovietică a pus în fața pedagogiei noui probleme .Rezolvând aceste probleme pe baza unei largi experiențe practice, pedagogia marxistă se îmbogățește și se desvoltă. Geniile științei contemporane — Lenin și Stalin — au ridicat pedagogia marxistă la un nou nivel, au transformat-o într'o sistemă științifică a educației comuniste a generației tinere.

Chestiunilor de istorie a școalei și a pedagogiei sovietice în perioada de 30 ani de după Revoluție li s'au consacrat în această sesiune rapoarte speciale. Problema raportului meu n'o văd în urmărirea procesului furtunos de desvoltare a pedagogiei marxist-leniniste, ci în aceea ca. făcând unele bilanțuri ale acestei evoluții, să indic locul pedagogiei sovietice în desvoltarea cugetării pedagogice mondiale și să dovedesc cu fapte, că, contrar afirmațiilor teoreticenilor pedagogici burghezi actuali, pedagogia trebuie și poate să devină o știință și că unicul fundament al acestei științe poate fi numai marxism-leninismul, că pedagogia științifică în U.R.S.S. a primit un fundament solid și că în acest mod, U.R.S.S., a devenit centrul mondial al cugetării științifice-pedagogice.

Performanțele teoretice ale pedagogiei marxist-leniniste apar în mod proeminent la cercetarea problemelor mai complexe.

Problema scopului în educație. J. J. Rousseau vedea scopul educației în libertatea civică. Herbart vedea acest scop în virtute. Spencer și pedagogii contemporani burghezi au înlăturat toate scopurile

obiective ale educaţiei sub motivul demagogic al apărării copilului de şablon şi al grijii pentru personalitatea lui. Copilul să devină el singur scopul educaţiei, spun ei, satisfacerea nevoilor, a intereselor trebue să fie punctul de plecare în activitatea pedagogică a educatorului. In acest mod, educatorul este lipsit de orice busolă şi de orice criteriu obiectiv în activitatea sa, iar educaţia se rupe de viaţa socială şi devine oarbă. Pedagogia sovietică trece chestiunea pe teren ştiinţific. Desigur, trebue să iubim copilul, să ţinem seama de interesele lui, să-i satisfacem necesităţile. Dar educatorul are totdeauna a face cu copii vii, — copii a căror soartă este legată indisolubil cu interesele şi lupta claselor, cu mersul istoriei omenirii. Putem oare să ştim interesele concrete şi necesităţile copilului, în afara cercetării chestiunii: ce situaţie anume va ocupa în societate, când va deveni mare, ce fel de probleme sociale, puse de către clasa înaintată în faţa generaţiei sale va trebui el să rezolve, ce fel de cunoştinţe, capacităţi şi calităţi ale caracterului i se vor cere în luptă şi în muncă? Cercetările ştiinţifice, făcute de Lenin şi Stalin, duc la concluzia de netăgăduit că generaţia care se ridică va rezolva uriaşa problemă istorică a distrugerii capitalismului şi a construirii societăţii comuniste. Prin urmare, pedagogul poate şi trebue să ştie ce probleme se pun în faţa educaţiei copiilor timpului nostru în mod obiectiv, independent de dorinţele şi părerile copiilor şi ale educatorilor. Datoria educatorului se reduce la aceea a înarmării copilului cu cunoştinţele şi deprinderile necesare, să educe la el calităţile necesare pentruca el devenind mare să se integreze conştient în lupta pentru comunism, ca el din anii de ucenicie să devină un părtaş activ la construcţia comunismului. Experienţa luptei revoluţionare a clasei muncitoare în dominaţia capitalului, experienţa construcţiei socialiste în U.R.S.S. şi apărarea eroică a patriei socialiste de către poporul sovietic de hienele imperialiste, ne arată că omul progresist al timpului nostru este caracterizat printr'o minte ageră şi limpede, o largă educaţie ştiinţifică, o concepţie dialectică-materialistă asupra lumii, ştiinţa istoriei şi a legilor de desvoltare a societăţii contemporane, o înaltă ideologie şi principialitate, iubirea de muncă, dragoste fierbinte pentru popor, jertfă pentru cauza comună, fermitate, capacitate de suportare, vioiciune şi dragoste de viaţă. Aceste calităţi ale personalităţii formează scopurile concrete ale educaţiei comuniste.

— Dar aceasta este utopie, — exclamă, burghezul „lucid" care este obicinuit a aprecia un om după dolari sau după lire sterline.

Da, în societatea capitalistă, un astfel de scop al educaţiei pare o utopie, şi într'adevăr este imposibilă, întrucât ea contrazice în mod radical întreaga organizare a societăţii burgheze şi interesele de clasă ale capitaliştilor. Dar în Ţara Socialismului aceste scopuri ale educaţiei inspiră sute de mii de învăţători sovietici şi milioane de părinţi. Asupra acestor scopuri este îndreptată politica educativă a partidului comunist şi a guvernului sovietic.

Problema educației morale. Principiul interesului personal, complectat cu fățărnicia religioasă, stă la baza educației morale în societatea burgheză. Viața și muncă pentru binele general, iubirea pentru Patria socialistă, servirea poporului și încrederea în marile principii comuniste stau la baza educației morale comuniste. Pedagogia sovietică determină conținutul educației morale nu pe baza tradiției sau a sentimentelor sau dispozițiunilor subiective. Acest conținut este determinat de mersul luptei muncitorilor împotriva societății exploatatoare.

„...Moral este, — spune Lenin, — ceeace slujește la distrugerea vechei societăți exploatătoare și la unirea tuturor celor ce muncesc în jurul proletariatului, care crează o nouă societate a comuniștilor.

Moralitatea comunistă — este acea moralitate, care servește acestei lupte, care reunește pe muncitori împotriva oricărei exploatări, împotriva oricărei mărunte proprietăți, căci proprietatea măruntă dă în mâinile unei persoane, acea ce este creat prin munca întregii societăți" [4]).

Una dintre formele principale ale educației morale în sistemul pedagogiei burgheze este predarea religiei sau lecțiilor de morală. Pedagogia pragmatică presupune că elevii vor asimila pentru viață principiile necesare în procesul acomodării la condițiile vieții în societate.

Metodica educației morale comuniste, în legătură cu un umanism consecvent și cu adâncimea conținutului ei, în mod natural, nu poate să se reducă la lecții de morală, și cu atât mai puțin poate fi redusă la acomodarea spontană a copilului la condițiile vieții în societate. Pentru a ridica pe om până la nivelul unui umanism socialist conștient și consecvent, este necesară o muncă planificată și multilaterală pedagogică pentru formarea personalității lui. „Trebuie, — spune Lenin, — ca toată munca de educație, instrucție și învățământ a tineretului actual să aibă ca scop educarea la ei a moralei comuniste.",,5)

Experiența școalei sovietice și a educației extrașcolare a descoperit posibilități imense pentru cercetarea științifică a metodicii educației morale. Instrucția pune bazele concepției științifice asupra lumii, antrenează gândirea și îndreaptă voința copilului în albia marelor idealuri ale omenirii. Literatura și arta îi formează sentimentele umane, educă dragostea pentru tot ce este mare și nobil și dispreț pentru tot ce este josnic. Viața în colectiv și munca zilnică socială îl învață să fie un activ membru al societății.

Sprijinindu-se pe bogata experiență a educației comuniste în școală, în familie, în instituții extrașcolare și organizații de copii știința pedagogică sovietică a înregistrat mari succese în munca de prelucare a unei metodice de educație morală, care răspunde în între-

4. V. I. Lenin, Opere, vol. XXX, pag. 411-412.
5. V. I. Lenin, Opere, vol. XXX, pag. 409-410.

gime esenței moralei comuniste. N. K. Krupscaia a descoperit importanța educativă a muncii sociale a copiilor și a dat un fundament teoretic organizației de copii. A. S. Macarenco a arătat în mod strălucit puterea educativă atotcuceritoare a muncii organizate a copiilor și a colectivului de copii, îndreptată asupra muncii socialiste.

Problema conținutului educației școlare. Pedagogia fascistă cu ajutorul demagogiei „argumentează" gonirea științei din școala populară. Numindu-se liberală, pedagogia burgheză formal este pentru știință în școală. In fapt însă, toți teoreticieni burghezi actuali își îndreaptă ascuțișul teoriei contra educației științifice. Astfel, teoria educației complexe lichidează obiectele științifice și în loc de o sistematică instrucție a copiilor asupra bazelor științei, oferă discuții asupra unor teme mai mult sau mai puțin întâmplătoare. Metoda proiectelor, care se bazează pe teoria pragmatică a intrucției, înlocuește învățătura științelor cu câteva exerciții practice. Dalton eliberează pe învățător din misiunea lui directă — a învățat pe copii, și-l transformă într'un observator pasiv. Un șir de teorii noui ale pedagogiei burgheze în loc de o sistematică și conștientă asimilare a adevăratelor fundamente ale științei actuale, oferă o asimilare mecanică numai a unor științe și deprinderi necesare în practică. Teoria adevărat științifică este gonită fără milă din programele școlare ale țărilor capitaliste. Cunoștințele științifice sunt falșificate. Se crează teorii pseudo-științifice menite să justifice obscurantismul și politica reacționară a burgheziei imperialiste.

Nu putem să nu recunoaștem „cuceririle" celei mai noui pedagogii burgheze: milioane de copii ai muncitorilor și țăranilor din țările capitaliste ies din școală, adeseori, fără cele mai elementare cunoștințe științifice; în schimb sunt îndopați de prejudecăți religioase și rasiste.

Pedagogia marxistă-leninistă vede în educația științifică alfa și omega muncii școlare. După cum am văzut mai sus, Marx a descoperit că evoluția producției mașinizate crează condiții pentru educația științifică pentru toți muncitorii. Revoluția socialistă a înlăturat obstacolele care se puneau în calea rezolvării acestei probleme. Construcția socialistă a făcut din ea o problemă primordială și hotărîtoare, căci desvoltarea ulterioară a forțelor productive, ridicarea productivității muncii oamenilor sovietici cere muncitorilor cunoștințe științifice. Lenin a pus în fața tineretului problema însușirii cunoștințelor științifice ca o condiție necesară educației comuniste.

„Numai atunci poți deveni comunist, când îți îmbogățești mintea prin cunoașterea tezaurului de cunoștințe pe care le-a adunat omenirea" spune el, vorbind tineretului în 1920. 6)

I. V. Stalin desvoltând ideia lui Lenin, spunea la al VIII-lea Congres al tineretului leninist (V.L.K.S.M.):

---

6. V. I. Lenin, Opere, vol. XXX, pag. 407.

„Avem în față o fortăreață. Numele acestei fortărețe e știința, cu ramurile ei multiple de cunoștințe... Această fortăreață trebuie s'o ia tineretul, dacă vrea să devină constructorul vieții noui, dacă vrea să devină adevăratul schimb al gărzii vechi...

A ne însuși știința, a făuri noui cadre de bolșevici specialiști în **toate domeniile, a învăța, a învăța, a învăța cu îndârjire cât mai dârz** — iată sarcinele noastre de acum.

Marșul tineretului revoluționar către știință — iată ce ne tebuie nouă acum tovarăși." 7)

Invingând, cu ajutorul C.C. al P.C. (b) teoriile burgheze pseudo-științifice, care duc la coborârea nivelului științific în școală, (programe complexe, programe de proect), și generalizând experiența școlii sovietice, pedagogia sovietică a atins rezultate serioase în rezolvarea problemei puse de Lenin și Stalin. Este fundat teoretic și justificat practic principiul sistematic al predării bazelor științei în școală. S'a stabilit că predarea fiecărui obiect de învățământ în școală ținând sema de particularitățile specifice de gândire ale copilului, trebuie să urmeze logica disciplinii științifice. Corespunzător acestor constatări teoretice s'a format un plan de învățământ și programe ale unei școli de educație generală, care să asigure atât desvoltarea cugetării la elevi, formarea concepției materialiste asupra lumii, înarmarea lor cu cunoștințe și deprinderi care realizează asimilarea cu succes a bazelor științei, cât și desvoltarea abilității de a aplica cunoștințele științifice în practică.

Conținutul materialului didactic în școala sovietică corespunde într'adevăr scopurilor progresiste și problemelor de educație și instrucție, care sunt determinate de mersul societății socialiste și a luptei cu rămășițele capitalismului. Principiul științific în construcția manualelor școlare și a programelor, stabilit de pedagogia marxist-leninistă, cere ca noțiunile, asimilate de către copii pe o treaptă dată a instrucției, oricât de elementare ar fi, trebuiesc a fi neapărat cunoștințe autentice, care să nu cadă în contrazicere cu adevărul științific.

Atât în domeniul fenomenelor naturii, cât și în domeniul fenomenelor vieții sociale, să se sădească în conștiința generației tinere numai adevărurile controlate de știință, — aceasta este deviza școalei sovietice.

Problema metodelor de instrucție. Metoda proectelor — așa poate fi numită creațiunea actualei pedagogii burgheze. Esența metodei proectelor constă în aceea că, metode separate, întâmplător reușite, ale instrucției, sunt luate ca metodă universală, aplicarea cărora ar asigura succesul instrucției. Astfel observând dragostea copiilor pentru probe și diferite experiențe, ci crează „metoda de cercetare", cu ajutorul căreia, elevii trebuie nu atât să învețe, cât să „descopere" adevărurile stiințifice. Observând că elevii sunt capabili să asimileze

7. V. I. Lenin, și I. V. Stalin, Despre tineret, 1936, pag. 202-203.

elementele ştiinţei după cărţi, ei născocesc un „plan-Dalton", care exclude expunerea obiectului de către învăţător.

Pedagogii sovietici, care nu şi-au însuşit dintr'odată dialectica materialistă şi teoria cunoaşterii a lui Lenin, nu odată căděau în cursa noutăţilor pedagogiei burgheze. Dar de fiecare dată când şcoala sovietică intra pe calea proectării de metode munca ei, coborând nivelul ştiinţific al educaţiei elevilor săi, venea în contrazicere cu metoda proectelor, Dalton-plan, metoda de cercetare şi planul brigade-laboratoric. C.C. al partidului a ajutat pe pedagogii sovietici să înţeleagă isvorul metodei proecţiunii şi s'o depăşească.

Desvoltarea şi succesul didacticei sovietice sunt legate în întregime de teoria leninistă a cunoaşterii. Lenin a arătat cum se săvârşeşte la om trecerea dela neştiinţă la ştiinţă (cunoastere). a determinat rolul abstracţiilor şi experienţei senzative în procesul cugetării ştiinţifice şi a stabilit criteriul obiectiv al veracităţii, tendinţa de a găsi metodă universală de intrucţie a devenit absurdă. Numai varietatea metodelor de instrucţie putea asigura asimilarea cu succes de către elevi a cunoştinţelor ştiinţifice.

Instrucţia intuitivă trebuie să ajute regularităţii, limpezimii şi exactităţii modelelor realităţii, fără de care gândirea abstractă nu poate ajunge la concluzii juste.

Totuşi, cu ajutorul metodelor intuitive ale instrucţiei nu se poate organiza munca interioară a cugetării elevilor, de a acţiona asupra mersului gândirii lui abstracte. Pentru aceasta trebuie să se aplice metode care cer dela elevi procese active ale cugetării: compararea şi contrapunerea, analiza şi sinteza, discuţiile care duc la generalizări şi la concluzii.

O grupă specială de metode ale instrucţiei trebuie să fie exerciţiile pentru aplicarea creatoare de către elevi a cunoştinţelor ştiinţifice. Rolul acestei grupe în educarea ştiinţifică este foarte mare, întrucât numai prin aplicări creatoare, cunoştinţele ştiinţifice apropiate intră în sângele omului şi devine o mare forţă în practică. In acest mod, în faţa didacticii s'a deschis posibilitatea elaborării unui sistem de aplicare consecventă a variatelor metode de predare, care să asigure în mod real o posesiune cu succes a cunoştinţelor ştiinţifice de către întreaga massă a elevilor.

Mulţi dintre pedagogii burghezi proclamau principiul acţiunii elevilor în instrucţie. Dar o aplicare reală a acestui principiu în practică n'a putut şi nu poate avea loc în şcoala societăţii burgheze, întrucât clasele conducătoare ale acestei societăţi se tem de desvoltarea independenţii la copiii muncitorilor. Ideologii burghezi înţeleg că independenţa cugetării la muncitori duce la conştiinţa intereselor lor de clasă, la conştiinţa posibilităţilor lor şi a pieirii de neînlăturat a capitalismului caşi a necesităţii de a lupta împotriva regimului capitalist şi orânduirii burgheze.

Independenţa gândirii nu poate să nu-i ducă pe elevi la înţelege-

rea falsității și a caracterului reacționar a explicației religioase a fenomenelor naturii și a consacrării exploatării capitaliste, la înțelegerea falsității tuturor teoriilor idealiste. Deaceea în școala burgheză actuală și în pedagogia burgheză, nu se are în grijă desvoltarea independenții și activității elevilor, ci altoirea unei concepții superficiale și necritice față de lumea înconjurătoare, introducerea lor în cercul strîmt al cunoștințelor practice și a teoriilor false a moralei burgheze.

In societatea socialistă sovietică, pentru prima dată în istoria omenirii au fost create condițiuni favorabile unei desvoltări intelectuale superioare pentru întreaga massă de copii a muncitorilor, pentru înflorirea darurilor și talentelor fiecărui copil. Cea mai importantă problemă a didacticii sovietice este deaceea problema desvoltării mentale a fiecărui copil. Stabilind principiul nesdruncinat al rolului conducător al învățătorului și sprijinindu-se pe experiența învățătorilor sovietici, didactica sovietică elaborează metode ale muncii de învățămînt, care într'adevăr asigură desvoltarea independentă a cugetării creatoare a elevilor. Principiul legăturii teoriei cu practica, prelucrat de didactica sovietică, îndreaptă toată munca învățătorului pe calea aplicării creatoare a cunoștințelor lor în practică.

Problema învățătorului. In ochii claselor exploatatoare dominante, învățătorul era totdeauna un muncitor, ce nu merita atenție. In Grecia veche un om era numit învățător, când vroia cineva să-l insulte. In evul mediu deveneau învățători, acei dintre meseriași care erau incapabili pentru o meserie mai bună. Cu prea puțin s'a schimbat situația învățătorului sub capitalism.

...In Franța el este o jucărie în mâinile funcționarilor. In Statele Unite ale Americii — el trebue să fie atent la glasul grosolan al fabricantului sau înlocuitorului său. In Rusia anterevoluționară un învățător era prigonit de orice urcadnic, de orice reacționar rural, polițist voluntar sau spion" 8).

Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a adus schimbări radicale în situația socială a învățătorului. Dintr'un paria fără drepturi, învățătorul popular a devenit un membru de valoare al marei familii a constructorilor socialismului. El rezolvă una dintre cele mai importante probleme social-politice — înarmează poporul cu cunoștințe, fără de care nu se poate înainta, fără de care nu se pot învinge forțele reacționare ale capitalismului, fără de care nu se poate construi comunismul.

„Invățătorul popular trebuie să fie pus la noi la o astfel de înălțime, — spune Lenin, — la care n'a stat, nu stă și nici nu va putea sta în societatea burgheză". 9).

Schimbarea radicală a rolului învățătorului în societatea sovietică, schimbă în mod radical și rolul lui în procesul pedagogiei. Lui Dewey îi place să numească pedagogia — ingineria socială, iar pe

8. V. I. Lenin, Opere, vol. XVI, pag. 412
9. V. I. Lenin, vol. XXVII, pag. 389.

învățător — inginer. Primind o anumită comandă, învățătorul-inginer aplică măestria sa pentru executarea ei. Să spunem cu alte cuvinte: învățătorul învață ceeace i se comandă și face educația așa cum se comandă. Învățătorul sovietic — este un participant activ al construcției socialiste care execută problema educației copilului în interesul întăririi puterii Patriei socialiste. El știe ce așteaptă Patria dela elevii săi și servește conștient marilor scopuri ale educației comuniste. In activitatea sa zilnică pedagogică el nu se uită la gusturile și părerile șefilor, ei se sprijină pe principii științifice. Iată dece a fost posibilă desvoltarea largă a creațiunii științifice a învățătorilor sovietici. Ca și în toate celelalte domenii ale construcției socialiste, știința pedagogică s'a unit cu practica pedagogică. Invățătorii fac rapoarte științifice, scriu și susțin disertații științifice, publică articole în reviste și ziare.

In legătură cu problemele, care se pun învățătorului popular sovietic și a rolului său creator în procesul educației comuniste a tinerei generații, se rezolvă și problema pregătirii și îndrumării activității lui. In instituția școlară pedagogică superioară el capătă cele mai largi și adânci cunoștințe din domeniul științei, pentru predarea căreia el se pregătește, ca să fie în stare să urmărească desvoltarea științei și să poată aplica cuceririle ei în munca sa. Pe de altă parte, el trebuie să posede temeinic psihologia, pedagogia și didactica obiectului său de predare, ca să fie în stare, independent și creator, a aborda rezolvarea problemelor de instrucție și educație ce se ivesc la predare. Prin larga rețea de cabinete metodice locale și de institute de perfecționare a învățătorilor sovietici, învățătorul își ridică necontenit nivelul cunoștințelor sale științifice și a măestriei pedagogice.

Astfel, Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a transformat teoria pedagogică în știință și a făcut din această știință o mare forță în slujba transformării societății omenești și a înobilării omului.

„FETIŞISMUL" IN ECONOMIA PRODUCATOARE DE MĂRFURI

de I. RACHMUTH

Partea cea mai dificilă a primului volum din „Capitalul" lui Marx o constituie desigur primul său capitol. Insuşi Marx mărturiseşte, în postfaţa la ediţia a doua, că, pentru a sublinia în public filiaţiunea sa ideologică faţă de Hegel, a cochetat, în capitolul despre teoria valorii, cu felul lui caracteristic de a se exprima. Şi felul caracteristic al lui Hegel de a se exprima — oglindire exterioară a dialecticii sale idealiste — a făcut ca opera sa filosofică să fie aproape inaccesibilă cititorului nespecialist.

Dar expunerea sclipitoare din primul capitol al „Capitalului", expunere care abundă în deducţiuni de o supleţă uimitoare şi care ajunge să aprofundeze, cu o putere de abstractizare extraordinară, fragmente de idei a căror importanţă pentru economia generală a textului devine evidentă abia după un studiu migălos, această expunere conţine un miez de idei fundamentale, care trebue scos cu atenţie din învelişul său strălucitor şi atât de preţios. Miezul acesta îl constituie acea minunată construcţie care este teoria valorii, punct de pornire şi temei al analizei pe care Marx o face societăţii capitaliste.

Iar din acest prim capitol, partea finală, intitulată „Fetişismul mărfii" este parcă o încoronare a întregii expuneri anterioare, rezumând şi scoţând în evidenţă înţelesul profund al legii valorii şi aspectele cu totul noi pe care Marx i le-a descoperit.

Ce înseamnă fetişismul mărfii?

Răspunsul la această întrebare ar trebui să-l constituie de fapt o expunere a întregii teorii a valorii. Explicând ce este valoarea mărfurilor la Marx şi funcţiunile pe care ea le îndeplineşte în societatea producătoare de mărfuri, explicăm în mod implicit ce este „fetişismul", care după el caracterizează lumea mărfurilor.

Valoarea mărfurilor este determinată de cantitatea de muncă socialmente necesară pentru producerea lor, adică de cantitatea de muncă necesară „pentru a produce o valoare de întrebuinţare oarecare, în condiţiunile de producţie existente, normale din punct de vedere social, şi cu media socială de îndemânare şi intensitate a muncii" [1]). Ideia de bază a acestei formulări, adică aceea că valoarea este determinată de muncă, Marx a preluat-o dela Ricardo. Dar, de unde la Ricardo, ca şi la alţi economişti burghezi, teoria valorii nu este decât o explicaţie aşa zicând statică a unui fenomen oarecare din viaţa economică a societăţii omeneşti — fenomen care are o importanţă mai

1) Marx, „Capitalul" vol. 1, ed. P.C.R. 1947, pag. 72

mare sau mai mică, sau, după unii, este chiar cu totul lipsit de importanţă — la Marx teoria valorii găseşte o tratare dialectică, o tratare care aşează legea valorii în complexul celorlalte fenomene economice şi care studiază funcţiunile pe care această lege a valorii le îndeplineşte înăuntrul acestui complex de fenomene economice. Izolată, legea după care valoarea mărfurilor este determinată de timpul de muncă socialmente necesar pentru producerea lor nu spune mai mult decât această simplă enunţare a ei şi nu ar putea revendica o importanţă mai mare decât, de pildă, teoria lui Bastiat care întemeiază valoarea pe „serviciile schimbate" sau definiţia lui Galliani, după care valoarea ar fi „gradul de preţuire" pe care omul îl acordă obiectului. Ea nu ar fi făcut decât să se adauge celorlalte teorii asupra valorii, fără a putea revendica altă însemnătate teoretică specială, decât aceea că argumentele care pledează în favoarea ei sunt mai întemeiate decât acelea care susţin alte teorii ale valorii. Şi într'devăr economiştii burghezi care studiază istoria doctrinelor economice nu sunt în stare să treacă dincolo de acest mod de a prezenta lucrurile. Aceasta datorită faptului că refuză sau nu pot să înţeleagă aspectul cu totul nou şi revoluţionar pe care Marx l-a pus în evidenţă în analiza legii valorii, studiată nu „metafizic", izolat de restul complexului de fenomene economice, ci dialectic, în lumina funcţiilor pe care ea le îndeplineşte în cadrul acestui complex de fenomene.

Şi care sunt funcţiile pe care le îndeplineşte legea valorii în cadrul economiei producătoare de mărfuri?

Am încercat în altă parte [1]) să desluşesc, într'o prezentare schematică, funcţiile acestea ale legii valorii în societatea producătoare de mărfuri. Punctul de pornire al acestei analize este ideia că, în toate modurile de producţie cunoscute până azi, la baza oricărei reglementări — spontane sau conştiente — a activităţii economice a societăţii se află **cunoaşterea, măsurarea şi exprimarea timpului de** muncă pe care îl prestează membrii acelei societăţi. Măsurându-şi timpul de muncă, societatea este în stare să-l împartă asupra diferitelor activităţi utile din cadrul diviziunii sociale a muncii, să hotărască porţiunea din totalul muncii sociale ce va trebui cheltuită pentru fiecare muncă specială în parte şi să-şi organizeze astfel producţia. Deasemeni, măsurând timpul de muncă, societatea hotărăşte cât are să muncească fiecare membru component al ei şi cât are să primească din produsul social. „In toate stările sociale, timpul de muncă necesar pentru producerea mijloacelor de existenţă a trebuit să-l intereseze pe om, chiar dacă intensitatea acestui interes varia dela o fază a desvoltării la alta". [2]).

Ceeace diferă dela o formă de producţie la alta este **modul** în care se măsoară şi se exprimă timpul de muncă. In anumite forme de producţie, măsurarea aceasta a timpului de muncă în vederea regle-

1) Vezi studiul: „Legea valorii şi aplicarea ei în economia sovietică" în „Analele Româno-Sovietice" No. 9 Februarie-Martie 1948.

2) Marx, „Capitalul" vol. I, ed. P.C.R. 1947, pag. 99.

mentării diviziunii sociale a muncii se face în mod direct, în unitățile naturale ale timpului: ore, zile, săptămâni. Măsurând timpul de muncă în ore, zile și săptămâni, șeful familiei patriarhale reglementează diviziunea socială a muncii în sânul familiei sale, hotărînd ce porțiuni din totalul muncii membrilor familiei vor fi întrebuințate pentru fiecare categorie de muncă în parte, cât are să muncească fiecare membru de familie în parte și cât are să primească din produsul comun. Deasemeni, măsurând timpul de muncă în unitățile sale naturale de măsură, comuna asiatică primitivă își organizează diviziunea socială a muncii și repartizarea produsului social.

Altfel stau lucrurile în societatea producătoare de mărfuri. Aci nu există un organ central care să efectueze măsurarea și repartizarea timpului de muncă în cadrul diviziunii sociale a muncii. Aci fiecare producător este autonom și produce fără a ști de mai înainte dacă produsul său nu întrece nevoile sociale, adică dacă timpul de muncă pe care el îl cheltuiește nu întrece acea porțiune din timpul de muncă al societății, care este necesară, pe plan social, pentru categoria respectivă de bunuri. Totuși și aci o repartizare a timpului social de muncă asupra diferitelor activități utile trebue să se facă într'un fel oarecare, pentrucă altfel orice producție ar fi imposibilă.

Și într'adevăr, o asemenea repartizare se face. Și anume tot cu ajutorul unei măsurări a timpului de muncă, dar alta decât măsurarea directă.

Am văzut că valoarea este determinată de timpul de muncă socialmente necesar pentru producerea unei mărfi. „Mărfurile n'au valoare decât în măsura în care sunt expresii ale aceleiași unități sociale, adică ale muncii omenești". [1]) „Cristale ale acestei substanțe sociale comune, ele sunt valori — valori de mărfuri". [2]) Valoarea este „un mod social determinat de a exprima munca întrebuințată pentru producerea unui lucru". [3])

Intâlnindu-se pe piață și confruntându-și valorile, mărfurile își confruntă de fapt timpurile de muncă ce au fost cheltuite cu producerea lor. „Prin faptul că, în procesul schimbului, ei (oamenii) consideră produsele lor diferite ca fiind egale **între ele ca valori**, ei consideră muncile lor diferite ca fiind egale între ele ca muncă omenească". [2]) Iar rezultatul acestei confruntări generale a timpurilor de muncă pe piață sub formă de valori ale mărfurilor este o reglementare rudimentară a diviziunii sociale a muncii: Faptul că anumite mărfuri nu vor găsi cumpărători va însemna că timpul de muncă cheltuit pentru producerea acelor mărfuri a întrecut cantitatea de muncă necesară pe plan social pentru categoria respectivă de mărfuri. Iar faptul că altă categorie de mărfuri se va găsi pe piață în cantitate prea mică va însemna că o porțiune prea mică din timpul

1) ibid. pag. 80;
2) ibid. pag. 72;
3) ibid. pag. 108.
4) ibid. pag. 101.

de muncă social a fost cheltuită pentru categoria respectivă de mărfuri. Producătorii care şi-au cheltuit timpul de muncă peste nevoile sociale şi-l vor cheltui în viitor pentru a produce bunuri care au fost produse în cantitate prea mică. In modul acesta, se va face o repartizare rudimentară şi spontană a timpului social de muncă asupra diferitelor activităţi utile ale societăţii. Repartizarea este rudimentară, deoarece efectele mecanismului pieţei în ceeace priveşte diviziunea socială a muncii nu se pot bine înţeles manifesta decât după ce mărfurile au fost produse şi aduse pe piaţă. Piaţa nu va putea deci să dea decât indicaţii vagi pentru viitor.

„Legea valorii mărfurilor determină partea pe care societatea poate să o cheltuiască din întreg timpul său de muncă disponibil cu producerea fiecăreei şpeţe de marlă în parte". [1]) „In diviziunea muncii în cadrul societăţii, legătura este asigurată prin cumpărarea şi vânzarea produselor din diferitele ramuri de activitate". [2]) „In repartizarea producătorilor de mărfuri şi a mijloacelor lor de producţie asupra diferitelor ramuri de producţie sociale domneşte jocul liber al întâmplării şi al arbitrarului". [3]) „Regula nu acţionează la diviziunea muncii în cadrul societăţii decât **a posteriori**, ca o necesitate naturală interioară, mută perceptibilă în variaţiile barometrice ale preţurilor de pe piaţă şi dominând hazardul şi arbitrarul care conduce pe producătorii de mărfuri". [4]) „Muncile particulare efectuate independent una de cealaltă, dar dependente una de alta în toate direcţiile **ca ramuri naturale ale diviziunii sociale a muncii** sunt în mod continuu **reduse la măsura lor socială proporţională** (subliniat de noi), pentrucă, în **raporturile de schimb** accidentale şi mereu oscilante ale **produselor lor**, timpul de muncă socialmente necesar pentru producerea lor se impune cu forţa ca o **lege naturală** regulatoare, aşa cum se impune, de exemplu, legea gravitaţiei atunci când se prăbuşeşte casa peste tine". [5])

Iată deci ce este valoarea şi care este funcţiunea ei în societatea producătoare de marfuri: ea este o formă de manifestare a timpului de muncă şi în această calitate a ei ea reglementează diviziunea socială a muncii.

In societatea producătoare de mărfuri, **timpul de muncă** apare deci ca **valoare** a mărfurilor.

Or, timpul de muncă individual, care apare ca valoare a mărfii produse de individ, este o parte din totalitatea timpului de muncă ce stă la dispoziţia societăţii întregi. Chestiunea dacă timpul de muncă cheltuit de un individ, membru component al societăţii, este mai mare sau este mai mic, ţine de raporturile dintre indivizi, de raporturile sociale. Raportul dintre timpurile de muncă cheltuite de diferiţi indivizi

1) ibid. pag. 333.
2) ibid. pag. 333.
3) ib d.
4) ibid.
5) ibid. pag. 102.

în societate este un raport între oameni; unul a cheltuit mai mult, altul a cheltuit mai puţin; un grup de oameni a cheltuit acelaşi fel de muncă pentru producerea unei anumite speţe de mărfuri, dar totalul muncii cheltuite de ei poate să fie mai mare sau mai mic decât e nevoie pentru speţa respectivă de mărfuri, adică poate să stea în disproporţie cu nevoile societăţii şi cu totalul timpului ei de muncă; toţi membrii componenţi ai societăţii au cheltuit — sau n'au cheltuit — totalul timpului de muncă ce stă la dispoziţia societăţii. Toate aceste raporturi ţesute în jurul timpului de muncă pe care îl cheltuesc oamenii în societate **sunt deci raporturi sociale între oameni.**

Pe de altă parte, valoarea se manifestă ca şi cum ar fi o proprietate **materială** a mărfurilor. Ducându-şi marfa pe piaţă, producătorul o face cu convingerea că ea **are valoare** şi cu intenţia de a o schimba cu altă marfă care va trebui şi ea **să aibă valoare.** Convingerea aceasta că valoare este o proprietate materială a lucrurilor nu este numai a producătorului de mărfuri, dar şi a ştiinţei economice burgheze în general.

Prin urmare, un **fenomen social,** adică faptul că pentru producerea unei mărfi a fost cheltuită o anumită cantitate de forţă de muncă, un anumit timp de muncă, le apare oamenilor, în societatea producătoare de mărfuri, ca o **proprietate materială** a lucrurilor, ca valoare a lor. Iar **raportul** dintre diferitele timpuri de muncă individuale, precum şi raportul dintre fiecare din aceste timpuri de muncă individuale şi ansamblul timpului de muncă al societăţii întregi, raporturi care sunt **raporturi sociale** între oameni, apar ca raporturi de valoare între mărfuri, deci ca **raporturi între lucruri.**

„Ea (forma marfă) le oglindeşte oamenilor caracterele sociale ale propriei lor munci sub formă de caractere materiale ale produselor muncii, sub formă de proprietăţi sociale pe care aceste lucruri le au dela natură, oglindindu-le deci şi raportul social dintre producători şi ansamblul întreg al muncii sub forma unui raport social între obiecte, existent în afara lor".[1]) „Ceeace interesează în primul rând în mod practic pe cei ce-şi schimbă produsele este chestiunea câte produse ale altora obţin pentru propriul lor produs, adică în ce proporţie se schimbă produsele între ele. Indată ce aceste proporţii au dobândit, prin uz, o oarecare fixitate, **ele par să decurgă din natura produselor muncii** (subliniat de noi), astfel că, de pildă, o tonă de fier şi două uncii de aur au aceeaşi valoare, aşa cum un pfund de aur şi un pfund de fier au aceeaşi greutate". [2]) „Forma marfă şi raportul de valoare al produselor muncii, în care această formă îşi găseşte expresia, nu au absolut nimic a face cu natura lor fizică şi cu raporturile materiale care decurg din ea. Ceeace ia aci în ochii oamenilor forma fantasmagorică a unui raport între lucruri, nu e nimic altceva decât raportul social determinat dintre oamenii înşişi". [3]) „Procesul de producţie se stinge în

1) ibid. pag. 100.
2) ibid. pag. 102.
3) ibid. pag. 100

marfă. Faptul că în confecţionarea ei a fost cheltuită forţă de muncă apare acum ca o proprietate materială a mărfii, anume aceea că ea posedă valoare". [1])

Pentru a caracteriza fenomenul acesta specific al producţiei de mărfuri, în virtutea căruia un raport social dintre oameni apare ca proprietate materială a unor lucruri, având deci aparenţa unei existenţe obiective, independent de raporturile dintre oameni, Marx caută o analogie în lumea reprezentărilor religioase. Fetişul din religie, creaţiune a minţii omului primitiv, dobândeşte, în închipuirea acestuia, existenţă reală, independentă de creerul care i-a dat naştere. Acelaşi fetişism caracterizează şi marfa, care nu devine marfă decât prin transformarea raportului social, pe care îl reprezintă timpul de muncă, în proprietate materială a mărfii, în valoare.

Iată aşa dar ce înseamnă fetişismul mărfii. Un raport social între oameni este învăluit într'un văl pe care Marx îl numeşte mistic, este ascuns în dosul unor proprietăţi materiale ale unor „lucruri în acelaşi timp fizice şi metafizice, adică lucruri cu caracter social". [2]) Timpul de muncă al oamenilor a devenit valoare a produselor, produsele au devenit mărfuri.

Este bine ca, urmându-l pe Marx, să înfăţişăm în mod concret unele forme de producţie în care timpul de muncă al oamenilor nu a devenit valoare a produselor, în care produsele nu au devenit mărfuri, pentruca în modul acesta să iasă şi mai bine în evidenţă toată importanţa teoretică a analizei pe care Marx o face legii valorii şi funcţiilor pe care ea le îndeplineşte.

Pentru a face plăcere economiştilor burghezi, cărora le „plac robinsonadele", Marx imaginează în primul rând un om singur, muncind pentru satisfacerea nevoilor sale. „Însăşi nevoia îl sileşte să-şi împartă cu exactitate **timpul** între diferitele sale funcţiuni". [3]) Iar inventarul pe care el şi-l face, cuprinde afară de lista obiectelor de întrebuinţare, şi o listă „a **diferitelor** operaţiuni necesare pentru producerea lor, în fine a **timpului de muncă** ce cheltueşte în medie pentru anumite cantităţi din aceste produse diferite". [4]) Avem de aface cu un om care îşi cunoaşte nevoile, care îşi cunoaşte şi timpul de muncă, si care, în mod conştient, îşi împarte timpul de muncă asupra diferitelor sale activităţi utile, menite a crea bunurile care să-i satisfacă aceste nevoi, lucru pe care, în societatea producătoare de mărfuri, îl efectuează mecanismul legii valorii.

In forma de producţie feudală, din cauza raporturilor de dependenţă personală, timpul de muncă al clăcaşului apare direct ca timp de muncă prestat în favoarea stăpânului său şi nu se transformă în valoare a produsului, iar dările în natură pe care el trebue să le plătească nu iau forma de marfă. Raporturile dintre oameni rămân limpezi.

1) „Capitalul" vol. II, ediţia Institutului Marx-Engels-Lenin 1933, pag. 389.
2) „Capitalul" vol. I, ed. P.C.R. 1947, pag. 100.
3) ibid. pag. 103.
4) ibid. pag. 104.

„Zeciuiala pe care o primeşte popa este mai clară decât binecuvântarea pe care o dă". [1])

Gospodăria unei familii agricole patriarhale este alt exemplu de economie în care funcţiile pe care le îndeplineşte în societatea producătoare de mărfuri legea valorii sunt îndeplinite prin acţiunea conştientă a oamenilor. „Deosebirile de sex şi de vârstă, precum şi schimbările în condiţiunile naturale ale muncii, legate de schimbările anotimpului, reglementează repartizarea ei în cadrul familiei şi timpul de muncă al fiecăruia din membrii familiei. Dar cheltuirea forţelor de muncă individuale, **măsurată cu ajutorul duratei în timp** (subliniat de noi), apare aci din capul locului ca determinarea socială a muncilor înseşi", [2]) spre deosebire de societatea producătoare de mărfuri, în care determinarea socială a muncilor constitue valoarea, care este instrumentul de măsurare şi confruntare a ei pe plan social.

In fine Marx mai imaginează exemplul unei societăţi colectiviste. Timpul de muncă are în primul rând rolul ce-i revine în orice comunitate de producţie: acela de a reglementa diviziunea socială a muncii. („Repartizarea sa socială metodică reglementează proporţia justă dintre diferitele funcţiuni ale muncii şi diferitele nevoi". [3]) In al doilea rând, în exemplul imaginat de Marx, timpul de muncă stă la baza repartizării produsului social între cei care l-au creat. In ambele aceste roluri ale sale, timpul de muncă e timp de muncă şi nimic altceva. Acţiunea conştientă a oamenilor care îl măsoară şi repartizează îndeplineşte aci funcţiunea pe care în societatea producătoare de mărfuri, o îndeplineşte valoarea, adică timpul de muncă „mistificat".

Ideea aceasta a fetişismului, adică a „materializării" unor raporturi sociale, găseşte o aplicaţiune largă în analiza pe care Marx o face societăţii capitaliste. Astfel, o complectare necesară a fetişismului mărfii constitue fetişismul banilor.

Aurul şi argintul, sub formă de bani, par să aibă dela natură proprietatea de a exprima şi de a măsura valoarea altor mărfuri. Or, şi aci, analiza ne arată că lucrurile stau cu totul altfel.

Intr'un paragraf intitulat „Forma valoare sau valoarea de schimb", Marx analizează geneza banilor. Analiza aceasta trebue pusă şi astăzi la baza oricărei explicaţii ştiinţifice a fenomenului monetar.

După cum am văzut, valoarea „nu poate să fie nici văzută şi nici pipăită". Dar ca o concretizare a timpului de muncă ea trebue exprimată şi măsurată într'un fel oarecare, pentru ca astfel să-şi poată îndeplini funcţiunile sociale: schimbul mărfurilor şi deci reglementarea diviziunii sociale a muncii şi a repartizării produselor ar fi imposibile, dacă valorile mărfurilor, adică timpurile de muncă pe care ele le conţin, nu ar putea fi confruntate cu ajutorul unui mijloc social de a le exprima şi măsura. Şi societatea producătoare de mărfuri, în cursul

1) ibid. pag. 105.
2) ibid.
3) ibid.

unei întregi evoluții istorice, și-a creat un asemenea instrument social.

Fenomenul cel mai simplu al pieței de mărfuri, fenomen care formează atât punctul de pornire al evoluției istorice a banilor, cât și punctul de pornire al analizei pe care Marx o face în această privință, îl constitue confruntarea a două mărfuri individuale sub raportul valorii lor, adică sub raportul timpului de muncă cheltuit pentru producerea lor. x marfă A = y marfă B. Marfa A este o marfă oarecare și marfa B este deasemeni o marfă oarecare. In prefața la volumul II al „Capitalului", Engels demonstreaza, cu ajutorul a numeroase exemple istorice, că în începuturile rudimentare ale economiei de mărfuri, confruntarea „valorii" mărfurilor cu ajuotrul unităților sale naturale, avea la bază în mod efectiv timpul de muncă cheltuit. Lucrul acesta era bine înțeles posibil numai în formele cele mai simple ale schimbului. Această confruntare a „valorii" mărfurilor cu ajutorul unităților sale naturale, în timp de muncă, formează însă punctul de pornire pentru constituirea unui mijloc social de măsurare a valorii. x marfă A y marfă B este deci cea mai simplă expresie de valoare. Dar ea conține, în sine, toate elementele unei întregi evoluții ulterioare, care avea să culmineze în formele complicate ale monetei moderne. Intr'adevăr, expresia aceasta x marfă A = (sub raportul valorii) y marfă B, adică, de pildă, un costum de haine valorează cât 20 metri de pânză, este analoagă cu expresia x corp C = **(sub raportul greutății)** y corp D, adică, de pildă, o căpățână de zahăr **cântărește** cât 2 dm^3 fier. Cu alte cuvinte, în primul caz, o anumită cantitate dintr'o marfă (un costum de haine) este confruntată sub raportul **valorii** cu o anumită cantitate din altă marfă (20 metri pânză), constatându-se egalitatea dintre ele; în al doilea caz, o anumită cantitate dintr'un corp fizic (o căpățână de zahăr) este confruntată sub raportul **greutății** cu o anumită cantitate din alt corp fizic (2 dm^3 fier), constatându-se deasemeni egalitatea dintre ele.

Toată lumea știe la ce a servit, în societatea omenească, a doua ecuație de mai sus, ecuația de greutate. Printr'o acțiune **conștientă** a oamenilor, o anumită cantitate din corpul fier a devenit unitate de măsură a greutății corpurilor sub denumirea de kilogram. Corpul fier a devenit întruchipare de greutate, făcându-se abstacție de toate proprietățile sale fizice și reținându-se numai faptul că fierul este greu.

Marx ne-a arătat la ce a servit, în societatea omenească, prima ecuație de mai sus, ecuația de valoare. De astădată nu acțiunea conștientă a oamenilor, ci **mecanismul spontan al pieței și desvoltarea societății producătoare de mărfuri** au făcut ca expresia cea mai simplă a valorii, adică raportul de valoare dintre două mărfuri, care la Marx poartă denumirea de „formă valoare relativă simplă", să fie punctul de pornire al unui fenomen analog.

Forma valoare relativă simplă se întâlnește în practică atunci când, în perioada imediat premergătoare societății producătoare de mărfuri, doi posesori de bunuri schimbă între ei un eventual prisos. Forma următoare este aceea în care un produs își confruntă valoarea cu o serie întreagă de alte produse și nu cu unul singur. Societatea

a ajuns la un grad de desvoltare în care nu se mai schimbă în mod incidental un produs izolat cu alt produs izolat, ci, cum se întâmplă de exemplu cu vitele, cu o serie întreagă de alte produse. O marfă îşi confruntă deci valoarea cu o serie întreagă de alte mărfuri. Deci y marfă B = x marfă A sau = u marfă C sau = v marfă D sau = etc. Este „forma valoare totală sau desvoltată". Dar dacă societatea a ajuns la acest grad de desvoltare, în care o marfă este schimbată în mod obişnuit cu o serie întreagă de alte mărfuri, se înţelege că ansamblul pieţei poate fi privit şi sub aspectul său invers: o serie întreagă de mărfuri este schimbată şi îşi confruntă valoarea cu o singură marfa. Deci, a treia formă, „forma valoare generală" :

$$\left.\begin{array}{l} \text{x marfă A} \\ \text{u marfă C} \\ \text{v marfă D} \\ \text{etc.} \end{array}\right\} = \text{y marfă B}$$

Toate mărfurile de pe piaţă îşi măsoară în mod obişnuit valorile cu marfa B. Dacă x marfă A este egal cu y marfă B ,se va putea spune că x marfă A este egal cu u marfă C, cu v marfă D etc., pentrucă toate acestea sunt egale cu y marfă B. Marfa B devine astfel expresia socială a valorii tuturor mărfurilor de pe piaţă. Ea devine întruchipare de valoare.

Aşa cum în ecuaţia de greutate x corp C = y corp D s'a făcut abstracţie de celelalte proprietăţi fizice ale corpului D şi s'a reţinut numai faptul că el are greutate, exprimându-se astfel greutatea corpului C printr'o **anumită cantitate** din corpul D, tot astfel în ecuaţia de valoare x marfă A = y marfă B se face abstracţie de toate proprietăţile fizice ale mărfii B şi se reţine numai faptul că ea are valoare, exprimându-se astfel valoarea mărfii A printr'o **anumită cantitate** din marfa B. După terminologia lui Marx, marfa B se află în formă de echivalent, este echivalent. In forma a 2-a, cea desvoltată, o serie întreagă de mărfuri se află în formă de echivalent, iar în forma a 3-a, cea generală, marfa B a devenit echivalent general al tuturor mărfurilor de pe piaţă.

Funcţiunea de echivalent general, care în cursul istoriei a fost legată de o serie întreagă de mărfuri, se fixează în cele din urmă asupra aurului şi argintului, din cauza uşurinţei de mânuire, a divizibilităţii aproape perfecte, a proporţiei avantajoase între volum şi valoare etc. Echivalentul general a devenit astfel bani.

Aurul şi argintul, ca bani, nu reprezintă deci valoare pentruca ele ar avea dela natură această calitate. Dimpotrivă proprietatea de a reprezenta valoare este legată şi de marfa echivalent din expresia de valoare cea mai simplă, marfă care poate să fie o marfă oarecare. Forma de echivalent „constă tocmai în faptul că un corp de marfă cum e haina... exprimă valoare... Haina pare să aibă... dela natură forma sa de echivalent,.... exact cum are dela natură calitatea sa de a fi grea

sau de a ţine cald. Iată de unde provine caracterul misterios al formei de echivalent, care nu izbeşte însă privirea burgheză grosolană a economistului decât atunci când această formă i se prezintă desăvârşită, ca monetă". [1]) „...Şi în cea mai simplă expresiune de valoare, adică în expresiunea x marfă A = y marfă B, lucrul **prin care** este exprimată mărimea valorii altui lucru pare să-şi aibă forma de echivalent ca o **proprietate naturală** de ordin social, independentă de acest raport. Am urmărit modul cum s'a fixat această aparenţă falsă. Aparenţa este desăvârşită din momentul în care forma de echivalent general s'a identificat cu forma naturală a unei speţe particulare de marfă adică din momentul în care ea s'a cristalizat în formă de bani. Aparenţa este, nu că o marfă devine bani pentrucă toate celelalte mărfuri îşi exprimă prin ea valorile lor" (aşa cum se întâmplă în realitate), „ci, invers, că ele îşi exprimă toate valorile lor prin ea pentrucă ea este **bani.** Procesul care a servit ca intermediar" (adică procesul istoric care duce dela forma valoare simplă la forma bani) „dispare în propriul său rezultat, fără a lăsa vreo urmă. Fără intervenţia lor activă, mărfurile găsesc gata pregătită propria lor întruchipare de valoare ca un corp de marfă existând în afara lor şi alături de ele. Aceste obiecte, adică aurul şi argintul, aşa cum ele ies din măruntaiele pământului, sunt în acelaşi timp încarnarea nemijlocită a oricărei munci omeneşti. Aşa se explică magia banilor... **Misterul fetişismului banilor** nu este... nimic altceva decât **misterul fetişismului mărfurilor,** devenit vizibil şi strălucitor". [2])

Iată deci o nouă aplicare a ideii „fetişismului". Aurul şi argintul au devenit bani prin „materializarea" unei funcţii sociale, prin faptul că marfa-echivalent — dela forma sa cea mai simplă până la forma „strălucitoare" a monetei de aur sau argint — pare să posede dela natură proprietatea de a exprima valoarea altei mărfi.

Ştiinţa economică burgheză nu este în stare să dea o explicaţie ştiinţifică satisfăcătoare creării de valoare. Valorificarea capitalului, care la Marx este rezultatul unor anumite raporturi sociale între oameni, raporturi în virtutea cărora, pe de o parte, mijloacele de producţie constitue proprietatea privată a unui număr restrâns de exploatatori şi, pe de altă parte, munca este prestată de o clasă de oameni care nu posedă nimic altceva decât forţa lor de muncă, pe care o vând aşa cum se vinde orice altă marfă, creând un plus de valoare, pe care îl încasează capitalistul, această valorificare a capitalului este considerată de economia politică burgheză ca rezultând dintr'o proprietate naturală a mijloacelor de producţie, adică a „capitalului", aceea de a produce valoare. Iată un pasagiu semnificativ din lucrarea unui economist englez (R. Torrens), pe care Marx îl citează, pentru a-l lovi apoi cu toată ironia sa muşcătoare: „In prima **piatră** pe care sălbatecul

1) ibid. pag. 88.
2) ibid. pag. 116.

o aruncă asupra fiarei pe care o urmărește, în primul **ciomag** pe care îl apucă pentru a trage în jos fructul pe care nu-l poate prinde cu mâna, vedem apropierea unui obiect în scopul obținerii altuia și **descoperim** astfel... **originea capitalului**" [1]). Iar în alt loc, Marx spune: „Ceeace vede economia politică este ceeace **apare**... Ea se cramponează cu atât mai mult de această aparență, cu cât ea pare să aducă dovada că capitalul posedă un izvor mistic al autovalorificării, care este independent de procesul său de producție și deci de exploatarea muncii". [2])

Dar și aci, ca și în cazul valorii, ca și în cazul banilor, nu este vorba decât de o aparență de materialitate. Și aci ca și dincolo este vorba de „fetișismul caracteristic economiei burgheze, care transformă caracterul social, economic, care le este imprimat lucrurilor în procesul social de producție, într'un caracter natural, care ar rezulta din natura materială a acestor lucruri". [3])

In realitate, capitalul nu este o categorie eternă care ar ține de natura materială a lucrurilor. „Ciomagul", adică mijlocul de producție, funcționează drept capital numai în cadrul societății capitaliste. In mâna sălbatecului, el a fost simplu „ciomag", adică simplu mijloc de producție. **„Capitalul** a devenit un **raport forțat,** care constrânge clasa muncitoare să îndeplinească mai multă muncă decât îi prescria cercul strâmt al propriilor sale nevoi". [4]) In procesul de producție capitalist, în procesul de muncă devenit proces de **valorificare,** „mijloacele de producție" sunt mijloace pentru absorbire de muncă străină". [5]). Numai aci și numai în această calitate, ele sunt capital.

Iată și aci aceeași idee a „fetișismului".

Se înțelege că, în spațiul restrâns care ne-a stat la dispoziție, o epuizare totală a subiectului nu a fost posibilă. Suntem departe de a fi enumerat măcar toate posibilitățile de aplicare a acestei idei, posibilități la cari Marx a făcut aluzie într'un fel sau altul. („Cât e de când a dispărut iluzia fiziocratică, după care renta funciară crește din pământ, și nu din societate?" spune Marx într'un loc [6]) Ceeace am urmărit a fost să expunem în mod schematic această idee atât de fecundă a lui Marx, care face să apară într'o lumină cu totul nouă așa zisele categorii eterne ale economiei burgheze și să scoatem în evidență o concluzie, care, după cele de mai sus, se impune dela sine: „Procesul vieții sociale, adică procesul producției materiale, nu-și scoate vălul de ceață mistică decât atunci când — produs al unor oameni asociați prin liber consimțământ — stă sub controlul metodic și conștient al acestora". [7])

---

1) ibid. pag. 191, nota.
2) „Capitalul" vol. II, ediția Institutului Marx-Engels-Lenin 1933, pag. 120.
3) ibid. pag. 222.
4) „Capitalul" vol. I, ed. P.C.R. 1947, pag. 294.
5) ibid. pag. 295.
6) ibid. pag. 108.
7) ibid. pag. 106.

TREI PICTORI ROMANI IN REVOLUŢIA DELA 1848

NEGULICI, ROSENTAL ŞI ISCOVESCU

de Prof. P. CONSTANTINESCU-IAŞI

Revoluţia din 1848 a fost un eveniment istoric, care a cuprins aproape întreaga Europă, ca un fenomen politic explicat prin desvoltarea economică şi socială a societăţii, din veacul trecut.

Principatele româneşti din punct de vedere artistic abia se treziau dintr'o amorţeală care însemna decadenţa vechii arte bisericeşti. Pictura religioasă se menţinuse până 'n pragul secolului trecut, pentrucă până atunci dăinuiseră structura feudală. Cu desvoltarea oraşelor şi a unei burghezii româneşti apar gusturi noi; se formează primii pictori români care se afirmă ca portretişti, pentrucă portretul corespunde ascensiunii burgheziei (fenomen cunoscut în Istoria artelor şi mai de mult, în Olanda sau Flandra de pildă).

In această epocă, alături de pleiada de intelectuali — oameni politici, scriitori, ziarişti — care se disting ca revoluţionari, apar şi artişti, pictori în deosebi, care sunt novatori în artă şi în acelaş timp revoluţionari politici.

Figuri ca Ion Negulici, Constantin Daniel Rosental şi Barbu Iscovescu, se disting imediat şi ca artişti de valoare — bine înţeles după cadrul vremii — şi ca înfăptuitori ai revoluţiei dela 1848 din Muntenia, cu contingenţe şi cu revoluţia din Ardeal. Sunt figurile cele mai cunoscute, ale căror biografii sunt bine conturate astăzi în istoriografia românească. Credem nimerit să le amintim încă odată pentru meritele lor patriotice — toţi trei căzând jertfă prin moartea lor în exil, uneori chiar tragică, martiri ai idealurilor revoluţionare dela 1848, ideal pe care nimeni nu-l poate înţelege mai bine ca noi cei de azi, contemporani şi făptuitori ai Republicei Populare Române.

★

Prima etapă din evoluţia picturii laice româneşti se caracterizează în chip firesc prin nesiguranţă şi varietatea influenţelor străine.

Printre cei dintâi artişti se găsesc străini stabiliţi în Principate, constituind două grupe distincte: dela Bucureşti şi dela Iaşi, dar cunoscându-se şi ajutându-se reciproc. Era atraşi de familii boereşti în care găsiseră o clientelă numeroasă, pentru portrete în diferite genuri, dela miniatură până la mărime naturală.

Dintre cei mai vechi amintim pe **Carol Wallenştein** (Valştein), apoi **N. Barabas; Chladek**, cu o şcoală importantă la Bucureşti; **Pop**

de Szathmary, cel mai bogat dintre toți și **H. Trenk** — printre cei mai importanți. Deși au lucrat mult și sunt artiști de valoare, nu pot fi complect integrați artei românești.

Cei dintâi artiști români sunt integrați spiritului și idealurilor românești — chiar dacă unii nu erau de origină română — (interesant că cele două cazuri cunoscute sunt Evreii Rosental și Iscovescu) Putem face o deosebire însă între artiștii munteni, după cum au fost integrați marei probe de conștiință, care a fost revoluția din 1848.

Afară de cei trei pictori de care ne vom ocupa în deosebi, vom sublinia pe scurt apartenența politică a celorlalți artiști români.

Polcovnicul Nicolae, ne este insuficient cunoscut: furnizorul oficial în materie de icoane, în sensul vechilor „zugravi", lucrează și pe terenul artei occidentale; nu-i cuoaștem îndeajuns ideile. **Mihail Lapaty,** trăit și format în mediul Parisului, participă de aproape la ideile timpului și îndrăznește să se măsoare în expoziții cu Francezii, la Saloanele din Paris [1]).

Constantin Leca (1800—1887) a fost mai strâns legat de mișcarea revoluționară. „De mult el făcea parte din grupul celor care o doreau din tot sufletul și se țineau gata" [2]). deși nu cunoaștem efectiv participarea sa la revoluție, sigur că a fost printre partizanii ei dela Craiova, deoarece imediat după eșecul mișcării, temându-se să nu fie arestat, se refugiază la Brașov, iar Cămăcămia instaurată după înnăbușirea revoluției, îl înlocuește dela catedra sa din Craiova, pentru „luare de parte la cauza revoluției" [3]).

Nu știm de ce biograful său este de altă părere: Lecca fugise la Brașov „nu pentru că acest oraș era locul de întâlnire al proscrișilor, ci fiindcă acolo era locul său de naștere" [4]). La Brașov se întâlnește cu ardeleanul **Mișu Pop,** cu care leagă o prietenie ce va dura mult timp și întorcându-se amândoi, în 1850, la București, „pictează steagurile oștirii".

George Tătărăscu, (1818—1884) poate fi considerat și el alaturi de cei menționați în același grup de artiști: „agitați tot timpul, pasionați, frământați de fel de fel de planuri politice, pictori pentru care un tablou devenea un act patriotic, de care depindea — credeau ei — viitorul țări..." [5]), cu rezerva însă că participarea sa a fost stearsă, conform temperamentului său „liniștit și ponderat", pătruns mai mult „de importanța" meseriei sale. Lui i se datorește cunoscutul tablou în ulei al lui „N. Bălcescu", aflat azi în colecția Academiei Române: este o operă lucrată la Paris, în 1851, cu destul talent, credem însă exagerat deoarece Bălcescu se găsea cu puțin înaintea morții sale.

---

1) Gh. Oprescu: „Pictura Românească în sec. XIX", Ed. II Buc. 1943 p. p. 87-88.

2) Gh. Oprescu: idem p. 109 și 2.
Gh. Oprescu: „Grafica Românească în sec. XIX" vol. I Buc. 1942 p. 32.

3) „Anul 1848", vol. V, București 1904, pp. 158-159.

4) Barbu Teodorescu: „Constantin Lecca" Buc. 1940 p. 37.

5) Gh. Oprescu: „Pictura" p. 106.

Unul din colaboratorii săi, **Petru Alexandrescu**, zugrăveşte mai târziu un tablou alegoric „Libertatea", bine apropiat de Kogălniceanu.

Interesantă este figura unui alt pictor, **C. Petrescu**, despre care se ştie prea puţin, „în afară de faptul că şi el se număra printre prietenii şi partizanii lui Eliade şi că a participat la revoluţia dela 1848" [6]). In 1848 el pictează un portret al lui Eliaede Rădulescu, un Pandur din cei ce compuneau „cetele oltenesti ale Revoluţionarilor" — o siluetă puternică într'un desen în laviu. Dar cea mai interesantă operă a sa este o „curioasă aqvarelă în care sunt grupaţi o parte din revoluţionari. Deşi este aproajpe o producţie simplistă prin ignoranţa desenului, prezintă un ritm al mişcării atât de sugestiv, superior multori „pictori de istorie", încât se poate numi o „producţie populară" în sensul bun al cuvântului. Opera a plăcut atât de mult, încât pictorul a reprodus-o într'o altă aqvarelă de mai mari proporţii şi cu mai multe detalii. Integrarea sa la evenimentele dela 1848 este atât de pregnantă, că nu se mai cunoaşte nimic de el, nici înainte, nici după 1848 ; am putea spune că C. Petrescu este produsul artistic al revoluţiei dela 1848

Tot aici e locul să amintim de un litograf, artistul **Petre Mateescu**, care în 1848 execută portretul lui Gheorghe Magheru, „ceeace ne arată că ne găsim din nou în faţa unui artist simpatizând cu Revoluţia" [7]) ; eroul militar dela 1848 este reprezentat ca şef al Pandurilor, profilându-se pe un peisagiu oltenescu.

Şi pictorul **Teodor Aman**, considerat ca cel dintâi mare artist român, a participat la revoluţia dela 1848 ; îl găsim, ca membru al „Clubului revoluţionar" din Craiova, semnând o cerere colectivă, la 3 August, către Locotenenţa domnească, pentru a le numi un prefect [8]).

Inainte de a trece la descrierea amănunţită a principalilor pictori revoluţionari, vrem să lămurim pe scurt problema ridicată şi de alţi istorici de artă asupra legăturii mai strânse dintre politică şi artă pe deoparte, ca şi existenţa şcoalei româneşti în pictură în acea epocă, pe de altă parte.

Pentru aceastâ a doua faţă a problemei suntem de acord cu D-l Oprescu, când afirmă că revoluţia dela 1848, deşi repede înăbuşită, „a „avut însă un enorm răsunet asupra tineretului şi asupra celor pe care, „i-am putea numi „intelectualii" timpului [9]).

Cum am văzut, n'am fi ştiut nimic despre necunoscutul Petrescu dacă n'am fi făcut parte dintre partizanii revoluţiei; Negulici ar fi continuat poate activitatea sa de editor şi traducător; Iscovescu ar fi rămas în străinătate, unde se găsea din copilărie; iar Rosental, care trăia la Budapesta, ar fi fost poate un talentat pictor austriac, dacă n'ar fi

---

6) Gh. Oprescu; „Grafica", p. 30.
7) Gh. Oprescu; „Grafica", p. 92.
8) Gh. Oprescu; „Anul 1848" III, 1902, p. 200-201.
9) Gh. Oprescu; „Grafica", p. 31.

fost trimis de organizații revoluționare europene să contribue la mișcarea progresistă din Muntenia.

Evenimentele politice dela 1848 sunt expresia frământărilor sociale provocate de schimbările în raporturile de producție ale țărilor românești. Burghezia în general reclama introducerea de raporturi noi în economia Principatelor, în vederea apărării intereselor sale; o tânără burghezie se formează în sânul poporului român. O nouă ideologie corespunzătoare ia naștere și cei care se adaptează ei sunt novatori, indiferent de domeniul în care lucrează. Ca să dăm un exemplu edificator, însăși Republica — forma cea mai înaintată statală care apăruse la 1848 în Apus — „nu este decât forma politică sub care se „transformă societatea burgheză" [10]). In cadrul suprastructurii ideologice care se desvoltă odată cu noua structură economico-socială, elementele spirituale se găsesc într'un fel de interdependență, prevalându-se uneori politicul.

In acest sens politicul influențează arta pictorilor români pe care o modifică nu numai în conținut, dar și în procedee. Astfel, cu acest înțeles putem vorbi despre o școală românească în Istoria artei românești, corespunzătoare evoluției generale a poporului român. Pictorii revoluționari politici dela 1848, aduc un spirit nou în istoria picturii românești — sunt novatori, creatori de școală nouă, în primul rând de conținut laic față de temele religioase din trecut și de tendințe realiste față de convenționalismul oriental.

II

IOAN NEGULICI.

Ioan Negulici s'a născut în 1812, dintr'o familie de preoți din Câmpulung-Mușcel. Tatăl său,Dumitrache Negulici, [11]) a fost protopop și chiar „sub ocârmuitor" [12]), iar maică-sa era o femeie înțeleaptă și cucernică, sfârșește călugăriță în Mânăstirea Nămăești, din apropierea Câmpulungului. Dela părinții săi a moștenit un temperament religios, care se pare că-l urmărește în cursul activității sale, chiar în timpul

---

10) Karl Marx—„La Lutte des classes en France (1848—1850)", Paris 1900, p. 205.

11) I se mai spunea preotul Dumitrache Oaie dela biserica Siubești, după cum afirmă N. B. Iorgulescu („Din istoria picturii în Țara Românească", în „Literatură și artă română", Buc. 1900—1901, pag. 223), din informațiile luate dela o contemporană.

12) Dr. Lucia Dracopol-Ispir, „Pictorul Negulici", Buc. 1939, p. p. 24-28.

misiunii politice [13]). Tatal sau se face cunoscut prin oarecare gust artistic, încă din 1797 [14]).

Primele cunoştinţe le-a primit desigur la şcoala de baeţi din Câmpulung, înfiinţată de Doamna Chiajna, cum pe drept cuvânt presupun biografii săi [15]).

Chiar dela început se distinge printr'o scriere frumoasă, obişnuind sa desemneze pe ziduri, fără ca nimeni să-l fi învăţat — cum afirma Stancescu şi Rosetti [16]). Işi continua învăţatura la şcoala „particulară" înfiinţata de preotul George Badea în 1822 şi cunoscută sub numele de „Şcoala de pe Uliţa Vaii, peste drum de biserica Marinei".

Invăţăturile de la această şcoală nu erau suficiente, de aceia elevii dadeau buzna la atelierul fraţilor Şerban, instalat în curtea Marinei, care se găsea vis-a-vis [17]).

A doua formă de iniţiere în artă se datoreşte lui Scarlat Rosetti, boier crescut la Bucureşti sub influenţa mamei sale iubitoare de frumos şi fost primar al Capitalei [18]). Venit la Câmpulung pentru diferite interese, ia cu sine pe tânărul Negulici şi-l duce la atelierul mamei sale, Maria Rosetti. Atelierul se bucura de mare faimă pentru cusăturile sale pe canava şi pentru ştofele artistice bisericeşti. Aici tânărul Joniţă primeşte primele noţiuni de artă laică, mai mult decorativă şi practică.

Conform temperamentului său nestatornic, deşi avea un bun prilej sa-şi desvolte gustul pentru frumos, după doi sau ani ani, părăseşte atelietul şi se întoarce acasă, spre surprinderea a lor săi. Bătrânul preot, oarecum desamăgite, voi să-l pună „scriitor la cancelarie", dar tânărul refuză, dorind să-şi continue învăţătura.

In 1826 Negulici vine la Bucureşti şi urmează liceul la Institutul Bucholţer în clasa I, pentru ca să-l continue la Colegiul Naţional Sf. Sava, din motive de economie. Dar, nici aici nu rămâne mult timp,

---

13) Astfel îi caracterizează primul său biograf cunoscut C. I. Stăncescu, fost profesor la şcoala de arte frumoase din Bucureşti şi se pare cu bune informaţii dela contemporanii pictorului. Stăncescu relatează că pe vremea când Negulici a fost prefect de Prahova, nu lipsea dela biserică, unde ţinea cuvântari morale. („Ioan Negulici" în „Literatura şi arta română" vol. III, p. 754, Buc. 1898—1899). Şi cum el însuşi se caracterizeaza în cunoscuta sa scrisoare catre Eliade, din Constantinopol 21 Februarie 1851, în care scrie: „sunt democrat, prin urmare adevărat creştin" (Aricescu C. D, „Corespondenţa secretă şi acte inedite ale capilor revoluţiunei române dela 1848" Vol. III Buc., 1874).

14) Din acel an daleaza o notiţă a preotului, care a „ferecat" o Sfânta Evanghelie (Nicolae Iorga, „Inscripţii din bisericile Române", Vol. II, Buc. 1908). In 1810 el comandă lui Ilie Zograf o mare icoană compartimentata cu numeroase scene şi o daruieşte Bisericii Domneşti din Câmpulung (Gh. Oprescu, „Pictura", p. 71).

15) Dracopol, op. cit., p. 25 şi H. Blazian, „Contribuţii la istoria picturii române în sec. XIX" din „Viaţa românească", Anul XXX, Buc. August 1938.

16) Stăncescu, op. cit. p. 753; Rosetti D., „Dicţionarul Contimporanilor din România", Buc. 1898. p. 137.

17) Subliniem ca justă observaţia D-nei Dracopol cu privire la greşala D-lui Oprescu, care afirma că şcoala de pe Uliţa Vaii era condusă de fraţii Şerban, (Op. cit., pag. 26, nota (I).

18) Blazian, op. cit.

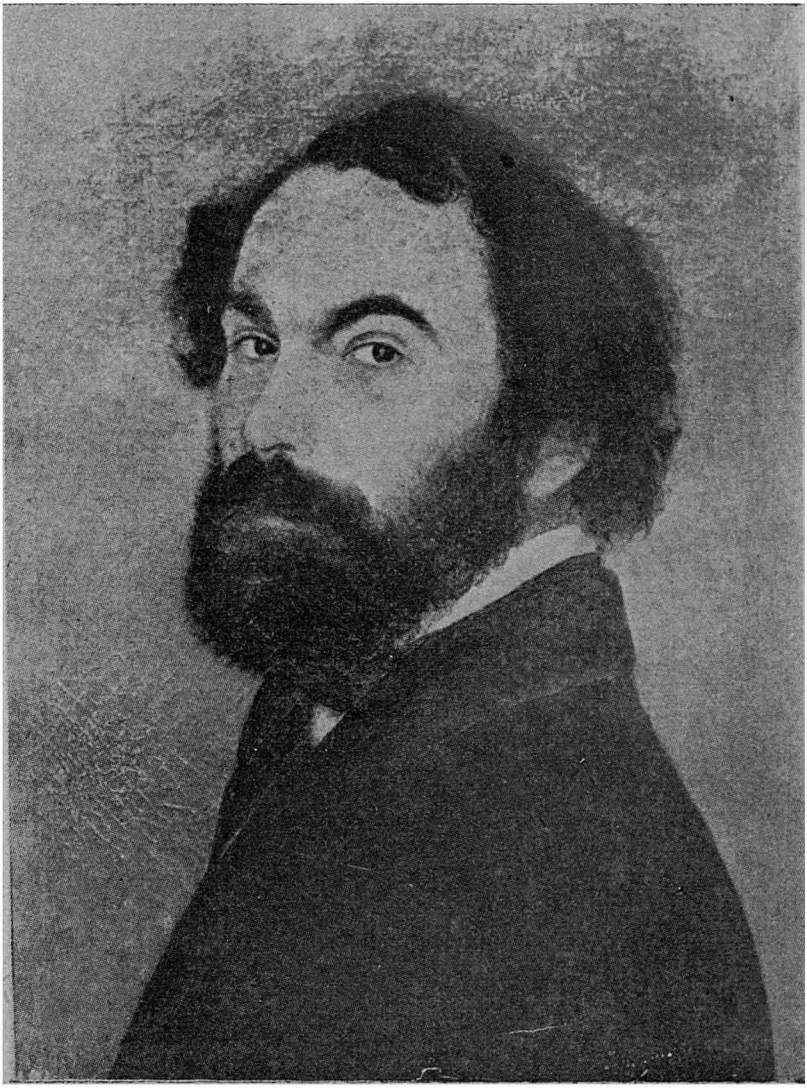

IOAN NEGULICI *Autoportret (ulei)*

căci, după cum spune el, din motive de sănatate [19]), părăseşte învăţătura şi se întoarce în oraşul său natal, unde, constrâns de împrejurări, este silit să primească slujba de scriitor la Cârmuire.

Dorul pentru artă nu-i dispăruse însă, ca şi dorinţa de ceva nou şi de aceia, aflând că la Iaşi se află un artist renumit, Alexandru Levaditi, profită de prilejul vizitei în Câmpulung a cumnatei sale Smaranda Negulici, [20]) căsătorită cu un frate al său stabilit în Capitala Moldovei, ca s'o urmeze acolo.

La 18 ani el primeşte lecţii de artă, de pictură şi desemn, în atelierul lui Levaditi şi în acelaş timp învaţă limba greacă şi franceză, ca să-şi completeze lipsurile de educaţie.

Fiind lipsit de mijloace, ocupă o funcţie la Ministerul de Justiţie, unde în 1832, ajunge şef de secţie. Maestrul său era pictor de scene istorice şi de portrete şi dela el primeşte gustul pentru ultimul gen; tot după sugestia acestuia a copiat Negulici gravurile care ilustrează una din ediţiile lui „Telemaque" de Fénélon, despre care un svon contemporan relatează că erau făcute „exact şi inteligent" [21]).

Talentul tânărului artist îl îndemna spre încercări proprii; mereu lua schiţe după natură, iar la birou îşi desemna pe toţi colegii săi.

Cei trei ani de şedere la Iaşi (1830—1833) i-au folosit lui Negulici pentru fixarea dispoziţiilor sale artistice în lupta între formulele clasice şi natură. Bănuim însă că tot din această perioadă a primit şi botezul noilor idei politice, Iaşul fiind un centru progresist pe acele timpuri.

Nici atmosfera Iaşului nu i-a fost suficientă tânărului Negulici, căci în 1833 el hotărăşte să plece la Paris.

Plecarea sa dela Iaşi s'a făcut cu ajutorul material al fratelui său şi al unor prieteni ieşeni, care-i apreciază talentul. De altfel la Iaşi ca şi la Bucureşti exista câte o eforie a Şcoalelor care întreţinea bursieri în străinătate. Călătoria s'a făcut în tovărăşia lui Vasile Alexandri, Alexandru Ioan Cuza, D. Radu şi Nicolae Docan [22]) — toate figuri cunoscute în mişcarea progresistă a Moldovei.

Parisul era atunci un centru important artistic şi politic. Era încă vremea ascensiunei burgheziei franceze. Dar era şi un centru revoluţionar. Reversul acestei desvoltări economice se manifestă prin apariţia unui proletariat în suferinţă, crunt exploatat, care trece la mişcări de massă: chiar în anul 1833 isbucneşte răscoala ţesătorilor dela Lyon,

---

19) După scrisorile reproduse în fragmente la Dracopol, op. cit. p. p. 29—30.

20) După Dracopol, op. cit., p. 33 şi Blazian loc. cit., Smaranda Negulici era cumnata pictorului; după Stăncescu (loc. cit.) şi Opresçu („Pictura" p. 73) era mătuşă. Credem că primii au dreptate, considerând una din scrisorile sale (reprodusă în Dracopol, op. cit., pag. 62.

21) Stăncescu, op. cit., pag. 754. Din nefericire nu ni s'au păstrat.

22) Stăncescu, loc. cit. (care nu semnalează pe Docan) şi Blazian loc. cit. (care nu aminteşte pe D. Radu), acesta folosind drept isvor o scrisoare de-a lui V. Alexandri, către Ioan Ghica).

al cărei ecou sigur ajunsese până la cunoștința lui Negulici, sosit în acel an la Paris.

El trebuia să cunoască și manifestările noii ideologii a socialismului utopic al lui Saint Simon și Ch. Fourrier. Supoziția noastră este confirmată de afirmația lui D. Popovici și a profesorului Oprescu [23]).

Din punct de vedere artistic două curente, complect separate prin concepții și realizări — clasicismul și romantismul, erau în floare; un al treilea curent, care încerca să le împace, era „școala eclectică". Negulici, cu slaba lui pregătire, înclină în acea vreme către ecletism și de aceia el se adresă, — pentru a-l lua ca profesor — lui Léon Cogniet, unul din maeștrii la modă, care deși considerat de unii drept clasic, avea tendințe de evadare.

In acest atelier de un clasicism modernizat, el s'a dedat studiului serios, reușind să se distingă. La un concurs pentru elevii atelierului, Negulici obține medalia premiului cu subiectul „Intoarcerea țăranilor dela câmp", în care el reprezintă țărani români [24]). In atelierul lui Cogniet el învață și arta litografiei.

Cum pe atunci erau la modă portretele și cum Negulici avea dispoziții către acest gen, lucrează după model, reproducând câte odată chipurile unor români.

De asemeni el execută „un petit portrait fait au crayon noir" al lui Al. Golescu-Albul, care intenționa să-l expedieze în țară, pentrucă „un portret în ulei l'ar fi costat prea scump". [25]).

După aproape patru ani Negulici se întoarce in țară la 1 Mai 1837 [26]), probabil din lipsă de fonduri. Se duce la Câmpulung, unde improvizează un atelier, executând lucrări după comandă și după terminarea lor, la Pitești [27]), unde rămase până la începutul lui Noembrie, pentru executarea altor comenzi, întru cât venise cu faimă dela Paris [28]). Din această vreme datează mai multe lucrări, în deosebi portrete, în ulei sau desemne, unele păstrate până azi. Un **„Autoportret"** în mărime naturală, lucrat la Câmpulung [29]); un alt ulei reproduce pe negustorul boerit **„Neculae Gheorghiu"**; de asemeni un **„Peisagiu"**, din Câmpulung, neterminat. Desene: **„Anastasia Negulici"**, cumnata artistului; **„Elisabeta și Nicolae Rudeanu"**; două portrete ale **„Elisabetei Manolescu"** și unul al soțului ei.

Cu toate aceste comenzi, atmosfera celor două orașe provinciale nu forma un mediu suficient pentru pictorul și omul politic, care pleacă

---

23) „Il știm de pildă pe Negulici interesat de „falanster", de „Fourierism" și de alte teorii sociale, care aveau trecere către 1848". (In Oprescu „Pictura" p. 71 și D. Popovici, „Santa cetate" Buc. 1935, p. 39, nota 1).

24) C. Stăncescu, op. cit. p. 753.

25) Dintr'o scrisoare a acestuia către fratele său St. Golescu, din Paris, probabil sfârșitul anului 1836 și în care scrisoare Golescu îi prevede un viitor strălucit.

26) După cum scrie fratelui său la 26 Sept. 1837 (Dracopol, op. cit., p. 49).

27) Iar nu, cum greșit arată G. Oprescu, („Pictura" p. 74) întâi la Pitești și apoi la Câmpulung.

28) După o altă scrisoare a sa, reprodusă în Dracopol, loc. cit.

29) Pe care Stănescu l-a văzut acasă la Negulici, (Stăncescu op. cit.).

în Capitala ţării, unde soseşte la 10 Noembrie [30]). Aici locueşte la paharnicul Ion Budişteanu, probabil unul din boerii simpatizanţi noilor curente şi prin care pictorul face cunoştinţă cu alţi boeri şi progresişti din Bucureşti; iar mai târziu locueşte la Barbu Catargiu.

In cursul anului 1838 Negulici este cunoscut, ajungând chiar în anturajul domnitorului Alexandru Ghica, datorită „culturii franceze, manierelor pe care le dobândise în Apus, figurii plăcute, îmbrăcăminţii îngrijite..." [31]).

Apreciind la justa valoare, slabă, portretul Domnului făcut de un pictor neamţ, îşi capătă şi mai mult încrederea acestuia în capacitatea sa artistică.

Deşi se bucura de încrederea Domnului, avea legături cu o serie de oameni politici cunoscuţi ca progresişti, datorită unei comunităţi de gândire, cum bănuim, şi cum dovedesc portretele acestora, pe care le execută.

Intr'adevăr aceasta este una din perioadele cele mai rodnice în domeniul artistic, bucurându-se şi de o situaţie materială bună. Din 1838 se pastrează o serie de lucrări, între care portretele în ulei ale **„Clucerului şi Cluceresei Budişteanu"**, ale marelui vornic **„Iancu Manu"**, al prietenului său câmpulungean **„C. Aricescu"** şi al celuilalt bun prieten, (cum se va vedea mai târziu), **„Nic. Bălcescu"**.

Din aceiaşi perioadă (1837—1838) datează şi o altă serie de portrete pierdute: **„Cezar Boliac"**, **„Neculae Suţu"**, **„C. A. Rosetti"**. în uniformă de ofiţeri, **„Elena Racoviţă"**, toate desene; **„C. Mănescu"**, în ulei, precum şi un peisaj **„Flămânda"**. Cunoaştem existenţa acestor opere din diferite isvoare. [32]).

Fiindu-i dor de rudele şi prietenii săi dela Iaşi, după cum se exprimă în scrisorile către fratele său, încă din toamna lui 1837, pleacă acolo la începutul lui 1839, după cum se pare. [33]). Aici stă două luni, exercitând comenzi, între care portretele în ulei ale cumnatei şi fratelui său.

Se întoarce la Bucureşti, deoarece avea angajamente de împlinit. Lucrează portretele în desen ale **„Eufrosinei Gâtză"**, **„Zoe Colfescu"**, **„Pitarul Vasile Cuţarida"**, **„Portret de femee"**. (Astăzi la Simu) şi pe mama sa, **„Maica Palaghia"**, în ulei,

Neastâmpărul lui firesc şi dorul lui de continuă intuire, îl duce tocmai la Atena, pentru a-şi hrăni sufletul cu isvoarele clasicismului antic. Aici execută portretul unui doctor cunoscut în capitala Greciei, atât de reuşit, încât ziarele greceşti îi închină critici elogioase. Unul din aceştia — „Veacul" în numărul din 5 Mai 1839 — scrie următoarele: „In„cercatul artist în zugrăvire Gh. Negulici, a pornit de câteva zile, în-

30) Conform scrisorii sale din 29 Noembrie (cf. Dracopol op. cit., p. 55).

31) Cum presupune Gh. Oprescu („Pictura", p. 74).

32) Intre alţii D. Rosetti, op. cit. p. 137: C. D. Aricescu, „Istoria Câmpulungului", Prefaţă: Stăncescu, op. cit.

33) După afirmaţia fără indicare a D-nei Dracopol (op. cit., p. 57); Stăncescu fixează data mai sigur: anii 1838—1839 (loc., cit.).

„torcându-se înapoi în patria sa: Domnul Negulici, în puțina vreme a „zăbovirii sale în Grecia, a lăsat strălucite dovezi de excelentă înde- „mânare și de un rar talent în arta zugrăviei. Câți din greci l'au cu- „noscut pe Domnul Negulici și lucrările sale artistice, le-au părut rău „de plecarea lui" [34]).

Deși unii biografi cred că aceste aprecieri sunt exagerate, faima i-a fost suficientă, la întoarcere, când se oprește la Constantinopol, să primească din partea lui Vogoridis, Capo-Chehaia Moldovei pe lângă Poartă, comanda portretului său.

Intors în țară se oprește la Iași, la rudele sale, unde își instalase un atelier permanent în bune condiții. Curând Domnitorul Mihail Sturza, aflând de succesele sale, îi comandă un portret, dar care nu s'a realizat, deoarece pictorul nu voia să-l lucreze decât numai în atelierul său.

In toamna aceluiași an vine la București, pentru două motive: este chemat de Eforia Școalelor ca să fie trimes la Roma sau Paris, să-și desăvârșească arta, după cum se vede din raportul Eforiei din 5 Iulie 1840 [35]), care precizează că „acest tânăr are firești dispoziții în „arta picturii" și că numai din lipsa mijloacelor părăsise studiile din Paris. Domnul Alex. Ghica, aprobând raportul la 5 Septembrie 1840, este de părere să i se acorde dela Casa Școalelor o bursă de 200 galbeni pe an, pe timp de cinci ani, ca să meargă la Roma: „spre A-și desăvârși la Academia de acolo", cu condiția ca apoi să slujească timp de cinci ani, ca profesor în școlile publice.

Dar trimiterea lui în străinătate mai avea și alt rost: propaganda românească în străinătate, mai ales în Capitala Franței, centrul cel mai important al politicei internaționale pe atunci. Această misiune era explicabilă, când ne gândim că în fruntea Eforiei la București, se găseau cei doi boieri: Ion Câmpineanu și Petre Poenaru, primul bine cunoscut pentru ideile sale progresiste. Intre mijloacele sale pentru împlinirea misiunii propagandistice, Negulici trebuia să întocmească un album cu vederi și tipuri specifice românești, spre edificarea publicului francez, asupra realităților din țară.

Se pare că albumul îl executase până la 11 Iulie 1848, când raportează Eforiei: „fiindcă acum am săvârșit lucrul cu care am fost însărcinat..." [36]).

In acelaș timp el trebuia să utilizeze și publicațiile franceze pentru a face să se imprime aceleași vederi din țară. Prietenul său Golescu — Albul precizează chiar că e vorba de „Magazin „Pittoresque", un periodic ilustrat, înființat în 1833.

Acesta începuse demersurile pentru publicarea gravurilor lui Negulici care însă întârziind a veni la Paris, comunică fratelui său dela București — Ștefan Golescu — că se va ocupa mai serios de această

34) Reprodus în „Curierul de Ambe sexe" N/15. 1840. p. 231.
35) Transcris de N. Blazian în articolul citat.
36) Citat la Dracopol (op. cit., p. 65).

„comision" în vacanţa Crăciunului. Odată cu el trebuia să plece şi D. Bolintineanu, care avea să-şi pună talentul său, sub alt aspect, pentru aceiaşi misiune patriotică [37]).

Intârzierea lui Negulici este pe de o parte explicabilă şi prin pregătirea politică pe care şi-o desăvârşia în ţară, — afară de Goleşti, intră în strânse legături cu C. A. Rosetti, iar pe de altă parte din cauza formalităţilor necesare plecării.

Negulici, care a stat un timp şi la Iaşi, unde îi sosise invitaţia Eforiei, vine la Bucureşti şi până la plecare se dedă muncii artistice. Domnitorul Ghica îi comandă un portret, pe care pictorul îl execută fără ca modelul — bine cunoscut de Negulici — să fi pozat. Portretul a fost bine apreciat; unul din boieri care făcea pictură, Iordache Florescu, execută o copie, aflată azi în colecţia Academiei române. Este oarecum artistul oficial al curţii din Muntenia.

In toamna anului 1841 Negulici părăseşte ţara pentru Paris, unde ajunge la 1 Noembrie. De data aceasta el îşi ia ca maestru pe pictorul Michel Martin Drolling, care, deşi elev al clasicului David, este un eclectic, de talent mediocru, inferior chiar lui Cogniet.

Dintre operele pe care le lucrează în această epocă se cunosc două portrete: unul al lui **„Gheorghe Lehliu"**, şi altul al lui **„Al. Slătineanu"**, cu care era prieten şi care făcea Agronomia la Paris [38]).

La Paris n'a putut rămâne multă vreme, din cauza neregularităţii cu care i se plătea bursa, ce trebuia s'o primească în rate trimestriale prin bancherul Zenobie Pop, dela Viena. Negulici îşi pierde multă vreme pentru o corespondenţă întreagă cu Eforia, care la 13 Martie 1842, îi scrie că „aflându-se în lipsă", nu poate să-i mai facă „nici o adăogire la suma de bani ce i s'a hotărât..."

La 1 Aprilie 1842 părăseşte, cu durere în suflet, Parisul. In drum spre ţară se opreşte la Viena pentru aranjarea chestiunei băneşti şi în acelaş timp pentru a lua contact mai de aproape, cu mediul artistic din Capitala Austriei. Aici în deosebi s'a perfecţionat în litografie [39]). Cât a stat la Viena nu ştim precis [40]); în orice caz la 20 August 1842 se găsea încă acolo [41]).

Inainte de a ne ocupa mai departe de viaţa pictorului, vrem să precizăm încă odată că întoarcerea sa în ţară nu se datoreşte tăerii „stipendiei" de Gh. Bibescu, cum afirmase Stăncescu, deoarece acesta se urcă pe tron la 13 Octombrie 1842, dată cu câteva luni posterioară părăsirii Parisului de către Negulici.

---

37) Cum arată el în scrisoarea către fratele său din Paris, 19 Dec., probabil 1840 (Fotino, op. cit., p. 123).

38) Tabloul se află în posesia prof. Slătineanu, din Iaşi, care mai posedă şi o carte cu o dedicaţie din partea lui Negulici.

39) Cum afirmă toţi biografii săi.

40) Stăncescu afirmă că ar fi rămas mai bine de un an; Dracopol contestă pe motiv că dacă ar fi avut bani, ar fi stat acest timp la Paris, (op. cit., p. 79).

41) De când datează scrisoarea sa de descărcare către bancherul Pop (op. cit., p. 79, nota 2).

Revenind în țară, Negulici se stabilește la Iași unde stă mai bine de un an, reținut aici pentru „interesele" sale [42]). În toamna anului 1843 îl găsim în București, atras de sigur de amploarea pe care o luase mișcarea progresistă de aici. Această mișcare de propășire se desvoltă pe tărâm literar și politic, căreia i s'a dedat și Ioan Negulici, se pare la început mai mult înclinând spre domeniul cultural.

Încă din 1827 se înființează de Const. Golescu și Eliade Rădulescu „Societatea literară", care avea și scopuri „politice ascunse" [43]) și care în cenaclul ei se ocupa între altele și de probleme de limbă. Tot Eliade împreună cu Aristia, care studiase arta dramatică la Paris, alcătuesc în Octombrie 1833 Societatea Filarmonică" cu scopul întemeierii unui conservator și a unui teatru. N. Bălcescu, Eliade și G. Ghica reînființară în 1843 „Societatea literară", „în spatele căreia N. Bălcescu și G. Ghica organizară o asociație politică, cu numele „Frăția", a cărei deviză era „Dreptate și Frăție". În 1845 „Societatea literară" se reorganizează schimbându-și numele în „Asociația literară"; Iancu Văcărescu fu ales președinte, Bălcescu și Voinescu II secretari, iar ca membri moldoveni: Costache Negruzzi, Mihail Kogălniceanu și V. Alexandri [44]). În 1847 se publică, sub forma unei broșuri, statutele „Asociației literare a României", în care se arată între altele scopul societății și mijloacele de aducere la îndeplinire [45]).

Toate aceste asociații au ajutat la crearea unei puternice mișcări culturale, națională și progresistă și în acelaș timp au contribuit la formarea elementelor politice, cărora se datorește mișcarea de renaștere și revoluția dela 1848.

Era firesc deci, ca Negulici, care aparținea și el acestei generații entuziaste, să participe activ la mișcarea creată de societățile amintite, făcând parte chiar ca membru al unora dintre ele.

Către sfârșitul anului 1843, el participă la „soarelele" literare, care se țineau în toate Miercurile, cu multă regularitate, așa cum arată N Bălcescu într'o scrisoare către Ion Ghica, din 11 Ianuarie 1844. El menționează numele celor vreo 20 tineri, între care găsim și pe Negulici, alături de golești, Cezar Boliac, D. Bolintineanu, Cr. Tell, Eliade, Voinescu și alți. „Soarelele" acestea au făcut mare sgomot în capitală. „Toți, care la început le criticau, acum se întrec ca mădulari. Stăpânirea ne lasă în pace, căci politică nu vorbim" [46]).

Anul 1844 este un an plin de activitate literară pentru Negulici, pe care și-o desfășoară ca membru al celor două societăți: „Societatea literară", înființată de Alecu Filipescu: „cu scopul de a se opune

---

42) După expresia folosită în demisia pe care o trimite din Viena Eforiei la 13 Aprlie 1842 (citat la Dracopol, op. cit. p. 84).

43) „Istoria României"; p. 401, manual pentru clasa a VIII-a secundară de Mihail Roller și alții.

44) „Istoria României", p. 402.

45) Statutele sunt reproduse în „Anul 1848 în Principatele române". Vol. I, Buc., 1902, p. p. 44-49.

46) „N. Bălcescu, Opere", vol. II, Partea I, Buc., 1848, p. 33.

mișcării de purificare a limbii"[47]). Negulici este cu totul de partea lui Eliade, al cărui colaborator apropiat devine, probabil mai mult pe latura literară decât politică. Prietenia sa față de Bălcescu și C. A. Rosetti — împărtășită de altfel și de aceștia — reprezentanții unui curent mai înaintat decât ideile lui Eliade, ne îndreptățește să credem aceasta.

El publică prima sa lucrare, o traducere a operei lui E. Paccard: „Edmond și Clotilda". Apoi traducerea operei lui Aimé Martin „Educația mamelor de familie", în două volume, primul apărut în 1844 la „Valvaum" și al doilea tipărit în 1846 în tipografia lui Eliade[48]).

Lucrarea este însoțită de o prefață, în care autorul cere iertare pentru folosirea unui stil „simplu", pentrucă „ultimul interes al patriei, este ca niște asemeni scrieri folositoare să fie înțelese pentru fiecare român din toate clasele"[49]).

Traducerea este clară, făcută într'o limbă curgătoare, ferită de exagerările linguistice ale lui Eliade. Un rezumat al acestei opere a fost dat în „Curierul de ambe sexe" (Periodul IV, p. 351-358, 1845-1846).

Tot în 1844 publică traducerea „Zestrea Lizetei; memoriile sau viața Doamnei De Senneterre", anunțată în No. 37 din „Curierul românesc".

In anul 1845 nu are nicio publicație, — afară de nuvelele „Corricolo" de Dumas-fils, publicate în „Curierul românesc" și apărute în volum în anul următor — probabil fiind prea ocupat în pregătirea traducerilor pe care le va tipări în anul următor, de intensă activitate literară, pe de o parte, iar pe de alta, fiind din ce în ce mai prins în redacția „Curierului românesc".

Dela 1 Octombrie 1845 până la 1 Decembrie 1846, Negulici conduce singur „Curierul românesc" în locul lui Eliade, care plecase în străinătate[50]). Această misiune nu l-a împiedecat să se dedea unei activități largi publicistice.

In adevăr anul 1946 este foarte rodnic. Atunci apare traducerea „Martirii" de Chateaubriand; volumul II din „Edmond și Clotilda"; volumul II din „Educația mamelor de familie"; precum și alte două opere ale lui Martin: „Despre amor, Legea fizică și morală" și „Scrisori către Sofia asupra fizicei, himiei și istoriei naturale". In „Curierul românesc" mai publică nuvela „Maria" de S. H. Berthoud, precum și o serie de articole despre „Paolina Rubens", „O familie săracă", „Minunatele întâmplări ale lui Sideric", precum și un studiu, după

47) După Dracopol, op. cit., p. 86, nota I, care afirmă că Negulici intrase în „Asociație" pentru a neutraliza „încercările rusofile ale acestuia.

48) „Fără plată", cum afirmă N. B. Locusteanu în articolul „O rectificare" („După exil", Vol. II, Craiova 1900, p. 329) cu vădită intenție de a-l învinui pe Negulici de nerecunoștință față de Eliade, când acesta a fost atacat mai târziu de pictorul nostru.

49) După exemplarul care se găsea în „Biblioteca centrală" din Iași.

50) Sau pentru ca Eliade să se poată consacra cu totul activității politice (Oprescu, „Pictura", p. 77).

Georges Janety, despre „Andreas-Del-Sarto", operă foarte interesantă, căci se pare că este prima lucrare în românește cu studii asupra artiștilor.

Negulici încearcă și lucrări personale, pe lângă articole, sfaturi și maxime: publică o nuvelă „Samoil neguțătorul" și două piese de teatru: „Credința, Speranța și Caritatea", reprezentată cu succes — spune Stăncescu — pe scena teatrului Mic, de sub conducerea lui Caragеale și Mihăileanu și „Dreptatea lui Dumnezeu", jucată pe scena Teatrului Național.

Tot în același an (1846) Negulici începe publicarea în „Curierul românesc" a „Vocabularului român", care apare în broșură în 1848; un mic dicționar enciclopedic de „vorbe străine", în care explică termeni noi. Scopul acestui dicționar este „de a facilita înțelesul cărților ce se tipăresc... astăzi într'o limbă curată și radicală". Dicționarul este o complectare a „Vocabularului de vorbe străine în limba română, adică slavone, ungurești, turcești, grecești, etc.", pe care Eliade îl publicase cu un an mai înainte și care avea tocmai scopul de a contribui la faimoasa operă de purificare a limbii, însă într'o formă mai pe înțelesul maselor.

Menționăm dintre explicațiile date de el termenilor străini pe aceia referitoare la cuvintele „Falanster: un model de soțietate inventată de Furrier (?); Falansterian: membru de falanster; Furrierism: sistem de morală și economie politică fundată de Furrier pe un nou plan de Soțietate" [51]).

La sfârșitul anului 1846 „Curierul" își încetează apariția până la întoarcerea lui Eliade. Dacă în acest fapt Negulici are vreo vină, nu putem ști; totuși după reapariția periodicului, el nu mai este redactor, ceiace ne duce la presupunerea unei răceli între Negulici și Eliade. Anii 1847-1848 sunt plini cu totul de altă activitate; totuși nu a încetat să se ocupe și cu literatura și traduce „Călătoriile lui Gulliver" de Swift, după ediția franceză Fournier-Aimé, în două volume, apărute în 1848; traducerea se prezintă în bune condiții de limbă, deși neologismele nu lipsesc, însă ceiace-i dă un deosebit interes sunt admirabilele sale ilustrațiuni, asupra cărora vom reveni.

O mare parte din operile menționate până acum, fac parte din programul pe care și-l fixase Negulici încă din 1843. In acel an Eliade visa să scoată o mare colecție de traduceri. Negulici își oferă sprijinul său și Eliade îl anunță publicului cu o traducere. Mai mult chiar întreprinde singur publicarea unei colecții ce avea să fie tipărită tot la Eliade și pe care o întitulează: „O mică bibliotecă universală, religioasă, morală, literară, științifică, etc., pentru educația omului de toate clasele, mirene și acleseastice și pentru ambe sexe, începând dela vârsta copilăriei și până la vârsta coaptă", culeasă, și tradusă de I. Negulici. Scopul acestei biblioteci era, după cum anunță editorul, pregătirea publicului pentru „realizarea frumoasei și colosalei biblio-

51) I. D. Negulici: „Vocabularul romanu", Buc. 1848, p. p. 175 și 189.

teci a D-lui Eliade", şi deşi anunţată mică, nu urma să fie deloc în proporţii restrânse. Ea avea să cuprindă şase secţii: literatura sacră, alegere de cetire religoasă, morală, petrecătoare şi scrieri de educaţie, scrieri din literatura uşoară şi clasică, ştiinţe fizice şi matematice, ştiinţe morale şi politice sau sociale şi cunoştinţe folositoare.

Fiecare secţie avea să fie reprezentată prin diverşi autori celebri ca Fénelon, Hugo, Rousseau, Hegel, Vico, Bossuet, Sand, Balzac, de Vigny şi alţii pe lângă care, spre surprinderea cercetătorului actual, figurează nume, dintre cele mai obscure. Negulici nu se îndoia de realizarea lui şi spunea: „de'mi va da Dumnezeu o viaţă măcar încă de vreo douăzeci de ani şi de voiu fi sprijinit şi încurajat de bunii mei compatrioţi, puterile nici de cum nu-mi vor lipsi să cutez a făgădui că în acest timp voiu putea da scumpei mele patrii, poate şi până la vreo 200 de volume".

In acest timp situaţia materială a lui Negulici se înrăutăţeşte, tocmai atunci când nevoile au crescut, înjghebându-şi un cămin, cu Anna Sibarti şi copilul acesteia din altă căsătorie, pe care el îl adoptă.

La începutul anului 1847, Negulici ne mai făcând parte din redacţia „Curierului", este lipsit de retribuţia pe care o primea; iar la 23 Martie un incendiu îi distruge toată averea, cu locuinţa din apropierea bisericii Ştelea. Cu această ocazie se pierd şi lucrările sale, „schiţe, desene, tablouri, stofe de lux şi o mulţime de obiecte artistice, pe care le adunase în călătoriile sale" [52]). Toate acestea îl hotărăsc să ceară Domnitorului Gh. Bibescu o slujbă la Stat, printr'o „suplică", destul de conformistă, în care îşi arată pregătirea „în partea judecătorească", pentru care are — spune el — „vocaţie şi oarecare pregătire". Domnitorul îi aprecie mai just „pregătirea" şi-l numi profesor de desen la Colegiul Sf. Sava, la catedra care până aturci o deţinuse Wahlştein. ta

Cursurile n'au durat decât opt luni şi jumătate, adică până la isbucnirea revoluţiei, în urma căreia a fost nevoit să se exileze, fără a se mai întoarce în ţară.

Activitatea sa didactică a fost rodnică şi cursurile sale începuseră să pasioneze pe elevi, în deosebi prin schimbările ce le aduce din prima zi a cursului său. „Urmaş al clasicismului italian, el îşi „începe cursul prin principii de perspectivă, după Da Vinci, fiindcă „era de părere, ca fără cunoaşterea perspectivei şi a luminei, nu se „poate desena" — afirmă Stăncescu, unul din elevii săi [53]). Tot acesta ne spune că „Negulici corija pe elevi, cu pacienţă şi cu iubire".

El reuşeşte să-şi refacă situaţia materială curând, datorită sigur, salariului bun dela catedră şi probabil beneficiului realizat din operele sale, în care întreprinderea băgase 1.500 galbeni [54]). Aceasta se vede

52) Stăncescu, op. cit., p. 768.
53) Idem
54) După propria sa declaraţie din petiţia către Bibescu Vodă.

din faptul că la 22 Martie 1848 își cumpără o mică [55]) proprietate în „mahalaua Livedea Gospode" (astăzi Strada Sf. Constantin).

Această activitate literară cași cea politică, asupra căreia vom reveni, nu l'au împiedecat însă să continue și opera sa artistică. Intreaga perioadă dintre anii 1842—1848, este presărată de mai multe lucrări; Negulici este un artist fixat, dedându-se la toate genurile pe care le încercase anterior.

E drept, comparativ cu epocile anterioare, și față de faptul că era în completă formație, cu mijloace materiale asigurate, activitatea sa artistică nu este la înălțimea corespunzătoare. Și acum Negulici lucrează în deosebi portrete, de preferință miniatură, după toate tehnicele pe care și le însușise în cele două călătorii în Apus.

El dă o deosebită atenție litografiei, care se bucură de o mai mare cerere din partea publicului, deoarece se puteau trage mai multe exemplare, pe atunci fotografia fiind deabia pe la începutul ei.

„Negulici obține în litografie fineți și rotunjimi de forme, pre„cum și puritatea de linii, pe lângă o mai îndemânatecă stăpânire a „formei, pe care nu o ajunge în alte tehnici" [56]).

Din această epocă se păstrează o serie de litografii: **„Mihail Sturza"**, probabil după desene luate la Iași; **„C. A. Rosetti"; „Dimitrie Negulici"**, fratele său; **„Bengescu Samurcaș"; „Femeia cu șalul"** și **„Ana Sibarti"**.

Unde a lucrat Negulici aceste litografii, nu pare destul de precizat [57]). Se poate admite că cele mai reușite să fi fost făcute în străinătate, cum este portretul lui „Mihail Sturza", tipărit la Raul-Viena sau al lui „Bengescu-Samurcaș", plin de calități.

Litografiile care ilustrează opera **„Călătoriile lui Guliver"** — cele două volume tipărite în 1848 — nu sunt opere originale, fiind copii după cele executate în ediția franceză de Graudville. Singurul clișeu original este litografia dela începutul volumului I, lucrată în peniță și care reprezintă pe artist împreună cu soția sa, în bibliotecă.

In creion lucrează o serie de portrete [58]).

Se păstrează din această epocă un portret al **„Anei Sibarti"** și un portret al pictorului **„Rozental"**, care este, poate cel mai bun desen al său. Negulici pune toate aptitudinile sale și tot talentul său în redarea bunului prieten, artist și revoluționar, reușind să exprime farmec și siguranță.

In această epocă încearcă pentru prima dată acvarela, pentru care prinse gust, probabil cu prilejul șederii sale la Viena. Astfel lucrează portretele familiei **„Vlădoianu"**, („Elisa", „Verona", „Sofia"

---

55) Dracopol, op. cit., p. 98, nota 2.

56) Dracopol, op. cit., p. 91.

57) Cf. polemica dintre Dracopol și Gh. Oprescu, prima contestând afirmația lui Oprescu, că cele mai multe din aceste litografii, ar fi fost făcute în străinătate. (Dracopol, op. cit. p. 92; Gh. Oprescu „Grafica", p. p. 87-89).

58) „In maniera lui Ingres" afirmă D-na Dracopol (op. cit. p. 93) spre indignarea D-lui Oprescu („Grafica" p. 23).

şi „Mihail") în 1844 ; al „Anei Sibarti" în 1846 ; „Femeia în albastru", care este o lucrare remarcabilă, întrecând cu mult nivelul celorlalte opere ale sale ; „punctul culminant în cariera lui Negulici şi una din „operile cele mai sugestive, ale artei întregei epoci" [59]).

Negulici a lucrat şi în ulei şi deobicei portrete. Remarcăm „Autoportretul", din 1844, mai mult o schiţă. Pentru întâia oară încearcă un subiect de natură moartă : „Mere şi flori", aflat azi la Muzeul Simu De asemeni lucrează miniaturi pe tablă ca „Barbu Slătineanu" şi „E. Slătineanu", „Maria Rosetti" şi „Masinca Filitti (?)", dintre care primul portret pare mai mult o figură alegorică.

Se vede că în această epocă Negulici încearcă să-şi lărgească orizontul inspiraţiei, pentru că cel dintâi în această epocă, tratează un subiect de compensaţie „Balamucul", unde sunt portretizaţi cei mai cunoscuţi internaţi dela Mărcuţa. Din nefericire această operă a dispărut, ea a fost însă bine apreciată de contemporani : „...o lucrare în care se putea admira cele mai mari calităţi de observaţiune din partea lui Negulici" [60]).

*

In această epocă (1842—1848), Negulici s'a dedat mai mult activităţii politice, punând în practică, ideile noi, pe care şi le însuşise în cercurile progresiste dela Iaşi, Bucureşti şi Paris. Nu cunoaştem prea multe date, având în vedere şi „clandestinismul" mişcării revoluţionare din ţară ; totuşi putem fixa anul 1841, înaintea plecării sale la Paris ca foarte important pentru această latură a activităţii sale, căci atunci se apropie mai mult de C. A. Rosetti — cum am văzut.

Mai târziu el intră sub influenţa lui Eliade, păstrând însă legăturile şi cu grupul „parizienilor", (după expresia lui E. Regnault), care reprezentau pe adevăraţii revoluţionari : Goleştii, Voineştii şi ceilalţi. Numai astfel ne putem explica rolul atât de important pe care l'a jucat în timpul revoluţiei, când ocupă postul de mare răspundere, de prefect al judeţului Prahova, posturi ce veneau imediat după membrii guvernului. Dacă documentele vremii nu vorbesc mai mult de el, s'ar putea explica poate şi prin modestia sa, pe care o mărturisesc prietenii săi Bălcescu şi Aricescu. „Dacă majoritatea comitetului revolu„ţionar ar fi fost compusă din bărbaţi ca Negulici, N. Bălcescu, Al. „Golescu, etc... revoluţia ar fi fost ceeace spune Bălcescu în memo„riul său : „ar fi învinsă de dânsa şi în cădere ar fi căzut cu demni„tate şi mărire" [61]).

Ioan Negulici este membru activ al „Asociaţiei literare a României", unul din membrii fundatori al acestei societăţi, alături de cele mai proeminente figuri ale revoluţiei dela 1848. După cum ştim, principiile acestei societăţi erau înaintate ; articolul patru din Statute, prevede că membrii asociaţiei sunt aleşi, indiferent de origină, sex şi na-

59) Oprescu, „Pictura", p. 79.
60) C. Stăncescu, „Artele plastice în România", Buc. 1896, p. 59.
61) D. D. Aricescu, „Corespondenţa secretă", vol. III, ed. II, p. 57.

ționalitate [62]). Contribuia și material la susținerea asociației, după cum se vede dintr'o listă de subscripție dela 1 Martie 1846 la 1 Martie 1847, care cuprinde circa o sută de semnături [63]).

Isbucnirea revoluției dela Paris, căruia îi urmează mișcările din Germania, Austria și Ungaria, aduse pe primul plan nevoia punerii în aplicare a idealurilor revoluționare și la Români. Frământările încep în Moldova, fără să reușească; în Ardeal luară o formă specifică și mai organizată, caracter care se remarcă și la mișcarea revoluționară din Muntenia.

Capii mișcării, la început de curente diferite, se adună. Bălcescu, Rosetti și alții aflați la Paris, unde unii din ei participaseră chiar la revoluție, se întorc în țară — pregătesc răscoala în astfel de condiții, ca ea să reușească.

Un document al vremii, oarecum părtinitor, interesează pentrucă menționează unele din aspectele acestor frământări în care era amestecat și Negulici.

Eliade Rădulescu în una din lucrările sale, amintește de o întrunire la frații Golescu, unde erau prezenți treisprezece fruntași, care trebuiau să compună comitetul revoluționar. Eliade nu-și vedea printre aceștia ca prieteni, decât pe Golești, ceilalți erau „eteriști din afacerea dela Brăila". Tell era la Giurgiu, Magheru la Caracal, Grădișteanu la Craiova; cei din București: „preotul Josafat, Constantin „Filipescu, profesorul Negulici și alții, nu fuseseră găsiți demni de „majoritatea clicei" să figureze pe listă [64]). Din această notă critică a lui Eliade, consemnată după înăbușirea revoluției, reiese că Negulici nu era agreiat de cei pe care Eliade îi numește membri ai „coteriei" — firește o exagerare a sa.

Incă înainte de isbucnirea revoluției, Negulici este supraveghiat de autorități. I se face acasă o percheziție, chiar din ordinul Domnitorului, însă fără niciun rezultat. La începutul lui Iunie este menționat chiar ca arestat [65]), ca urmare a percheziției care i se face în seara de 3 Iunie [66]). A doua percheziție este făcută peste câteva zile, puțin înainte de isbucnirea revoluției, la 9 Iunie.

In legătură cu perchezițiile dela această dată, avem două documente contemporane: declarația agentului provocator C. Halepliu și o informație din ziarul parizian „Le National". Din depoziția lui Halepliu, în fața comisiei de cercetare a celor amestecați în revoluție, făcută după înăbușirea mișcării, rezultă că atitudinea Agăi era bine voitoare revoluționarilor; acesta spune că Aga în loc să aresteze pe Negulici, i-a luat numai câteva hârtii, lăsându-l liber. Negulici a putut

---

62) „Anul 1848", Vol. I, p. 45.
63) Idem, p. p. 58-61.
64) Eliade-Rădulescu „Mémoires sur l'histoire de la régénération roumaine", Paris 1851, p. 54.
65) C. Colescu-Vartic, „1848 Zile Revoluționare", Buc. 1898, p. 138.
66) Eliade. „Memoires", p. 158.

astfel să se ducă chiar în aceeași noapte să-și înștiințeze prietenii de primejdie [67]). Agă era doar boerul Iancu Manu, simpatizant al noilor idei.

Ziarul „Le National" din 15 Iulie 1848, publică în „Corespondance particulière du National", situația evenimentelor care se petrec în Valahia, menționând între altele, următoarele. Prințul Bibescu auzind că la București se pregătește o mișcare, revine dela reședința sa din Câmpulung și sesizând autoritățile, se fac percheziții la 7 Iunie (sic), la mai mulți patrioți cunoscuți, cel dintâi fiind trecut pictorul Negulici, apoi mai mulți membri ai familiei Golescu, fără niciun rezultat [68]).

Ce va fi făcut Negulici în zilele imediat următoare, nu știm precis ; în orice caz trebue să-și fi luat măsuri de pază, întrucât știm că mulți din capii revoluției, au părăsit Capitala, fie pentru siguranța lor, fie pentru a pregăti revoluția în provincie. E probabil că se va fi refugiat în Prahova, unde știm că se găsea prietenul său Bălcescu, în acele zile, pentru câștigarea partizanilor și în deosebi a trupei de pază dela închisoarea Telega și în care district Negulici a fost numit prefect, imediat după isbucnirea revoluției.

Această demnitate îi este conferită prin decizia — sub forma unei circulări a Ministerului „trebilor din lăuntru" al Țării românești, — odată cu numirile lui D. S. Filipescu ca prefect de „Slam Râmnic" și D. G. Golescu la Brăila" [69]). La data de 23 Iunie o nouă decizie pentru completarea tuturor locurilor de prefecți cuprinde 16 nume, între care Negulici este al patrulea, tot la Prahova [70]).

Activitatea sa ca pefect este plină de destoinicie și dragoste de popor, manifestându-se ca un partizan al nouii ideologii de stat și al guvernului provizoriu. Această atitudine provenea din concepția sa democratică, mai mult decât din „spiritul creștinesc" asupra căruia insistă unii din biografii săi, deși a utilizat cu convingere si calea bisericii.

In acelaș timp, purtarea sa față de cei administrați, în firească corespondență cu idealul democratic, era înțelegătoare apărării intereselor de masă, ceeace îi aduce dragostea tuturor, fiind considerat ca „un adevărat apostol al dreptății, trimes de Pronia Cerească, pentru fericirea tuturor" [71]).

In raportul său către Ministrul de Interne, din 4 Iulie, Negulici relatează situația dela Ploești. La început, poporul entuziasmat și cu încredere în noul guvern se înscria în număr mare în garda națională, însă la auzul evenimentelor din București — fuga guvernului — mulțimea se alarmează. Negulici ia o atitudine hotărîtă : în piață, cu steagul tricolor, vorbește poporului, care însuflețit se reînscrie pe

67) „Anul 1848", vol. VI, p. p. 67-73.
lor idei.
68) „Anul 1848", vol. II, p. 273.
69) „Anul 1848", vol. I, p. 555.
70) Idem vol. II, p. 39.
71) Stăncescu, „Literatura și arta" p. 759.

întrecere în gardă, purtându-l în triumf până la prefectură. Știrile proaste care sosesc, nu-l descurajează și rămâne în mijlocul concetățenilor, așteptând curierul oficial. Acesta sosi la miezul nopții cu știrile proaste și ordinul Căimăcămiei, cu instituirea acesteia, întristând orașul. Ziua a doua, petrecută la sediul prefecturei, — deoarece el înțelesese să nu-și părăsească postul — fu tristă, până seara, când sosi ordinul Ministerului de Interne, cu înștiințarea restabilirii situației. Imediat se reîntărește numirile suprefecților, îndemnându-i sa lucreze în spiritul Constituției. Victoria guvernului este sărbătorită a doua zi, printr'o nouă demonstrație și prin slujbe în biserici pentru Constituție [72]).

Această atitudine patriotică și hotărîtă este răsplătită de guvern prin decretul din 9 Iulie, care îl întărește din nou în postul de prefect [73]).

Presa timpului are aceiași atitudine. O notă din „Poporul suveran", din 9 Iulie, elogiază acțiunea patriotică, credincioasă guvernului și constituției, a cetățeanului Negulici, care a felicitat cel dintâi, guvernul provizoriu și n'a vrut să recunoască Căimăcămia [74]).

Negulici se dovedește în acelaș timp, nu numai un entuziast, dar și un chibzuit cârmuitor. In raportul său din 21 Iulie, propune Ministrului de Interne amânarea alegerilor comunale dela 9 August, pentru a nu se stingheri munca la câmp, deoarece țăranii mai fuseseră chemați în Capitală, unde-și expuseseră mulțumirea pentru primirea Constituției" [75]).

In activitatea sa de prefect s'a distins și printr'o desăvârșită onestitate. O perfectă ilustrare a corectitudinei sale este faptul că la căderea guvernului nu avea decât zece galbeni, refuzând cu indignare suma oferită de casierul prefecturii, din visteria statului, în momentul fugii sale. El pleacă la Brașov cu soția sa, cu 300 galbeni pe care-i dă Ghiță Cantacuzino [76]. Aceasta cu toate că avusese la dispoziție un fond destul de însemnat „pentru cheltueli secrete", de care dispunea singur. Astfel, pe o listă a celor ce au primit bani în vremea revoluției cu această destinație, se afla și Negulici [77]).

Cu toată activitatea sa intensă politică, nu uită cu desăvârșire misiunea sa artistică, căci chiar din acest timp atât de agitat, se cunosc două uleiuri, reprezentând pe **„Zinca și Tudorache Zaplan"**. Sunt niște moșneni înstăriți de pe valea Teleajenului, care au prilejul unei vizite a prefectului, cunoscându-i faima de artist, îl roagă să le facă portretul.

Evenimentele dela 13 Septembrie pun capăt mișcării revoluționare și activității de prefect a lui Negulici. Incepe pentru el o vreme

72) „Anul 1848" vol. II, p. p. 358, 359.
73) „Anul 1848", vol. II, p. p. 358-359.
74) Idem p. 380.
75) Idem pp. 659, 660.
76) Stăncescu „Literatura și arta" loc. cit.
77) Publicată de Aricescu „Corespondența" vol. I p. 81

de peregrinări şi suferinţe care-l vor purta prin diferite meleaguri străine, până la moartea sa. Dela Ploeşti el fuge la Braşov împreună cu Tell, doi Filipeşti şi Bălăceanu, cum îi menţionează scrisoarea lui Gh. Bariţ către Ioan Maiorescu din 23 Septembrie, în care mai arată că refugiaţii nu sunt descurajaţi şi nu-i supără decât faptul că n'au bani [78]).

Ştirea a fost transmisă de Maiorescu din Francfurt, lui Golescu la Paris [79]).

Deşi nu în toate isvoarele găsim pe Negulici trecut în listele de emigranţi, este important că figurează în cele mai însemnate. Astfel este semnalat de Aricescu împreună cu toţi ceilalţi, între care şi Rosental şi Iscovescu [80], şi de Colescu-Vartic, care dă cea mai complectă listă [81]).

La Braşov Negulici a stat mai multă vreme ,găsind aici o atmosferă prielnică în mijlocul populaţiei româneşti şi printre numeroşii revoluţionari, refugiaţi sau chiar localnici.

Asupra datei probabile a plecării din Braşov, pe care vom fixa-o mai departe, afirmaţia d-lui Oprescu, că Negulici se găseşte la Braşov încă la începutul anului 1850, este complect greşită, conform isvoarelor sigure pe care le vom vedea. D-sa interpretează greşit datele din scrisoarea lui Grant din 19 Februarie, deoarece nu se fixează acolo nimic precis asupra locului şi datei [82]).

Îşi reia activitatea artistică, desemnând portretele bărbaţilor politici din pribegie, intenţionând să formeze un album cu capii revoluţiei. Intre alţii realizează portretul lui Eliade, litografiat, care circulă mult.

Eliade se afla la Paris, unde împreună cu N. Golescu şi Cr. Tell făceau parte dintr'o delegaţie desemnată de revoluţionarii români — ca foşti membri ai Locotenenţei Domneşti — pentru a susţine interesele românilor în faţa străinătăţii. Pentru acoperirea nevoilor acestei campanii ceilalţi români din exil, cu resurse mai mari, le trimiteau ajutoare. Astfel la Braşov se formase un Comitet care îşi împlinea această misiune şi în care activa şi Negulici [83]).

Se cunoaşte încă o altă lucrare executată la Brasov, ultima sa litografie, care reprezintă portretul unui străin „Gia Batta Bencic", probabil un revoluţionar sârbo-dalmatin ; este o lucrare meritorie după „calitatea tehnicei şi fineţea grăuntelui pietrei litografice".

Tot dintre operile păstrate pare să fie şi un portret al lui „N. Bălcescu" ce se găseşte în colecţia de Stampe a Academiei, fără nume.

78) „Anul 1848", vol. IV, pp. 4906492.
79) „Anul 1848", vol. V, pp. 5153.
80) C. D. Aricescu „Corespondenta", vol. II, 114.
81) Colescu-Vartic, op. cit., p. 435.
82) Este vorba în acea scriisoare doar de suma de 16 galbeni pe care Grant îi trimite lui Negulici. (Cf. G. Oprescu, „Pictura", p. 77, n. 3).
83) Dintr'o scrisoare a lui Chr. Tell către Gr. Zosima, publicată în „Scrisori din exil" de Heliade-Rădulescu, Buc. 1891, p. 17

despre care însă colecționarul cunoscut N. Ionescu, afirmă că este opera lui Negulici [84]).

In primăvara anului 1849, atât Negulici, cât și o mare parte din emigranți, părăsesc Brașovul, din cauza evenimentelor politice, care sbuciumau atunci Transilvania.

Grupul lor pleacă la Constantinopol. La Constantinopol se aflau și alți refugiați politici, cărora li se alătură și grupul dela Brașov.

Astfel Negulici debarcă în timpul Paștelui 1849, împreună cu 28 tineri munteni, printre care Cernătescu Radu și Al. Golescu, Magheru, C. Racoviță, Scarlat Filipescu, Zane, Zossima și alții [85]).

La Constantinopol Negulici stă câtăva vreme — precis nu știm cât. In orice caz nu prea mult, căci la 10 Iunie se găsea la Brussa, după cum reiese din scrisoarea Zincăi Golescu, care îl menționează pe Negulici ca aflându-se la această dată aici. I se fixează un subsidiu de 2.000 lei lunar, (din partea guvernului turc) [86]).

Guvernul turc hotărăște ca o parte din emigranți — cei mai importanți — să fie trimeși la Brussa. Acesta era un oraș vechiu din Asia Mică, fostă capitală a începuturilor imperiului turcesc, în care izolarea revoluționarilor era asigurată. Totuși aceștia se bucurau de regimul corespondenței cu prietenii lor din străinătate; puteau fi vizitați cu aprobarea guvernatorului local și se plimbau uneori până la distanțe mari. „Pictorul Negulici, deținut și el aici, s'a putut duce în „întâmpinarea soției sale până la malul mării, cale de cinci ore de „Brussa" — afirmă Zinca Golescu în scrisoarea ei către Șt. Golescu. Din aceiași scrisoare reiese că Turcii, deși îi socotesc „supuși credincioși", nu-i pot elibera din „surghiun", din motive politice. De aceia frații Golești se gândeau la o evadare, pentru a se duce în Transilvania să lupte în rândurile revoluționarilor maghiari.

Românii internați la Brussa erau: Grigorie Zossima; doi frați Golești: Radu și Alexandru; doi frați Ipătești: Nicolae și Grigorie; Filipescu; G. Giurăscu; G. Văleanu; C. Racoviță, proprietari; Lăzăreanu și Gr. Serurie, căpitani; Dușulescu, profesor; Ioan Negulici, pictor; Alex. Zane, Ion Magheru, C. Pădeanul, C. Serghiade și N. Russo (Locusteanu), ingineri; Simon și alții [87]).

Românii din Brussa primeau lunar dela guvernul turc, fiecare câte 1.000 lei turcești pentru întreținerea lor; din această sumă ei ajutau și pe refugiații străini — Italieni, Unguri, Poloni — considerându-i frați, indiferent de rit și naționalitate, ca și pe ceilalți refugiați români din străinătate.

Negulici, care nu avea decât acest mijloc de existență și trebuia să-și întrețină soția, a continuat să contribuie la susținerea cauzei re-

84) Oprescu, „Grafica", p. 90.

85) I. Ghica: „Amintiri din pribegia din 1848", Buc. 1849, pp. 192-193.

86) Stăncescu „Literatura și arta", loc. cit.

87) După înșirarea lui N. Locusteanu (Eliade, „Scrisori din exil" p. 647) și după C. Aricescu („Corespondența secretă", vol. II, p. 76) după o notă din hârtiile lui C. Giurescu.

voluţiei, trimiţând bani lui Eliade şi celorlalţi şi subscriind la următoarele publicaţii: pentru „Memoriile asupra Mişcării Române" şi ziarul „Pozitivul" (400 lei); pentru: „Protectorat" (350 lei); pentru abonamentul la foaia „Săptămâna" (157,20 lei, împreună cu Zossima, Serrurie şi Russo) [88]).

La Brussa Negulici era însărcinatul emigranţilor de a strânge toate actele referitoare la revoluţie, hârtii care au trecut, după moartea sa, în posesia lui Zossima şi Russo [89]).

In raporturile dintre refugiaţii români dela Brussa, precum şi între aceştia şi cei dela Paris, au avut loc neînţelegeri, împărţindu-se în două grupe principale: unii împotriva lui Eliade, iar alţii pentru el.

Răceala dintre Negulici şi Eliade se accentuiază către finele anului 1850. Intr'o scrisoare a lui Eliade din 7 Decembrie 1850, declară: „...de mă veţi abandona şi voi, doi, trei, câţi aţi mai rămas..." [90]); ceeace s'a întâmplat, din pricina faptului că Eliade, în lucrările sale, şi 'n special în „Istoria Revoluţiei", s'a ocupat mai mult de personalitatea şi rolul său, după cum reiese din propria sa scrisoare de apărare. El merge până acolo încât, folosind drept pildă pe Lamartine, Louis Blanc şi Ledru Rollin, afirmă că „tot omul e dator singur a-şi face un nume şi să nu aştepte dela alţii" [91]).

Negulici, convins definitiv de greşelile şi lipsa de modestie a lui Eliade Rădulescu, cu toată vechea lui prietenie, îi trimite o celebră scrisoare, la 21 Februarie 1851 [92]).

Dela început îi atrage atenţia că îi va spune multe „ce poate n'ar auzi decât dela inamici".

El nu e un amic linguşitor sau unul care e lipsit de curajul de a arăta greşelile ce le vede, ci face parte din categoria celor care, aparţinând „principiilor al căror apostol au devenit", arată vina amicilor pe faţă.

„Religia mea de democrat" îl face să caute îndreptarea lui Eliade, „din râpa prăpastiei unde a căzut".

Il acuză că se grăbeşte să tipărească „Istoria Revoluţiei" ca să-şi facă un nume mare. Istoria mişcării trebue scrisă astfel ca să cunoască:

„Europa, în genere principiile ei, spiritul ei, tradiţia ei, moralitatea, inteligenţa şi înţelepciunea exemplară a poporului român, în „trei luni de exerciţii al suveranităţii lui, căci nu guvernul a ţinut „buna ordine, după cum zici d-ta, nu ştiu acum în ce publicaţie; el „nu avea mijloace, ci poporul a ţinut-o. Guvernul şi oamenii revo„luţiei au făcut multe greşeli... numai poporul singur care nu era „mişcat de nici o patimă, nu a comis nici o greşală, el însă a întors

88) Eliade: „Scrisori din exil" pp. 648-650.
89) Idem: „Echilibru între antiteze" Buc. 1916, p. 220.
99. Eliade, „Scrisori" pp. 50-51.
91) „Corespondenţa" vol. III, pag. 11.
92) Publicată după moartea sa, în „Românul" nr. 22 din 1860.

„guvernul la datoriile lui în mai multe rânduri și a căutat a-i da pu-„tere din puterea lui morală și credință din credința lui în bine; în-„tr'un cuvânt el și-a susținut mișcarea și proclamația într'un timp „de trei luni, iar nu guvernul".

„Să nu facem din nație o turmă de vite... faptele noastre vorbesc și vor vorbi singure".

„Posteritatea nu va măsura înălțimea locului tău în istorie după „lungimea listei averii de două milioane ce zici că ai sacrificat...".

„Pe când locotenența și toți oamenii revoluției se preparau a „fugi pentru ultima oară dinaintea armatelor străine... poporul sta „gata pentru orice supliciu, fără nicio speranță". Tot poporul dela burguri și sate, „ca un singur om..." au dat lumii în mirare, proba cea mai strălucită de conștiință a demnității lui individuale" că pro-„clamația lui este expresia voinței lui".

Il acuză că a calomniat arderea privilegiilor boerești și spune: „arderea prin foc a fost numai o consecință a arderii cu trei luni mai înainte prin proclamație".

Eliade, lovit extraordinar de această scrisoare, redactează trei răspunsuri — o scrisoare către Zossima, o alta către grupul: Zossima, Serurie, Russo și Giurescu și a treia direct către Negulici, o adevărată broșură [93]), „Nu știu sau că eu am înebunit și faptele mele sunt „așa de stravagante, încât pun în furie pe oameni și-i sforță a-și în-„corda puterile spre a mă lega și a mă aduce la judecată, sau că „omul ăsta e foarte tare bolnav și i-au aprins capul nemuritorii re-„voluției noastre" [94]).

Negulici n'a mai răspuns la scrisoarea lui Eliade, pe care i-o trimisese pe adresa emigrației din Brussa; prietenii săi știindu-l grav bolnav, nu i-au mai trimes-o la Constantinopol, unde Negulici se afla în acel timp.

In adevăr, suferind de palpitații și boală de piept, contractată încă din copilărie — la care el mai adaogă și nostalgia — cere guvernatorului Sarim Paşa permisiunea de a se reîntoarce în Constantinopol, împreună cu soția sa, suferindă și ea. Cererea a fost atestată și de doctorul Mozoki, care-l îngrijea [95]).

In urma acestei cereri, Negulici pleacă la Constantinopol, în „concediul" pe care nu-l termină, deoarece moare în ziua de 5 Aprilie 1851. Toți prietenii din Constantinopol l-au petrecut până la mormânt, pe lângă arhierei, preoți greci și părintele Snagoveanu, care sosise de o săptămână la Constantinopol [96]).

Vestea morții lui s'a transmis repede, atât celor din țară cât și printre toți exilații din toate unghiurile străinătății.

Din mărturiile unor dintre aceștia se constată durerea care i-a

93) Reprodusă pe 33 pagini la Eliade „Scrisori din exil" pp. 74-106.
94) Scrisoarea către Zossima, idem, p. 68.
95) Aricescu „Corespondența" vol. III, pag. 106.
96) Spune G. I. Crețescu într'o scrisoare trimisă lui Const. Ipătescu în țară, la 9 Aprilie și publicată de N. Ionescu în „Universul" nr. 227, 1934.

cuprins pe toţi la aflarea acestei ştiri, ceeace dovedeşte stima şi dragostea de care Negulici se bucura printre contemporanii săi.

Bolintineanu trimite Anei Negulici un epitaf, „pictorul esilat pe departe de patria iubită..." care a fost preferat celui trimes de Eliade.

Pleşoianu scrie văduvei lui, la 15 Iulie: „Ţara a pierdut, doamnă, în D. Negulici, un bun apărător, un adevărat fiu" [97]).

Chiar Eliade, cu toată cearta din ultimul timp, dintre ei, regretă moartea lui Negulici. „Fratele Negulici lăsându-ne, ne-a dat şi mai mult lecţia de a fi uniţi, căci ne-a adus aminte cât de repede moare" [98]). Ii compune chiar un epitaf:

„Il leagănă 'n durere România,
„Trăi, lucră, muri, spre a ei salvare,
„Asil, mormânt îi oferi Turcia,
„Şi Patria-i fu ultima suflare",

pe care-l reproduce în scrisoarea sa către Zossima, din 27 Mai 1851 [99]).

Informaţia este destul de precisă pentru a nu ne îndoi de paternitatea versurilor, pe care D-na Dracopol [100]) greşit le atribuie lui Bolintineanu, probabil indusă în eroare de Al. Cristofi [101]).

Epitaful lui Bolintineanu a fost pus pe monumentul ridicat de Al. Cristofi şi Gh. Magheru, cu banii rămaşi de pe urma lui Iscovescu, ce repausează în acelaşi mormânt unde se mai află îngropat şi un al treilea exilat: preotul Athanasie Luzin din Craiova. Al. Cristofi este unul din prietenii cu care Negulici a petrecut ultimele clipe locuind împreună în acelaşi hotel la Constantinopol.

La Brussa şi Stambul, Negulici se ocupă mai mult de artă; din nefericire ni s'a păstrat foarte puţin, deoarece cele mai multe lucrări nefiind comnezi, au rămas în posesia soţiei sale, care, din cauza împrejurărilor neprielnice, le-a pierdut. Din amintirile prietenilor săi, se dovedeşte executarea a numeroase opere, lucrând pe lângă portretele acestora, o seamă de schiţe, compoziţii, peisagii şi naturi moarte.

„Până a nu ne despărţi de el, când am plecat să facem un voiaj „în Egipt şi Siria, el ne-a propus şi ne-a făcut portretele, mie şi lui „Pleşoianu, reuşite de minune, pe care le păstrez ca cel mai scump „de amintirea acestui brav amic şi confrate de exil, pe al meu într'o „singură şedinţă, pe a lui Pleşoianu în două" — scrie Christofi [102]). El mai aminteşte încă de o operă a lui Negulici; portretul în ulei al **„Mitropolitului dela Brussa"** „admirat de toţi câţi l-au văzut".

Un nepot a lui Christofi, Grămăticescu îşi amintea de un portret

97) C. D. Aricescu, „Corespondenţa" vol. III, pag. 107.

98) Scrisoarea din 5 Mai 1851 (Eliade „Scrisori" p. 108). Aceleaşi sentimente le exprimă în scrisoarea din 27 Mai, idem pag. 109).

99) Eliade „Scrisori" pag. 110. 4) Op. cit. p. 105, nota 1.

100) Al. Christofi „Biografia d-lui Al. Christofi „Craiova, 1896, pag. 23.

101) Christofi, op. cit. pag. 23.

102) Christofi, op. cit. pag. 22.

a lui „Cr. Tell" — probabil adus de Christofi din exil — care a existat în casa sa până în timpul războiului din 1916, când a dispărut [103]). Deasemenea s'au păstrat două desene acuarelate ale prietenilor săi, reprezentând pe „Inginer Zanne" și „Niță Magheru", care dovedesc destule calități artistice.

Mihail Negulici, fiul lui Constantin Negulici, copilul Anei Sibarti înfiat de artist, informează că în copilăria lui avea în pod „un cufăr „întreg cu desenuri și uleiuri ale artistului, adusă de bunica lui dela „Brussa", care nu se bucurau de atenția cuvenită, copiii servindu-se de ele în joaca lor. Același informator își aduce aminte de un peisagiu „Brussa în noapte", care a fost găurit la un mutat și apoi aruncat la gunoi [104]).

*

Afară de volumele lui Aricescu, scrise la vreo două decenii după moartea pictorului, se mai pomenește despre el în cele două studii, lumină mai vie, astăzi când idealurile sale ca și ale contemporanilor săi, revoluționarii dela 1848, se împlinesc.

Imediat după moartea sa, C. A. Rosetti, publică în „Românul" Nr. 22 din 1860, sub titlul „Țărâna lui Negulici", sugestia repatrierii osemintelor acestuia ; cam tot atunci Boerescu, atrage atenția publicului asupra „eroului" într'un articol din ziarul „Naționalul".

Afară de volumele lui Aricescu, scrise la vreo două decenii după moartea pictorului, se mai pomenește despre el în cele două studii, ale fostului său elev, C. I. Stăncescu, publicate peste alte două decenii. Cam în aceiași ani un alt contemporan și tovarăș de refugiu al lui Negulici, N. B. Locusteanu (Russo), cu prilejul publicării volumului doi din „Dupe exil", încercând să-l apere pe Eliade, are aprecieri exagerate față de Negulici, considerându-l căzut sub influența dușmanilor acestuia. Că Locusteanu n'are dreptate, o arată clar celălalt contemporan al lor, Aricescu, care, între altele, exclamă : „A, „dacă Negulici ar fi trăit până la 1866, ca să vadă toate acele greșeli „ale lui Eliade, de ce mânie sacră nu s'ar fi aprins ! Cu ce elocinte „cuvinte, n'ar fi combătut el aceste greșeli" [105]).

Istoriografia actuală cunoaște câteva lucrări, care i-au scos în evidență mai ales opera sa artistică. D-na Dracopol-Ispir, o admiratoare a operei artistice a lui Negulici, strânge cele mai importante din lucrările pictorului, care se găseau împrăștiate pe la particulari sau în muzeele din București. Cu acest prilej publică un album cu operele cele mai semnificative [106]).

In 1938 D-na Dracopol publică un studiu, citat de noi, care se ocupă exclusiv de „pictorul" Negulici, cuprinzând doar cjteva note despre activitatea literară și foarte puțin despre activitatea politică.

103) Dracopol, op. cit. pag. 107, nota 3.
104) Idem, pag. 107, nota 1 și 2).
105 Aricescu, „Corespondența" prefața.
106) Dracopol-Ispir „Album G. Negulici", Buc. 1933.

Deşi aprecierile D-nei Dracopol corespund până la un punct adevăratei valori artistice a lui Negulici, neglijarea şi uneori greşita interpretare a evenimentelor politice aduc oarecari scăderi monografiei sale.

Pe larg se ocupă D. Prof. Oprescu în cele două monografii ale sale, deasemeni citate, „Grafica românească" [107]) şi „Pictura românească" [108]). Aprecierile D-lui Oprescu asupra vieţii şi operei lui Negulici, deşi întrebuinţează un criteriu mai ştiinţific decât al D-nei Dracopol, sunt uneori puţin cam severe ([109]. Ceeace este just în aprecierea D-nei Dracopol este că D. Oprescu s'a lăsat condus prea mult de „principiul estetic" şi nu a considerat suficient opera artistică în cadrul vremii ; Negulici este un inovator şi deci în mod firesc are cusururile unui începător. Oricâte insuficienţe ar prezenta lucrările lui Negulici, trebue să ţinem seama, că este un pictor autentic, în istoria artei româneşti.

Ceeace neglijează însă ambii autori este valoarea sa integrală şi în deosebi rolul său de luptător, în cadrul unei mari mişcări revoluţionare.

Iată de ce am găsit necesar să reconstituim viaţa şi opera acestui pictor-revoluţionar, partizan şi erou al revoluţiei dela 1848, în integritatea ei.

★

Născut în oraşul cu amintirea celor dintâi începuturi ale ţării româneşti, petrecându-şi copilăria în preajma unei naturi care educa ochiul, în atmosfera unei familii de cărturari şi adaptabili nouilor curente, Ioan Negulici a păstrat în tot decursul scurtei sale vieţi, un temperament agitat, mereu dornic de ceva nou şi credincios tot timpul artei sale.

Nestatornicia vieţii sale, manifestată chiar din copilărie şi adolescenţă, când schimbă câteva şcoli de învăţătură, era corectată prin setea permanentă de noui cunoştinţe. La Iaşi, la Bucureşti, la Paris, la Viena, la Atena — el învaţă mereu. In toate aceste centre, student, funcţionar, profesor, chiar ca prefect în timpul revoluţiei şi apoi ca exilat, nu a lăsat din mână creionul sau penelul.

El a atacat toate genurile de pe atunci : desenul — în creion sau peniţă, — litografia, uleiuri ; lucrează în deosebi portrete — după gustul vremii — şi încearcă numai peisagii, natură moartă, şi compoziţii — fără a fi un mare pictor, dar cu însuşiri remarcabile.

Mai puţin valoroasă — am putea spune fără importanţă — este activitatea sa literară, care este străbătută de caracterul specific epocei de începuturi. După modelul maestrului său Eliade Rădulescu, el atacă diferite genuri — articole, nuvele, teatru, ziaristică şi studii

---

107) Cf. pp. 19-26, 28, 30-33, 47, 74, 85-90, 92-93, 250-254, 263, 271 şi 279.
108) Cf. pp. 38, 44, 46, 68, 71-79, 82, 84, 87, 97, 116; 127; 179; 197 şi 207.
109) Nu însă şi inexacte şi nedrepte cum afirmă D-na Dracopol (op. cit. 123 Nota 1).

de filologie — activitate care corespunde lozincei vremii: „Scrieţi, băeţi, dar numai scrieţi!"

Ceeace va rămâne însă ca frumoasă pildă este lupta sa politică şi concepţia adânc democratică, deşi noi le vedem manifestate mai mult către sfârşitul vieţii sale. Caracter de frumoase calităţi, a fost consecvent, iubit de toţi cei care l-au cunoscut şi temperamentul său cu dispoziţii mistice nu l-au împiedicat să vadă just în politică.

Acesta rămâne meritul său capital şi de aceia nu suntem de părerea d-nei Dracopol, că „arta rămâne cariera şi pasiunea sa", fiindcă altfel nu şi-ar fi sacrificat totul, chiar şi viaţa, participând intens la mişcarea revoluţionară dela 1848. Regretul lui Stăncescu că Negulici şi Iscovescu au fost lăsaţi „să moară, departe de patria lor... „tineri încă şi promiţând mult pentru viitor...", îl împărtăşim, doar în măsura în care sacrificiul pictorilor revoluţionari nu prejudiciază marei opere, care a fost revoluţia dela 1848.

III

CONSTANTIN DANIEL ROSENTAL

Intre caracterele revoluţiei dela 1848, este şi acel al egalităţii de tratament cerut faţă de naţionalităţile conlocuitoare. In Principatele româneşti trăia de mult o populaţie evreiască, găsindu-se de veacuri chiar în principalele oraşe ale Moldovei şi în Bucureşti. Revoluţionarii dela 1848, înscriseseră la punctul 21 al proectului de Constituţie cetit la Islaz, „Emanciparea Israeliţilor şi drepturi politice pentru orice compatriot de altă credinţă".

Deasemeni în broşura „Dorinţele partidei naţionale în Moldova", publicată în August 1848 şi atribuită lui M. Kogălniceanu, între cele 34 puncte, la al 27-lea se prevede acelaş deziderat cu privire la Israeliţi. Imediat după izbucnirea revoluţiei în Muntenia, se începe o intensă propagandă pentru popularizarea Constituţiei; în broşura lui Ioan Paşu-Popovici, se explică toate punctele noii Constituţii cu frumoase cuvinte pentru Israeliţi la punctul respectiv.

Iată de ce populaţia evreiască a privit cu simpatie această mişcare; unii au susţinut-o efectiv, alţii au participat printre primii luptători dela 1848.

Printre aceştia istoria cunoaşte pictorii Daniel Rosental şi Barbu Iscovescu, pe bancherii Iacob Löbel, Hilel Manoah, Sanders şi Lăzărică Zaraful; pe Davicion Bali şi alţii.

Bancherul **Iacob Löbel**, mai târziu directorul „Băncii României", ajută cu bani guvernul provizoriu; la moartea lui un panegiric frumos îi consacră C. A. Rosetti. **Hilel Manoah** a făcut parte tot timpul Revoluţiei — şi chiar mai târziu, din „Consiliul orăşenesc" al Capitalei, drept unul din cei mai importanţi membri.

Davicion Bali, arendaşul moşiei Aprozi-Ilfov, ţine entuziaste şi

înţelepte cuvântări în favoarea guvernului provizoriu — care avea darul să convingă pe ţărani — cum relatează însuşi subprefectul plăşii. El subscrie deasemeni 400 lei, pe lista deschisă de ziarul lui C. A. Rosetti, însoţind subscrierea cu o frumoasă scrisoare.[110]).

Printre membrii „Clubului revoluţionar" din Craiova, se găseau semnaţi, printre alţii şi trei evrei: **Alter Benihes, Elias Berlevat şi G. Fişer,** pe o cerere către Locotenenţa domnească dela 3 August 1848.[111]).

Pe adresa „magistratului" din Focşani către Ministerul de Interne, prin care raportează cum s'a sărbătorit la Focşani ziua de 11 Iunie, sunt semnaţi mai mulţi cetăţeni, ce-şi exprimă devotamentul către noul guvern, între care şi evreii **Isac Focşanir şi Bernard Ehrenstein,** etc. [112]).

Figura lui C. D. Rosental este cea mai puternică. Viaţa sa e plină de peripeţii — de un devotament pentru idealurile revoluţionare, care merge până la jertfa vieţii şi în acelaş timp expresia unei sensibilităţi nobile, în parte manifestată şi'n operele sale artistice. Din nefericire, atât aceste opere cât şi date asupra vieţii sale cunoaştem puţine.

C. D. Rosental s'a născut la Buda-Pesta, pe la 1820, dacă luăm în considerare fraza din paginele unui jurnal, scris în 1846, de Rosental, în Anglia, pentru Rosetti, cu privire la un tânăr de 20 ani: „el nu are decât 20 ani... îmi aminteşte ceeace eram eu acum şase ani".[113]).

Părinţii săi — o familie evreiască — erau neguţători, supuşi austriaci, cu oarecare stare. Ei îşi iubeau foarte mult copilul şi l-au ajutat material, chiar atunci când se aflau într'o situaţie financiară critică. In August 1848, C. A. Rosetti, în drum spre ţară dela Paris, vizitează Budapesta, pe mama artistului, găsind familia pe pragul falimentului; totuşi îl roagă pe Rosetti să ascundă situaţia lor, căci „fiul îşi va avea mai departe pensia". [114]).

Educaţia nu i-a fost prea completă, după cum se plânge singur mai târziu de lipsă de cunoştinţe generale, în perioada după 1848, când caută să-şi completeze cunoştinţele, cultivându-se singur.[115]).

In 1842 el vine la Bucureşti, în împrejurări pe care nu le cunoaştem precis; după unele probabilităţi îndemnat de vreun coleg român, cunoscut la Buda-Pesta sau la Viena, sau de vreunul din pictorii străini, care lucrează în Principate. [116]). N'ar fi exclus ca tânărul Rosental să fi fost trimis la Bucureşti de organizaţia francmasonică din Ungaria. Această organizaţie avea faime internaţionale şi se bucura de o deo-

110) „Anul 1848" vol. III, pp. 333-334, 593-594 („Pruncul român", 21 Iulie).
111) Idem, pp. 200-201.
112) Idem, vol. II, pp. 3-4.
113) După note inedite cercetate de Mircea Nădejde, fostul director al Muzeului Naţional (G. Oprescu, „Pictura", p. 81, nota 1.)
114) După Const. V. Rosetti: „Un pictor luptător în revoluţia dela 1848", în „Adevărul literar şi artistic", din 4 Martie 1923.
115) C. Oprescu „Pictura" p. 81.
116) Idem, pp. 81-82.

IOAN NEGULICI

C. D. Rosental (desen)

sebită desvoltare și în Principatele românești. Pe o listă de onoare a membrilor masoneriei române, prin virtuțiile, știința, pozițiunile lor sociale, politice și masonice" este trecut și D. Rosental, cu data de București, 1844. [117]).

S'a fixat anul 1842, ca dată a sosirii sale la București, — deși n'ar fi fost exclus și o dată anterioară — întrucât din acest an datează prima sa lucrare cunoscută, un portret al unei doamne din familia Filipescu, care se păstra la Muzeul Kalinderu.

Dela început el intră în legături cu cercul tinerilor boeri și al intelectualilor progresisti, ale căror idealuri le îmbrățișează cu tot avântul tinereții și generozității sale. Curând el devine cel mai convins partizan al Românilor, care îl răsplătesc cu toată atenția și dragostea lor.

In 1843, el este prieten cu Melinescu, Cretzeanu, C. A. Rosetti și alții. [118]). Intre aceștia el leagă imediat prietenie, cu colegul său în artă și idei, Ion Negulici, care îl desenează într'un creion, din 1844, unul din portretrele cele mai reusite ale sale, ceeace se explică și prin simpatia adâncă pe care Rosental i-o trezise.

El este introdus în societate, unde are prilejul să facă portretele câtorva din boerii vremii. O parte din ele s'au pierdut, altele s'au păstrat. Dintre acestea menționăm: portretul **„Mama lui C. A. Rosetti"**; un portret reprezentând în grup pe autor, alături de **C. A. Rosetti și de soția acestuia.** Un altul **„Maria Rosetti"** (la Muzeul Toma Stelian); portretul lui **Alexandru Slătineanu** (colectia Barbu Slătineanu); portretul reprezentând câtiva membri ai familiei **„Cornescu"** (în posesia farmacist Arsenescu). Un tablou de o valoare deosebită reprezenta **„Steluța"** lui Alexandri, care reproducea pe sora lui Costache Negri, un model ideal prin frumusetea ei; pentru a reda cadrul potrivit, pictorul se servește de un clar obscur ce poetizează trăsăturile frumoasei moldovence.

In sfârsit, alte două portrete — unul de mici dimensiuni, celălalt în mărime naturală, sunt considerate ca cele mai frumoase, „cele mai bune opere de pictură dela noi, înainte de 1850". [119])

In 1844 Rosental pleacă la Paris, urmând la puțin timp pe prietenul său Rosetti. In drum se opreste la Buda-Pesta, ca să-si vadă părintii si să aranjeze cu ei chestiuni financiare, în legătură cu călătoria lui în străinătate. In scurtul răgaz, a avut timp totusi să lucreze tablouri, după cum aflăm dintr'o informatie din 1846, când primeste o scrisoare de acasă — el aflându-se la Paris — că i s'a vândut unul din tablourile sale. [120]).

Viata la Paris, este un sbucium pentru tânărul nostru, care se amestecă împreună cu prietenii săi Români și în vâltoarea politică a

---

117) Ilie I. T. „Istoricul Franc-Masoneriei în România" în „Paza Polițienească", Anul III, nr.9-10, 1923, pag. 15.

118) Const. V. Rosetti, loc. cit.

119) Oprescu, „Grafica" p. 90, nota 5.

120) Const. V. Rosetti, loc. cit.

vremii. E probabil că în această vreme Rosental și C. A. Rosetti să fi intrat și în organizațiile francmasonice din Paris, așa cum sunt semnalați în lista dată de Ulic, care afirmă că Rosetti, deși înscris la București în 1847, fusese inițiat la Paris, pe când se găsea acolo. Rosental își împărțea vremea între cursurile lui Michelet și Edgard Quinet și între atelierele maeștrilor, în primul rând al d-lui Brolling. Deși nu avem dovezi precise că a lucrat în atelierul acestuia — ca și Negulici — știm sigur că-l cunoștea deaproape. Astfel într'o scrisoare a lui Rosental către Rosetti din Buda-Pesta, dela 4 Februarie 1847, îi scrie: „în cazul când tu pleci la Paris, „du din partea mea d-lui Drolling, două „acas" (sic) de tutun turcesc".

Informații precise care privesc viața lui Rosental, din această epocă la Paris, ne dă un document al vremii, notele intime ale lui C. A. Rosetti, publicate de fiul său Vintilă: „S'a împlinit prorocirea mea că „Rosental, atunci când va primi scrisoarea cu bani dela maică-sa, o să plângă". Muncitor și modest, ducea o viață sobră la extrem, pe care o remarcă în special, cu prilejul unei vizite inopinate, când l-a găsit bolnav, în frig, „suferind mai mult ca orice român, căci ținta lui e nobilă". [121]).

Către sfârsitul lui 1845, se hotărăște să plece la Londra; pentru acoperirea cheltuelilor călătoriei vinde un tablou. In Martie 1846 el se află la Londra, unde fusese invitat de câțiva prieteni englezi. Acolo e turburat de o idilă amoroasă, despre care scrie prietenilor săi la Paris.

Tot în timpul ședерii sale în Anglia a vizitat și orașul Liverpool. Era admirat pentru calitățile sale de pictor și de viorist. Această calitate de artist muzicant, o semnalează în notele sale și Rosetti, care-i dărueste o vioară; din ea Rosental scoate minunate arii irlandeze — melodii ce-i plăceau foarte mult prietenului său.

Curând se întoarce la Paris, foarte trist și descurajat. C. A. Rosetti crede că e trist fiindcă „a avut ocazia să guste abia acum din plăcerile vieții". E posibil însă că această tristete să fi fost provocate mai mult de știrile proaste pe care le primise dela familia sa, ce sărăcise între timp. Pentru aceasta, la începutul anului 1847, el pleacă la Buda-Pesta, de unde am văzut că-i scrie la 4 Februarie, lui Rosetti, care se afla la București.

Rosental a stat un timp cu părinții săi, a căror situație proastă materială — în pragul falimentului — și morală — suferiseră pierderi în familie — nu putea să-l lase indiferent. După unele izvoare, situația s'ar fi complicat din cauza unor neînțelegeri cu ai săi — probabila deosebire de concepții — și din pricina unei noi intrigi sentimentale

Dorea în acelaș timp să plece la Roma, dar situația materială nu-i permite si de aceea caută să vândă două lucrări terminate la Paris; o **„Femeie pe gânduri"** și o **„Femeie culcată"**, fără să reușească. [122]).

---

121) C. A. Rosetti „Note intime. 1844-1859, scrise zilnic" adnotate și publicate de Vintilă C. A. Rosetti, Buc. 1902, passim.

122) Oprescu, „Pictura" p. 84.

Aceasta reiese şi din scrisoarea amintită către Rosetti, în care e demn de semnalat aprecierea pe care o face Rosental asupra gustului artistic al publicului budapestan, „cu mult mai puţin înaintat decât la voi" (Bucureşti).

Se pare că dela Buda-Pesta, Rosental se întoarce în cursul anului 1847, sau începutul lui 1848 la Paris, deoarece la Salonul din 1848 se găseşte expus unul din tablourile sale: **„Portrait de M. Alfred Dan'el B."** trecut în catalog sub nr. 3975. Prezenţa sa la Paris pare neîndoelnică, deoarece catalogul îi specifică adresa sa de atunci (68, Rue de Grenelle St. Germain) [123]). Era un mare succes, pentru prima oară un pictor român apare alături de marii maeştri.

In orice caz Rosental era în ţară înainte de izbucnirea revoluţiei. El participă la cenacluri literare şi la reuniunile politice, ale capilor mişcării dela 1848. O însemnare din notele lui Rosetti, semnalează că la el acasă aveau loc în acea vreme, aşa zise şedinţe literare, la care participau Rosental, Winterhalder, Cornescu, Cretzulescu şi alţii şi unde ce ceteau cursurile lui Jules Michelet şi Edgar Quinet, care-i pregăteau sufleteşte. [124]).

★

Revoluţia isbucneşte. Sigur Rosental, care se găsea la Bucureşti — pentrucă era prea puţin cunoscut autorităţilor, ca să se fi ascuns în provincie pe timpul percheziţiilor dela începutul lui Iunie — a fost printre cei dintâi, care s'au alăturat capilor revoluţiei, când aceştia alcătuesc guvernul provizoriu şi instaurează noul regim. Care a fost misiunea ce i-a fost încredinţată imediat lui Rosental, nu ştim.

Credem că în aceste momente de entuziasm el şi-a pus talentul în serviciul cauzei reuşite, realizând câteva opere. O stampă desenată de el şi litografiată de Leroy — astăzi în colecţia Academiei — reproduce o femee învelită în tricolorul naţional, ţinând o ramură în mână şi având la picioare o sabie ruptă; păşeşte pe o carte deschisă pe care se află scris cuvântul „clemenţă". Este o compoziţie alegorică, din acele care plăceau vremii, gen pe care Rosental l-a folosit şi cu alt prilej.

Opera cea mai însemnată a pictorului din această epocă: o pictură în ulei **„România"** — astăzi la Pinacoteca Statului — reprezintă o femee în atitudine energică, îmbrăcată în costum naţional, cu salbe la gat, exprimând mişcare şi avânt. Deşi se zice că pentru acest tablou ar fi pozat însăşi Maria Rosetti, amintirea romanticilor francezi este evidentă. Se mai atribue lui Rosental o altă litografie, despre care nu ştim decât dintr'o copie în fotografie şi care reprezintă portretul lui **C. A. Rosetti**, tânăr, învăluit într'o mantie romantică de modă italiană. [125]).

Participarea lui Rosental la revoluţie a fost efectivă, făcând diferite servicii oficiale, în sprijinul noului regim, care îi aduce imediat, drept

123) G. Oprescu „Pictura" p. 85.
124) C. V. Rosetti „Adevărul literar" loc. cit.
125) Oprescu „Grafica" p. 91.

răsplată, încetățenirea. Locotenența Domnească dă la 2 August 1848 un decret prin care se acordă cetățenia română „D-lui Const. Rosental, pictor istoric", cu următoarea expunere de motive: „Considerând că a luat partea cea mai activă la „revoluția noastră și dovezile ce a dat că simte ca un adevărat Român..." [126]).

Cu prilejul sosirii lui Soliman Pașa, la București, guvernul dominat de curentul moderat condus de Eliade, în dorința de a-i face acestuia o primire cât mai fastuoasă, face apel și la Rosental. Ministerul de Interne dă dispoziții Sfatului orășenesc din București, la 11 Iunie, ca să i să pună la dispoziție lui Rosental, materialul necesar pentru construirea unui arc. [127]).

Lui Rosental i s'a încredințat și altă misiune, destul de importantă, aceia de a face parte din delegația care s'a dus să-l primească la Giurgiu pe reprezentantul Porții. I se pune pentru aceasta la dispoziție „o brișcă". [128]). In această misiune el avea un rol important, acela de a lua schițe pentru portretul lui Soliman-Pașa. In acelaș timp folosește prilejul de a face propagandă printre țărani în favoarea guvernului revoluționar. Tot de la Giurgiu scrie o scrisoare bunului său prieten Rosetti, la 26 Iulie, în care, între altele îi declară: „admir tot mai mult, pe zi ce trece, poporul valah... Ce inteligență, ce blândețe!"

Nu este exclus ca Rosental să fi fost însărcinat și cu altă misiune, cu prilejul vizitei lui Soliman Pașa, căruia guvernul provizoriu i-a făcut o primire excepțională. Ministerul de Interne dă o dispoziție „vorniciei orașului București ca să facă cunoscut tuturor Israeliților din Capitală, că urmează a contribui ei înșiși la această solemnitate cu eșirea spre întâmpinarea acestui fonctionar..." [129]).

Pentru alte misiuni oficiale Ministerul de Interne îi pune la dispoziție o trăsură, pe care o folosește de la 13 August la 6 Septembrie.

După evenimentele dela 13 Septembrie, când revoluția fu înăbușită și o parte din capii mișcării arestați, Rosental, prevalându-se probabil de vechiul său drept de supușenie austriacă, n'a fost arestat. El continuă misiunea sa de bun Român și depune toate sforțările pentru apărarea intereselor poporului român. Impreună cu Neculai Golescu și Ion Ionescu obțin scrisori de recomandare, chiar dela Fuad și Omer Pașa — comandanții trupelor turcești — către Divanul Otoman, pentru a pleda acolo cauza României.

Ajungând la Giurgiu, ei sunt arestați și sunt găsiți de ceilalți emigranți aduși și ei aici. La Rusciuc, unde sunt trimiși, la 24 Septembrie, funcționarii turci vin să dea drumul în „țara lor" lui C. Ro-

126 „Monitorul Român" 9 Aug. 1848, nr. 9, pag. 35.

127) Adresa publicată în „Anul 1848" vol. II, pag. 398.

128) După adresa executivului Curții Administrative, către Ministerul de Interne, din 12 Sept. 1848 („Anul 1848", vol. IV, pag. 315).

129) Din articolul „O alegere de săteni în 1848" publicat în „Românul" din 8 April, 1887.

manescu şi Rosental, pe care Agenţia Austriacă din Bucureşti îi reclama — ca supuşii ei. [130]).

La Rusciuc arestaţii români se bucurară de sprijinul populaţiei evreeşti din oraş, cum recunoaşte unui din ei, C. A. Rosetti, când, după nouă ani aflându-se din nou la Rusciuc în drum spre ţară, el trimite o scrisoare ziarului „Israelitul român" afirmând: „Israeliţii din Rusciuc ne deteră întâia strângere de mână [131]) Rosental este luat cu sila de pe vapor, căci el vroia să rămână cu tovarăşii lui, arestaţi de autorităţile turceşti. El insistă, spunând că vrea să vadă pe Hussein Paşa, dar este refuzat.

Rosental refuză să se bucure de libertate şi cere să rămână cu exilaţii el fiind român şi deci merită şi el pedeapsa ca revoluţionar prin dorinţele cât şi prin cea mai activă „cooperare a sa". Totuşi arestaţii fură puşi în două „ghimii" (corabie cu pânze) şi porniră de la Giurgiu spre Vidin, într'o călătorie cu peripeţii dramatice. Cunoaştem această călătorie din mai multe desrieri, dintre care una, cu multe detalii, este redată într'o scrisoare a lui I. Voinescu publicată ulterior într'o broşură [132]).

Numai cu forţa Rosental fu deslipit de tovarăşii săi de pe ghimie: „Bravo Rosental! Turcii te smulseră din braţele noastre, fiecare lacrimă ce pica din ochii tăi, căzu fierbinte în sânul nostru şi va rămâne neştearsă în suvenirea noastră, ca tot ce mişcă sufletul".

Totuşi Rosental împreună cu neînfricata Maria Rosetti îi urmă în tot lungul călătoriei spre Vidin „priveghiind cu neadormire asupra soartei lor". După 11 zile de călătorie ajung la Vidin şi sunt cantonaţi la un conac, pregătit special. Ca şi la Rusciuc primiră salutările Paşei şi „temniţa", spre deosebire de ghimie, li se părea un palat. Câte 2—3 vizitară sub escortă oraşul, dar grozava mizerie ce sălăşluia îi impresiona foarte neplăcut. Trimiseră o delegaţie la Paşa, cerând permisiunea de a fi remorcaţi până la Semlin, de un vapor austriac, sau să-i pornească pe uscat; în orice caz să părăsească ghimia. Paşa îi refuză, pornesc tot în ghimie, în condiţiuni chinuitoare, cu popasuri prin diferite sate.

La Ada-Kaleh, Doamna Rosetti şi Rosental, ca şi alţii intervin din nou, la rugămintea lor, să fie duşi pe vaporul austriac, de data aceasta reuşesc şi pleacă cu vaporul austriac, fără plată, spre Semlin. Pe drum însă sunt împiedicaţi de Turci de a merge mai departe. La Orşova exilaţii, susţinuţi de ţăranii instigaţi de Rosental şi cu ajutorul soldaţilor cumpăraţi, sunt lăsaţi liberi, putând astfel să a-

---

130) „Anul 1848" vol. II, pag. 507.

131) Ioseph Kaufmann: „Evrei apărători în revoluţia Românilor din anul 1948", Piatra Neamţ, 1900.

132) „Israelitul Român" nr. 12 din 17 Iunie 1857.

jungă pe teritoriul austriac [133]). Refugiații urmează călătoria prin Insbruck, ajungând la Paris.

Rosental, după ce își duce la capăt această misiune, trece prin Viena, de unde împreună cu Rosetti și soția acestuia își continuă drumul spre Paris. Greutățile intervenite din cauza drumului nesigur și a situației materiale, îl obligă pe Rosental să întârzie sosirea la Paris.

După o declarație a lui C. A. Rosetti, care se instalase mai de mult la Paris, Rosental sosise acolo abia la 1 Mai 1850. [134]).

La Paris viața i-a fost destul de sbuciumată, influențând și asupra activității sale artistice. Nu se cunoaște din această epocă decât o compoziție interesantă, un adevărat tablou „istoric", care reproduce **„Locuința lui C. A. Rosetti, la Paris, în timpul exilului"**, redând pe C. A. Rosetti, și alții în plină acțiune de gospodărie. [135]).

In Decembrie 1850, Rosental trece în Elveția, mai întâi la Porrentruy, apoi la Coire, cu nădejdea că va găsi ceva de lucru". [136]). De la ultima reședință, în Martie 1851, pleacă la Graz, chemat fiind acolo de redactorul unei publicații locale. Și aici traiul i-a fost greu, cu toate că avea cunoștințe. Lucrează totuși și expune la Viena un tablou, care este primit favorabil de critica vieneză.

Prietenul său Rosetti îi trimite între timp o scrisoare din partea comitetului revoluționar ca să plece în Ardeal și să facă acolo propagandă revoluționară pentru Români. In Iulie 1851, C. A. Rosetti îi expediază o ladă cu broșuri și manifeste de propagandă. [137]). Această misiune i s'a părut lui Rosental foarte grea, mai ales că el cunoștea mai puțin împrejurările din Ardeal. Rosetti insistă și adaugă că această misiune nu putea fi încredințată decât numai unui prieten încercat.

Deși Rosental începuse să-și aranjeze o situație — era pe cale chiar să se căsătorească — convins de argumentele prietenilor săi români de la Paris, legat definitiv de noua sa patrie, se hotărăște să împlinească această misiune și pleacă spre Ardeal. In drum este arestat la Buda-Pesta de autoritățile locale, în Iulie 1851 [138]).

In timpul cercetărilor Rosental este chinuit îngrozitor pentru a-și denunța prietenii, el însă nu spune nimic și moare ca un adevărat martir. Cadavrul este refuzat mamei sale, probabil pentrucă autorităților le era teamă să nu se recunoască urmele torturilor.

---

133) Reprodusă în „Anul 1848" vol. VI pp. 38-58. Un alt izvor al vremii este descrierea lui D. Bolintineanu în vol. I din „Călătorii" Buc. 1915. Ecoul acestei călătorii a avut răsunet și în străinătate; între altele amintim de relatarea lui J. Michelet, asupra căreia vom reveni.

134) Ultimele informații după articolul „Principautés Danubiennes", publicat în „Courrier français" nr. 304, 1848. (Anul 1848, vol. V. pp. 758-761).

135) C. Săteanu: „Rosetti și pictorul Rosental" în „ADAM", 1 Mai 1935.

136) Reprodus în Barbu Lăzăreanu „Mărturii despre Daniel C-tin Rosental" din „Adevărul literar și artistic" din 15 și 22 Iulie 1923.

137) I. Oprescu „L'art roumain de 1800 à nos jours" Malmo, 1935, p. 22, și „Pictura" pp. 85, 86.

138) C. V. Rosetti, loc. cit.

Autorităţile din Viena şi-au dat seama că pot răspunde de asemenea crimă, mai ales că denunţarea de la Paris, în urma căreia fusese arestat Rosental, n'a adus la rezultatul dorit. De aceia ele au lansat svonul falş al sinuciderii lui Rosental în închisoare. Un ziar din Frankfurt, cu data de 28 Iulie, publică ştirea că Rosental s'a spânzurat în închisoarea de la Pesta, în noaptea de 23 şi că s'au găsit la el proclamaţii revoluţionare.

Prietenii săi dela Paris pun la îndoială această informaţie. Al. Golescu-Arăpilă, scrie la 3 Septembrie lui Paul Bataillard că Rosental a fost asasinat din ordinul guvernului de la Viena, care voia să se debaraseze de un agent incomod şi că a fost arestat din ordinul poliţiei din Paris, care îngreuia din ce în ce şi situaţia refugiaţilor români din capitala Franţei [139]).

O dovadă că situaţia era astfel este menţionarea pe care o face C. A. Rosetti asupra percheziţiei făcută de poliţia pariziană după arestarea lui Rosental, în urma intervenţiei poliţiei ungare. Intre documentele găsite la Rosental se aflaseră şi scrisori de ale prietenului său Rosetti, iar la acesta poliţia pariziană găsise un apel către Transilvăneni, pe care Rosetti o declară drept o adresă către fraţii săi [140]).

Astfel peri drept jertfă cauzei române, pictorul şi revoluţionarul Constantin Daniel Rosental.

Deşi până astăzi istoriografia română nu a consacrat o monografie specială nici pictorului, nici revoluţionarului Rosental, meritele sale, sunt recunoscute de contemporani şi de toţi istoriografii ocazionali. Origina sa străină nu l-a împiedicat să se identifice desăvârşit cu aspiraţiile poporului român, pe care l-a apreciat şi iubit. Se mai poate pune întrebare dacă el poate fi considerat ca pictor român — cum au făcut-o unii istorici ai artei române?

„Multă vreme m'am îndoit în ce categorie să-l introduc în studiul de faţă. Locul lui se pare totuşi pe drept printre pictorii români, dela începutul secolului şi nu printre străinii adaptaţi românismului" — declară d. Oprescu în monografia sa [141]).

Dacă d-sa este convins că, mai mult ca alţi artişti străini, veniţi în ţara noastră, „Rosental s'a simţit român", Doamna Dracopol în monografia citată, de repetate ori îl consideră pe Rosental străin [142]), ceiace denotă o mentalitate greşită.

„In tot decursul scurtei sale vieţi, Rosental n'a lăsat un prilej ca să nu-şi exprime dragostea faţă de poporul român şi sentimentele sale româneşti". Nu vă puteţi închipui cât sufăr pentru cauza voastră. Nu m'aşi fi crezut atât de valah. Patria mea este „Valahai" — declară în scrisoarea sa dela Giurgiu, din 26 Iulie 1848, semnalată anterior. Intr'o altă scrisoare, trimisă probabil prin fratele său lui

139) I. Oprescu „Pictura" p. 86.

140) Golescu revine asupra aceleaşi teme şi cu aceleaşi cuvinte de înfierare într'o altă scrisoare către acelaşi, din 18 Sept. 1851.

141) Săteanu, loc. cit.

142) „Pictura" p. 79.

Rosetti, cu titlul „Note solicitate", cere să se povestească în articole, sub forma unui foileton roman, în ziarele din Londra, partea populară și umanitară a revoluției; cere a arăta că nu a fost opera câtorva oameni, că mic și mare, săraci și bogați, locuitori de la orașe și dela sate, preoți, bătrâni, femei, toți au luat parte la dânsa, că a fost opera lui Dumnezeu opera tuturora [143]).

Din acest ultim fragment rezultă clar concepția sa democratică și părerile sale asupra caracterului revoluției dela 1848 de marea asemănare cu părerile lui Negulici.

Poate puțini din revoluționarii dela 1848 s'au bucurat de o mai unanimă bună apreciere din partea contemporanilor, ca Rosental. Vom cita câteva scurte fragmente din acele date pe care izvoarele ni le-au pus la îndemână.

Cel mai bun și mai devotat prieten i-a fost C. A. Rosetti, care avea întotdeauna deasupra patului său portretul lui Rosental. Mai mult ca pe oricine l-a lovit crunt moartea tragică a lui Rosental. La 9 August 1851 Rosetti notează în notele sale:

„Ce zile de durere!... Sufăr de pierderea lui... omul acesta, carele a trăit și moare pentru mine". La data de 14 Octombrie notează iarăși: „Suferințele cele mai mari pentru mine, fură perderea nenorocitului Rosental. „La 2 Februarie 1852 notează: „Anul trecut îmi luă pe Rosental. Pauvre ami, ai murit și cu toate acestea erai născut spre a trăi precum ai murit ca un erou". La 5 Februarie același an, cu aceleași exclamații și indignare că poliția budapesteană n'a vrut să restituie familiei trupul celui asasinat [144])

In scrisoarea pe care Rosetti o adresează ziarului „Israelitul român", pe când se găsea la Rusciuc, cu data de 11 Mai 1857, găsește încă odată ocazia să amintească de „bunul său prieten". Omul în carele am găsit pentru întâia oară întrunite, inteligență, iubire, virtute, devotament, patriotism și 'n culme sa simțământul a tot ce este mare, frumos, nobil... era fiu al lui Israel. Nu știu, fratele meu Rosental, când patria mea va putea să-ți dea cununa de martir ce ai conchis-o cu sângele tău, dar știu că mulți români, ți-au ridicat un altar și că seminția ta va avea totdeauna în mine un frate devotat [145]).

Cu prilejul elogiului funebru pe care Rosetti îl face lui Iacob Loebel, directorul Băncii României, în 22 Iulie 1867, al ziarului „Românul", amintește „când a plecat dintre noi pictorul Rosental, ace'a care și-a dat viața pentru Români.. salutăm cu respect și iubire suvenirea acestor bărbați și asigurăm că faptele lor vor fi continuate și vor aduce în curând cea mai deplină dreptate și frăție între Români, fără osebire de partide [146]).

---

143) Op. cit., p. p.p 18, 19.

144) Const. V. Rosetti, loc. cit., care crede că această scrisoare datează din 1850-51.

145) Lui C. A. Rosetti", volum comemorativ, „Democrația" Buc. 1916, pasim.

146) „Curierul Israelit" din 17 Iunie 1857, anul I, nr. 12.

In sfârșit, în testamentul său, Rosetti lasă Muzeului Național o scrisoare, prin care donează o schiță a României dela 1848, oferind o ramură de măslin și un tablou din exil, reprezentând România, ca pe o țărancă ce scapă drapelul național, pe care se află scris: „Dreptate, Libertate" [147]).

Aceiași caldă prietenie i-a arătat-o lui Rosental și soția lui Rosetti, Maria Rosetti, al cărei chip pictorul l-a reprodus de câteva ori și cu care împreună a împărtășit greutățile călătoriei pe Dunăre, pentru salvarea exilaților de la 1848. La 22 Iunie 1852 ea scrie despre Rosental: „Prieten de zile bune, frate în nenorocire, martir al viitorului nostru, tu ai un templu în sufletele noastre".

Intr'un articol din „Mama și copilul" din 1865, intitulat „Convorbiri despre univers", vorbind despre amintiri, menționează pe cea mai puternică din viața ei:

„Este aceia a unuia dintre cei mai buni, dintre cei mai sfinți, dintre cei mai devotați oameni ce Dumnezeu a putut face după imaginea lui. Și el a murit pentru România, a murit pentru libertățile ei, a murit pentru amicii săi Români, pe care cu prețul vieții sale n'a vroit să-i compromită, a murit chinuit, torturat, a murit ca un martir și este încă singurul martir ce România modernă are înscris în analele sale. Treisprezece ani sunt acum de când îl plâng cu durerea unei surori, unei amice și unei cetățene. Ori cine veți fi, voi care veți ceti aceste linii, destul numa să simțiți în voi ceva pentru România, trebue să l plângeți și voi, căci ca membrii ai omenirii ați pierdut un amic și România a pierdut un susținător, un fiu devotat.

„Acest amic, acest fiu, acest martir al României, era Israelit, el „se numește Daniel C. Rosental. Binecuvântați acest nume și până să „puteți face mai mult pentru memoria martirului, suvenirea lui să vă „facă buni, cel puțin toleranți, cugetarea la un israelit să vă facă mai „buni, creștini" [148]).

Rosental s'a bucurat de admirația întregii familii Rosetti, mult chiar și după moartea lui. Catinca Rosetti, într'o scrisoare către Ștefan Golescu, din București, 3 Septembrie 1850, se interesează în deaproape de Rosental, față de care are bune aprecieri. Constantin V. Rosetti, nepotul lui C. A. Rosetti, menționează în repetate rânduri că Rosental a fost unul din cei mai buni pictori ai renașterii române; el afirmă că acesta a fost maestrul pictorului Th. Aman. [149]).

I. Voinescu, membru activ al revoluției dela 1848, în descrierea că lăteoriei pe „ghimie" pe care am amintit-o, are repetate cuvinte de laudă pentru „bravul Rosental". Constantin Racoviță scrie din Turin, la 29 August 1851, unchiul său Șt. Golescu: „Am aflat o nuvelă care „ne-a întristat foarte. Rosental s'a spânzurat în închisoarea dela

147) „Românul" 22 Iulie 1867.
148) Const. V. Rosetti, loc. cit.
148) „Mama și copilul" Buc., 20 Noembrie 1865.
149) Const. V. Rosetti, „Un pictor luptător".

„Pesta. Sărmanul tânăr, câte suferinți trebue să fi îndurat el, pentru „ca să ajungă la extremitatea asta; putem spune că e un tânăr mai „puțin din ce se interesau la causa noastră — și dintre străini sunt „așa de puțini — că pierderea lui trebue să ne fie simțitoare."

Ceva mai târziu, Grigore Heliad dela „Sentinela Română" scrie: „Ei bine, ce au să cugete Românii,... când le vom spune noi, cu durere „că singurul martir ce a dat revoluția română a fost un evreu, Da- „niel Rosental? [150]).

Dintre străinii contemporani, citâm pe ilustrul istoric Jules Michelet, care, într'o mică lucrare închinată Mariei Rosetti, amintind de exilul ei, spune că are o consolare:... „un prieten devotat a venit s'o „însoțească, un Ungur, dar Român în inima sa, un erou al prieteniei. „Rosental, artist distins, a improvizat la București Libertatea, pe care „o adoră un popor întreg... Fie ca această amintire să pue temelia „unei alianțe noi între cele două mari popoare, care pentru un moment „nu s'au cunoscut. Această scumpă comoară a patriei române a avut „drept apărător un Ungur". [151]).

Cunoscutul italian, Marco Antonio Canini, în broșura sa „Gli Israeliti în Rumania" socoate pe Rosental ca un tânăr pictor de talent și unul din cei mai activi membri ai Revoluției dela 1848. El moare dupăce a primit o sarcină foarte primejdioasă, într'un mod foarte tragic și trebuie considerat ca unul din martirii cauzei române." [152]).

Părea că uitarea aruncase cu totul vălul asupra acestei frumoase figuri din istoria poporului român; și'n genere așa era. Cu prilejul împlinirii a 75 ani dela Revoluția dela 1848 însă, dl. Barbu Lăzăreanu amintește contemporanilor de azi de existența pictorului Rosental, [153]). Ceia ce constituia o noutate pentru mulți; iar pentru anti semiții vremei un mare necaz. Printre aceștia însuși reacționarul Goga intervine, malițios și inexact și de aceia dl. Barbu Lăzăreanu, scotocind publicațiile mai vechi, aduce o serie de mărturii -- unele le-am folosit și noi — ale oamenilor politici și cărturari români despre opera și valoarea lui Rosental, artistul și revoluționarul. [154]).

Dintre istoriografii actuali dl. Oprescu se ocupă în monografiile amintite, despre artistul Rosental, care împreună cu Negulici sunt cei mai importanți din grupul „începătorilor", recunoscând că Rosental e mai dotat. D-sa se ocupă mai mult de artist: „știa să redea fizio- „nomia cu libertate și este un îndemânatec colorist", mai puțin reușit în scene de interior; recunoaște că „viața lui merită tot respectul" [155]). In opera sa capitală dl. Oprescu îl caracterizează, între altele, astfel: „Întâlnim la el o putere de emoție și un lirism, un avânt, o exaltare

150) După „Adevărul literar" 15 Iulie 1923.

151) Jules Michelet „Principautés danubiennes Madame Rosetti" Paris 1853, p. 9.

152) In „Anuarul pentru Israeliți" pe anul 1880—1881, București.

153) In „Adevărul literar" din 4 Martie 1923 și „Adevărul" 25 Iun. 1923.

154) In „Adevărul literar" din 8, 15 și 22 Iulie 1923.

155) „L'art roumain" p. 22.

„sentimentală și un dar de a se înflăcăra pentru ce este mare, nobil „și frumos..." [156]).

Pictorul Rosental a lăsat opere puține, dar suficiente pentru a surprinde valoarea sa. Este un „pictor de istorie", încadrat școalei contemporane, care se ilustrează prin portrete. După 1848, destul de tânăr încă, reîncepe studiile la Paris, după frământata activitate politică din țară și râvnește către pictura eroică, cu substrat politic, spre compoziție — avânt pe care moartea năprasnică i-l curmă.

Am insistat mai mult asupra omului și revoluționarului — de altfel opera sa artistică se cunoaște puțin — pentru a reda o monografie pe cât posibil mai complectă a acestui tânăr luptător „pașoptist".

IV.

BARBU ISCOVESCU

Al doilea pictor evreu, luptător în revoluția română dela 1848, este Barbu Iscovescu, cum își zice el singur, deși avem mai multe variante ale numelui său, de familie și de botez. Rolul său în mișcarea revoluționară este mai puțin accentuat, dar integrarea sa în idealurile poporului român ale vremei este totală; și el moare departe de țară, în exil, înmormântat alături de colegul și tovarășul său Ioan Negulici.

Date asupra vieții și activității sale politice s'au păstrat puține; istoriografii de azi sunt chiar deosebiți în ce privește începuturile sale. [157]). In schimb opera sa artistică e mai cunoscută, păstrându-se mai multe bucăți, decât din opera lui Rosental.

S'a născut la 24 Noembrie 1816, în București, în cartierul din împrejurimile Căii Moșilor de azi, după cum ne informează unul din descendenții artistului. [158]) Numele său era Jehuda Iscovici, după acel al tatălui său Haim Iscovici, [159]) deși toate operele sale sunt semnate cu acel de Iscovescu sau Barbu. Numele de Iscovici (ortografiat Itskovitz) apare într'o scrisoare a lui Nicolae Golescu, din Viena, către Ștefan Golescu, de la 6 August 1847.

Tatăl său era poreclit „Zugravul", pentrucă se ocupa cu zugrăvirea iconiților, după obiceiul timpului; era sigur un meșter obișnuit, căci nu găsim niciun document care să-l pomenească. El este primul

156) „Pictura" p. 79; deasemeni pp. 6, 77, 79—87, 88, 116, 127, 209 și „Grafica" pp. 23—25, 31, 90—91.

157) O monografie specială la închinat Marin Nicolau „Pictorul Barbu Iscovescu", București 1940; câteva informații interesante într'un noian de date de prisos.

158) Comunicare făcută d-lui Marin Nicolau (op. cit. p. 19, nota 2) P. Ionescu în „Catalog de tablouri, statui, desenuri și aquarele expuse în pynacotheca din București" Buc. 1888, p. 18, dă 1817 ca anul nașterii. Credem că anul 1816 este mai exact, fiindcă este confirmat și de alte izvoare.

159) M. Schwartzfeld: „Iehuda Barbu Iscovescu" în „Anuar pentru Israeliți" 1880—1.

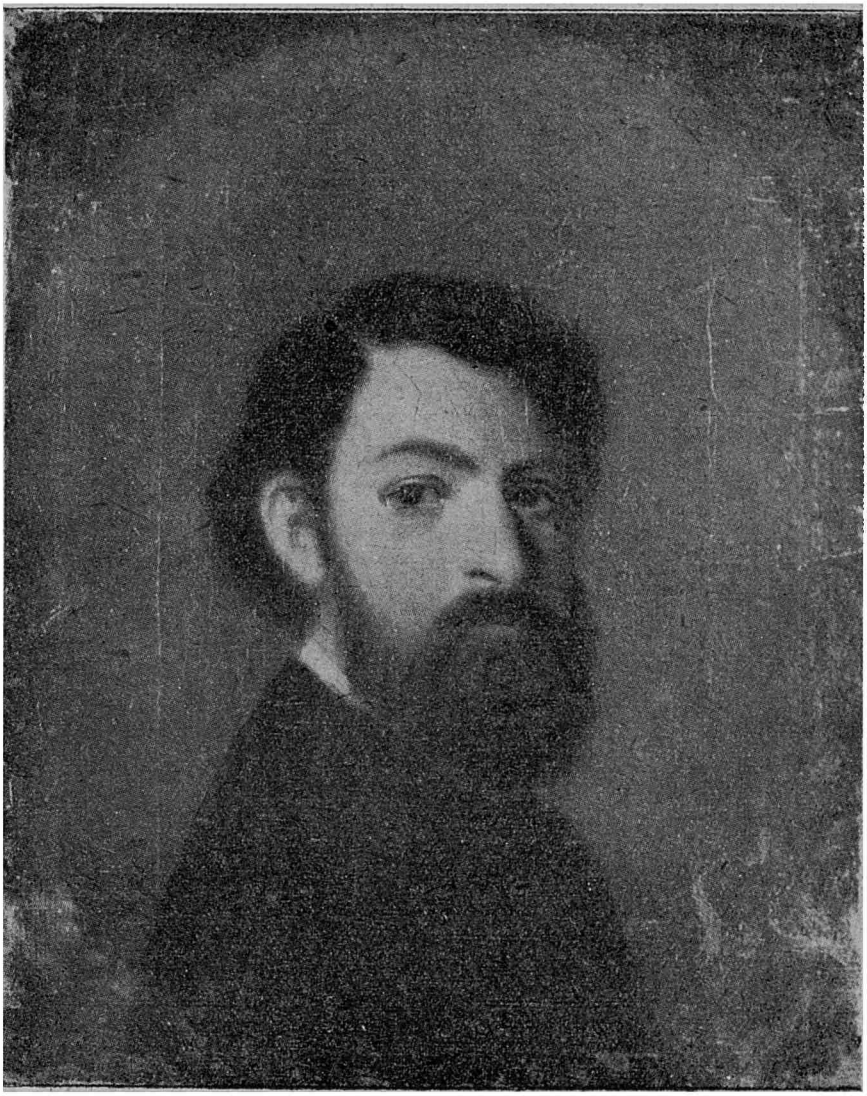

BARBU ISCOVESCU *Autoportret* (ulei).
Colecția Academiei

dascăl al lui Barbu, iniţiindu-l în meşteşugul picturii, care se făcea după regulele vechi athonite. Tatăl său le consideră insuficiente şi încredinţează pe băiat unor meşteri germani ca să-l iniţieze în secretele artei noi apusene.

Celelalte cunoştinţe generale şi le-a apropiat de la una din şcolile elementare, care se găseau în centrul Bucureştiului. Era dornic să-şi lărgească orizontul pregătirii sale şi distingându-se chiar de copil, câştigă bunăvoinţa celor ce patronau trimeterea tinerilor studioşi în străinătate. Astfel pentru studiile sale de la Viena, unul din contemporanii săi, Zossima aminteşte că a fost susţinut de banul Mihail Ghica, [160]). Ministrul Trebilor din Lăuntru, om cu gusturi alese.

Se pare că tânărul Iscovescu a studiat mai mult timp în străinătate, deoarece nici un document nu se păstrează, care să mi-l amintească în ţară înaintea anului 1847, nici un autor şi nici una din operele sale După lucrările sale din această vreme, care se pot împărţi în două perioade, se poate constata o epocă de începuturi, din care fac parte câteva desene şi schiţe asupra cărora vom reveni, executate în străinătate. Astfel sunt desenurile păstrate în Secţia de Stampe a Academiei. între care dl. Oprescu socoate şi o **„Vedere din Lyon"**, pe care o consideră din anul 1832, iar nu 1852, cum ceteşte dl. Nicolau. [161]). Aceste lucrări sunt slabe şi impersonale, caracterele unui începător — ceiace ar justifica părerea d-lui Oprescu că aparţin epocii de elevat a lui Iscovescu.

Că tânărul pictor se găsea, în 1832 (la vârsta de 16 ani!) La Lyon, la învăţătură, nu pare destul de documentat. Se ştie sigur că (a făcut studii la Viena, unde a stat mai mult timp, cum arată o serie de informaţii contemporane. Aici studiază desenul şi se specializează în „decoruri teatrale şi pictură pentru care are predispoziţii naturale." ([162]). Nu ştim dacă a fost elev al Academiei ([163]) deşi nu ar fi fost exclus.

Se ştie sigur că era un călător pasionat, şi că astfel şi-a completat educaţia artistică, cercetând locurile şi monumentele pitoreşti din Austria, după cum ne-o dovedesc numeroase lucrări, unele păstrate până azi, din acea vreme. Astfei încearcă redarea într'un frumos peisagiu a orăşelului „Hallstadt", lucrare care se găseşte în Colecţia Academiei Române. Din altă probabilă reşedinţă a sa, Gmunden, îl interesează **„Capela Sfânta Ana"** pe care o reproduce într'un de-

160) Gr. Zossima „Biografii politice ale oamenilor mişcării naţionale din Muntenia la 1848" Bucureşti, 1884.

161) In privinţa lecturii exacte a însemnării, care se găseşte în colţul stâng de jos al tabloului, părerile sunt de aşa natură, încât duc la concluzii diferite: după dl. Nicolau, textul ar fi: „Barbe 4/8—52", pe când după dl. Oprescu ar fi „L'ile de Barbe, 4/8—32. „După ultima lectură ar însemna că pictorul se găsea în 1832 la Lyon, „L'ile de Barbe" fiind unul din cartierele oraşului. (Discuţiile la I. Oprescu „Grafica" p. 27).

162) M. S. Schwartzfeld, loc. cit.

163) Cum afirmă categoric D. M. Nicolau, op. cit. pag. 27.

sen, mai puțin minuțios ca lucrarea precedentă. Dintr'un al treilea centru Mathausen, orășel pe Dunăre între Linz și Viena, redă „Biserica dela Mathausen" în care natura este abia schițată. In sfârșit, un alt desen „Persenburg", reprezintă un castel medieval, într'o frumoasă compoziție.

De la Viena Iscovescu pleacă și la Paris, nu știm exact când, unde probabil studiază cu maeștrii timpului: Drolling — profesorul lui Negulici și Rosental —și Picot. (164). Despre această ședere a artistului la Paris, nu avem știri mai precise; în orice caz nu va fi stat mult, întrucât nu ni s'a păstrat nicio operă datată din acest oraș, în vremea aceasta, cum avea obiceiul să semneze.

Activitatea sa artistică nu-l împiedică să se dedea și preocupărilor politice, câștigat fiind de ideile timpului. Intră în legături cu cercurile progresiste și în deosebi cu tinerii români. Astfel Barbu Iscovescu se integrează din tinerețe, idealurilor patriei sale. Din anul 1845 avem o atestare a acestei activități politice, găsindu-se în jurul tânărului Gârleșteanu, generalul de mai târziu, unul din „junii înfocați din 1848". (165). Nu scapă nici o ocazie de a face cunoștință „cu toți Valahii, care treceau pe aici" (Viena). (166). Astfel intră în legături cu „viitorii capi ai revoluției, care era intim" (167) și cu care se întoarce în țară, pentru pregătirea revoluției.

Pentru cunoașterea mai departe a poporului român, el face călătorii în regiunile locuite de Români, în imperiul austriac. In 1845 îl găsim în Banat, cum atestă câteva din lucrările sale păstrate până azi. De data aceasta el apare într'un nou gen: portretul, genul vremii și în care s'au distins și ceilalți pictori cunoscuți. Din aceste lucrări se vede progresul în artă, nu numai prin utilizarea subiectului, atât de consacrat atunci, cât și prin calitățile desenului.

Intre acestea, un desen reprezintă pe **Th. Mateescu**", un tânăr de aproape 20 ani, judecând după notița schiței „născut în 1825 în Totona"; reprezintă chipul melancolic al unui adolescent, de un desen corect. Un al doilea desen este o schiță reprezentând pe **„Gherasim Olaresku „Chierna"**, despre care ne informează că este „din Lugoj" născut în 1806 în Bateftyi — după propria sa însemnare; este datat 1 Mai 1845 și iscălit „Izko" așa cum nu-l mai găsim în alte opere. Reprezintă un bărbat în floarea vârstei, cu linii dure, pe care artistul le-a subliniat cu viață și cu ușurință. De atunci și **„Românul plăeș din Banat"**, ce reprezintă un tip de luptător probabil, din masa celor care au participat la mișcarea revoluționară; cu toate unele noutăți în redarea poziției, îi lipsesc efectele de umbră și culoare, pe care artistul nu le putea mânui încă.

---

164) P. Ionescu, op. cit. pag. 18. Sau poate mai târziu.

165) Gr. Zossima, op. cit. pag. 64.

166) Din scrisoarea lui Nic. Golescu către St. Golescu, din 6 Aug. 1847 (Fotino, op. cit. vol. II, pag. 162).

167) Afirmația lui Aricescu, reprodusă de M. Schwartzfeld, loc. cit.

In anul 1847 Barbu Iscovescu se întoarce în ţară, chemat de ceilalţi prieteni politici ai săi, pentru adâncirea mişcării revoluţionare şi cu gândul de a se stabili definitiv. Data sosirii în Bucureşti n'o cunoaştem precis, nici data intrării în ţară. După toate probabilităţile ea trebue fixată între 8 August şi 24 Septembrie. La 8 August Nicolae Golescu într'o scrisoare din Viena către fratele său Ştefan, care se afla la Bucureşti, spune : „Itskovitz a luat hotărîrea de a-şi petrece iarna în Bucureşti pentru a vedea dacă poate avea de lucru şi să se stabilească apoi pentru totdeauna". In acelaş timp îl roagă să primească un cufăr cu instrumente de pictură pe care Iscovescu le va trimite din Viena şi să-l aşeze în locuinţa lui Nicolae Golescu. Acelaşi revine într'o scrisoare din 24 Septembrie, anunţând că Iscovescu trimisese cufărul între timp şi-l roagă pe fratele său să plătească taxele vamale respective.

In nici un caz, prin urmare, Iscovescu nu putea să fie la Craiova, „în primăvara anului 1847", cum afirmă d. M. Nicolau [168]). In acest oraş, Iscovescu s'a oprit un timp, din acelaş dor al lui de a cunoaşte noi localităţi, pentru îmbogăţirea imaginilor sale de pictor predispus şi către peisagii. El lucrează imediat câteva bucăţi, din care avem : **„O răspântie de uliţă"** — datată cu localitatea şi anul amintit — reprezintă câteva străzi cu prăvălioare şi case bătrâneşti, deasemeni **„Poşta Veche"** sau o altă **„Uliţă"**, spre biserica Sf. Dumitru; **„Hanul nemţesc"** şi **„Biserica Sf. Dumitru"** toate desenuri, care denotă o tendinţă de redare a realităţii.

Dela Craiova se îndreaptă spre Bucuresti, unde era aşteptat; pe drum însă, conform obiceiului său, se opreşte în diferite oraşe, pentru studiile sale artistice şi sigur şi pentru misiuni politice. Astfel se găseşte la Balş, de unde avem un desen; **„Balş 1847"** — aceiaşi redare de răspântie de drumuri, în faţa unui han; la Slatina de unde se păstrează un desen similar **„Podu peste Olt** [169]). In aceiaşi epocă încearcă şi genul portretului, nu bust, cum făcuse până acuma, ci figura omului în întregime. Câţiva ţărani bătrâni sunt redaţi în desenurile **„Bătrân la masă"**, **„Bătrân în genunchi"** şi **„Bătrânul cu sapă"** cum îi vede, în îndeletnicirile ocazionale. Mai mult, el îndrăzneşte un grup de oameni într'un **„Repaos după masă în câmp"**, temă foarte grea, dar reuşită; interesant, că în această compoziţie apar şi două steaguri fâlfâind — ceiace ar putea fi un ecou al preocupărilor sale politice. Din acest punct de vedere amintim faptul că în ţinutul Romanaţilor era prefect Gheorghe Magheru, fruntaşul mişcării revoluţionare de la 1848, pe care sigur că pictorul Iscovescu l-a cunoscut în această călătorie.

In iarna anului 1847 Iscovescu se găseşte în Bucureşti, unde ia

168) M. Nicolau, op. cit. pag. 35.

169) O. Lugoşianu „Pictorul Barbu Iscovescu" în „Căminul nostru" din Buc. 12 Noemb. 1910 şi N. Drăghicescu „O figură uitată : Pictorul B. Iscovescu" în „Curentul" 30 Decembrie 1931.

contact imediat cu capii mișcări, prieteni vechi sau noi, între care neapărat trebue să fi fost Negulici și Rosental, întrucât erau și colegi de meserie.

Iscovescu participă la pregătirea revoluției și în ajunul isbucnirii ei, i se dă o misiune specială: zugrăvirea stindardului care i se încredințâ, până la isbucnirea revoluției. Mai târziu acesta, luat ca trofeu de Omer Pașa, a fost trimes la Constantinopol [170]). Nu știm cum va fi fost lucrat și zugrăvit acest stindard, probabil ceva asemănător cu stindardele obișnuite organizațiilor de negustori și meseriași. Drapelul acesta trebue să fi fost ceva deosebit, căci artistul scrisese pe ele: „Cuvintele cu care începea revoluția" [171]). Aceste cuvinte nu puteau fi altele decât „Dreptate și Frăție"' cunoscută formulă a revoluționarilor de la 1848 și care se găsesc scrise pe tricolorul purtat de însuși Iscovescu, așa cum este redat în tabloul lui C. Petrescu, — grupul de revoluționari — de care ne-am ocupat la începutul lucrării.

La 11 Iunie, Iscovescu este în fruntea poporului și cel dintâi intră în palatul Domnitorului Bibescu — afirmă unul din contemporani [172]). Aceasta dovedește importanța care s'a dat de către organizatorii revoluției nu numai pictorului, dar și omului politic. Lui Iscovescu i se mai încredințează și alte misiuni de încredere.

Când reacțiunea lansase svonul că vin armatele streine împotriva guvernului provizoriu, acesta însărcinează și pe Iscovescu „să meargă... să aducă știrea". La 19 Iunie pe drum, se întâlnește cu comisarul guvernului Marghiloman, pe care-l informează că știrea ar fi adevărată, deoarece armatele trebuau să intre în Focșani [173]).

Cu prilejul sosirii lui Suleiman Pașa în București, se dă o altă misiune, asemănătoare aceleia pe care o primise Rosental. Pentru primirea oficială a înaltului dregător turc, se hotărîse între altele o reprezentație extraordinară în sala Teatrului, cu a cărei decorare sunt însărcinați Iscovescu și Montrezor. Cum serbarea trebuia să aibă loc la 9 August, Ministerul de Interne trimite o adresă din 13 Iulie, către Sfatul orășenesc, pentru acordarea a 50 galbeni împărătești „spre întâmpinarea cheltuielilor" lui Montrezor și Iscovescu [174]). Tot în acelaș scop o altă adresă către Administrația Ilfov, din 14 Iulie, dispune aducerea în Capitală a „șase care cu flori de câmp", care să fie puse la dispoziția decoratorilor [175]).

Trecând cu vederea un incident provocat pe chestia utilizării banilor, de către Montrezor — un „tenor" italian care făcea serviciu de controlor de bilete [176]) serbarea a fost foarte reușită. „Barbu Iscovescu

170) Zossima, op. cit. pag. 64, nota 22.
171) Zossima, op. cit. pag. 64, nota 22.
172) Zossima, op. cit. pag. 64, nota 22.
173) Nicolau, op. cit. pag. 42.
174) „Anul 1848" vol. II, pag. 494.
175) „Anul 1848" vol. II, pag. 506.
176) Incidentul provocase o anchetă a poliției, care raportează la 13 August Ministerului de Interne, asupra faptului („Anul 1848" vol. III, pag. 491).

„decorase (sala) cu gust şi ingeniozitate. Era aşezat... de jur împre-
„jurul scenei cele 21 articole ale Constituţiei pe transparente lumina-
„te. La ridicarea cortinei, acest tablou produse o aşa de vie impre-
„sie, încât în tot teatrul a răsunat deodată strigătul: Trăiască Con-
„stituţia" [177]).

Cu toate frământările politice la care participă activ, Iscovescu are timp să-şi execute meseria de pictor(Acum execută el portretul lui Gheorghe Magheru **„Niza Mageru"** ca şi pe acel al lui **„Nicolas Golescu"**, ambele în Colecţia de tablouri a Academiei Române. Sunt două uleiuri, lucrate cu oarecare îngrijire şi cu multă fineţe, în care nu uită nici amănuntele îmbrăcăminţii. In acelaşi gen execută un alt portret **„Necunoscut în haine civile"** în care Lugoşianu vede un autoportret — lucrat cu bogăţie de culori, dar fără minuţiozitatea pânzelor anterioare. Cu mai mult talent execută un alt portret. **„Necunoscut în uniformă"**. Dintre persoanele cunoscute mai face tabloul mamei Goleştilor **„Zinca Golescu"**, un portret în creion aflat la Academia Română.

După înăbuşirea revoluţiei Barbu Iscovescu ia drumul pribegiei — la care este osândit şi prin hotărîrea comisiei speciale, desemnată de Căimăcănie, de la 15 Noembrie pe a treia listă de exilaţi, în care Iscovescu figurează al 43-lea la număr [178]). El se reugiază la Braşov, în grupul în care se găsea şi Negulici şi ca şi acesta intră în legături cu localnicii, intrând cu siguranţă în comitetul revoluţionarilor români. In raportul lui Al. Golescu către comitetul revoluţionar din Paris, de mai târziu, se semnalează că Iscovescu a primit suma de opt galbeni, pentru cumpărare de arme.

După obiceiul său Iscovescu întreprinde numeroase călătorii în Ardeal şi în deosebi — fapt foarte important pentru caracterizarea temperamentului său — el intră în contact imediat cu capii revoluţiei române din Transilvania şi mai apoi şi cu revoluţionarii sârbi din Banat. Din aceste legături fructuoase şi din punct de vedere artistic, ni s'au păstrat o serie de lucrări, unele de deosebită valoare, pentru că ne servesc şi ca documente istorice din anii 1848—1849.

Cel mai important din acest punct de vedere, este portretul lui **„Avram Iancu de la Vidra"** reprezentat stând pe scaun, dar astfel că bustul „Prefectului Aurar" respiră autoritate şi o atitudine calmă în acelaşi timp. După acest potret s'au reprodus, între cele mai vechi, două gravuri, reprezentându-l pe Avram Iancu în ipostaze deosebite; una, datată Paris 1850, îl arată rezemându-se de teava unui tun [179]). Este probabil una din operele din acţiunea de popularizare a lui Avram Iancu, întreprinsă de Eliade Rădulescu la Paris.

Iscovescu cunoaşte şi redă şi pe ceilalţi conducători ai revoluţiei ardelene: **„Nicolae Solomon"**, static şi dinamic în acelaş timp; **„Simeon Ballint"**, „preotul de la Roşia Abrudului" din 1848, este un por-

177) Golescu-Vartic, „1848; Zile revoluţionare" Buc. 1898, pag. 311.
178) M. Nicolau, op. cit. pag. 53.

tret reușit și prin varietatea culorilor; „**Ioane Butteanu din Fântână Cornului**", „duce al Românilor", din același an, se deosebește ca prezentare dând atenție mai mult fizionomiei.

Afară de aceste uleiuri, el reproduce în creion portretul lui „**Petre Dobra, Prefect de Zlatna**", în care dă atenție numai figurii : „**Adam Balint**" căruia îi adaugă titlul de „Aide de l'armée și Perceptur, Imperator, Hațeg". Nu este exclus ca și aceste portrete să fi fost lucrate cu intenția realizării unui album al revoluționarilor, pe care dorea să-l realizeze și Negulici.

In peregrinările sale, Iscovescu ajunge la Semlin, pe Dunăre, de unde se păstrează două portrete: „**Dimitrie Bolintineanu**" (lucrat la 8 Martie 1849) și „**Constantin D. Kypra**", datat 1849 și care reprezintă pe unul din prietenii săi.

Fixat pentru un timp în Banat, face cunoștință cu căpeteniile oastei sârbești, a căror portrete le și execută. Sunt în total în număr de 12, deși nu toate îi poartă semnătura sunt lucrate cu repezeală, personagiile sunt așezate pe scaun, sau în picioare, mai mult busturi. In ce privește redarea lor nu împărtășim entuziasmul biografului său [180]).

Din acest grup sunt reprezentați: „**Generalul Knijanici**" (probabil), comandantul forțelor sârbești din Voivodina; **Miilivoj Petrovici**, adjutantul Generalului; „**Maiorul cavaler Radovan Petrovici**" cu liniile caracteristice mai precizate; „**Tase Ivanovici-Ariciu**" sau tinerii „**Jifco Codrineț**", „**Porucic Peter Raici**", „**Locotenent Arsenie Ștefanovici**", „**Radaev Popovici**"; și figurile mai severe ale: „**Maiorului Stanoilo Petrovici**", „**Gruița Mișcovici**" și „**Miloș Kalievici**".

O operă mai remarcabilă este portretul lui „**Pavel Stamatovici**" unul din conducătorii spirituali ai revoluției sârbești; este executat în ulei și complet terminat.

Frumusețea locurilor vizitate îi inspiră o serie de schițe, după obiceiul lui încă de pe vremea studiilor: „**Cetatea Devii**", la poalele căreia străjuește o cruce; „**Sighișoara**" care își oglindește turnurile în apa Târnavei; „**Sf. Gheorghe**" în care stilizează natura; sau localitățile de la graniță „**Predealul**" și „**Turnu Roșu**"; mai interesant prezintă Sibiul (**Hermanstadt**), toate acestea în creion. In **Atmosferă de primăvară** încearcă un peisaj nu prea reușit.

După terminarea acestor opere, pe care le ia cu dânsul pleacă la Paris, unde se găseau o mare parte din exilați, care se salvaseră din surghiunul turcesc și toți cei care ca și el trecuseră un timp prin Transilvania. Aici el își complectează cunoștințele intrând în atelierul lui M. M. Droling, unde se găsea la 22 Mai 1849 [181]) și apoi în atelierul academianului Eduard François Picot. Activitatea sa artistică în această epocă, constă în primul rând, din copii după diferite opere celebre, de o valoare inegală ca execuție.

---

179) Ioan C. Băcilă „Portretele lui Avram Iancu" Sibiu 1921, pp. 6-7.
180) M. N. Nicolau, op. cit. pag. 63.

O copie după plafonul bisericii „ValdeGrace" executat de Pierre Mignard, o acuarelă alb-roză stângaci colorată [182]) totuși de oarecare valoare artistică — se găsește azi la Academia Română. Această copie a mai fost însoțită de altele care nu ne-au parvenit. Lipsite de originalitate sunt o serie de copii după Tiziano: „Depunerea în mormânt", „Crist cu crucea", „Nimfă și satiri", „Sfânta familie"; după Rubens: „Incoronarea Mariei de Medicis"; „Triumful Junonei"; „O familie", „Madona și Sf. Ambrosie" și „Saturn"; după Greuze copiază „Cruche-caséée"; după Poussin un fragment din „Ciuma". Mai execută 7 desenuri pe „hârtie cu creion roșu", pe care le donează Pinacotecei Statului, unde se găseau până în 1878 [183]). In aceiaș mapă se mai găsesc și alte copii, fără indicarea autorului. Acum adună și figurile capilor revoluției române din Transilvania, reproducându-i pe o planșă litografată la Tourquenin", făceau parte din colecția, pe care o pregătise, după cât se pare [184]) împreună cu Negulici — pe când se găsea la Brașov — pentru alcătuirea unui album.

Cercetând muzeele și bibliotecile, găsește în colecția de stampe a „Bibliotecii Naționale" dela Paris, un număr important de gravuri ale domnilor români, pe care el le copiază. Din punct de vedere artistic, nu prezintă o valoare deosebită, ne interesează mai mult din punct de vedere al preocupărilor sale. Una reprezintă pe „Gheorghe Ștefan" pe care N. Bălcescu o considera „foarte expresivă", în contrast cu gravura lui „Constantin Șerban" concepută fără nici o „expresiune" [185]). Apoi „Constantin Mavrocordat" și „Bustul lui Mihai Viteazul", în aceiași manieră; chipul lui „Matei Basarab" este redat cu ajutorul estompei, încercarea nereușită. Curios că printre aceste copii el redă pe „Marcograf d'Hongrie, fils d'Andrée III, roi d'Hongrie", un străin sub același chip al domnitorilor români.

Afară de acestea — dintre care cinci se păstrează în colecția Academiei — N. Bălcescu mai aminteste și de altele, care reprezentau pe Vasile Lupu, Grigoraşcu Ghica, Gheorghe Ghica, Constantin Brâncoveanu, etc. și care desigur au fost copiate de artist și se vor fi găsit printre cele 328 lucrări din „Mapa Iscovescu", aflate la Biblioteca Centrală până în 1902, când biblioteca a fost înglobată Academiei Române. In general copiile sunt slabe [186]).

Această activitate artistică a lui Iscovescu la Paris i-a înlesnit și posibilitățile materiale de trai. O informație a timpului ne arată că

---

181) Dacă dăm crezare informației din L. Dracopol-Ispir „Clasicismul în pictura românească", Buc. 1939, pag. 45.

182) M. Nicolau, op. cit. pag. 67.

183) P. Ionescu, op. cit. pag. 40, 41.

184) Faptul este numai o presupunere, iar nu ceva hotărît, cum afirmă dl. Oprescu („Grafica" pag. 90).

185) N. Bălcescu într'un studiu publicat în „Magazinul istoric pentru Dacia", vol. IV, reprodus de M. Nicolau (op. cit. pag. 71, nota 1) care presupune că Iscovescu a fost rugat de Bălcescu să copieze operele amintite.

el primea bani și din țară: un tânăr Fălcoianu trimite din București prin omul de afaceri Effingham Grant, la 19 Februarie 1850, o sumă de 16 galbeni, lui Ștefan Golescu, ca s'o transmită lui Iscovescu

De la Paris, Iscovescu pleacă la Constantinopol, urmând și pe alți români, care părăsesc capitala Franței. Aici își petrece ultimii ani ai vieții sale. Lucrează, atâta timp cât boala îi permite, bucurându-se de o situație materială bună și probabil și de atenția autorităților superioare turcești [187]).

Vizita lui Theodor Aman la Constantinopol, venit pentru a prezenta Sultanului tabloul „la Bataille d'Oltenitza", în ziua de 27 Iulie 1854, l-a bucurat foarte mult, deoarece tânărul pictor îi era bun prieten.

Prietenia dintre cei doi pictori se va fi închegat poate încă la Craiova, unde Aman figura printre tinerii membrii ai „Clubului revoluționar", dar și mai sigur la Paris, unde Aman vine imediat după 1848; în 1853 expune un tablou la Salon. Lui Iscovescu, Aman îi închină unul din frumoasele sale tablouri „Ultima noapte a lui Mihai Viteazul", inspirată din versurile lui Bolintineanu și reprodusă la Paris de cunoscutul litograf Mouilleron. Din același spirit de prietenie Aman a păstrat o parte din lucrările lui Iscovescu, depunându-le mai târziu la Biblioteca Statului.

La Constantinopol a lucrat se pare mai puțin, probabil din cauza bolii. Din cele păstrate amintim o schiță semnată **„Kemarly 1853"**, care reprezintă o moschee între arbori abea schițați; **Turcoaice stând pe covor"** una din foarte puținele reprezentări de femei; un **„Autoportret"** reprezintă una din cele mai bune opere ale sale; ultima lucrare este **„Caserne de David Pacha"** care poartă data de 27 Mai 1854.

Barbu Iscovescu moare la 24 Octombrie 1854 și este îngropat de prietenii săi întristați, dintre care Gheorghe Magheru și Al. Christofi îi ridică mai târziu un monument la Pera, cu banii rămași de la dânsul în număr de 500 galbeni [188]). Pe soclul monumentului — „splendid" după unii contemporani — se înscrie epitaful lui Dimitrie Bolintineanu, preferat celui trimes de Eliade:

Abia se nasce — o floare în arborul de viață, Nefericitei țări
Și moartea cea fatală o scutură, o 'nghiață.
Sub ale sale crude și amare sărutări;
Așa pieri departe de patria-i iubită Pictorul exilat
Cu anii săi cei tineri, cu fruntea înflorită,
De vise grațioase, ce'n lacrimi s'au schimbat.

---

186) Cum just apreciază și dl. Oprescu („Grafica", p. 29, nota 1)

187) E puțin probabilă versiunea dată de N. Drăghicescu (loc. cit) că Iscovescu ar fi ajuns pictorul Sultanului.

De fapt acest epitaf se referea şi la prietenul său Negulici, înmormântat în aceiaşi groapă, precum am văzut. Acest monument, despre care un nepot al lui Iscovescu [189]), călător la Constantinopol prin anul 1865, are cuvinte de admiraţie, a dispărut azi.

Iscovescu se apropie de ceilalţi doi colegi în artă şi tovarăşi de luptă: acelaş caracter entuziast, dar de o activitate mai puţin enciclopedică decât a lui Negulici, de pildă.

Ca artist, el este un desenator încercat, un pictor pasionat, cu toate defectele timpului. Incearcă diverse subiecte, este portretist — ca şi ceialţi contemporani — dar mai mult ca ei lucrează şi peisagii. Se pot deosebi două epoci distincte, în opera sa cum am mai precizat. In cele mai reuşite lucrări, acel executate după 1847, stăpâneşte desenul — genul preferat, — care nu este egal, indiferent, ci se opreşte în accentuări şi'n deosebi dă atenţie fizionomiei.

Deşi din lucrările lui Iscovescu se păstrează relativ mai mult de cât la ceilalţi doi, totuşi foarte multe s'au pierdut până azi din cele cunoscute de contemporanii săi şi păstrate până aproape în zilele noastre. „Lista de stampe, atlase, etc." din Decembrie 1902, a Bibliotecii Centrale din Bucureşti, pomenea în „mapa Iscovescu" 328 lucrări ale acestuia, din care n'au ajuns la Academie decât 36. [190]). Copiile dela Pinacotă nu mai sunt la locul lor. In „Catalogul" lui P. Ionescu din 1878 sunt trecute 25 din copiile dela Paris; ele reapar la ediţia II-a din 1888, dar nu mai sunt trecute în catalogul din 1915; în 1931 sunt repartizate de Ministerul Cultelor şi Artelor la diferite şcoli şi instituţii din ţară o mare parte din ele [191]). Un tablou cronologic al operilor existente ale lui Iscovescu dă dl. Nicolau în monografia amintită, în total 69.

Artistul s'a bucurat de bun renume pe vremea sa, fiind apoi pomenit din ce în ce mai puţin; despre omul politic aproape nimic — de aceia ne-am încercat a-i complecta monografia, în spirit critic. şi fără exagerările ultimului său biograf. [192]).

Printre cei dintâi, Const. Stăncescu are cuvinte măgulitoare despre Iscovescu, care avea „perseverenţă, calitate mare pentru o artă lungă „de învăţat, ca pictura"... „şi pentru care a părăsit" patria şi familia, mergând să caute, printre cei dintâi, în Italia, Franţa şi Germania isvoarele limpezi ale artei, la obârşia lor. [193]).

Primul serios biograf al său a fost M. Schwartfeld, care a folosit unele isvoare ale timpului şi amintiri dela contemporanii pictorului,

---

188) Al. Christofi, op. cit. pp. 27, 28.

189) Adolphe Orval, care ne dă încă odată data sigură a morţii unchiului său — 24 Octombrie 1854, iar nu 24 Noembrie, cum afirmă Drăghicescu, care mai are şi alte erori.

190) M. Nicolau, op. cit. pag. 82.

191) M. Nicolau, op. cit. pag. 83—85.

192) Dl. Nicolau face mai mult literatură, deşi se fereşte de „biografii romanţate" („Prefaţa").

193) In „Mişcarea artelor plastice" pp. 59, 61.

care mai trăiau și dela descendenții acestuia. Unul din ei, Richard Orval, care-și face studiile la Paris înaintea primului război mondial, moare pentru Franța în 1914, după ce fusese angajat de guvernul din Chili ca arhitect emerit. O. Lugoșianu în 1910 și N. Drăghicescu în 1931 publică articole elogioase; dl. Oprescu se ocupă, foarte pe scurt, de artist în cele două monografii citate [194]). O notiță publică „The Jewish Encyclopedie", editată la New-York și Londra, amintind că este unul din primii pictori care răspândesc în România artele plastice. [195]).

V.

In încheierea acestui studiu, în care am urmărit o metodă critică, vrem să subliniem și lipsurile care s'au evidențiat. In general, sărăcia isvoarelor pentru datele biografice propriu zise — deși nu ne desparte de viața celor trei pictori revoluționari decât un veac —trebue complinită prin cercetări mai amănunțite în colecțiile de documente și izvoare inedite, destul de bogate pentru epoca așa de interesantă, din veacul trecut. Apoi urmează o cercetare mai dialectic privită a documentelor publicate și o analiză critică a autorilor care s'au ocupat de acelaș subiect.

Din descrierea, pe cât mai complectă a vieței și operii lui Negulici, Rosental și Iscovescu, am căutat să desprindem toate amănuntele cunoscute — unele de mică valoare față de interesul unei biografii unitare — și să le folosim, tocmai din lipsa celor mai pregnante. Ne-a interesat viața lor de toate zilele, omul și înfățișarea spirituală, activitatea politică în deosebi și apoi lucrul lor artistic, despre care datele au fost mai darnice.

Cei trei pictori, părtași ai Revoluției dela 1848, s'au sbătut ca oameni, cu toate lipsurile și calitățile inerente; dar s'au ridicat deasupra contemporanilor prin devotamentul nețărmurit față de o cauză frumoasă căreia s'au jertfit, în aceiași tristă încheere a vieții lor. Jertfa nu le-a fost zadarnică, căci idealurile lor s'au desăvârșit azi.

In artă, toți trei au fost de asemeni novatori, căci, deși aparțin curentelor clasico-romantice din prima jumătate a veacului XIX, au deschis drumuri noi în pictura românească, fără a pierde legătura cu realitățile locale. Ei pot servi o pildă celor de azi și din acest punct de vedere, căci așa cum idealul lor politic se inspira din nevoile reale al poporului, arta lor încerca orizonturi noi și sănătoase, ceia ce ar corespunde realismului artistic al vremurilor noastre.

---

194) „ Pictura" pp. 77, 78; „Grafica" pp. 6, 26—32, 77, 92.
195) Vol. VI. pag. 645.

BIBLIOGRAFIE

1. **Aricescu D. C.:** „Corespondenţa secretă şi acte inedite ale capilor revoluţiunei române de la 1848" vol. III, Bucureşti 1874.
2. **Aricescu D. C.:** „Istoria Câmpulungului", vol. I, Bucureşti, 1855-1856.
3. **Băcilă C. I.:** „Portretele lui Avram Iancu", Sibiu 1921.
4. **Bălcescu N.:** „Opere", tom. I, partea II, Bucureşti, 1940.
5. **Bibescu Prince:** „Règne de Bibesco", Bucureşti, 1893.
6. **Blaziam H.:** „Contribuţie la istoria picturii române în sec. XIX, în „Viaţa românească", Bucureşti, August 1938.
7. **Bunescu Marius:** „Catalogul Muzeului Simu", Bucureşti, 1937.
8. **Christofi Al.:** „Biografia d-lui Al. Christofi", Craiova, 1896.
9. **Colescu-Vartic C.:** „1848, Zile Revoluţionare", Bucureşti, 1898.
10. **Dracopol-Ispir Lucia:** „Album G. Negulici", Bucureşti, 1933.
11. **Dracopol-Ispir Lucia:** „Pictorul Negulici", Bucureşti, 1939.
12. **Dracopol-Ispir Lucia:** „Clasicismul în pictura românească", Bucureşti, 1939.
14. **Eliade-Rădulescu Ion:** „Mémoires sur l'histoire de la regénération roumaine", Paris 1851.
15. **Eliade-Rădulescu Ion:** „Scrisori din exil", editate de N. B. Locusteanu, Bucureşti, 1891.
16. **Eliade-Rădulescu Ion:** „Echilibru între antiteze", Bucureşti, 1916.
17. **Georgescu Gh. I., Maciu V., Roller M.** şi **Tudor Dumitru**, redactor responsabil **Mihail Roller:** „Istoria României", Bucureşti, 1947.
18. **Ghica I.:** „Amintiri din pribegia din 1848". Bucureşt„ 1898.
19. **Ionescu P.:** „Catalog de tablouri, statui şi acuarele expuse în pinacoteca din Bucureşti", ed. I, Bucureşti 1878.
20. **Iorga N.:** „Inscripţii din bisericele Românlei", vol. II, Bucureşti, 1908.
21. **Iorgulescu B. N.:** „Din Istoria picturii în Tara românească" în „Literatura şi arta română", Bucureşti 1900—1901.
22. **Kaufmann Joseph:** „Evrei luptători în revoluţia Românilor din anul 1848", Piatra Neamţ, 1900.
23. **Lăzăreanu Barbu:** „Mărturii despre Daniil Rosental" în „Adevărul literar şi artistic" 8, 15 şi 22 Iulie 1923.
24. **Locusteanu B. N.:** „Despre exil", vol. II, Craiova 1900.
25. **Lugoşanu O.:** „Pictorul Barbu Iscovescu" în „Căminul nostru", Bucureşti, 12 Noembrie 1910.
26. **Marx Karl:** „La lutte des classes en France" (1848—1850), Paris, 1900.
27. **Michelet Jules:** „Principautés danubiennes, Madame Rosetti", Paris 1853.
28. **Negulici D. I.:** „Vocabularu românu", Bucureşti, 1848.
29. **Nicolau Marin:** „Pictorul Barbu Iscovescu", Bucureşti, 1940.
30. **Oprescu Gh.:** „L'art romain de 1800 à nos jours", Malmö, 1935.
31. **Oprescu Gh.:** „Catalogul Muzeului Toma Stelian", Bucureşti 1939.
32. **Oprescu Gh.:** „Grafica românească în sec. XIX", vol. I, Bucureşti, 1942.
33. **Oprescu Gh.:** „Pictura românească în sec. XIX", ed. II, Bucureşti, 1943.
34. **Popovici D.:** „Santa Cetate", Bucureşti, 1935.
35. **Rosetti A. C.:** „Note intime, 1848—1849, scrise zilnic", publicate de Vintilă C. A. Rosetti, Bucureşti, 1902.
36. **Rosetti V. Const.:** „Un pictor luptător în revoluţia dela 1848" în „Adevărul literar şi artistic, 4 Martie, 1923.
37. **Rosetti D.:** „Dicţionarul Contemporanilor din România", Bucureşti, 1898.
38. **Rouso N.:** „Suite ou supplément à l'Histoire politique et sociale des Principautés danubiennes de M. Elias Regnault", Bruxelles, 1855.
39. **Săteanu C.:** „Rosetti şi pictorul Rosental" în „Adam" 1 Mai 1935.
40. **Schwartzfeld M.:** „Jehuda Barbu Iscovescu", în „Anuarul pentru Israeliţi", Bucureşti, 1884.
41. **Stăncescu C.:** „Artele plastice în România", Bucureşti, 1896.
42. **Stăncescu C.:** „Ioan Negulici" în

„Literatura și arta română", vol. III, București, 1898—1899.

43. **Teodorescu Barbu:** „Constantin Lecca", București, 1940.

46. **Zossima G.:** „Biografii politice ale oamenilor mișcării naționale din Muntenia la 1848", București, 1884.

47. „Anuarul pentru Israeliți" 1880-1881, București.

49. „Anul 1848 în Principatele române", vol. I, II, III, București, 1902; vol. IV, București, 1903; vol. V, București, 1904; vol. VI, București, 1910.

50. „Curierul de ambe sexe", București, nr. 15, 1840.

51. „Israelitul român" 17 Iunie 1857.

52. „Lui C. A. Rosetti", album comemorativ, „Democrația", București 1916.

53. „Mama și copilul", București, 20 Noembrie 1865.

54. „Monitorul Român" din 9 August 1848, nr. 9.

55. „Românul" No. 22 din 1860; 22 Iulie 1867 și 8 Aprilie 1887.

DOCUMENTE

Constantinopol 5 Aprilie 1849

Iubite Alecu.

prin scrisoarea din 17 Martie îmi ceri opinia mea asupra unor din compatrioții noștrii și anume: Despre Voinescu crez că are în inimă un bonfonde, că este primitor de simțiminte generoase, dar pe lângă un natural passionat un deffect mare îl strică: acesta este că e invidios și foarte mult. D'aci ese toate greșalile lui. — Theulescu într'adevăr e un ciocoiu așa' l-am cunoscut și eu.

Aceea ce îmi spui despre fratemeu mia sdrobit inima. Il sciu slab de caracter și prin urmare în stare să pice în mari greșeli. Nădăjduiam că după scrisorile ce am scris atât lui cât și ție și prin poveţile tale îl voi putea opri. Văz cu durere că toate au fost în zadar. Poate și tu ai greșit, nu te-ai luat bine pe lângă dânsul, astfel încât să-l povățuesci fără a atinge amorul propriu. Am avut o temere despre cele ce mi-ai scris mai dăunăzi că n'am aflat de acasă că cere bani. Sărmana mumămea bolnavă și strîmtorată de unde să-i mai trimită și lui. Nuți poci închipui cât aceste toate mă face nenorocit. Imi vine de plâng ca un copil. Inchipuesci că mumămea n'a putut încă găsi bani ca să puie la loc banii ce mi-a loat celălalt frate cum și Peretz din suma depusă la mine. Din aci alăturata scrisoare a sorimi te vei îndestola. Eu șez de 6 săptămâni acilea fără para, am trăit tot împrumutându-mă și cu cea mai mare iconomie.

Biata mumămea, singura dragoste și adoraţie a mea e așa nenorocită. Totdeauna am sacrificato datoriilor mele către Țeară. De 10 ani de când o tot fac să sufere pe dânsa care nu poate găsi mângăiere în convicții puternice ca ale noastre. Imaginea mumămi bătrână, bolnavă, nenorocită, ea care e așa de bună, care a jertfit atâta pentru noi și care acum suffere atâta, e neîncetat înaintea ochilor mei. Pune această sfântă imagine înaintea fratemeu și zii să nu necinstească bătrânețea și veața ei cea virtuoasă. Zii mă rog că nu e nici o greșeală care nu se poate îndrepta și erta printr'o purtare înțeleaptă. Sileștete a-l corija fără a-l despera. Aștept tot dela tine întru acesta și nu sper decât în tine. Să caute mijloace să meargă undeva unde se poate trăi mai eftin și să-și poată câștiga pâinea. De va putea vie la Constantinopol, de n'are să meargă în altă parte. Te rog iubite Alecu mântuește-l și îți voi fi foarte recunoscător. De ai ști cât sufer din această pricină ți-ar fi milă de mine. Eu n'am curaj să-i mai scriu, dar tu îi vei vorbi și de vrei îi vei arăta și aceasta ce îți scriu.

Nu putui face nimic pentru tine pân'acum. D'acasă bani n'am loat încă. Să mă împrumut n'am găsit. A dat Ghica o hârtie la Ali Paşa ministru din afară cerând să ne înlesnească ceva bani și pân'acum n'am primit răspuns. Eu am rugat pe Ghica și îl însărcinez ca

să îngrijească de tine şi să te înlesnească. Noi am umblat nebuni să găsim bani în zilele acestea pentru ducerea mea şi a altora în Transilvania, şi d'abia am găsit cu ce se mergem pân'acolo. Gândesc că Ghica îţi va fi scris pe larg misiea noastră şi importanţa ei.

Pentru ce nu mi-ai scris acum două săptămâni ca proiectul de jurnal a căzut în apă, căci aşi fi dat altfel de răspuns locotenenţilor. Am fost cu drept supărat pe dânşii căci mia scriseră într'un ton foarte obrasnic. Eu scrisemi mumămii să-ţi trimită de acolo bani ţie. Acum i-am scris ca să-i ţie pe loc de nu-i va fi trimis. Pân'a nu pleca d'aci îi voi scrie să-i trimită lui Ghica, care s'a împrumutat acum lei 200, pentru a înlesni mergerea noastră în Transilvania. Crez că cu tot dreptul am putea întrebuinţa aceşti bani pentru misia ce facem în Transilvania. Pân'acum încă n'am hotărît cum să face.

Mi-ai trimes o scrisoare dela I. Brătianu, iată îţi trimit răspunsul ce i-am făcut. O las despecetluită căci voi s'o citesci tu mai întâi apoi s'o pecetluesci şi io dai. Nu m'am mirat că mi-a scris Brătianul, căci mă aşteptam ca ei care s'a stricat cu voi cu toţi să caute a se lua bine pe lângă mine şi Ghica. Roseti a scris lui Ghica. Doresc ca tu să citesci scrisoarea numai fiindcă fără îndoială o să se auză că mi-a scris şi i-am scris. Aceea ce va da bună ocazie lui Eliad şi compagnie să ţeasă calomnii asuprămi. Închipueşte-ţi că fiind că în Transilvania le-am reproşat de vr'o câteva ori de ce calomniază oameni ce nu sunt de faţă şi că eu nu voi să fac astfel, au scos afară că eu care m'am luptat atâta împotriva lui Brătianu şi Rosset, sunt pe ascuns de partida lor. Opinia mea asupra ambelor clice şi confiinţa ce poci avea în ele, ţi-am arătat-o; aceea o voi păstra până când faptele lor viitoare îmi va dovedi că m'am înşelat. Eu cea mai principală nădejde mio pun în tine, şi Ghica, şi cred că am o mare mulţămire să ştiu că şi tu ai aceleaşi dorinţi ca şi mine. Iubesce-mă Alecule, fii pentru mine un bun frate, sunt atât de nenorocit, atât de izolat în affecţiile mele, încât am o mare trebuinţă de sprijinul unui prieten. Eu te iubesc pe tine şi te stimu cu deosebire.

Cine scie Alecule când ţi-oi mai putea scrie, când te-oi mai vedea. Aşi fi fost fericit şi cu mult mai mult energic dacă erai cu mine. Bine zici tu că a fost o mare fatalitate despărţirea noastră. Dar **Allah Kerim !!**

Tal tău frate,

N. Bălcescu

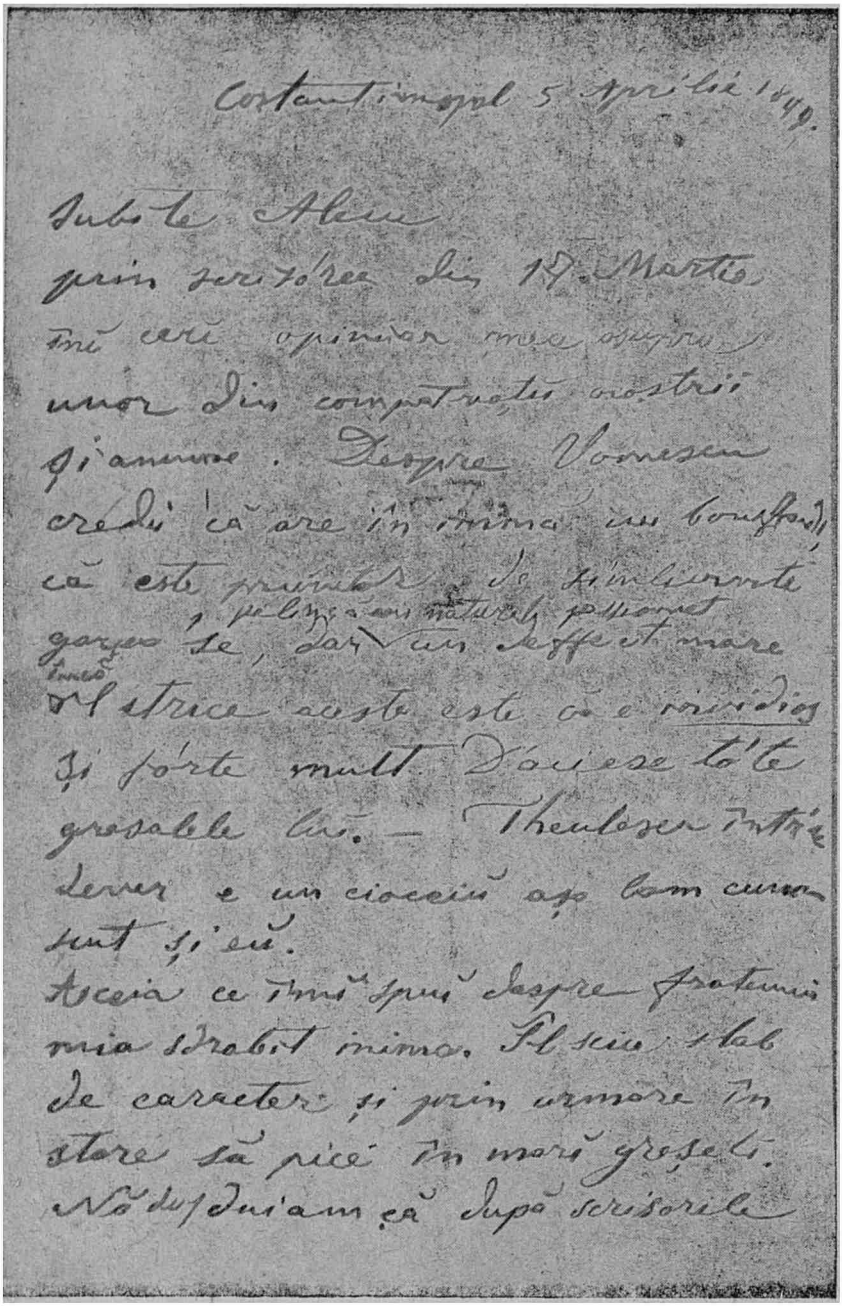

Constantinopol 5 Aprilie 1849.

Iubite Alecu

prin scrisórea din 17 Martie
îmi ceri opiniónea mea despre
unii din compatrioții noștrii
și anume. Despre Vomescu
credi că are în inimă un bonfond
că este prințipat de sentimente
gargeo de, dar un coeur et mare
Dl Strica acesta este o e invidios
și fórte mult. Dăcese tóte
greșalele lui. — Theodosie intră
Lever e un ciocoiu ași bun cum
sunt și eu.
Aceia ce îmi spui despre fratemiu
mia sdrobit inima. El scie i stab
de caracter și prin urmare în
stare să pice în mari greșeli.
Nădăjduiam că după scrisórile

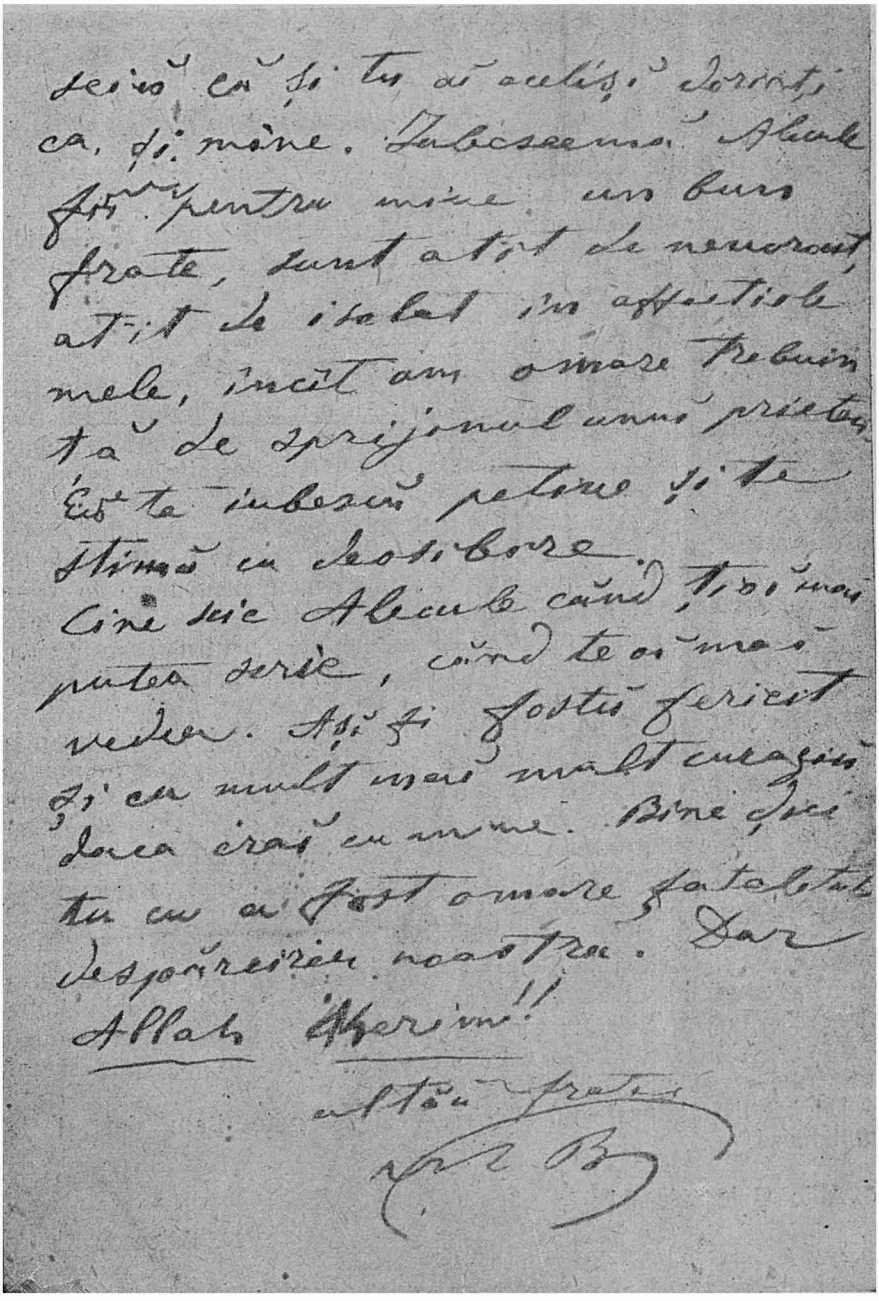

Sei să ți tu să aceleași dorinți,
ca și mine. Iubitul meu Abdul
Hak pentru mine un bun
frate, sunt atât de recunoscător
atât de iubit în afecțiunile
mele, încât am o mare trebuință
de sprijinul unui prieten
Este tu iubește pe tine și te
stimă cu sinceritate.
Cine știe Abdul când, și voi mai
putea scrie, când te voi mai
vedea. Aș fi fost fericit
și cu mult mai mult cu tine
decât eram cu mine. Bine că
tu cu ai fost o mare fatalitate
despărțirea noastră. Dar
Allah Kerim!!

al tău frate

Constantinopol 15/1 Aprilie 1849

Iubite Golescu,

Am primit scrisoarea ta din 25 Martie trimisă prin N. Golescu. Nuți respundu la câte îmi scrii căci țiam mai respuns la toate în scrisorile trecute.

Mă mir cum n'ai primit scrisorile mele căci eu n'am lăsat să treacă nici un vapor fără ați scri.

Tu ai făcut mare greșală căci teai apucat a loa locotenența supt protecția ta (dupe cum îmi zicu) și ai fostu pricină indirectă a tot reului și ce e mai multu al ridiculului ce ei varsă asupra frumoasei noastre cauze. Din scrisorile ce țiam scris te vei fi asigurat cum gândescu eu asupra oamenilor revoluției și cum am lucrat. Ași dori ca întru acesta să te unesci și tu. Ghica a fost cu dreptu forte rănit de orecare espresii a celei din urmă a tale scrisori. Il faci solidar pe dânsul de lucrările lui Rosset și Brătenii, fără să ai un temeiu pentru acesta. Cum tu să dai credință la bârfelele lui Eliad.

Nuți potu scri mai multu, căci mâine plec pentru Transilvania. Ași fi dorit ca să te vădu și pe tine acolo. Eu am rugat pe Ghica ca să caute ați înlesni bani îndată ce va putea.

Aicea făcusem o hârtie la Ali pașa cerând bani și încă nu mia dat răspunsul. Am pus acum pe cei sositi din Transilvania în număr de 25 ca să facă o hârtie, cerând mijloce de traiu și de se va isbuti ceva, — speru că ți se va face și ție parte. Ca să pociu pleca, eu am fostu silit a împrumuta pe creditul lui Ghica. Banii ce aștept a primi din țeară am scris ai trimite aci lui Ghica care îi va ține până când s'o regula starea emigrației.

Plec mâine d'aci cu I. Bălăceanu și cu Maghierul cel tânăr. Adio iubite Golescu. Scriem la Belgrad prin consulatul francezu sau prin Lenoir agentul lui Lizart... Mă numescu Felix Godlieb. Poci trimite scrisorea și la Gauthier, care se va întorce acolo peste pucin. D'acolo mi se vor trimite scrisorile ori unde voi fi. Eu sunt acreditat și am a mă înțelege și cu Sârbii și cu Maghiarii.

Dă hârtiile alăturate lui Ubicini. Vezi ce note i-am dat și le completează.

Adio Golescule iubește-mă.

N. Bălcescu

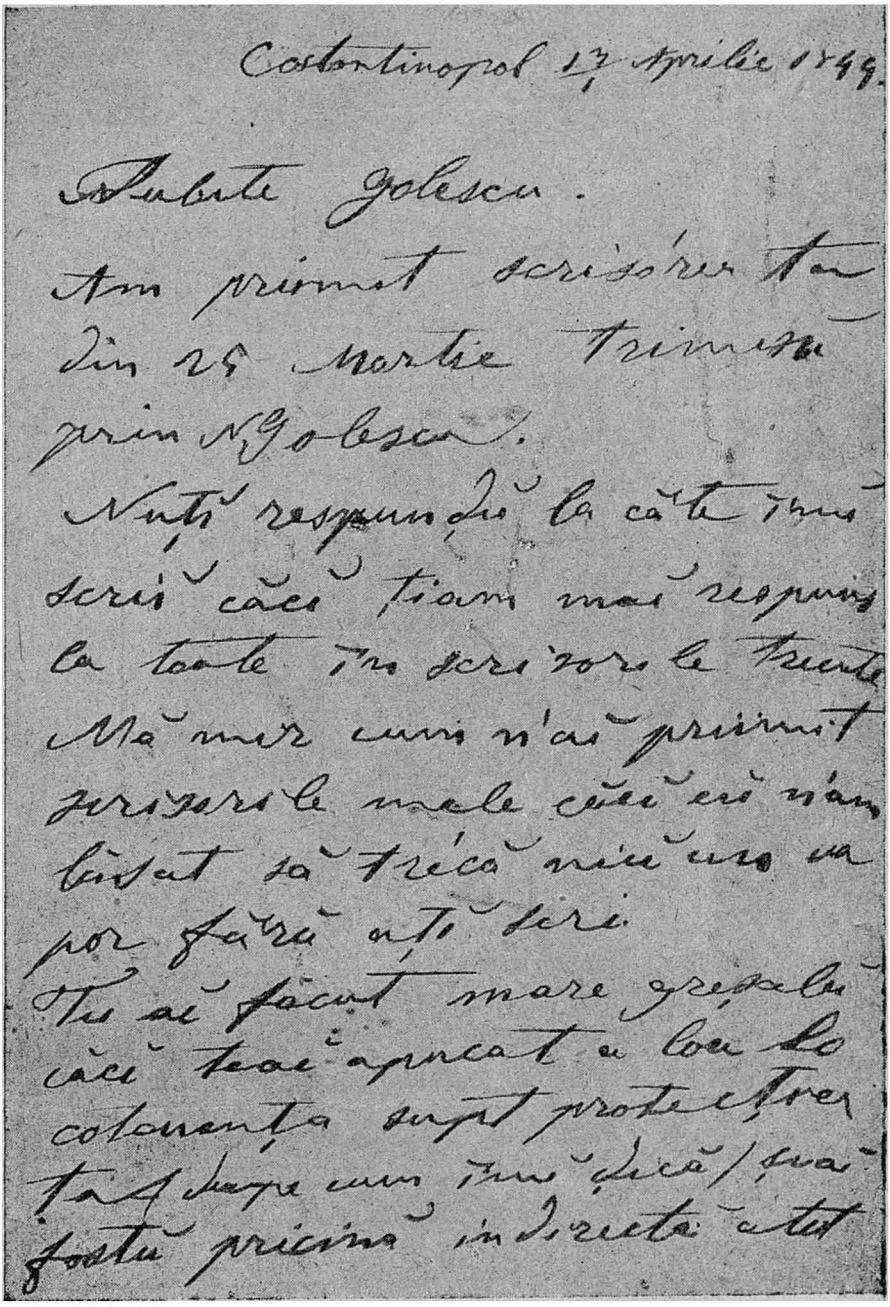

Constantinopol 17 Aprilie 1849.

Dlui Golescu.

Am primit scrisórea ta din 25 Martie trimisă prin N. Golescu.

Nu ți răspundu la câte îmi scrii căci ți am mai răspuns la toate însemnările tale. Mă mir cum n'ai primit scrisórile mele căci eu n'am lăsat să trécă nici una fără a ți scrie.

Tu ai făcut mare greșală căci tu ai apucat a lua la cotoroanța unui protectór tău despre cum îmi dică / și ai fostu pricina în direcția atât

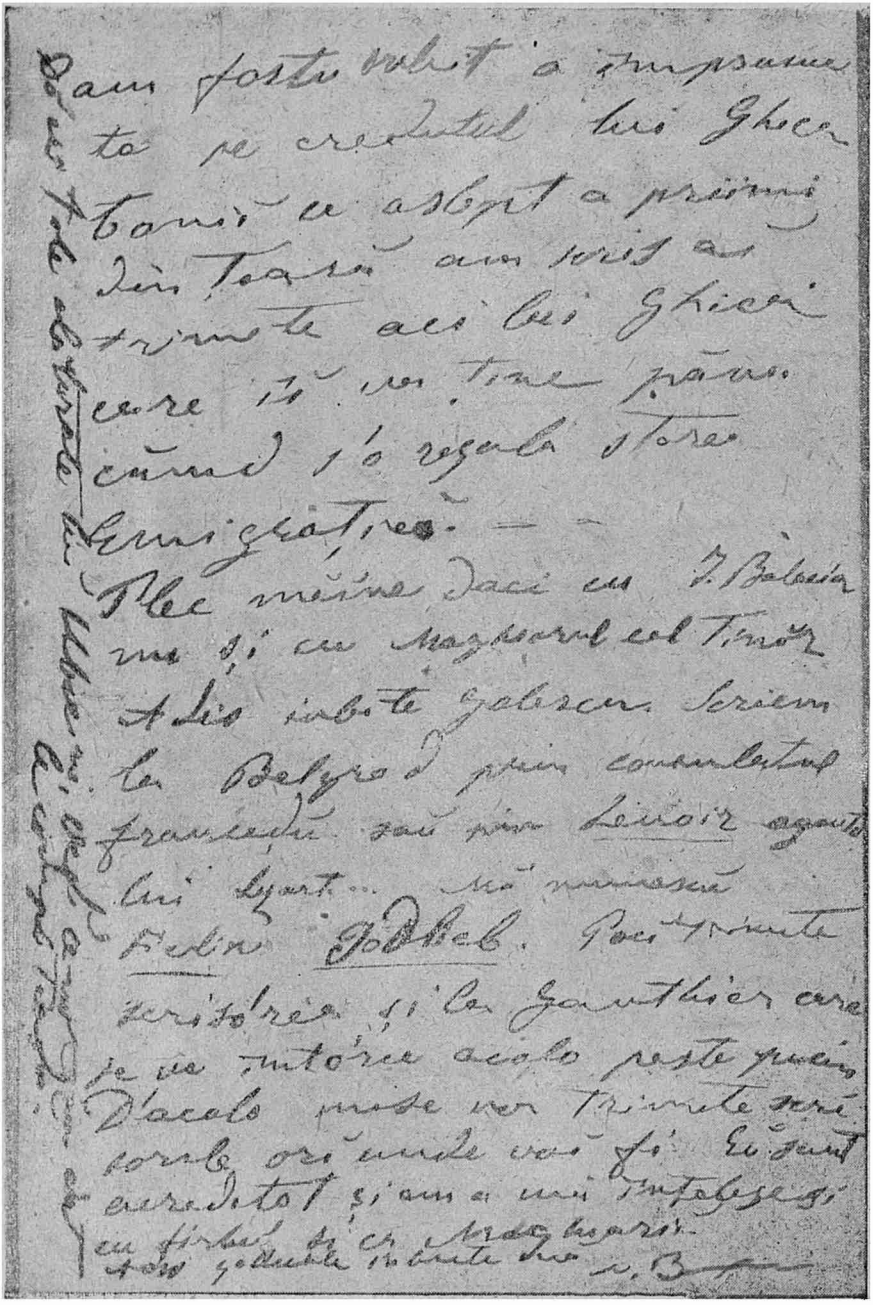

Panciova 12/1 Mai 1849

Iubite Alecu. După 26 zile de călătorie şi dupe mai multe încercări d'a putea resbi a trece la Unguri prin Banat în sfârşit am isbutit a veni la Panciova, unde se află de trei zile generalul ungur Perezal care m'a primit tare bine. Socotescu ca mâine se plec spre Temesvar ca să întâlnesc pe generalul Bem ce asedie alte cetate...

...Nuţi vorbescu nimicu de mişcarea Românilor din Ardeal. Ea mai n'a avut nimicu naţional. Incai Sârbii se lupta supt stindardele lor, dar Românii nici atâta n'a avut. Prefecţii sau generalii Românilor dupe cum au auzit, după ce au jefuit cât au găsit, când au 'vezut că vine Bem s'a tras ca să'şi scape banii. Membrii Comitetului Român a făcut mari greşeli, dupe cum ţiam arătat de astă iarnă. Ce este de făcut acum? Trebue a da viaţă unui Muvement Român, dându-i o direcţie mai bună mai înnaltă. Acum dupe cum am înţeles Bem a împăcat pe Români flatându-i mult, el are agent şi în ţeara Românescă. Bolliac redigează la Hermanstad un jurnal român numit **espatriatul.** Am auzit că Bem a pus pe sigilul său **Hungaria, Poloniea** şi **România** unită. Numai este îndoială că guvernele din Europa complotéză împotriva dorinţei popoarelor, şi că armata ungară, acum este armată care se luptă singură pentru libertate. Mi se rupe inima vezind ce frumosă rolă joca acum Ungurii, ...rolă care vrém şi nădăjduiam s'o jucăm noi Românii. Incai măcar de am avé şi noi ô reprezentaţie, de ar fâlfâi măcar un singur stindard român pe aceste câmpuri de băae, unde se hotărăsce soarta libertăţii. Dar şi de acésta desperezu. Dacă emigranţii noştri n'ar fi alergat pe la Paris şi Constantinopol unde se făcură clei.

Eu voi căuta pe lângă Bem şi guvernul Maghiar către care sunt bine recomandat dela Constantinopol se fac orice voi putea atât în favorul Românilor d'aci cât şi în favorul Ţerilor nostre.

Voi căuta să dau viaţă propunerilor nostre de anul trecut. Austria au trădat şi pe Slavi şi pe Români, nearmându-i şi expuindu-i nearmaţi către Unguri. Din nou aceştia les ont concquis. Şi sorta lor atârna dela generositatea şi politica lor. Totă speranţa nostră este în Poloni cu care suntem bine. Fără îndoială Polonia se va ridica, dupe cum a şi făcut Galiţia, apoi pricepi că acum e vremea şi pentru noi să nu stăm cu mâinile în sân. Am scris lui Ghica, cu care te rog să cauţi a fi bine că îl crezu mai sdravăn şi mai sincer patriot decât toţi ceilalţi, ca săţi trimită una din cifrele ce am cu dânsul ca săţi pociu scri orice. Aşi fi dorit însă să vii pe unde sunt eu. Dest... **(textul scrisorii e rupt** aici M. R.) fost despărţiţi pentru norocirea... şi pagubă a Ţării. Agenţii

Unguri şi Poloni ce a mers prin Ţeara nostră mă asigură că e gata a se ridica.

...Nu scriu ce s'a ales acolo cu propunerea ce vam trimes d'a organiza Emigraţia. Mam silit ca în aceste momente critice se împacu atât partidele dintre noi cât şi pe noi cu moldovenii şi pentru aceia am propus candidatura lui Negri. Nu mă îndoescu că mulţi au chârtit grozav împotriva mea, dar nu caut opiniea omenilor, ci fac aceia ce consciinţa mea îmi zice că e bine.

Salutare şi frăţie

N. Bălcescu

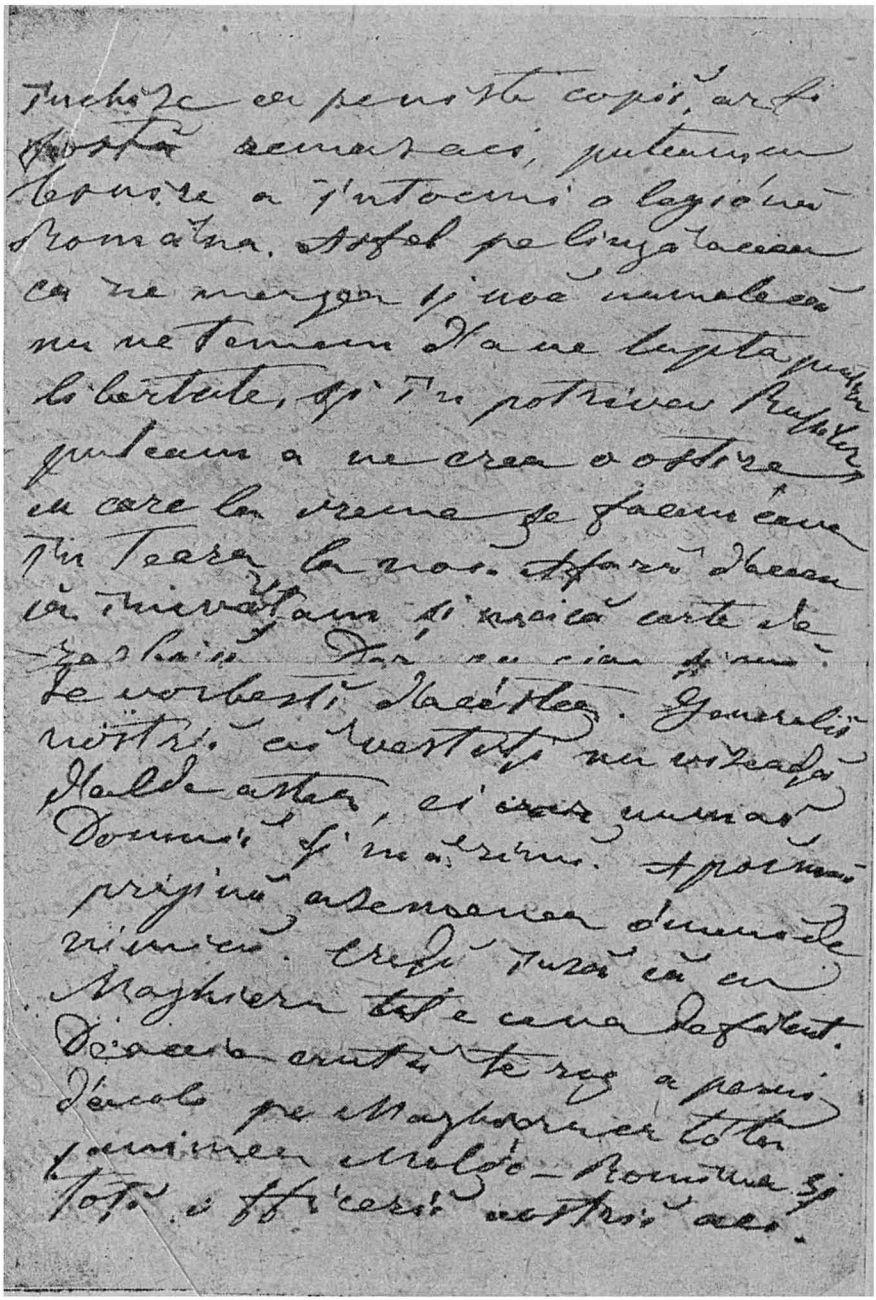

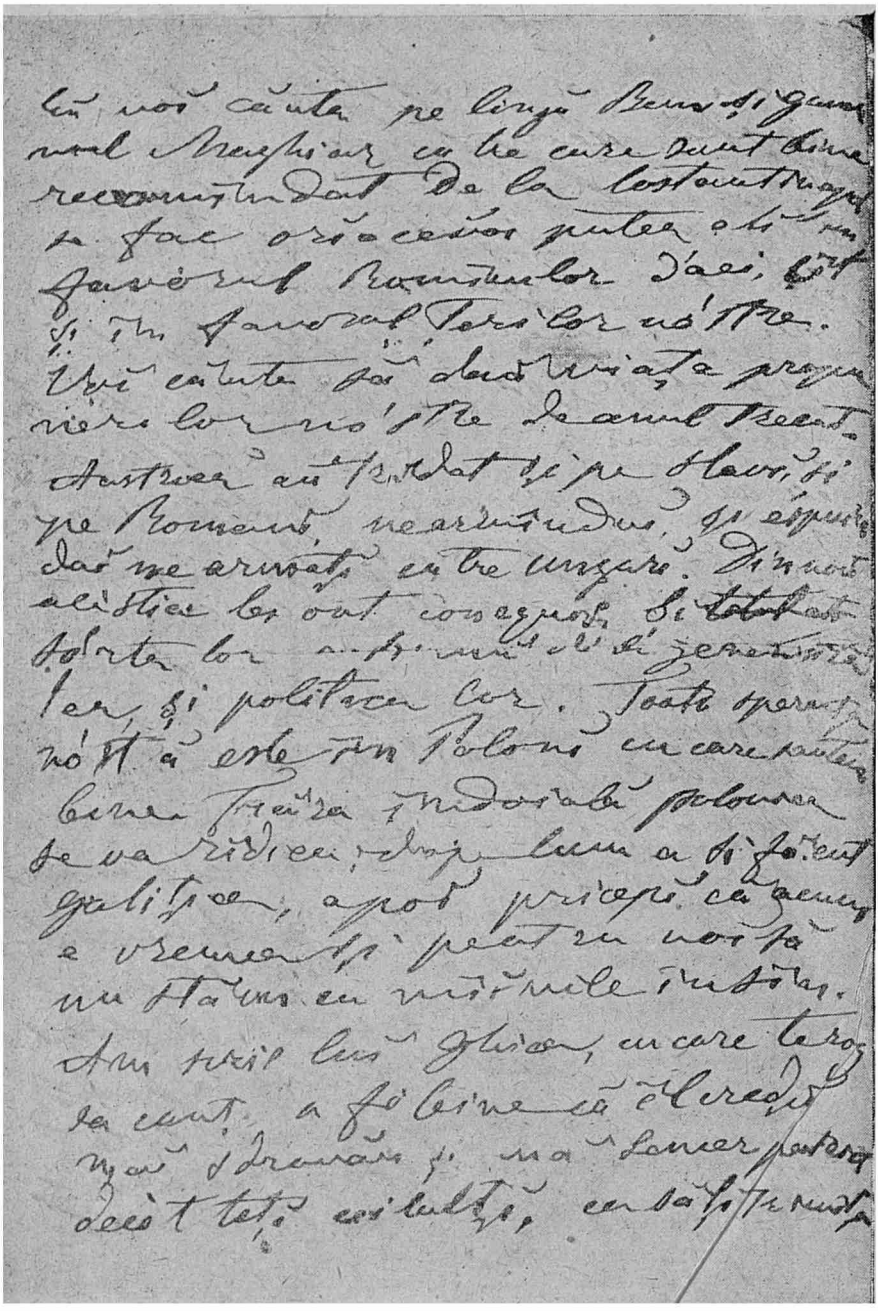

NOTE ŞI RECENZII

PROF. Dr. S. V. TATIŞCEV şi Ing. J. A. ŞEBALIN: „Cazane pentru autovehicule uşoare de transport, acţionate cu aburi". Editura Maşghiz.

Incă dela începuturile ei, tehnica s'a străduit să transforme nemijlocit în lucru mecanic, energia internă a combustibilelor de cari dispunea.

Dificultăţile de cari s'a lovit, depăşeau însă posibilităţile 'ei de atunci, astfel ca a fost nevoită să recurgă la un artificiu, introducând în circuit un mediu intermediar, apa, care primită de la combustibil, pentru ca revenind la starea fizică iniţială, s'o transmită mai departe sub forma de lucru mecanic.

Astfel au luat naştere instalaţiile cu aburi şi odată cu ele procesele ciclice termodinamice.

Graţie lor industria a putut lua un avânt uriaş şi aburul a pătruns în uzine, pe locomotive, pe vapoare.

Incercări de a construi automobile uşoare cu aburi n'au lipsit, însă au dat greş toate, din cauza marei greutăţi moarte pe care o reprezenta pe atunci o instalaţie cu aburi.

Abia târziu, către sfârşitul secolului trecut, motorul de benzină, ajuns la un grad înaintat de perfecţiune a permis desvoltarea unei industrii automobile şi realizarea unui vis de veacuri al omenirii: avionul.

Nu trebue să mire acest succes al motorului de benzină, pentrucă pe de o parte el dispensa de mediul intermediar şi totodată permitea o succesiune rapidă a ciclurilor, ceea ce avea ca urmare o considerabilă reducere a greutăţii, -a jungând la cifre şi proporţii acceptabile atât pentru automobile cât si pentru aviaţie.

De atunci motorul de benzină a progresat enorm, i s'a alăturat mai în'âi motorul Diesel, şi acum recent turbina cu gaze. Este în afară de orice îndoială că viitorul aparţine masinilor cu combustiune internă.

Totuşi trebue semnalat si aici un fenomen constatat şi în alte domenii ale tehnicei: partizanii aburului nu s'au dat bătuţi, ci prin cercetări şi eforturi perseverente, prin utilizarea pl'na de ingeniozitate a tuturor mijloacelor şi ideilor pe cari technica şi ştiinţa le puneau la dispoziţie, au căutat să ridice nivelul maşinii de aburi astfel încât să facă din ea un competitor serios al motorului cu ardere internă.

Şi în bună măsură se poate spune că au reuşit. In decursul ultimelor 4 decenii au fost desvoltate şi puse în circulaţie numeroase autovehicule de transport mânate cu aburi, cari în anumite condiţii speciale, au reusit să ţină cu succes piept motorului de benzină şi adesea chiar să-l înlăture.

Introducerea automotricelor pe căile ferate au fost un nou prilej pentru concurenţa dintre aburi şi combustia internă şi se poate spune că aici ambele metode s'au găsit egal îndreptăţite.

Din această competiţie au rezultat însă progrese considerabile în construcţia cazanelor uşoare, cu producţie specifică mare şi inertie redusă a maşinilor de aburi rapide cu presiune înaltă, a comenzilor automate, etc. Toate aceste progrese au fost preluate şi în alte domenii alte tehnicii, devenind astfel un bun ferm câştigat pentru umanitate.

Cazanele uşoare au părăsit şasiul vehiculului, pentru a deveni transportabile şi a fi utilizate pe marile şantiere, pe vase, în uzine. Maşinile rapide au pătruns în uzine pe picior de egalitate cu turbinele şi motoarele Diesel, mai ales la mici unităţi. Ba adesea li se dă chiar preferinţă datorită siguranţei lor de functionare şi posibilităţii de a suporta supraîncărcări masive fără riscuri. Iar dispozitivele de comandă automate sunt acum introduse în toate industriile, în cele chimice mai ales.

Credem deci că facem operă utilă dacă printr'o rapidă recenzie, aducem la cunoştinta cetitorilor realizărilor din acest domeniu numai în aparenţă limitat, descrise cu lux de detalii în excelenta lucrare a Prof. Dr. Tatişcev şi Ing. I A. Şebalin, intitulată „Cazane pentru au-

tovehicule uşoare de transport acţionate cu aburi" şi apărută nu de mult în cunoscuta editură tehnică sovietică „Masghiz".

Azi, când şantierele naţionale împânzesc ţara şi când peste noapte răsar agregate industriale de talia Apacei, cele cuprinse în această lucrare ar putea fi de un real folos tehnicienilor noştri şi te-ar putea asigura multe idei practice şi productive.

Cei doi autori îşi împart lucrarea în 8 capitole de importanţă diferită.

In primul capitol ei fac o privire istorică asupra încercărilor de a se desvolta autovehicule cu aburi în trecut şi asupra realizărilor din ultimele trei decenii.

Prima încercare serioasă în acest domeniu a făcut-o inginerul francez Nicolae Joseph Cunot cu o aşa zisă „căruţă mecanică". Aceasta avea o roată motrice în faţă şi două roţi dinapoi.

Pe pivotul roţii din faţă erau fixaţi 2 cilindri verticali de aburi, alimentaţi dintr'o căldare de aburi sferică, probabil de aramă, atârnată în faţa roţii motrice.

Mai târziu s'au făcut, mai ales în Anglia, numeroase încercări similare. Toate au căzut însă în faţa locomotivei „Rocket" a lui Stephenson.

Abia în 1829 se mai semnalează o încercare remarcabilă a lui Hancork, care pe un furgon mare, cu bănci, montează în spate un cazan de aburi vertical, cu care alimentează o maşină verticală de aburi, care printr'un sistem bielă-manivelă pune în rotaţie un arbon auxiliar, iar acesta prin lanţuri acţionează roţile dinapoi. Roţile din faţă, directoare, erau comandate prin lanţuri, cu ajutorul unui volan. Această execuţie care conţine în embrion toate desvoltările viitoare, nu s'a putut menţine pentrucă apărea tocmai în momentele de expansiune înfrigurată a căilor ferate.

Către 1870 genialul constructor francez Serpollet, căruia tehnica îi datorează multe, concepe ideia cazanelor de aburi cu circulaţie forţată. Această idee avea să aducă peste 50 ani renaşterea autovehiculelor cu aburi, însă în epoca ei nu putea avea succes din cauză că tehnologia aliajelor şi mai ales construcţia ţevilor nu atinseseră încă un nivel satisfăcător

Pe de altă parte apariţia în 1888 a automobilului cu motor de benzină taie elanul pentru multă vreme în domeniul autovehiculelor cu aburi. Totuşi încercări s'au mai făcut, mai ales în Anglia, unde se poate cita de pildă cazul firmei Garret, care în 1904 scoate un autocamion cu aburi şi care a reuşit să se menţie încă şi azi în acest domeniu.

Abia după terminarea primului război mondial, când tehnologia oţelurilor aliate şi tehnica tragerii tuburilor ajunseseră să înregistreze progrese reale, s'a putut relua ideea luminoasă a lui Serpolet şi ajunge la realizări practice. Aceasta se petrecea cam prin 1920—1924 când au ieşit la iveală cazanele de tip nou Lenson, Lamont, Schmidt, etc., cari toate în fond se bazau pe principiile enunţate cu ½ veac înainte de marele constructor francez.

O imediată urmare a acestor progrese tehnice a fost reapariţia în massă, de astă dată, a autovehiculelor cu aburi. Din acest moment locul lor în tehnică şi industrie este bine asigurat şi timpul nu face decât să aducă progrese.

Din punct de vedere constructiv se pot distinge două mari categorii de autovehicule cu aburi:

1) vehicule cu agregate de joasă presiune — până la 20 at. ef. — utilizate mai ales pentru transporturi şi ca tractoare;

2) vehicule cu agregate de înaltă presiune depăşind 20 at. ef., utilizate mai ales ca turisme şi autobuze.

Prima grupă cuprinde cum am spus autocamioane grele şi tractoare grele pe roţi.

Principalii constructori sunt firmele englezeşti Sentinell, Fodden, Garret, Yorkshine, Atkinson, etc

Cu neînsemnate deosebiri de dispoziţie a agregatelor şi de construcţie a cazanelor, toate aceste firme execută vehicule asemănătoare.

De pildă firma Sentinell construeşte autocamioane cu aburi de 6, 8, 10 şi 12 tone sarcină, utilă. Cazanele de tip vertical, cu ţevi Gallowey în cutia de fum, au un volum de 250-350 litri apă, rezerva de combustibil e de 400 kg. cărbune de pământ, rezerva de apă de 740 litri. Rezerva de apă ajunge pentru 100 km., iar cea de cărbune pentru 300 km.

Maşinile de aburi, cu 4 cil., având cca.

140 mm. O desvoltă la simplă acţiune şi simplă expansie, cca. 85 H. P., la 1500 rotaţii pe minut. Aburul este evacuat în atmosferă. O curiozitate a acestor maşini e că toate au acelaş cazan şi aceiaşi maşină de aburi, indiferent de tonajul camionului. Rezultatul: o descreştere a vitezei la creşterea tonajului.

Maşina de 6 tone are în plină sarcină o viteză de 65 km./oră, iar goală 75 km., cifre făcute frumoase.

Greutatea totală a vehiculului, inclusiv sarcina de 6 tone este de 13.660 kg. ceeace cere fie cauciucuri speciale, fie şosele foarte bine întreţinute. Pentru acest motiv camionul de 12 tone este aşezat pe 4 osii.

Celelalte construcţii nu diferă simţitor ca performanţe şi mărime, deşi unele (Fodden) au cazane orizontale, altele chiar cazane cu tuburi de flăcări (Yorkshine).

Ultimele au maşini verticale cu dublă expansie, însă tot cu evacuare în atmosferă.

Toate aceste maşini având cazane cu volum de apă relativ mare, cer un timp destul de lung pentru pornire: cca. 40 minute.

Insă aici intervine un amănunt interesant, care arată ingeniozitatea celor cari utilizează aceste camioane: cum fabricile utilizează camionul numai ziua, dar menţin în funcţiune unele ateliere, cari au nevoie de încălzire sau de aburi şi noaptea, se racordează la cazanul camionului un furtun şi se alimentează toată noaptea uzine cu aburi.

Dimineaţa se desprinde furtunul şi camionul e gata de pornire. Timpul pentru pornire este deci nul.

Un alt desavantaj este că focul trebue mereu întreţinut, ceeace recomandă vehiculele acestea numai pentru curse lungi.

Un avantaj important al acestor maşini e că pot utiliza orice fel de cărbune (şi combustibil lichid). Utilizarea cărbunelui eftin le face utile în regiunile unde asemenea combustibil e disponibil, ceeace explică destul de apreciabila lor introducere în Anglia.

Grupa II-a cuprinde un număr mare de automobile uşoare şi de autobuze.

Trebue precizat că aspectul exterior al acestora nu diferă câtuşi de puţin de cel al vehiculelor similare cu motoare de benzină sau Diesel. Vehiculele acestei grupe se remarcă prin următoarele caracteristici distinctive:

1. Utilizarea de combustibil lichid;
2. automatizare completă a funcţionării cazanului;
3. un singur om, şofeurul, conduce maşina şi nu doi ca la prima grupă, unde un ajutor era mereu utilizat la alimentarea şi supravegherea focului;
4. lipsa de legături şi excluderea cutiei de viteze simplifică conducerea;
5. la marea majoritate a cazanelor evaporare rapidă, deci pornire dela rece în 2-4 minute;
6. maşini de aburi de înaltă şi de foarte înaltă presiune (până la 150 at.); de regulă, cu dublă expansie, dublă acţiune şi condensaţie. Condensaţia permite să se execute fără completarea rezervei de apă curse de până la 1.000 km.

Această grupă se subîmparte în:

— maşini având cazane cu circulaţie naturală;

— maşini având cazane cu circulaţie forţată.

Firmele cari construesc asemenea automobile sunt numeroase. Cel mai vestit constructor este Doble, care a cedat licenţele lui în U. S. A., şi în Germania. Maşina desvoltată de el are un cazan cu circulaţie forţată, pus împreună cu auxiliarele sale sub capota din faţă. Motorul de aburi desvoltă 65-100 H. P. şi e atârnat pe puntea din spate unde acţionează asupra diferenţialului.

Rezerva de combustibil e de 110-130 litri, cea de apă 90-100 litri. Prima e aşezată în spate, a doua atârnată sub scaunul şofeurului. In locul radiatorului se află condensatorul de construcţie similară.

Tot Doble a construit împreună cu Besler în America şi Henschel în Germania autocamioane grele. La acestea s'a suprimat şi diferenţialul, făcând maşina de aburi să acţioneze direct pe arborele dinapoi.

Alte firme ar fi Deling, Alma Steam Motors, Bauer Bell, American Steam automobil, etc.

Firma Henschel (Germania) a construit după datele lui Doble o automotrice cu maşină de 150 H. P., pentru linia Luebeck-Buechen. Bessler a executat o automotrice de 600 H. P. şi

construeşte curent asemenea vehicule cu motoarele între 300 şi 1000 H. P. La acestea cazanul e vertical, maşina cu 2 cilindri are dublă expansiune. Atât constructorii sovietici cât şi cei americani au realizat agregate transportabile, pe cadre de lemn, având o putere de 160 H. P. aproximativ.

Firma Bessler a încercat să înjghebe o mică maşină de aburi pentru un avion de sport şi poştă. Realizarea nu e perfectă dar e utilizabilă şi indică drumul de urmat.

Pentru marile avioane de transport, în proect sau în curs de desvoltare s'au prevăzut masini de aburi de tip uşor de 3 5.000 H. P. de fiecare unitate. Insă o mare dificultate o prezintă greutatea şi marea rezistenţă pe care o opune condensatorul. Am vorbit în altă parte că în aceste cazuri ar intra cu succes în competiţie instalaţiile cu aburi de mercur.

Construcţia cazanelor uşoare e pe cale să sufere o revolutie care poate avea ca urmare o transformare fundamentală a tehnicei evaporaţiei cu apariţia turbocazanelor, maşini cari într'un singur bloc în mişcare, evaporă, utilizează şi condenseazâ apa. Numele lui Vorkauf, Harpen, Huetner sunt legate de această ideie nouă, care e încă în curs de desvoltare, dar care are perspective imense.

CAPITOLUL II se ocupă cu descrierea amănunţită a construcţiilor moderne de cazane pentru autovehicule.

Autorii disting 4 tipuri de asemenea cazane:

1) cazane de joasă presiune cu circulaţie naturală;

2) cazane de presiune înaltă şi foarte înaltă cu circulaţie naturală;

3) cazane de presiune înaltă şi foarte înaltă cu circulaţie forţată;

4) cazane de construcţie specială.

Vom c'ta câteva exemple de fiecare tip spre a fixa pe cetitor:

1. Categoria cazanelor de joasă presiune cu circulatie naturală e reprezentată prin cazanul Sentinell. Acestea consumă cărbune de calitate ordinară, alimentat printr'o tremie.

Dimensiunile exterioare ale acestui cazan vertical sunt 750 diam. şi 1.250 mm. înăltime, focarul cilindric, vertical, continuat cu tubul de fum e turtit la mijloc în formă pătrată şi are acolo o dublă serie de tuburi Galloway, uşor înclinate. Sus în focar supraîncălzitorul în bobină cu axul vertical.

Intre tubul de fum — focar şi montarea exterioară se află apa, a cărei circulaţie e activată de tuburile Galloway. Iată câteva date numerice ale acestui cazan: diametrul grătarului 600 m.m.; înălţimea focarului propriu zis 340 mm.; suprafata încălzitoare a tuburile Galloway 3.82 m.p.; suprafaţa supraîncălzitorului 2,28 m.p.; volum de apă 230 litri; volum de aburi 35 litri; presiune de serviciu 18,5 at. ab. la 4 500 C.; debit maxim ora 500 kg. aburi.

De aici rezultă cifra impresionantă a debitului specific de 132 kg./mp. h.

Asemănătoare e construcţia cazanului pentru tractorul Sentinell; cazanul are 5,8 mp iar debitul maxim atinge după spusele firmei, 800 kg./h. ceeace înseamnă un debit specific de 138 kg./ mp. h. Cazanele celorlalte firme se aseamănă mult acestora, cu excepţia celui construit de Fowler care are tuburi de fum verticale, curbate.

2 Cazanele de presiune înaltă, cu circulatie naturală sunt reprezentate prin construcţiile firmelor Doble-Detroit, Deling, Stanley, Bekker, Schmidt şi Yarrow.

Cazanul Doble-Detroit e compus din 20 secţiuni verticale, având fiecare sus şi jos un colector orizontal şi câte 16 ţevi verticale racordate prin sudură la acestea. Fiecare sectiune e racordată la rândul ei sus şi jos la câte un colector orizontal transversal. In jurul ţevilor fumul. Totul îmbrăcat într'o manta de tablă izolată termic. Acest cazan e depăşit de noile constructii ale autorului.

Cazanul Deling, utilizat la autobuzele firmei, este de tip ignitubular orizontal.

Diametrul mantalei este de 850 mm Lungimea fără focar 650 mm. Executia din otel, sudată. Grosimea mantalei 9.5 mm. Tuburile de fum în număr de 686 au 16 mm. diam. Focarul e scurt, injectoarele de tip Bunsen, în spate un economisor pentru apă. Presiunea de serviciu 50 at. abs. la 300 gr. C., strangulată pentru masini la cca. 12 at. abs. Suprafata 29.5 mp.

Cazanele Becker şi Schmidt au ca suprafaţă încălzitoare grupe de serpentine ţevi de diferite grosimi, cu axa

verticală. La mijloc tubul de alimentaţie, deasupra tremia de cărbune, fumul printre ţevi. Grătarul rotativ face 20 rot./oră .Presiunea de serviciu la Schmidt 66 at. abs. 500 gr. C. Debitul 2.000 kg./oră.

Debit specific normal după Schmidt 120 kg./oră mp. şi forţat 230 kg./mp. h. Volumul de apă e de 150 ltr. Viteza de circulaţie a apei circa 0,3 m./sec .

Suprafaţa încălzitoare 16,8 mp. Greutatea cazanului 4.500 kg. adică 2,25 kg. greutate pt. un kg. aburi produşi pe oră.

Cazanul Yarrow seamănă cu cel clasic desvoltat de firmă, fără vreo particularitate deosebită care să merite a fi relevată.

3. **Cazane de presiune înaltă cu circulaţie forţată.**

Aici stau faţă în faţă 3 sisteme diferite. Toate utilizează ca suprafaţă încălzitoare serpentine de ţevi în continuare.

Sistemul American. — Aici 1) partea de jos a băteriei de ţevi serveşte de economisire, apa preîncălzită sare peste partea centrală şi circulă de jos în sus; 2) în zona superioară a cazanului, unde arde flacăra injectorului şi are loc evaporarea prin radiaţie şi convecţie, apoi se întoarce la partea centrală ; 3) unde are loc supraîncălzirea. De aici aburul trece la maşini.

Sistemul englez are 1) economiser-ul jos ; 2) exaporarea în partea centrală şi 3) supraîncălzirea sus în zona injectorului.

Sistemul sovietic, desvoltat de profesorul Ramzin, constitue o perfecţionare atât a sistemului american cât şi a celui englez .

Varianta I-a a prof. Ramzin distinge: 1) jos economiser-ul; 2) sus zona de radiaţie ; 3) sub ea, zona de convecţie radiaţie; 4) mai jos, către bază, zona de convecţie în care are loc evaporaţia, şi 5) la centru supraîncălzirea prin convenţie.

Varianta II-a prof. Ramzin. — Aceasta deosebeşte numai 4 zone : 1) jos economiser-ul prin convecţie, apoi sărind peste centru ; 2) tot economiser în zonă de radaţie-convecţie ; 3) evaporarea în zona superioară de radiaţie şi 4) la centru supraîncălzire în zona de convecţie.

Dintre cazanele de tip american sunt descrise construcţiile devenite clasice ale lui Doble. Aşa de ex. cazanul de automobil al acestuia are exterior 650 mm. diam. şi 850 mm. înălţime, suprafaţa totală a serpentinelor este 5-71 mp. în zona de convecţie, 1,87 mp. în zona de radiaţie şi 8.28 mp. în totai.

Lungimea desfăşurată a ţevilor utilizate la serpentine este de 146 m. l. Greutatea cazanului e de 350 kg. Volumul focarului e de 72 dm. c., un injector de motorină este alimentat sub presiunea mecanică.

Cazanul Bessler de construcţie analoágă are 640 diam. şi 1.100 mm. înălţime exter., 9,82 mp. suprafaţă totală încălzitoare ; 340 kg. greutate totală ; 98 dm. c. volumul focarului.

Cazanul Henschel pentru camioane grele şi automotrice e tot de tip Doble. Produce 2.000 kg. aburi/oră la 125 at. abs. şi 500 gr. C. Gabaritul cazanului este 920 x 1950 mm. Volumul focarului 275 dm .c., suprafaţa încălzitoare 22 mp. Acest cazan a fost executat în anul 1941.

Un cazan mai mare a fost desvoltat de Bessler pentru calea ferată din New Haven şi pus în exploataţie în 1936. Suprafaţa lui e de 26 mp.; presiunea aburului 88 at. abs. la 415 gr. C.; focarul e încărcat normal cu 5.000.000 cal./m.c. h.; însă prin forţare debitul poate fi sporit la de 3,5 ori pentru acoperirea vârfurilor de sarcină. Diametrul cazanului 1.120 mm. înălţimea 1960 mm.

In anul 1940 în uzina Podoliei, s'a contat un cazan tip P.D.U., de construcţie sovietică, însă gen Doble.

Acesta are focarul jos, arderea cu păcură 2.000 mm. înălţime, 940 mm. dm. ext., 19,17 mp. suprafaţă încălzitoare. Focarul e solicitat cu 3.300.000 cal./m.c. h. Producţia de aburi este 1.200 kg./h. la 100 atm. şi 425 gr. C. Greutatea cca. 1.000 kg. deci cca. 9.800 kg./1 kg. aburi generat pe oră. Acest cazan preîncălzea aerul graţie unei mantale duble.

In laboratorul de motoare al Institutului de aviaţie din Moscova, s'a executat sub controlul şi indicaţiile marelui specialist sovietic prof. Ramzin, o instalaţie de aburi pentru avion, debitând 150 H. P. Producţia de aburi era 850 kg./oră la 100 at. abs. şi 425 gr. C. Suprafaţa cazanului era de 12,36 m.p., inclusiv supraîncălzitorul. Gabaritul:

1.107 mm. şi 664 mm. diam. Cazanul preîncălzeşte aerul cu ajutorul unei mantale duble, ca şi cazanul din uzina Podoliei.

Pentru acţionarea unui excavator s'a construit cazanul 31 T. N. de 31,4 mp. cu un debit de 1.000 kg. aburi/oră la 100 at. abs. şi 450 gr. C. Volumul focarului este de 655 dm. c. iar greutatea de cca. 2.500 kg.

Un alt cazan sovietic, de tipul 23 S. N. produce 2.000 kg./oră la 140 atm. şi 500 gr. C. Suprafaţa lui este de 43.89 mp. Greutatea este de 4 tone, adică 21 yr./kg. aburi produs pe oră.

Cazane de tip Doble se construesc şi pentru combustibil solid. Diferenţa e că în locul focarului căptuşit de jos, se prevede un grătar rotativ, iar sus capacul e găurit pentru tubul de încărcare cu cărbuni.

Oţelurile din care se construesc cazanele sunt sărace în cărbune, siliciu, etc., însă foarte bogate în Ni (până la 63 la sută), în Cr. (cca. 15 la sută). Ţevile au extrem de puţin cărbune (max. 0,25 la sută). Siliciu la fel. Mangan 0,5 la sută. Crom 1 la sută, Molibden 0,5 la sută şi urme de fosfor şi sulf.

4. **Cazane speciale.** — Aici autorii descriu recentele cabane-turbină.

Dacă vom considera un tub în formă de U plin cu apă şi rotind cu 3000-4000 ture/min. cu cele 2 capete libere îndreptate spre axa de rotaţie şi curbura în partea opusă, apa va fi împinsă de forţa centrifugă către fundu lcurbat al U-ului. Dacă întoarcem capetele libere paralel cu axa şi încălzim puternic una din ramurile U-ului, se vor produce aburi, a căror presiune va compensa forţa centrifugă în punctul respectiv. Am imaginat astfel un cazan rotativ. Alimentarea o facem prin simplă gravitate la capătul ramurei neîncălzite, extragerea aburilor la capătul ramurei încălzite. Dacă acum juxtapunem un disc de turbină, cu paletele în dreptul eşirii aburilor şi îl calăm pe un arbore independent de cel al tubului în U, am construit un cazan turbină sistem Vorkauf.

Realizarea practică e mai complicată, însă principial identică. Cazanul experimental al lui Vorkauf generează 18 tone aburi la 10 at. abs. şi 380 gr. C. supraîncălzire. El cuprinde într'o singură unitate cazanul rotativ şi turbina, în care aburul e destins până la 25 at. abs.

Un pas înainte îl constitue cazanul Harpen-Vorkauf. Combustibilul lichid e injectat şi aprins într'un focar cilindric orizontal, a cărui manta rotativă e formată din serpentina preîncălzitorului, care debuşează într'un colector, de unde pornesc tuburile în U de cari am mai vorbit, în cari evaporează. Gazele ocolesc acest tambur cu serpentina de apă, la terminarea lui şi trec printr'o turbină de gaze cu mai multe etape, o parte din palete fiind fixată de tamburul serpentinei, iar cealaltă pe un al doilea tambur calat pe axa turbinei de apă şi rotind în sens contrar.

Aburul desvoltat în tuburile în U iese prin arborele găurit al tamburului respectiv şi este apoi condus într'un supraîncălzitor aşezat în calea gazelor de fum, după eşirea lor din turbina de gaze. Odată supraîncălzit aburul e condus la o turbină obişnuită de aburi, care pe prelungirea ei au, cum am mai spus, tamburul cu a doua serie de pale ale turbinei de gaze.

Această construcţie desparte producţia aburului de utilizarea lui.

La ideia originală a lui Vorkauf revine Huetner, care într'un singur corp are cazanul rotativ, turbina cu multe etaje şi condensaţia, toate îmbucate una în alta. Este inutil să insistăm asupra considerabilei importanţe a acestei idei ingenioase, pentru viitorul tehnicei în genere, pentru vehicule automobile şi avioane în special.

In Capitolul III autorii studiază metodica calculului termic al cazanelor descrise, dând, după normele clasice, toate detaliile necesare.

Captolul IV este consacrat unui studiu amănunţit al circulaţiei căldurii în aceste cazane. Cifrele citate sunt impresionante şi depăşesc de multe ori datele cu cari suntem obişnuiţi dela instalaţiile staţionare curente. Nu este cazul să intrăm aici în detalii.

Capitolul V se ocupă cu construcţia şi funcţionarea instalaţiilor complete de tipul studiat. O întreagă serie de exemple ilustrează textul. In principiu o instalaţie automobilă se compune din următoarele organe: cazan de tipul descris, alimentat cu apă în cricuit închis

graţie unei pompe cu piston, de presiune înaltă. Aburul trece la o maşină de aburi cu piston, poli-cilindrică (4 cil. deobiceiu) cu dublă expansie şi dublă acţiune. De acolo parţial destins trece dintr'o turbină care acţionează ventilatorul de aer pentru combustie. Din turbină trece într'un preîncălzitor pentru apa de alimentare unde mai pune în mişcare şi turbina sau motorul care acţionează ventilatorul de răcire a condensatorului. De aici aburul destins, trece în condensatorul răcit cu aer şi aşezat în locul radiatorului obişnuit, pentru ca lichidul să fie în fine aspirat de o pompă şi trimis în preîncăzitor şi apoi din nou în cazan. Combustibilul este alimentat cu ajutorul unei mici pompe cu roţi dinţate, gen V'king, de tip uzual la arzătoarele automate de păcură. Acest circuit, cu neesenţiale variante îl regăsim la toate agregatele pentru automobile.

Rezultatele experimentale, secţiuni prin pompe, circuituri, etc., diagrame numeroase completează capitolul.

Capitolul VI se consacră studiului regulării automate a funcţionării. Intrarea apei în cazan, a aburului în maşini şi a combustibilului în focar sunt controlate de clape electromagnetice comandate electric de un termostat unic, supus direct influenţei temperaturii de supraîncălzire şi de un manostat sub acţiunea presiunii cazanului. Accesul aburului la maşina cu piston este pus sub controlul direct al şofeurului, care prin mijlocirea unei pedale poate strangula sau deschide larg orificiul clapei principale de admisie şi astfel regla viteza maşinei.

Capitolul VII se ocupă cu exploataţia şi economia agregatelor de cazane pentru autovehicule uşoare de transport. Tabelele comparative date arată că de ex. autocamioanele cu aburi Sentinell sunt la fel de avantajoase în privinţa sarcinei moarte ca autocamioanele clasice cu benzină White, Brokway sau Mack.

In ceeace priveşte economia, camionu Sentinell cu aburi depăşeşte enorm camioanele cu motoare de combustie internă (benzină, Diesel sau gaz generat). Comparaţia dată de cei doi autori arată că pe când camionul cu aburi Sentinell cheltueşte 1,02 ruble/100 t. km., celelalte maşini consumă combustibil de 5,32 până la 7,78 ruble. E vorba de camioane între 5 şi 7 tone sarcină utilă în comparaţie cu un Sentinell de 6 tone.

Autoturismele cu aburi nu stau mai prejos. Comparaţia făcută de autori între o l'muzină Bessler de 7 locuri, cântărind cca. 2.000 kg. şi având un motor de 110 H. P., cu un Buick de 2.260 kg. şi 116 H. P. şi un Rio-Royal de 2.260 kg. şi 160 H. P., ara ă performanţe absolut comparab'le. Supleţea maşinei cu aburi şi viteza de demacaj sunt mult mai mari ca la benzină. Silenţionitatea funcţionări e totală.

Consumul de combust'bil (petrol obişnuit) este foarte favorabil mai ales la viteze reduse :

la 26 km./h., 28 kg./100 km.
la 42 km./h., 20 kg./100 km.
la 90 km./h., 17 kg./100 kg.

faţă de 15-19 kg. benzină la Buick.

Nu trebuie uitat că americanii nu au urmărit la maşinile cu aburi decât o siguranţă mai mare şi o totală silenţiozitate în funcţionare, iar nici de cum o economie de combustibil.

Ultimul Capitol, al VIII-lea se ocupă cu perspectivele de viitor.

După concluziile autorilor caracteristicile de funcţionare a autovehiculelor cu aburi depăşesc pe acelea ale maşinilor cu motoare de combustie internă.

Dacă nu s'au rsăpândit cât merită, cauza e în afară de considerente de natură psihologică, şi politica ecpnomică dusă de anumite ţări.

Astfel în Anglia, patria camioanelor grele cu aburi, politica fiscală dusă sub impulsul trusturilor petrolifere, încărca anual un camion cu motor de benzină cu impozite de 30 lire sterline, în timp ce un camion echivalent cu maşină de aburi plătea 130 lire sterline pe an, adică aproape de 5 ori mai mult.

Abia când s'a văzut că războiul bate la poartă, sarcinile acestea fiscale excesive au fost suprimate, în scopul de a se permite economie de benzină.

In Germania camioanele cu aburi apar în clipele când începe pregătirea agresiunilor, odată cu venirea lui Hitler la putere. Firma Henschel produce între 1933-1934 camioane grele şi automotrice după licenţa lui Doble, combustibilul fiind în genere cărbunele de calitate inferioară. Când au văzut că războiul e virtualmente pierdut, construc-

torii germanii au început să desvolte agregate uşoare cu aburi pentru auto vehicule sau semistaţionare pentru e poca postbelică.

In Franţa autovehiculele cu aburi erau foarte avansate înainte de razboiul al II-lea mondial. Armata franceză tocmai terminase favorabil probele unui camion înzestrat cu turbocazan, cand a venit invazia şi a oprit desvoltarea. Nu se cunosc detalii noui asupra acestei chestiuni.

In America, maşina de turism cu aburi s'a desvoltat nu din motive economice, ci numai pentrucă depaşea în eleganţa, siguranţa funcţionării şi confort, maşinile obişnuite.

Cu totul alte perspective are acest tip de maşini în U.R.S.S., ţara gospodăriei colective. Toate piedicile voite puse în calea acestei maşini în alte ţări, nu intra în consideraţie în U.R.S.S., unde numai interesul colectivităţii primează. Incercări cu autocamioane grele şi autobuze cu aburi se fac încă din 1931 în U.R.S.S. Imprejurările şi modul cum au fost făcute aceste încercări nu au permis încă înjghebarea unei industrii pentru construirea vehiculelor acţionate cu aburi .Insă marile rezerve de combustibil solid şi lichid ale U.R.S.S. fac să se prevadă că în curând aceste vehicule graţie marilor lor avantaje, vor gasi o larga raspandire în U.R.S.S., alăturea de cele cu benzină, fiecărui tip rezervându-se domeniul de utilizare optimă.

Caracteristicile de căpetenie ale instalaţiilor uşoare cu aburi, au fost aratate în cursul acestei recenzii în detaliu.

In rezumat se poate spune că exploatarea autovehiculelor cu aburi a dovedit că ele pot învinge cu uşurinţă toate dificultăţile întâmpinate, că uzura lor e neînsemnată, că sunt foarte suple şi economice la funcţionare.

120 kg./m.p. h. la cele de joasă presiune.

peste 80 kg./m.p. h. la acele cu circulaţie forţata şi înaltă presiune, dacă în suprafaţă se include şi supraîncalzitorul şi economizorul, ceeace este considerabil.

Solicitarea focarelor este şi ea remarcabilă. La cazanele de joasă presiune grătarul de cărbuni e încărcat cu 1.5-2 milioane calorii/h. ş. m.p. La cazanele cu combustibil lichid, instalaţiile semistaţionare încarcă cu cca. 3 milioane cal. m.c. h. şi cele de automobil cu 8 milioane cal./m.c. h. volumul focarului.

Actualmente agregatele au o greutate de 2-3 kg. pentru 1 kg. abur generat pe oră.

Agregate în curs de constrcuţie urmăresc să reducă aceste cifre la 0,4-0,7 kg. kg. aburi, iar dacă se vor utiliza tuburi cu oţeluri aliate, de calitate superioară, greutatea specifică se va reduce a 0,1-0,2 kg./kg. aburi generaţi pe oră.

Randamentu cazaneor cu cărbune a atins 75 la sută, iar ce al cazanelor cu combustibil lichid chiar 82 la sută.

Din punct de vedere constructiv cazanele verticale de joasă presiune ale firmelor Sentinell ş Atkinson dau performanţe excelente şi pot servi ca model la nouile proectări.

La cazanele cu circulaţie forţată, deşi experienţele americane sunt numeroase, apare din ce în ce mai clar că perfecţionările aduse de prof. Ramzin au cele mai frumoase perspective şi că vor aduce o reală ameliorare a funcţionării şi randamentului, graţie inteligenţei dispoziţiei a zonelor de preîncălzire, evaporare şi supraîncălzire în aşa chip încât să se exploateze la maxim căldura degajată de combustibil.

In schimb tipul britanic de cazan cu circulaţie forţată s'a dovedit neraţional, dispoziţia zonelor fiind falsă, aşa că nu are şanse de a se menţine.

Reglajul automat al funcţionării cazanelor de presiune joasă trebue perfecţionat şi va duce desigur la reducerea personalului de serviciu la un singur om. La cazanele de înaltă presiune automatizarea controlată electromagnetic s'a dovedit la înălţime şi poate fi menţinută fără modificări.

Perspectivele de răspândire sunt numeroase. Vehiculele cu cazane de joasă presiune au şansa să se introducă în acele zone ale U.R.S.S. unde se găsesc în abundenţă combustibili de calitate inferioară.

Vehiculele cu cazane de înaltă presiune utilizează combustibil lichid de calitate inferioară benzinei (petrol, gazoil, etc.), aşa că dacă se iau în considera-

ţie siguranţa de funcţionare, economia şi supleţea, au dreptul la o largă răspândire şi se vor introduce mai mult dacă vor fi transformate şi pentru combustibil solid. Această transformare e în curs, astfel că se poate cu siguranţă afirma că autovehiculele cu aburi şi instalaţiile semistaţionare îşi au asigurat viitorul în U.R.S.S.

Aici îşi termină autorii lucrarea, care prezintă şi pentru condiţiile româneşti un interes capital.

Cărbune de calitate inferioară avem destul, combustibil lichid inferior producem, aşa că terenul e pregătit pentru a primi autovehicule cu aburi. Construcţiile noui în curs, şantierele naţionale, etc. cer agregate semistabile de forţă eftine, uşoare şi sigure. Ar fi deci de dorit ca şi la noi în ţară să se acorde o atenţie serioasă acestei ramuri noui a tehnicei. Nu trebue uitat că autobuzele şi autocamioanele grele cu aburi ar putea asigura traficul pe anumite şosele şi economisi C. F. R. investiţii oneroase. E deci de dorit ca lucrarea inginerilor Tateşcev şi Sebalin să fie nu numai studiată, dar şi pusă în practică.

Ing. L. Hamburger

AGNES HUMBERT: „Louis David" Ed. Hier et Aujourd'hui, Paris, 1947

Monografiile franceze asupra marilor artişti nu socoteau necesar să studieze condiţiile istorice, mediul social în care şi pentru care creiază artistul. Atenţia pe care o acordă deobicei istoricul de artă burghez istoriei propriu zise, este de esenţă anecdotică. Singurul merit al acestui gen de monografii a fost acela de a fi pregătit un material brut, care însă deabia se cere cuprins şi luminat prin metoda de cercetare marxistă. Căci o valorificare a unui nu este posibilă, care au determinat temele, tehnica, îndrăsnelile sau eşecurile unui artist.

Agnès Humbert desvăluie cu perspicacitate insuficienţa acelei critici artistice, care se bazează pe specularea elementului psihologic din viaţa şi opera unui artist. Căutarea şi studierea influenţelor economico-sociale asupra creaţiei artistice este o metodă mai sigură şi mai rodnică decât frazeologia sentimentală, — arată autoarea. Mai ales în cazul lui Louis David, căruia „criticii burghezi i-au reproşat" vina de a fi participat la evenimentele frământatei epoci care a fost Marea Revoluţie burgheză franceză.

Autoarea insistă asupra importanţei pe care o prezintă pentru înţelegerea unei opere artistice — studierea clientelei. Factorul acesta nu poate fi neglijat într'un studiu ştiinţific. „Clientul este individual sau colectiv. El poate fi un mecena, şeful guvernului, statul, biserica, o grupare sau trecătorul anonim. De client depinde viaţa artistului. Să ne întrebăm de cine depinde clientul şi care sunt condiţiile sociale, economice şi politice în care trăieşte. Când vom avea răspunsul la aceste întrebari, se va vedea ca opera de artă este, în foarte mare măsură, subordonată aceloraşi legi care domină viaţa clientelei". (p. 13-14).

In etapele după care împarte studiul vieţii şi operei lui David, autoarea n'a renunţat totuşi la periodizarea obşnuită în monografiile de manieră veche, care împart viaţa artistului după locul unde a lucrat. Lucrul pare cu atât mai curios, cu cât, în fond, Agnès Humbert urmăreşte să sesiseze schimbările pe care le-au determinat diversele evenimente sociale în viaţa şi creaţia pictorului francez.

Capitolul despre tinereţea lui David este cel mai slab, — autoarea însăşi îl consideră schematic şi incomplect. Este insuficient redată atmosfera spirituală a sec. XVIII (David s'a născut în 1748) şi insuficient explicate preocupările şi tendinţele contradictorii ale burgheziei franceze din această epocă. O analiză mai susţinută începe deabia când autoarea ajunge la prima manifestare personală a lui David: pasiunea pentru neoclasicism. Ea s'a datorat, arată autoarea, nu faptului întâmplător că David a cunoscut şi pictura greco-romană cu prilejul şederii la Roma (1775-1780), ci faptului că burghezia franceză, a îmbrăţişat şi istoria antică. (Marx a remarcat gustul pentru imitaţia anticilor în stilul de viaţă al eroilor Revoluţiei burgheze-franceze, în primele pagini din „18 Brumar al lui Louis Bonaparte").

In timpul în care se află David în Italia, domneau concepţiile estetice ale germanului Winckelmann, care, predica frumosul abstract, idealizarea naturii. Deşi autoarea notează influenţa ideilor lui Winckelmann — prin intermediul

francezului Quatremère de Quincy — asupra formației estetice a lui David, nu se arată dece acest idealism estetic n'a înăbușit, ci a fost înăbușit de realismul pictorului francez.

A. Humbert — și aceasta este o lipsă serioasă a lucrării — nu lămurește în ce constă realismul lui David, până unde merge acest realism și cum se îmbină cu trăsăturile de idealizare, de dramatism și patetism, specifice picturii lui David.

Istoricii de artă idealiști și contemplativi, deplorau sau criticau participarea activă a lui David, ca artist și cetățean, la evenimentele Revoluției. Agnès Humbert are meritul de a fi arătat, bazată pe o bogată documentare, cât de necesară a fost activitatea civică a artistului, atât pentru propria sa desvoltare spirituală, cât și pentru îmbogățirea cu noui teme a artei franceze.

In primul rând, David a luptat împotriva rutinei inerte și dogmatice, cristalizată în canoanele castei de profesori ai Academiei regale. Artiștii tineri se isbeau tot timpul de zidul indiferenței și rezistenței față de inovare, al teoriilor perimate, dârz menținute de „ofițerii" care predau la Academie. Intrând în Clubul Iacobinilor, în 1790, David prezintă un memoriu, prin care artiștii cer desființarea unei instituții care menținea inegalitatea și descuraja talentul. Artiștii își exprimă ferm intenția de a părăsi „turnul de fildeș" și de a participa la viața economică și socială. Adunarea Națională, recunoscând justețea cererilor artiștilor, îl cheamă să intre în rândurile masselor revoluționare și îi autorizează să expună la Salonul din Palatul Louvre, fie că fac sau nu fac parte din Academie. In 1792, Adunarea îi încredințează lui David sarcina de a preda la Belle-Arte.

Agnès Humbert analizează apoi chipul în care arta lui David oglindește participarea sa la lupta de clasă: „Jurământul Horaților", portretele martirilor Revoluției (Marat, Lepelletier, Bara), „Jurământul dela Jeu de Paume", precum și activitatea febrilă de organizator al serbărilor, procesiunilor, din perioada Convenției. David a știut să sintetizeze și să concretizeze artistic țelurile Convenției, a ilustrat convingător, eficace, „Declarația Drepturilor Omului". În același timp, el începe organizarea unui „Muzeu al Artelor", desenează noile uniforme ale armatei republicane, organizează concursuri pentru sprijinirea artiștilor, ia măsuri pentru ajutorarea artiștilor francezi din Italia, etc.

După ce analizează toate aspectele activității lui David „conventionalul", după ce arată ce conținut bogat și viu a turnat Revoluția în opera artistului, autoarea urmărește cu obiectivitate oscilările caracterului și artei lui David, care ajunge pictorul oficial al lui Napoleon Bonaparte, iar mai târziu adulează — prin tratarea temelor erotice — gustul burgheziei parvenite din epoca restaurației.

Singura trăsătură de demnitate care-i mai rămâne fostului revoluționar, este tăria de a rămâne în exil și de a nu ceda insistențelor prietenilor care îl asigură că Louis-Philippe îi va acorda dreptul de a veni în patrie, numai dacă David va semnă el însuși cererea...

Incheind monografia, Agnès Humbert scrie: „Perioadele cele mai fecunde ale vieții artistului sunt tocmai acelea în care David este un om care luptă și face pictură. Este meritul de seamă al monografiei, de a fi scos în evidență linia ascendentă și linia descendentă a creației lui David ca o oglindire a poziției lui alternativ positive față de problemele sociale ale epocei sale. In acest sens, cartea lui Agnès Humbert, cu toate lipsurile semnalate, este o încercare merituoasă de a pătrunde fenomenul artistic în lumina metodei științifice.

C. I. Gulian

Études slaves et roumaines, publiées par l'Institut de philologie slave et l'Institut des langues romanes à l'Université de Budapest, I, fasc. I, Budapest, 1948. Noua publicație a celor două institute a Universității din Budapesta are o ținută științifică și obiectivă, deosebită de publicațiile șoviniste dinainte de cel de-al doilea război mondial și din timpul lui. Caracterul revistei se poate înțelege chiar din cuvântul înainte cu care se deschide această fascicolă: „Scopul pe care ni-l propunem este studiul trecutului comun, pentru a ne face o ideie precisă despre trăsăturile ce ne unesc și a sluji cauzei apropierii între popoare. Dat fiind că de o mie de ani poporul unguresc este înconjurat cu diferite

grupuri de popoare slave şi de Români, istoria şi civilizaţia ungurească sunt aşa de strâns legate de acele ale popoarelor vecine, încât în viitor mişcarea ştiinţifică ungurească va trebui să asume un rol din ce în ce mai mare în studiul relativ la presentul şi la trecutul acestor popoare".

Prima fascicolă a revistei cuprinde articole în limbile rusă, franceză, germană şi engleză cu caracter istoric şi filologic, dintre care amintim: St. Kniezsa. **Note asupra istoriei consunantelor palatale în limba slovacă**, Oswald Szemerényi, **Două chestiuni în legătură cu verbul vechi slav**, A. Kovacs, **Contribuţii la studiul simbolismului literar** (în special în literatura slovacă), **Aladár Radnóti, O biserică dela începutul Evului Mediu la Zalavár** (o biserică din secolul IX, ale cărei ruine se păstrează într'o localitate din apropierea lacului Balaton, biserică construită în epoca stăpânirii carolingiene). Mai interesante pentru istoria şi filologia românească sunt ultimile două articole. Unul este datorit bizantologului M. Gyóni. **Vlahii la Muntele Athos la începutul veacului al XII-lea.** Autorul face o analiză a unui text istoric alcătuit la Muntele Athos, citat adesea cu greşeli de mulţi istorici, şi care până acum a fost supus unei analize critice. E vorba de o compilaţie în limba creacă intitulată: „Expunere fragmentară a scrisorilor schimbate între împăratul Alexie şi patriarhul Nicolae", păstrată în două copii, una la mânăstirea Iviron, cealaltă la Sf. Treime. D-l Gyóni arată că un scriitor din veacul al XII-lea a alcătuit o adunare de acte şi scrisori însoţite de un comentariu, cu scopul de a dovedi că republica monahilor dela Muntele Athos era independentă de jurisdicţia patriarhului de Constantinopol şi depindea numai de împărat. Unul din exemplele alese de autor ca să demonstreze teza lui priveşte pe Vlahii aşezaţi la Muntele Athos în văile dintre mânăstiri. Patriarhul Nicolae luase măsura ca ei să fie izgoniţi de acolo, fapt care ridică proteste din partea călugărilor, ce socoteau că pătriarhul nu are drept să dea dispoziţii privitoare la mânăstirile lor. Cu acest prilej se reproduc diferite acte autentice, care nu s'au păstrat în original, începând cu porunca împăratului Alexie Comnen din anul 1105. Aceste acte sunt unele din cele mai vechi isvoare scrise privitoare la istoria României. Din analiza lor rezultă că Vlahii se aşezaseră de mult în preajma mânăstirilor, venind din Tesaalia sau din Rodope şi au locuit la Athos până la anul 1104, data izgonirii lor. Documentele cuprind dare din cele mai preţioase asupra vechii organizări sociale a Vlahilor din peninsula Balcanică. Ei erau împărţiţi în cătune (catuna, în textul grecesc), prin care trebuie să înţelegem familia în sens larg, care locuia împreună. La izgonirea lor, Vlahii alcătuiau acolo 300 de cătune. Ei erau şerbi ai mânăstirilor şi în această calitate erau obligaţi să dea pentru folosul călugărilor lapte, brânză (de oi) şi lână. Pe lângă aceasta, femeile vlahe, care locuiau la stână împreună cu bărbaţii şi se îmbrăcau bărbăteşte, erau meştere în fabricarea pânii cu drojdie (ceiace arată că populaţia vlahă nu era nomadă, ci se ocupa şi cu agricultura, de vreme ce din rândurile ei se căutau cei ce făceau pâine). Tocmai prezenţa femeilor şi legăturile lor cu călugării atoniţi a fost cauza alungării Vlahilor dela Athos, din motive de morală călugărească.

Autorul studiază apoi îndatoririle fiscale ale Vlahilor păstori. Cei dela Athos, şerbi ai mânăstirilor, nu plăteau nimic visteriei imperiale, ceilalţi erau supuşi unui impozit numit decatia, adică zeciuială din toţi mieii născuţi peste an. Pe lângă aceasta turmele plăteau o taxă de păşune în bani. Păşunele de pe munţi erau socotite ca proprietatea statului, ca şi munţii înşişi, aşa că această taxă revenea visteriei statului.

Celălalt studiu privitor la chestiuni româneşti este scris de d. L. Gádi, **Graeco-Valachica**, în care scriitorul ungur cercetează o serie de cuvinte româneşti de origine greacă, necuprinse într'un studiu mai mare pe care l-a publicat acum câţiva ani. Cuvintele sunt culese din operele scriitorilor români moderni şi vechi.

Revista se completează cu note şi dări de seamă din scrieri istorice şi filologice, ungureşti, româneşti şi slave.

Al. Grecu

UN MUZEU DE TIP NOU. — „Momente din lupta poporului pentru libertate". — Cu prilejul centenarului revoluţiei din 1848, s'a inaugurat muzeul permanent denumit „Momente din lupta poporului, pentru libertate". Muzeul ace-

sta, realizat cu multa chibzuinţă şi deosebit de sugestiv este conceput în cu totul alt spirit decât vechiul tip de „muzeu istoric". Care sunt aceste deosebiri?

In regimurile reacţionare, muzeul istoric era un mijloc în plus de răspândire a doctrinelor reacţionare, şoviniste, antidemocrate. Muzeul istoric prezenta, în primul rând, personalităţile „conducătoare", pe domni şi domniţe, în costume de epocă, impresionând cu mijloace ieftine pe cetăţeanul naiv, nepregătit politiceşte.

Elementele pitoreşti şi anecdotice — erau folosite din abundenţă pentru a accentua tot timpul fastul din mediul în care trăiau domnitorii şi regii. Iar pitorescul risipit din belşug avea scopul de a îndeparta atenţia poporului dela problemele fundamentale ale istoriei patriei.

Muzeul „Momente din lupta poporului pentru libertate" se află la antipodul muzeului reacţionar. El este un mijloc sugestiv de a preda pe înţelesul tuturor, elementele esenţiale ale istoriei poporului. Elementele pitoreşti nu sunt dominante, ci subordonate unui conţinut ştiinţific, pe linia unei educaţii politice.

In primul rând, cine parcurge sălile în care sunt înfăţişate etapele luptelor pentru libertate, dela răscoalele ţărăneşti dela Bobâlna, până la amplele mişcări muncitoreşti din zilele noastre întueşte viu — şi pentru totdeauna — că adevăratul erou al istoriei unui neam este poporul însuşi şi lupta sa. In tablourile istorice pe care le zugrăveau artişti mediocri plătiţi să apoteozeze „faptele vitejeşti" ale clase stăpânitoare, massa era înfăţişată ca un element decorativ, a'cătuind „alaiul" domnesc sau oastea, în faţa cărora figura, reliefat şi detaşat de mulţime, domnitorul sau regele.

Şi în muzeul despre care vorbim sunt înfăţişate personalităţi: Gheorghe Doja, Horia, Cloşca şi Crişan, Tudor Vladimirescu, Nicolae Bălcesc, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Vasile Luca, Teohari Georgescu. Dar privitorul înţelege că aceste personalităţi au cu totul altă semnificaţie decât şirul nesfârşit de domnitori şi regi. Personalităţile istorice ale căror chipuri se află pe pereţii muzeului, oglindesc aspiraţiile de veacuri ale poporului, în lupta lui energică, dârză, pentru dreptate şi libertate.

Muzeul reacţionar găsea necontenit prilejul să aţâţe la şovinism, să strecoare otrava urii între popoare. Ungurii, Polonezii şi alte neamuri erau înfăţişaţi sub un aspect ostil şi depreciativ. In muzeul „Momente din lupta poporului pentru libertate" cetăţeanul află adevărata faţă a istoriei, când vede cum au luptat sclavii în Dacia, cum încă din veacul XV, în răscoala dela Bobâlna, ţăranii iobagi, români şi unguri, arşi de aceeaşi sete de libertate, s'au unit să lupte împreună împotriva împilatorilor lor feudali, fie de orice neam. Sub acelaş semn al unirii popoarelor împotriva asupritorilor îşi începu proclamaţia lui, Tudor Vladimirescu, în 1821: „Fraţilor locuitori ai Ţării Române, veri de ce neam veţi fi, nici o pravilă nu opreşte de a întâmpina rau cu rău.."

Ideea continuităţii luptei poporului pentru libertate este firul roşu al expoziţiei documentare. Manualele de istorie care erau folosite sub regimurile reacţionare sau denaturau caracterul sau negau importanţa luptelor maselor pentru libertate, aşa încât aceste lupte apăreau ca nişte momente izolate, fragmentare, nesemnificative.

Scoaterea la lumină a manifestărilor de luptă populară în decursul veacurilor, restabileşte continuitatea acestei lupte şi desvăluie capacitatea poporului de a-şi făuri singur destinul. Iar instrumentele de tortură care l-au chinuit pe Gheorghe Doja, pe Horia, Cloşca şi Crişan, precum şi imaginile sumbre ale celulelor în care au fost aruncaţi conducătorii clasei muncitoare ca, Gheorghe Gheorgiu-Dej, Ana Pauker, Vasile Luca şi alţi nenumăraţi luptători pentru cauza poporului — întipăresc în mintea privitorului o lecţie de adânc patriotism şi stimulatoare pilde de energie. Continuitatea luptei pentru libertate a poporului român a fost asigurată prin jertfele celor mai curajoşi şi luminaţi fii ai poporului.

Lupta aceasta dârză a fost şi este o luptă de clasă. Cei care au înăbuşit răscoalele din 1907 sunt urmaşii privilegiaţilor din veacurile XV şi XVI. Cei care au poruncit să fie rase cătunele şi cei care sfâşiau trupurile lui Gheorghe Doja şi Horia, ca şi cei care asasinau pe greviştii dela Griviţa, din 1933, se arată a fi din aceiaşi tabără a castei exploatatoare şi oprimatoare.

Expoziția documentară reliefează conținutul luptei pentru libertate, marcând însă și deosebirile specifice ale etapelor acestei lupte, deosebiri determinate de condițiile istorice diferite, în care s'a dsfășurat lupta.

O nouă fază a luptei este ilustrată prin manifestele, broșuri'e periodicele, cărțile, prin care s'a difuzat în România, începând din anii 1880, învățătura marxistă. Lupta este acum dusă și cu ajutorul unei noui arme, — a armei ideologice. „Lucrătorul român", „Contemporanul", „Munca", „Lupta de clasă" „Scânteia", „Tânărul leninist", „Vörös Erdely" (Ardealul roșu), etc., broșuri legale și ilegale, demonstrează cât de tenace a fost dusă lupta pentru libertate de către partidul de avantgardă al proletariatului.

După ce vizitatorul străbate camerele cu imagini eroice și sângeroase, care povestesc cât de aspră și dramatică a fost și în trecut lupta de clasă în România, după ce trece prin umbra celulelor din care continuau să conducă lupta Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, și tovarășii lor, la capătul luptei se înfățișează printr'un contrast simbolic, imaginea luminoasă a construcției Republicii Populare Române. Această Republică — după cum o mărturisesc machetele pentru monumentul lui Bălcescu, după cum o mărturisește însăși întreaga expoziție — știe să se încline în fața eroilor libertății. Poporul român nu poate uita eroi ca Horia, care și-a dat sfârșitul strigând: „Mor pentru popor", sau figura luminată și clarvăzătoare a lui Nicolae Bălcescu care scria: „O revoluție națională fără revoluție socială, nu e".

Expoziția documentară care inaugurează o operă necesară de educație civică a știut să îmbine într'un stil concis și sobru, fondul substantial ideologic, cu forma vie și sugestivă. Este ca o completare ilustrativă la „Manualul de Istora României" apărut în 1947, completare scrisă în limba limpede grăitoare a imaginilor, dar în același spirit științific, progresiv, al manualului.

I. G.

O CARTE ÎN LIMBA CEHĂ DESPRE RELAȚIILE SLAVO-ROMÂNE

Pandele Olteanu, Rumunská kultúra a Slovanstvo (Cultura românească și slavonismul), Bratislava, 1947, 92 p. și 8 planșe cu ilustrații.

Această lucrare este datorită lectoratului de limba română dela Universitatea dela Bratislava, d. Pandele Olteanu. Deși scrisă mai mult cu scop de popularizare, studiul cuprinde note bibliografice bogate înfățișând pentru cititorii cehi principalele opere românești asupra subiectului, cu diferitele păreri ale autorilor Români. Autorul este preocupat mai ales de problemele literare slavo-române, deși pe lângă aceasta cercetează și influențele slave în vechea artă românească. După un scurt capitol închinat limbii, urmează un studiu despre începuturile scrisului în limba română. Aci autorul ar fi trebuit să prezinte și teoria după care înlocuirea limbii slave, limbă de curte se datorește ridicării în veacul al XVI—XVII-lea a unei clase de boieri noi, ce nu știau slavonește. Capitolul intitulat: **Începuturile poeziei lirice și epoca clasică**, despre literatura română în veacul al XIX-lea și influențele literaturilor slave (în special a celei rusești) asupra ei este urmat de un capitol cu titlul: **Slavismul și cultura română în prezent și în viitor.** In ultimul capitol autorul revine asupra epocii mai vechi, studiind limba slavă bisericească la Români și epoca acestei influențe la noi cu rezultatele ei culturale. Cartea este însoțită de un scurt rezumat în limba franceză și cu o serie de ilustrații bine alese.

Al. Grecu

C. V. GHEORGHIU, profesor la Universitatea din Iași. — **Coloranți organici.** (Revista Științifică „V. Adamachi". Colecția de monografii din științele pure și aplicate, 1947).

Această carte este o monografie științifică din domeniul Chimiei Organice apărută în limba română. Îndeplinind toate condițiile unei monografii, adică expunerea sistematică a materiei și un număr foarte mare de indicații de literatură (cca. 1.500 indicații de literatură originală, din care multe se refera la două, trei și mai multe lucrări) cartea este un ajutor prețios nu numai pentru un chimist român ci și pentru un chimist din altă țară, pe care l'ar interesa sau care ar lucra în domeniul coloranților organici.

Monografia cuprinde un domeniu vast: pe lângă coloranții artificiali și

naturali care se întrebunţează la văpsit, se ocupă şi cu substanţele care comunică coloarea ţesuturilor animale şi vegetale, cum sunt de exemplu: coloranţii din flori, frunze, sânge, fiere şi alţii.

Scrisă într'un stil frumos şi ilustrată cu numeroase formule, monografia se citeşte uşor şi poate fi recomandată şi studenţilor noştri în Chimie, care ar dori să-şi adâncească cunoştinţele de Chimie Organică.

Cartea conţine XVI + 588 pagini, format mare şi este la curent cu literatura până la anul 1943 (cu puţine complectări din literatura din intervalul 1943-1947). Se împarte în două părţi: partea generală (131 pagini) şi partea specială. Partea generală, întitulată: Coloare şi constituţie chimică, are 6 capitole. In primul capitol, introducere, se defineşc noţiunile fundamentale de coloare, apoi se explică absorbţia luminei de către o substanţă după teoria electronică a valenţei şi teoriile noi ale mecanicei undulatorii (electronii O' şi T). Capitolul II tratează despre teoriile chimice ale substanţelor colorate în general: chromofori, auxochromi, ioni de triphenylmetyl, înrâurirea variochromă, teoria resonatorilor ansamblului a lui Dan Rădulescu, mesomerie. Capitolul III se ocupă pe larg cu mesomerie şi chromoforii: grupa etylenică, chromoforul C-O, cromoforul azo N=N, azometinic, grupa nitrosilică, chromoforul nitro, SO_2, carbonul trivalent, azotul bi şi tetravalent şi cu influenţa ciclizării asupra chromoforilor. In capitolele V şi VI autorul se ocupă cu fenomenele de halochromie, fototropie şi termochromie. Aici sunt expuse şi lucrările proprii ale autorului în aceste domenii: halochromia derivatilor de thiotetrahydrochinazolină, fototropia semicarbazonelor cetonelor nesaturate şi termotropia la thiosemicarbazone.

Partea specială, întitulată: coloranţi organici artificiali şi naturali, se împarte în 19 capitole. In primul capitol sunt descrise materiile prime şi intermediare întrebuinţate la prepararea coloranţilor artificiali: gudronul cărbunilor de pământ şi hydrocarburile izolate din acest gudron prin distilare. Urmează derivaţii nitrici, aminele, acizii sulfonici, phenolii şa naphtolii, care se obţin prin introducerea grupelor nitrice sau sulfonice sau prin înlocuirea acestor grupe prin grupe aminice sau hydroxylice. Cu capitolul II îre pe descrierea coloranţilor cu ce' nitrici şi nitrosci. *Capitolul III, mai vast,* se ocupă cu *coloranţi azoici.*

La început, după câteva date istorice, se discută structura coloranţilor azoici şi cuplarea lor din punct de vedere a teoriei electronice. Urmează descrierea mai multor coloranţi bazici şi aciz'. Nu se uită a menţiona acţiunea terapeutică importantă a unor coloranţi azoici (sulfamide) şi a da mecanizmul acestei acţiuni. La coloranţi azoici acizi se tratează indicatorii, dându-se şi o tab lă de domenul de virare a lor. După aceia sunt descrişi coloranţii azoici substantivi, cu mordanţi şi produşi direct pe fibră şi se trece la văpsitul cu diferiţi coloranţi din această clasă, indicându-se şi câteva recete.

După coloranţi azoici vine capitolul IV cu importanţii coloranţi chinonici. După coloranţ vegetali derivaţi de naphtochinonă autorul introduce un suplıment despre vitamina K. Se trece apoi la coloranţi derivaţi de antrachinonă cu alizarina şi analogi şi se explică structura lor şi a sărurilor conform cu teoria modernă. Se descriu mai departe coloranţii de cadă antrachinonici, capitolul terminându-se cu coloranţii din regnul vegetal şi animal, cu structura chinonică.

Capitolul V este rezervat coloranţilor din grupa triphenylmetanului. Aici întâlnim coloranţii din clasa fucsinei şi verdelui de malachit, iar din teorii: principiul merichinoid şi influenţa grupelor auxochrome asupra nuanţei şi intensităţii coloarei.

In capitolele VI şi VII sunt descrişi coloranţi din grupa diphenylmetanului şi indophenolii şi indaminele. In capitolul VIII, coloranţii oxazinici, thiazinici şi diazinici. Din aceştia face parte cunoscutul albastrul de metylen şi coloranţii cu sulf importanţi din punct de vedere tehnic. Urmează coloranţi de chinolină şi de acridină (capitolul IX). In capitolul X se tratează despre coloranţii foarte importanţi indigoul şi analogii lui şi văpsitul cu aceşti coloranţi. Aici întâlnim şi două suplmente: despre melanine şi despre indophenine.

La capitolul XI se trece la coloranții organici naturali, începându-se cu derivați de pyrone și coloranți oxycetonici. Urmează coloranți din lemnul roșu și albastru (capitolul XII), apoi antocyanidinele (capitolul XIII), care în combinație cu glucoza (antocyane) se găsesc în florile roșii și albastre și în fructe colorate. Capitolul următor, XIV este foarte vast cu coloranții din fiere, din sânge și din frunze. La coloranții din sânge sunt atașate 2 interesante suplimente despre pigmenții respiratori, iar la chlorofilă, acțunea fotochimică și asimilația carbonică. Capitolul XV conține coloranții purinici. depe aripile fluturilor, iar capitolul XVI, flavinele importante prin legătura lor cu lactoflavina numită vitamina B2. La aceasta din urmă se arată pe larg rolul ce îl joacă în fermentul galben de oxidare și funcțiunea fiziologică a fermentului.

In capitolul XVII sunt descrise importantele carotinoide, din care fac parte vitaminele A. In supliment se arată pe larg acțiunea bologică a unor reprezentanți ai clasei carotinoidelor în procesele sexuale la unele alge.

Monografia se termină cu descrierea unui colorant bazic natural, berberina (cap. XVIII) și a coloranților naturali cu constituție necunoscută (cap. XIX).

Chiar din această expunere sumară reese cât de vast este domeniul cuprins în această monografie și cât de mare a trebuit să fie munca depusă de autor pentru tratarea lui.

Și din punct de vedere tehnic, în special al formulelor, care sunt foarte îngrijit date, monografia este la nivelul celor mai bune cărți de Chimie.

In legătură cu formulele aș vrea să remarc că. după părerea mea:

1) notațiunile prescurtate pentru acizii naphtalensulfonici (pag. 150-152) sunt neclare pentru intuirea poziției substituenților în nucleul naphtalenic. Așa de exemplu, pentru acidul naphtionic, notațiunea prescurtată: pentru formula:

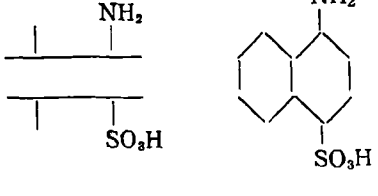

Această notațiune, pe care am mai întâlnit-o la alt autor, se poate confunda cu patru carboni, dela fiecare plecând câte două valențe. Apoi nici din punct de vedere a economiei spațiului și a elementelor de tipar aceste notațiuni nu prezintă mult avantaj față de formula desvoltată;

2) ar trebui evitat cumva întrebuințarea punctelor în loc de liniuțe pentru legături între atomi sau grupe, deasemenea pentru marcarea lacunei. Punctele ar trebui să rămână numai pentru reprezentarea electronilor periferici. Trebue să adaog însă că toți autorii de cărți de Chimie, pe care am avut ocazia să le citesc, întrebuințează punctul pentru a înlocui uneori liniuța, două puncte însă pentru legătura dublă pare să se întrebuințeze la unii autori rar de tot

Dr. Boris Arventi
Șef de lucrări la Universitatea din Iași.

REVISTELE TEHNICE A.G.I.R.

Inaintea celui de al 2-lea război mondial, lumea noastră tehnică trăia sub influența puternică a tehnicei germane, ceeace a ușurat înfeudarea economică a României în politica imperialismului hitlerist. Astfel, manualele tehnice, lucrările de specialitate, revistele, buletinele și prospectele trusturilor germane inundau piața noastră, obligând pe tehnicienii noștri să învețe și limba germană, pentru a se putea ține la curent și numai în măsura dorită de germani, cu evoluția tehnică-științifică din străinătate.

Odată cu prăbușirea Germaniei hitleriste, această sursă de informare tehnică dispărând, tehnicienii noștri au rămas oarecum izolați în domeniul unei informări științifice.

Este adevărat că avem la dispoziție vasta și variata literatură tehnică sovietică (v. Studii I), dar necunoașterea limbii ruse constitue un impediment pentru folosirea în original a acestei literaturi.

Pentru a ieși din acest impas, Asociația Generală a Inginerilor din Romînia — AGIR — a atacat un larg program de editură tehnică, în care se cuprinde și editarea unor reviste de specialitate, pe care le vom recenza în mod sumar.

Obiectivele principale ale acestor reviste sunt:

1. Informarea inginerilor și tehnicienilor români cu privire la progresele tehnice din străinătate și în deosebi cu evoluția rapidă a științelor tehnice în Uniunea Sovietică.

2. Publicarea realizărilor tehnicienilor noștri, pentru a face cunoscute eforturile lor și a da posibilitatea de a aplica pe scară națională metodele și procedeele noui de lucru descoperite în uzinele românești.

Unele reviste au apărut în 1947; ele s'au dovedit utile și numărul lor s'a înmulțit, astfel că în momentul de față apar 9 reviste de specialitate și anume: Construcții, Mine, Petrol, Electricitate, Chimie, Textile, Revista Pădurilor și Viața Agricolă.

Programul editării de reviste pe sectoare tehnice limitate este impus de dimensiunile vaste ale câmpului tehnicei contemporane unde preocupările și activitatea tehnicianului cu greu pot trece dincolo de limitele sectorului său.

O consecință defavorabilă a acestei compartimentări este lipsa de omogenitate a revistelor sub raportul valorii redacționale, documentare și științifice.

Remarcăm astfel că în timp ce Revistele Petrol, Mine, Electricitate, prezintă un serios nivel științific, altele ca de ex.: revista Pădurilor, Viața Agricolă, Textile, publică un material mediocru, informații slabe, necoordonate, la un nivel general scăzut.

Deasemeni, nicio revistă nu folosește în mod suficient sursele străine de informare și ne referim cu deosebire la cele sovietice, unde problemele ce frământă azi pe tehnicienii noștri sunt desbătute și aprofundate și unde putem găsi soluțiile care ne interesează și pe noi.

Un aspect mai grav îl constituie faptul că în paginile tuturor acestor reviste nu se reflectă încă noul suflu de viață și noua atitudine față de muncă ce se manifestă pe șantiere, în uzine și pe ogoarele țării noastre, și este destul să privim caracterul anemic al revistei „Viața Agricolă" pentru a ne da seama cât de departe este situată ea de realitățile românești de azi.

De altfel, un fapt la fel de regretabil este colaborarea timidă și numeric redusă a tehnicienilor la redactarea revistelor și menționăm ca tipic exemplul revistei „Construcții", domeniu în care d'spunem de mii de ingineri, arhitecți și constructori și în care nu găsim decât un conținut firav, limitat la câteva probleme secundare.

Cu toate aceste insuficiențe și desigur că mai sunt multe altele, apariția acestor reviste tehnice trebue privită cu tot interesul, deoarece ele vor aduce un aport însemnat la ridicarea nivelului profesional al tehnicienilor noștri și vor contribui la progresul științelor tehnice în țara noastră, în măsura îmbunătățirii lor.

Pentru a'ingerea scopuri'or propuse și chiar numai pentru justificarea existenței acestor reviste, se impune ca organele lor de conducere să le urmărească de aproape mersul, să înlăture deficiențele, să le îmbunătățească fără întrerupere conținutul și să le adapteze cât mai mult problemelor ce preocupă azi țara noastră, a căror soluționare depinde în'r'o măsură apreciabilă de progresul tehnicei românești.

B.

PE MARGINEA „ACTIVITĂȚII ȘTIINȚIFICE" DIN APUS. — Pentru ce lucrează oamenii de știință? — Oamenii de știință sovietici mărturisesc continuu atașamentul lor pentru societatea socialistă și socotesc drept o cinste posibilitatea de a lucra pentru binele poporului. Ei știu că în mecanismul statului socialist oamenii de știință constitue piese de importanță esențială.

Dar pentru ce lucrează oamenii de știință din societatea capitalistă? Pentru satisfacția lor intelectuală, pentru prestigiu, pentru satisfacții materiale — sau se gândesc și ei la valoarea pentru societate a rezultatelor muncii lor?

Răspunsurile le găsim într'o anchetă organizată în 1947 printre cercetătorii americani și publicată în volumul „Administration for Research" din seria Science and Public Policy. Au fost întrebați oameni de știință din universități, industrie și servicii ale statului.

La întrebarea: „Ce satisfacție, specială credeți că poate avea cineva dintr'o carieră științifică, spre deosebirea de alte ocupațiuni?", satisfacțiile care ar putea fi clasate drept intelectuale și tempera-

mentale, vin în fruntea listei. In adevăr, 31% din cei întrebați cred că satisfacțiile unei cariere științifice stau în aflarea rostului lucrurilor"; alți 23% găsesc satisfacție în munca variată pe care le-o oferă cariera științifică iar 9% găsesc în cariera lor „o satisfacție creatoare" este satisfacția pe care o găsesc 28% din cei întrebați, — în timp ce 10% găsesc satisfacția carierei lor în „rezultatele tangibile" pe care le obțin.

Când aceste cifre sunt analizate în raport cu proveniența oamenilor de știință cari au dat răspunsurile, se constată că cercetătorii din universități dau mai puțină importanță satisfacțiilor pe care le-am catalogat drept intelectuale; ei figurează doar cu 58% în această categorie, față de 68% ai cercetătorilor din serviciile statului și 65% ai oamenilor de știință din industrie. In ce privește valoarea socială a carierei științifice, ea este relevată doar de 22% din cercetătorii universităților, față de 36% din cercetătorii serviciilor statului și 51% din cercetătorii aflați în industrie.

La întrebarea: „Cu ce interes vedeți contribuția pe care lucrările Dv. științifice o vor aduce bunei stări a omenirii, în general?" răspunsurile arată o conștiință socială mai desvoltată: 48% din cei întrebați sunt „profund interesați", 35% doar „potrivit de interesați", 16% „puțin interesați".

Insfârșit, se pare că prestigiul și satisfacțiile băneștí sunt factori cari nu contează în ochii oamenilor de știință de peste ocean, deoarece ei figurează respectiv cu 3% și 1%. Dealtfel, 78 la sută din cei anchetați, sunt de acord că răsplata morală sau materială pe care o pot aștepta este mai mică decât ar trebui să fie (doar 19% au găsit-o „corespunzătoare" și 1%... „mai mare").

Satisfacțiile morale și materiale pe care le găsește un cercetător științific într'o țară socialistă sunt maxime, — aceasta nu mai e un secret pentru nimeni. Dar afară de satisfacțiile personale, cercetătorii științifici din Uniunea Sovietică au în primul rând satisfacția de a contribui cu un aport esențial la construcția socialistă a țării lor.

INTRE INDUSTRIE ȘI ȘTIINȚA. — „Universitățile nu ne dau tehnicieni destul de bine pregătiți" — se plânge industria americană. „Ne-ați răpit profesorii cei mai buni" — răspund universitățile. Secțiunea de învățământ a celui de-al 113-lea congres al „Societății americane de chimie" a avut prilejul să asculte „câteva precizări fără menajamente în legătură cu probema educației profesionale", — după cum scrie raportul oficial.

Un referent a deplâns lipsa adevăraților profesori din multe universități și a remarcat că destul de des universitățile numesc chimiști cari s'au distins în industrie în situații importante din învățământ, preferându-i profesorilor de carieră, sub presupunerea falsă că oricine are un bagaj mare de cunoștințe îl poate transmite ipso facto studenților.

Alt referent, dr. Lewis, a cerut răspicat industriei să înceteze, pentru o perioadă de cel puțin doi ani, de a mai atrage chimiștii de valoare din universități. D-rul Lewis a denunțat în același timp universitățile învechite și slab înzestrate în care foarte adesea „profesori cu orizonturi limitate predau lecțiuni unor bărbați și femei mature, cu orizonturi largi". In același timp, el a îndreptat altă săgeată împotriva industriei care ispitește pe profesorii prost plătiți și absoarbe în uzine, în lucrări fără importanță științifică, pe studenții înzestrați care ar fi trebuit să se perfecționeze și să se dedice științei Dacă industria nu va pune capăt acestei politici miopе de a fura pe cei mai buni oameni de știință din universități, atunci — a sugerat dr. Lewis — ea ar trebui să ia o atitudine pozitivă și să subvenționeze lucrările științifice ale profesorilor distinși sau să înarmeze temporar universităților pe cercetătorii răpiți din câmpul didactic, dar cari sunt de folos pentru pregătirea generațiilor tinere.

INTRE ȘTIINȚA ȘI POLIȚIE. — Acuzat că nutrește sentimente politice de stânga, unul dintre personagiile de frunte ale vieții științifice americane, Edward U. Condon, directorul lui „National Bureau of Standards" s'a văzut silit să adreseze o scrisoare senatorului Bourke B. Hicklenlooper, președintele „Comisiunei Congresului pentru Energia Atomică" și să ceară să fie suspendat din funcțiune.

„După cum știți — scrie Condon

senatorului Hickenlooper — „Comisiunea pentru cercetarea activităților neamericane" a publicat , un raport prin care se fac insinuări asupra lealității mele și prin care sunt desemnat ca nedemn de încredere pentru postul pe care-l ocup. Aceiași acuzație a fost făcută în Iunie 1947, într'o informație transmisă ziarelor, și în articole de reviste scrise de J. Parnell Thomas, reprezentantul republican al statului New Jersey. Inainte de această dată, și după aceea, atât eu cât și alți oameni de știință din serviciul statului, am fost anchetați și re-anchetați de diferite autorități și, după câte știu, nu ni s'a găsit nicio vină. O scrisoare adresată d-lui Thomas și membrilor Comisiei, prin care mă ofeream să apar înaintea Comisiei pentru chestiunile cari mă privesc, a rămas fără răspuns".

Examinând apoi raporturile actuale dintre oamenii de știință americani și autoritățile de stat, în lumina ultimelor evenimente, Condon scrie:

„Trebue să spun limpede că recrutarea și păstrarea oamenilor de știință în serviciile de stat, n'a fost niciodată un lucru ușor din cauza salariilor limitate, a dificultăților bugetare și a paperaseriei administrative cu care autoritatea de stat încarcă pe oamenii ei de știință. Dar tuturor acestora li se adaugă acum încordarea crescândă pe care o provoacă amenințările de epurare, denunțările de spionaj, atacurile prin presă și licențierile bruște fără dreptul de a te apăra. Toate acestea fac pe oamenii de știință din ce în ce mai puțin dispuși să lucreze pentru stat și este din ce în ce mai dificil să ceri cuiva să accepte o situație într'una din organizațiile științifice ale statului". Iar mai departe: „S'a spus că după fiecare război învingătorii adoptă viciile învinșilor. Sunt sincer îngrijorat că suntem pe punctul de a face acest lucru, în felul cum ne purtăm cu oamenii de știință din serviciul statului".

PROBLEME BRITANICE. — In cuvântarea sa prezidențială, rostită la „Association of Scientific Workers", prof. J. D. Bernal a tras atenția colegilor săi că speranțele Marei Britanii din punct de vedere economic, cultural și științific stau în extinderea legăturilor ei cu Statele-Unite nu mai puțin decât Uniunea Sovietică, cu Europa răsăriteană nu mai puțin decât cu Europa vestică și chiar cu popoarele coloniale. Lumea are nevoie de înflorirea științei ca o condiție a vieții însăși, — a spus prof. Bernal. Dar oamenii de știință formează o minoritate slabă care nu se poate face ascultată decât asociindu-se cu toți aceia cari au drept scop comun reconstrucția și pacea.

In ce privește problemele proprii vieții științifice engleze, prof. Bernal a atras atenția ascultătorilor săi asupra consecințelor pentru efortul științific în cazul când planurile de reconstrucție ale universităților și laboratoarelor britanice de cercetări ar fi reduse sau amânate.

I. FOCȘANEANU și A. HILF

JUSTIȚIA NOUĂ — PANDECTELE ROMÂNE. — Ultimul număr al acestei reviste, dedicat Constituției Republicei Populare Române, arată drumul juriștilor noștri în noua structură a societății românești. Ea arată preocuparea de a corespunde noilor relații juridice ce apar în desvoltarea societății noastre.

Juridicul devine astfel un apărător al poporului muncitor, spre deosebire de acel existent până astăzi când exploatarea forma conținutul normelor de drept.

Preocuparea juriștilor dela „Justiția Nouă" nu este însă îmbrățișată de toți acei cari interpretează legea, magistrați, profesori sau avocați. Nu toți s'au pătruns de adevărul că dreptul trebuie să fie în serviciul maselor largi populare.

Este suficient să arătăm atitudinea „Pandectelor Române", pentru a vedea că mai este mult de făcut în acest domeniu.

„Pandectele Române" dovedește o atitudine reacționară netă, prin faptul că ultimile numere (4—5), apărute în lunile Aprilie și Mai, n'au nici un cuvânt, despre Constituție, nici o brumă de manifestare care să dovedească că iuriștii dela această revistă au aflat de existența legii fundamentale, profund democrată și în folosul clasei muncitoare și al întregului popor muncitor.

In schimb „Pandectele" acestea se ocupă în amănunțime de o serie de spețe.

vechi, în care elementele structurale ale exploatării burghezo-moşiereşti sunt adânc analizate, comentate şi necombătute, discutate printr'o tehnică juridică specifică dreptului burghez, care maschează în acest mod susţinerea legilor proteguitoare a unei clase de posedanţi, dominantă şi asupritoare.

Pe redactorii acestei reviste îi interesează doctrinarii trecutului (Julianus, Gaius, etc.), nimic despre doctrinarii juridici ai societăţii socialiste (Vâşinscki, Denisov, Goliacov, etc.).

Iar faptul că în acest ultim număr al „Pandectelor" se publică din jurisprudenţele sovietice, nu arată decât o tendinţa de a acoperi directiva conducerii revistei, folosind munca a doi jurişti bine intenţionaţi.

Sunt patru jurisprudenţe, rezumate, care, prin forma atât de sumară, nu pot lămuri, nu pot informa şi nu pot documenta. Pentru a avea o oglindă fidelă a ceiace înseamnează prezentarea acestor jurisprudenţe în cadrul revistei şi efectul ce-l poate produce, este suficient să observăm că toate aceste patru jurisprudenţe sovietice sunt redate pe o jumătate de pagină, în timp ce jurisprudenţa franceză şi italiană este redată pe şase pagini. De remarcat mai este şi faptul că jurisprudenţele acestea sunt din 1941—1943, când Franţa oficială şi Italia oficială au cunoscut forme juridice fasciste şi hitleriste, astfel că aceste hotărîri judecătoreşti nu pot reflecta decât atributele unei societăţi de îngenunchiere a clasei muncitoare. Aşa se explică cum pe comentatorii „Pandectelor" îi interesează mai mult ce a hotărît justiţia musoliniană în 1941 despre retragerea asociatului dintr'o societate comercială, decât existenţa asesorilor populari în Republica noastră. Deasemeni, pe un alt comentator îl interesează ce părere are Casaţia musoliniană despre perfectibilitatea contractului fiduciar pentru a renunţa în valoare „efectiv negoţul", în loc să studieze existenta noilor instituţiuni juridice ale statului nostru: comerţul de stat, proprietatea obştească etc.

Această atitudine manifestă a Comitetului de redacţie al revistei „Pandectele Române" trebuie îndepărtată.

„Justiţia Nouă" răzbate un drum de luptă, plin de eforturi pentru a realiza dreptul actual, încadrat în noua structură economică a Republicei noastre. De-aceia munca depusă la „Justiţia Nouă" merită toată atenţia.

In articolul „Liniile mari ale Constituţiei Republicii Populare Române", d. Traian Broşteanu subliniază că această Constituţie este conformă cu raporturile de forţe în lupta de clasă a statului român, cum şi „valoarea de instrument de progres pe care noua Constituţie o reprezintă".

Suveranitatea populară devine o realitate prin aceia că nu este o simplă afirmaţiune, o declaraţiune de principii, ci este organizată. Alineiatul II al art. 3 arată această realizare a suveranităţii prin faptul că „Poporul îşi exercită puterea prin organe reprezentative alese prin vot universal, egal direct şi secret". Deasemeni art. 4 dă viabilitate acestei reprezentări, arătând că reprezentanţii poporului — în toate organele puterii de stat — sunt revocabili decătre alegători, atâta timp cât activitatea lor nu corespunde nevoilor poporului. Marea Adunare Naţională îşi ia şi îşi reînoeşte puterile dela popor, ceiace face ca aceastăă adunare să fie în noul sistem constituţional, real democratic, organul suprem al puterii statale.

Această supremaţie a Marei Adunări Naţionale, ca expresiune a suveranităţii poporului se exprimă şi prin preeminenţa legilor votate de Adunare, sub aspectul dreptului exclusiv de a legifera, sub aspectul îndepărtării oricărui amestec al altui organ în a legifera, în faptul că judecătorii se supun numai legii, prin aceia că s'a desfiinţat contenciosul neconstituţionalităţii legilor, precum şi prin faptul că poate da interpertări legilor sale general-obligatorii.

Suveranitatea populară se realizează şi prin faptul că revizuirea constituţiei poate fi făcută prin votul a două treimi din numărul membrilor Marei Adunări Naţionale, ceiace arată că actuala constituţie este „un bun instrument de progres".

D. Broşteanu mai arată caracterul real al constituţiei noastre analizând drepturile şi datoriile fundamentale ale cetăţenilor, cu corolarul garanţiei statului, precum şi prin faptul că — pentru prima dată la noi — se arată structura social-economică a statului.

Definirea bunurilor statului ca „bunuri comune ale poporului", arată că statul este al poporului, iar nu un instrument al claselor exploatatoare.

„Structura social-economică a R. P. R." este analizată de d. Stelian Nițulescu ca formând „baza de desvoltare și ridicare către mai bine a poporului muncitor, a tuturor categoriilor producătoare".

Sunt analizate dispozițiile Titlului II din Constituție, care se ocupă de: muncă, proprietatea particulară, cooperativă și de stat, bogățiile subsolului, pădurile, apele, izvoarele de energie naturală și căile de comunicație, proprietatea țărănească asupra pământului, comerțul intern și extern, planificare, posibilitatea trecerii în stăpânirea statului a mijloacelor de producție.

Munca este arătată de art. 12 ca factorul de bază al vieții economice a statului. Dreptul la muncă, ca și toate celelalte drepturi, devin realități pentru poporul muncitor, numai când puterea de Stat este în mâna celor ce muncesc.

Se stabilesc, în noua structură a statului, trei forme de proprietate asupra mijloacelor de producție: proprietatea statului, proprietatea organizațiilor cooperatiste și proprietatea persoanelor particulare fizice sau juridice.

Toate aceste forme de proprietate pot coexista, pot conlucra și ajuta la întărirea, înflorirea și buna stare a poporului muncitor. Proprietatea particulară agonisită prin muncă și economisire, capătă o garanție deosebită prin lege. Deasemeni se precizează că pământul apartine celor ce-l muncesc.

Toate elementele structurei social-economice prevăzute de Constituție, sunt corespunzătoare vieței actuale a poporului nostru și au de scop de a asigura întregului popor muncitor o viață de libertate și belșug.

„Drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor" sunt privite de d. A. Schreiber ca un corolar firesc al cuceririlor dobândite prin lupta dusă de poporul român în frunte cu clasa muncitoare împotriva fascismului, reacțiunii și imperialismului.

Lupta și cuceririle au dus ca egalitatea în fața legii, pentru toți cetățenii, să fie o egalitate reală, efectivă și garantată, „indispensabilă pentru desvoltarea orânduirii social democratice". Aceasta se întărește prin egalitatea dintre naționalitățile conlocuitoare, care duce în a considera propagarea urei de rasă și de naționalitate o infracțiune ce se reflectă din însăși principiile constituționale.

Un alt aspect al egalității reale este dreptul pentru toți cetățenii de a alege și a fi aleși în toate organele Statului.

La aceste drepturi se mai adaugă o serie de drepturi fundamentale ale cetățenilor, ca o consecință a poziției ce ocupă clasa muncitoare: dreptul la muncă, la odihnă, la învățătură, la ocrotire socială, etc.

D. magistrat Ioan C. Popescu studiază „Organele supreme ale puterii de stat", după ce a arătat că s'a înlăturat teoria separațiunei puterilor în Stat, care era o ficțiune, încercându-se cu principiul că puterea de stat aparține poporului și emană dela el, iar exercițiul ei se face prin organe diferite.

„O democrație reală nu poate concepe separațiuni constituționale, fiindcă voința poporului trebuia să fie prezentă în elaborarea unei legi, în aplicarea și executarea ei. Constituția consfințește deasemenea sistemul de guvernare prin organe reprezentative și deci adoptă ca sistem de guvernare, sistemul reprezentativ".

Se analizează organele supreme în Stat, prin care poporul își exercită puterea — suveranitatea — : Marea Adunare Națională și Prezidiul.

Marea Adunare Națională, pe lângă dreptul de legiferare are în competența sa directă cele mai mari atribuțiuni: formarea guvernului, modificarea Constituției, consultarea poporului prin referendum, chestiunile războiului și a încheierii păcii precum și alte atribuțiuni prevăzute în mod expres.

Prezidiul Marei Adunări Naționale este un colectiv ales din sânul ei, al cărei președinte nu are caracter de șef al Statului cu prerogative speciale. Atribuțiunile Prezidiului sunt arătate expres în Constituție, cari mai pot fi și altele, însă cari sunt însărcinări ale Marei Adunări Naționale, față de care este răspunzător de toată activitatea sa.

D. magistrat G. V. Protopopescu precizează că „Organele administrației de stat", Consiliul de Miniștri și Ministerele, realizează funcțiuni executive și administrative, pe baza cărora guvernul îndeplinește toate actele destinate a dirija organele administrative, pentru a asigura aplicarea legilor și buna funcționare a serviciilor publice. Aceasta, deoarece

Constituția determină organele cari sunt însărcinate în Stat să aducă la îndeplinire voința colectivității și aspirațiile ei.

In toate constituțiile burgheze, guvernul apare ca titularul puterii executive, adică ca deținător al suveranității naționale. In constituțiile țărilor cu democrație populară nu mai poate fi vorba de o putere executivă, deoarece puterea este unică, a poporului, iar guvernul este organul suprem executiv și administrativ. Această constatare nu însemnează că în democrațiile populare guvernul este un organ fără mare importanță, transformat într'un executant mecanic, având numai o competență legată cu dispoziții străine de el. Guvernul din contra, are în multe privințe o competență discreționară, pe care constituția i-o recunoaște, prin aceia că ia toate dispozițiile necesare, ca interesele statului și deci ale poporului să fie apărate.

Se înțelege că toate acestea în cadrul principiilor Constituționale și ale răspunderii pe care o are guvernul față de Marea Adunare Națională.

De remarcat în această privință, a importanței guvernului, dispozițiile art. 72, care arată vastele drepturi de inițiativă ale guvernului în slujba colectivității, unde munca miniștrilor este diversă și grea, prevăzând că guvernul poate înființa și conduce servicii speciale de orice fel în scopul consolidării Statului și al prosperității generale. Acestea sunt principiile de funcționare ale organele administrației de stat, încadrate în acelea ale unei constituții populare.

„In trecut, sub regimul în care puterea politică era în mâna moșierilor și capitaliștilor cele trei consttuții sub care a trăit poporul român, n'au fost decât simple instrumente în mâna clasei posedante servind la apărarea intereselor ei, în vreme ce, în opinia publică acele zise „pacte fundamentale" ajunseseră doar obiecte de glumă".

D. avocat Mihail Mayo pornind dela cuvintele d-lui ministru Teohari Georgescu „să deschidem maselor largi muncitoare porțile aparatului de Stat, să le dăm în mâini frânele puteri de Stat'", accentuiază în tot articolul despre „Consiliile populare locale" spiritul adânc democratic al Titlului VI din Constituție, potrivit căruia administrația țării este făcută de însăși masele populare, creatoare a tuturor bunurilor.

Inainte de a ajunge la analiza titlului VI, autorul arată fazele prin care au trecut dispozițiile constituționale la noi, din care se pot vedea raportul poziției maselor populare cu aparatul de stat.

Organizarea consiliilor populare locale în Constituție înregistrează această victorie politică a clasei muncitoare, printr'o „interpenetrare a aparatului de Stat cu masele populare", în adunarea legislativă, în ordinul judecătoresc, în administrația locală a Statului prin „consiliile populare".

Consiliile Populare sunt organele reprezentative ale maselor în administrația locală, cu o activitate de supraveghere adminstrativă și politică pentru apărarea Republicei, de îndrumare a vieții economice locale, de ridicare a bunei stări materiale, culturale și sanitare a poporului.

Conducerea acestor consili se face după principiul ce stăpânește masele muncitoare și disciplinate, a centralismului democratic, care duce spre o încadrare a nevoilor și posibilităților locale în acele ale țării întregi.

Consiliile populare locale vor constitui adevărate cadre pentru **activizarea maselor**, pentru descătușarea energiei maselor și inițiativei lor creatoare, pentru descoperirea și formarea conducătorilor politici ai țării.

D. magistrat Mihai T. Popovici desvoltă principile noi ale „**organelor judiciare și parchetul**", pe care le arată astfel:

1) Organele judiciare nu exercită o putere de Stat separată de alte puteri, ci numai funcția jurisdicțională a puterii de stat;

2) aceleaș organe judiciare sunt democratizate în senzul că reprezentanți ai poporului — asesorii populari — participă la distribuirea justiției;

3) fixarea instanțelor de judecată, compunerea și stabilirea atribuțiunilor, în principiu, devin reguli de ordin constituțional;

4) dreptul de control judiciar asupra activității tuturor instanțelor, exercitat de Curtea Supremă este un drept constituțional;

5) garanțiile unei drepte și democratice judecăți devin garanții cu caracter constituțional.

Aceste principii sunt o garanție că justiția deacum devine o justiție populară, sprijinitoarea poporului muncitor.

Din sumarele expuneri ale articolelor publicate de „Justiția Nouă" se vede preocuparea acestor juriști de a fi în actualitatea intereselor Republicei și deci a poporului muncitor.

Socotim însă că în spiritul de colaborare a scrisorii de autocritică a Comitetului de redacție al revistei „Justiția Nouă", publcată în Scânteia No. 1147 din 17 Iunie 1948, având titlul „continuați a urmări critic activitatea noastră", să adăugăm unele observațiuni:

— Lipsește un studiu asupra Titlului I, care ar fi lămurit cum a luat naștere Constituția, ca o expresie a ființării R. P. R. prin lupta poporului în frunte cu clasa muncitoare. Deasemenei s'ar fi văzut și poziția ideologică a R. P. R. în lupta ce se duce pe tărâm internațional față de lagărul imperialist.

De aici s'ar fi putut arăta principiile călăuzitoare în toate domeniile, reglementate constituant.

— Unele articole nu pot avea valoarea de studii, deoarece sunt simple parafrazări ale textelor constituției, în loc să fie documentate cu realitățile politice și economice românești, îmbogățite cu învățămintele transformărilor juridice din U. R. S. S. și din țările cu o structură de democrație populară.

— Nu se vede nici un articol al profesorilor dela Facultățile de Drept din țară, caşi cum acești juriști sunt străini de apariția Constituției.

Deasemeni nu se văd colaborări ale magistraților și avocaților din provincie, care desigur că trebue să aibă preocupările acestor noi probleme puse de Constituție.

— Nu vedem nici o colaborare a asesorilor populari, cari au adus cu ei în pretoriul justiției mintea sănătoasă a oamenilor munci și desființarea unui conformism rutinar. Acești noui judecători pot aduce desigur contribuții la interpretarea Constituției și a legilor. Lipsurile acestea arată că activitatea redacțională a Justiției Noui trebuie lărgită.

Munca de redactare a acestui număr arată că nu se lucrează în colectiv, căci se pot observa următoarele:

Multe chestiuni se repetă de diverși autori fără să fie lămurite (de ex.: mai toți autorii vorbesc de principiul burghez al separațiunii puterii de stat).

Sau unii termeni sunt rău întrebuințați ,arătând o confuzie câteodată ideologică (de ex.: la pag. 76 sunt întrebuințați termenii: „puterea" judecătorească, „puterea" legistlativă, contrarii unicității puteri din Constituție; la rel, în aceiași pagină, termenele de „clase" populare și „mase" populare sunt sinonime dând naștere la acelaș înțeles sau înțeles divers.

Acestea arată că munca de coordonare și verificare n'a mai fost colectivă.

Credem că munca dusă astfel, ar putea înlătura aceste lipsuri sau altele neobservate de noi. Suntem siguri că numărul închinat naționalizării marilor întreprinderi care schimbând structura economiei naționale prin aceia că mijloacele de producție stăpânite de stat trec în prima linie, pregătește o profundă transformare a instituțiilor juridice — va conține un îndreptar al sensului juridic al acestui act revoluționar.

Dr. M. O.

„LA PENSÉE". Mars—Avril 1948.

Deși redacția revistei anunță că numărul viitor va fi închinat Revoluției dn 1848, numărul de față anticipează aniversarea Revoluției printr'un articol de Georges Cogniot, intitluat „1848 și învățăturile lui". Autorul confruntă situația proletariatului, a țărănimii și a a micii burghezii franceze din 1848 cu situația de azi a acelorași categorii sociale și ajunge la o serie de concluzii având o deosebită importanță politcă pentru Franța, în ceasul de față.

In 1848 ,în Februarie, muncitorimea parisiană a fost victorioasă, pentrucă a știut să-și aliezе pe meseriași, micii negustori etc., pe când în Iunie 1848 muncitorimea a rămas singură și de aceea a suferit o inevitabilă înfrângere. Această izolare a muncitorimii de aliații ei naturali a fost rezultatul politicii financiare a oligarhiei, care a mărit impozitele și i-a făcut pe țărani și micii negustori să creadă că atelierele naționale și ideile numite de unii socialiste ar fi cauza mizeriei. Totuși, după cum a arătat Marx în „Luptele de clasă în Franța", atât mica burghezie, cât și țărănimea și-au dat mai târziu seama de greșala pe care o făcuseră și s'au întors spre muncitori, fapt care s'a marcat în alegerile parțiale din 1850.

Dela experiența din 1848, scrie Cogniot, una din lozincile importante a ră-

mas ralierea muncitorimii cu țărănimea. Astăzi muncitorimea franceză deschide ochii țărănimii, meseriașilor și micilor negustori asupra primejdiei pe care o reprezintă politica economică dictată de imperialiștii amercani. Cuvântul de ordine al redobândirii independenței naționale trebue să grupeze în jurul clasei muncitoare stratul mijlociu al societății, acum ca și în 1848—50".

In 1848, ca și azi, există un partid al „forței a treia" care voia să joace un rol mijlocitor între „anarhie" și dreapta monarhistă și bonapartistă. Dar și atunci, ca și azi „forța a treia" și-a dovedit adevărata față: sub frazeologie republicană, acțiuni reacționare, antidemocratice, antinaționale. „Forța a treia" a lucrat în zilele noastre, pentru a scoate pe comuniști din guvern, pentru a reprima grevele muncitorești. Insă, față de situația pe care o avea acum un veac, proletariatul francez se prezintă mai puternic, mai organizat, mai conștient. Comuna din 1871, luptele sindicale, Revoluția din Octombrie, lupta împotriva fascismului, lupta din rezistențe au îmbogățit experiența proletariatului, care se conduce în acțiunile lui după doctrina științifică marxistă. Pe când în 1848 mișcarea democratică franceză nu era susținută decât prin câteva revoluții în unele țări europene, astăzi lagărul democratic în frunte cu Uniunea Sovietică, reprezintă o forță imensă, mereu în creștere care stimulează la acțiune și muncitorimea franceză.

Continuând seria articolelor și studiilor informative asupra desvoltării culturi în U. R. S. S., numărul de față al revistei publică un articol bogat documentat, scris de Sergei Kaftanov, Ministrul Invățământului superior din U. R. S. S. despre „Inflorirea culturii socialiste". Autorul face o serie de confruntări statistice, nu numai între situația actuală a învățământului sovietic și nivelul redus din Rusia țaristă, ci — lucru atât de sugestiv — între învățământul sovietic și cel din țările capitaliste.

In Uniunea Sovietică, arată autorul, în ajunul celui de al doilea război mondial, școlile primare și secundare numărau 32.9 milioane elevi. Grație acestui efort imens de culturalizare a maselor, nu mai există analfabeți în U. R. S. S. Aproape în fiece familie de țărani și muncitori, se află persoane care au isprăvit sau își isprăvesc studiile secundare sau universitare. In țările capitaliste continuă însă să existe milioane de analfabeți. In Statele Unite, după declarațiile Ministrului de justiție Clark, se numără mai multe milioane de copii, care nu frecventează nicio școală. In Anglia, sumele afectate instrucțiunii nu depășesc 3%. In timp ce în Uniunea Sovetică 13% din bugetul general este destinat culturalizării maselor.

In ce privește numărul educatorilor, profesorilor etc., el a crescut în U. R. S. S. de aproape 6 ori față de numărul educatorilor dinainte de Revoluție. Numărul școlilor secundare și superioare se ridică actualmente la cifra de peste 1000.

Nu este importantă însă numai cifra școlilor și profesorilor, ci și condițiile în care ei trăiesc și lucrează. In Statele Unit, din cauza salariilor minime, peste 500.000 institutori și-au părăsit posturile, căutând alte mijloace de trai. Iar în ce privește spiritul în care sunt educați elevii, profesorul american Odegard a declarat că școala americană formează „nu un cetățean, ci un om de rând; nu un om liber, ci un sclav".

Pentru a ilustra spiritul antidemocratic, rasist, fascist care se întipărește copiilor, este destul să citâm faptul că în orașul Gary, (statul Indiana) elevii albi au făcut grevă, cerând excluderea elevilor negri!

Școlile superioare sovietice sunt deschise tuturor cetățenilor. Foștii combatanți din Marele Război pentru Apărarea Patriei au fost primiți călduros în aceste școli: peste 100.000 — aproape a șasea parte din numărul total al studenților sovietici — sunt foști combatanți.

In țările capitaliste, demobilizații s'au văzut într'o situație materială grea, de multe ori disperată. Ziarul american „Worker" scrie că „foștii combatanți americani și-au dat repede seama, că pentru a urma cursuri universitare trebue, înainte de toate, să ai părinți bogați".

In țările capitaliste, numărul studenților mai descrește și din alte motive, care țin de însăși bazele economice ale

regimului. Absolvenţii şcolilor superioare rămân în multe cazuri şomeri. In Uniunea Sovietică, după cum arată V. Molotov, un specialist care să fie şomeur, este un fenomen imposibil, inexistent.

In zilele în care imperialiştii anglo-americani încearcă să înăbuşe democraţia, încheie autorul, „cultura socialistă este ca un drapel care raliază toate elementele progresiste ale umanităţii"...

Numărul de faţă mai cuprinde cronici, note pentru informaţii ştiinţifice şi artistice din toată lumea.

I. G.

BIBLIOGRAFIE

REVISTA DE CHIMIE FIZICA
(Jurnal fizicescoi h.mii)
Vol. XXII. Fasc. 3, Martie 1948

N. G. IAROSLAVSKI: Aplicarea metodei spectrelor diferenţiale în regiunea infraroşie apropiată pentru identificarea reacţiunilor intermoleculare ale câtorva combinaţii aromatice. . 265

M. E. DIATCHIVA: Corespondenţa cantitativă a metodei orbitelor moleculare şi a structurilor valente. 275

A. E. STANDEL: Fenomenul de întârziere a declanşării treptelor interne de libertate în reacţiile chimice 289

B. A. ARBUZOV şi B. S. VINOGRADOVA: Paraclorul şi structura esterilor acidului boric 303

F. F. WOLKENSTEIN: Teoria electronică a promovării şi otrăvirii catalizatorilor ionici . 311

N. N. SISCHINA: Potenţialul de oxido-reducere al developantului şi viteza de developare la diferite temperaturi . . . 331

A. S. PREDVODITELEV: Câteva cantităţi invariabile în teoria termoconductibilităţii şi a vicozităţii lichidelor 339

M. SMIRNOV: Diferenţa de potenţial dintre mercur şi amalgamul de cadmiu 349

V. A. PLESCOV: Potenţialele de electrod în acetonitril . . . 351

G. F. LESOHINA, C. A. GALBERT şi A. A. JUBOVIŢCHI: Absorbţia din soluţii pe absorbanţii poroşi 379

M. TOVBIN şi E. SLOSBERG: Influenţa straturilor monomoleculare asupra volatizării lichidelor 379

P. I. LEBED: Influenţa electroliţilor asupra separării alcoolului amilic 387

O. N. TRAPEZNICOVA: Metoda optică de studiere a proceselor ce au loc, când se destind peliculele de polistren şi determinarea constantei foto-elastice 395

REVISTA DE CHIMIE ANALITICA
(Jurnal analiticescoi h.mii)
Vol. III Fasc. I. Ianuarie 1948

N. A. TANANAEV şi V. I. MURASOV: Determnarea selenului în oţel 3

A. V. PAVLINOVA: Dozarea volumetrică a fierului trivalent cu ajutorul tartraţilor . . . 7

A. P. CRESCOV şi S. S. WILBORG: Noile reacţii ale sulfoclanurilor 11

N. I. HLOPIN, N. A. RATALOVICI şi G. P. ACSENOVA: Determinarea polarografică a cantităţilor mici de arsen . . 16

F. I. TRISIN: Metoda electronometrică de analiză. Comunicarea I. 21

F. I. TRISIN: Descrierea schemei automatului pentru înregistrarea calitativă şi cantitativă a ionilor, după potenţialul şi timpul de separare al lor, în cazul unui curent de intensitate stabilă 29

I. V. TANANAEV şi M. I. LEVINA: Analiza fizico-chimică a sistemelor, cari reprezintă importanţă. în chimia analitică XIII. Sistemul C_0SO_4 — $K_4Fe/CN/_6$ — H_2O 31

N. SURMOVSCAIA şi L. CRUPIANOVA: Metoda de dozare a vaporilor de apă şi a oxige-

nului în gazele, cari nu conţin combinaţii oxgenate 41
L. M. KULBERG: Contribuţiuni la teoria grupărilor specifice . . 45
I. M. KORENMAN: Contribuţiuni la teoria reactivilor organici III. Studiul reacţiei biuretului . 52
A. V. PALAEV; Indicarea cantităţilor mici ale derivaţilor halogenaţi ai hidrocarburilor . . . 63
N. S. FOKINA şi B. S. PITELMAN: O metodă rapidă pentru determinarea zahărului în materiale tanante 66

A. M. LICHACEV: Rărirea mecanizata a sfeclei de zahăr semănate izolat.
Fi I. TRAVENI: Fâşi de protecţie a câmpurilor din M. T. S. Demino.
Acad. N. V. TITIN: Rezultatele activităţii societaţii agricole panunionale în 1947 şi problemele viitorului imediat.
M. A. ABROSIMOV: Planificarea producţiei în colhozuri.

Reviste şi referate

V. N. STEPANOV: Caracterizarea culturilor agricole după rezistenţa lor la îngheţ.

Din istoria agronomiei ruseşti

I. F. KOPAL, I. A. STEBUŢ: 25 ani dela moartea lui.

Critică şi bibliografie

N. S. SOLOVIEV, PROF. P. I. LISITAN: „Problemele biologiei trifoiului roşu".
Prof. S. KONDRASEV: Absurdităţi evidente.

BOTANICA SOVIETICĂ
(Sovetscaia Botanica)
T. XV, No. 6-1947

B. K. SISKIN: Botanica sovietică.
D. I. SOSNOVSKI: Formele principale ale vegetaţiei din Caucaz şi distribuirea lor geografică.
K. I. KOSTRIUKOV: Desvoltarea celulei generatoare din polenul de mărgăritar.

Note ştiinţifce

S. G. TAMAMSION: Despre polichrosim şi unele monstruositaţi la Convulvulus arvensis.
I. T. VASILCENCO: Date noui cu privire la originea vieţii.
V. N. VASILIEV: Despre sistematica şi biologia genului Trapa.
K. Z. LADAJENSCAIA: Despre tipul morfologic la hepatice.
A. M. SEMIONOV-TIANSANSCAIA: Acoperirea cu vegetaţie a construcţiilor militare şi a gropilor de bombe în stepa păduroasă din partea europeană a URSS.
N. P. KIRILOV: Deosebirile în compoziţia esenţelor din fructe şi radacini de Ferula Jaeschkeana.
B. ROSEN: Obţinerea amidonului din Crambe.
A. MASLOVSKI: Apariţia plantei Helodea conadovris în bazinul râului Doneţ.

Critica

V. B. SOCIAVA: Schema de distribuire a vegetaţiei pe un continent ideal şi existenţa tipurilor analoage de vegetaţie în diferite tone.
V. V. REVERDATTO: Observaţiuni despre stepele „insulare" din Siberia
P. P. POLIACOV: Despre nota lui Rubţov N. I. „Aninul din Tianşan".

Cronica

D. K. ZEROV: Institutul de botanica al Academiei de Ştiinţe din Ukraina.
S. I. GLUZDACOV: Activitatea secţiei botanice în a doua sesiune a Filialei West Siberiene a Academiei de Ştiinţe URSS.

„PROGRESELE BIOLOGIEI MODERNE"
(Uspehi Sovremennoi Biologhii)
Vol. XXV, fasc. 2-1948

J. E. ELPINER: Ultrasunetele în biologie şi medicină.
E. I. GRAEVSKI: Starea vitroasă a protoplasmei şi condiţiile unor temperaturi foarte joase.
F. I. BERENSTEIN: Despre rolul biologic al magneziului.
S. M. LEITES: Absorbţia grăsimii.
L. T. ZAGORULCO: Despre imagini succesive în sistemul vizual.
I. V. KOJANCICOV: Specificitatea biologică a insectelor şi înmulţirea masivă a lor.
G. S. MARCOV: Impotriva teoriilor antidarwiniste în parazitologice.
Z. S. KATZNELSON: Gastrulaţia şi formarea entodermului.
V. V. ALPATOV: Supravieţuirea de mai multe zile a ouălor de epure fecundate la temperaturi joase.
A. M. EMM: Moartea calorică şi in-

fluenţa nocivă a caldurii şi factorul toxic.
E. S. GERONIMUS: Natura chimica şi specificitatea biologică a materiei provocând transformarea tipurilor de pneumococi.
L. M. SABAD: Schiţe de ontologie experimentala (L. N. Karlik).
V. N. NIKITIN: Atlas de hematologie a animalelor domestice (V. B. Aleşin).

BIOCHIMIA
(Biohimia)
Vol. 13. Fascicolul 1. Anul 1948.

M. A. KOMUTOVA: Noua metodă de decolorare a extractelor vegetale în cazul determinarii vitaminei C 1
G. V. TROIŢCHI: Legătura dintre structură şi spectrul de absorbţie al substanţelor din grupul vitaminei A. 7
S. V. DURMIŞIDZE: Determinarea cantitativă a enidinei în struguri şi vin 16
A. M. CUZIN şi A. R. GUSEVA: Condensarea acidului pirnoic în prezenţa glicocolului . . 27
P. A. CONETIANI şi G. G. STURNA: Determinarea microiodometrică a acidului citric.
F. D. VASEPAN: Sinteza aminoacizilor din cetoaczi şi sărurile de amoniu în microorganisme 32
V. I. ROSENGART şi E. I. BERNARDELLI: Formarea creatininei din fosfocreatină . . . 35
A. S. CORNICOVA şi M. G. GRIŢMAN şi L. M. IACOBSON: Formarea aminoazotului din amoniac şi cetoacizi de către suspensiile de Bacilus subtilis 39
M. A. BOCUCIAEVA şi T. A. SUBERI: Fermenţii oxidanţi din frunzele de ceai 42
V. I. DOBRANINA şi V. F. MARCENCOV: Influenţa insuficienţii de proteine în alimentaţie, asupra respiraţiei ţesuturilor din ficatul şi creerul şobolanilor albi 50
V. N. OREHOVICI, A. A. IUSTANOSCHI, C. D. OREHOVICI şi N. E. PLOTNICOVA: Despre precolagenul p'elei . . 55
A. L. CURSANOV şi C. M. DJEMNHADZE: Acidul galic din tanina de ceai 61
A. V. COTELNICOVA: Despre existenţa izomerazei acidului adenofosforic 66

REVISTA DE CHIMIE ANALITICĂ
(Jurnal analiticescoi himii)
Vol. III Fasc. 2 Martie 1948

E. G. TRESCIOVA, P. A. AKIŞIN şi V. M. TATEVSCHI: Determinarea compoziţiei moleculare şi a elementelor structurale la combinaţiile organice prin metoda difuzării combinate a luminii 75
M. A. PORENOV şi V. P. POVELCHINA: Analiza sistematică a cationilor prin metoda polerografică II. Condiţiile de determinare ale elementelor din sub grupa arsenului . . . 85
B. E. REZNIC şi G. P. FEDOROVA: Dozarea magneziului în dolomite prin metoda titrării turbidimetrice 92
N. I. VOROBIEV: Măsurarea conductibilităţii electrice a electroliţilor, după diferenţa dintre rezistenţele interne ale elementelor 96
G. A. MEDVEDEVA: Seria practică a sulfurilor de metale preţioase 103
V. P. SVEDOV, E. O. GOLDSTEIN şi N. I. SELECTOVA: Determinarea cantitativă a plumbului în prezenţa cationilor din grupa a doua analitică 109
A. C. RUJENŢOVA şi M. E. VINOGRADOV: Dozarea mesoclorului în seria acribinei . . 113
R. B. GOLUBŢOVA: O nouă metodă pentru determinarea wolframului în oţeluri cu ajutorul B-naftochinolinei . . . 118
S. A. BABUŞCHIN şi E. A. DRUIAN-REMPEL: Determinarea concomitentă a carbonului, a hidrogenului şi a puterii calorice a substanţelor organice 123
E. T. PODLUBNAIA şi P. S. BUCHAROV: Metoda electrometrică a dozării zaharurilor cu ferocaînură 131

AGRONOMIA SOVIETICĂ
(Sovetscaia Agronomia)
No. 4—1948

Acad. V. R. WILLIAM: Problemele cruciale ale agriculturii.

I. V. IAKUSKIN: Din problemele agrotehnice din primăvara şi vara anului 1948.

V. P. NARTISSOV: Tăvălugirea şi adâncirea însămânţării ca factori de sporire a recoltei de mătură.

S. I. ZALKIRD: Conferinţa histologică la Leningrad.

S. M. LEITER: Conferinţa endocrinologilor din URSS.

SELECŢIA ŞI CULTURA SEMINŢELOR
(Selecţia i Semenovodstvo)
No. 2, Februarie 1948

NECROLOG: P. I. Lisîţîn.

I. D. COLESNIC: Experienţe pe un milion de hectare.

Selecţia şi cultura seminţelor de cereale

T. E. DANSIN: Despre rezultatele selecţiunii culturilor de toamnă de pe Amur.

G. I. POPOV: Influenţa reciprocă a diferitelor forme de mătură şi problema culturii seminţelor.

G. I. ABOLINA: Fiziologia formării seminţei şi rezistenţa la secetă.

I. V. BUDINA: Infrângerea neîncrucişării soiului de cartof „Pocecinăi" prin metoda hibridării vegetative.

Selecţiunea şi cultura seminţelor de ierburi

I. D. VOZNAI: Calităţile şi însuşirile ereditare ale seminţelor de erburi furajere perene în dependenţă de vârsta plantelor semincere.

E. K. PAVLENCO: Problema caracterului de primăvară sau de toamnă a trifoiului roşu.

I. S. SOBOLEV: Sporirea productivităţii seminţelor de trifoiu prin însămânţarea lor în amestec.

F. P. LITVINENCO: Experienţa fruntaşilor în cultura seminţelor de ierburi furajere.

Agrotehnica şi mecanizarea

N. D. MUCHIN: Despre ameliorarea calităţilor productive a seminţelor.

A. F. PUSTVOIT: Protecţia lucernei de sămânţă contra îngheţului de primăvară.

P. M. SOCOLOV: Curăţirea orezului cu maşina „Petcus-Victoria 44". Comunicări scurte.

G. T. ILIENCO: Soiurile de fasole din selecţiunea populară.

A. I. NAZOROV: Selecţia grânelor de primăvară în staţiunea de selecţiuni de la Vologda.

A. M. POLIANSCAIA: Experimentarea soiurilor de cartofi la staţiunea experimentală Ganus.

Critica şi bibliografia

N. I. FEIGHINSON: O carte nouă despre cultura seminţelor de cereale.

L. G. GROSSMAN: Despre hormoni de creştere.

V. A. NEVSKI: Cărţi şi broşuri despre selecţiune şi cultura seminţelor apărute în 1947.

AGROBIOLOGIA
No. 1, 1948

V. S. DMITRIEV: Despre problema asolamentului.

P. A. VLASIUC: Sistemul de alimentare al plantelor din asolamentul sfeclei de zahăr cu plante furajere.

A. A. AVAKIAN: Procesele desvoltării în stadii şi aşa numiţi hormoni ai înfloririi.

S. V. ZABLUDA: Influenţa condiţiilor de creştere şi desvoltare asupra morfogenezei şi producţiei cerealelor.

N. I. FEIGHINSON: Participarea mai multor forme masculine la fecundarea porumbului.

N. V. TURBIN şi S. N. BOGDANOV: Obţinerea de hibrizi vegetativi provenind dela mai multe forme paterne.

M. F. CUSNER: Influenţa fecundării găinilor cu amestec de spermă asupra progeniturii.

Comunicări scurte

I. N. GOLUBINSKI: Despre influenţa poziţiei fructului asupra perioadei de vegetaţie la legume.

L. A. SOLOVTEV: Hibridarea vegetativă a gramineelor.

K. S. SUCHOV: Despre substratul din care se construesc viruşii mozaicului tutunului în cazul autoreproducerii.

ECONOMIA PÎSCICOLĂ
Râbnoe Hozeaistvo)
No. 2-1948

A. A. ISCOV: PENTRU O NOUA SPORIRE A PRODUCŢIEI, PENTRU INDEPLINIREA PLANULUI CINCINAL IN PATRU ANI.

Tehnica şi producţia

Ing. A. E. RAGULIN: Reconstrucţia combinatului piscicol de pe Marea Azov.

S. V. VICTORINOV: Primul doc de construcţie proprie.

N. I. BABUSKIN: Căile desvoltării pescuitului marin în Azerbaidjanul de Sud.

T. Z. VINOCUROV: Plase de păr pentru pescuit.

B. V. ZIKEEV: Concentrate de albumină şi vitamină din resturile moluştelor marine.

Partea ştiinţifică

L. P. MINDER: Schimbarea greutaţii peştelui în soluţiile sării de bucătărie.

Prof. G. V. NICOLSKI: Lucrări pentru refacerea stocului de peşte din bazinul râului Amur.

CHIRURGIA
Nr. 2-1948

VERHETSCHII S. A.: Ilia Vasilievici Buialschi (1789—1866).

ZABLUDOVSCHI A. M.: Schiţa de istorie a chirurgiei ruse.

MOGHIDOVICI M. R.: Procese patologice manifeste şi clinica chirurgicală.

LERNER I. O.: Despre structura segmentară a plămânilor.

GHERASIMOVICI A. V.: Atitudinea faţa de bontul bronhiilor, în caz de îndepărtare parţiala sau totală a plămânului.

GLASSEN A. A.: 100 de cazuri ale aderenţelor planale, după metoda lui Bogush.

BEMCOV S. M.: Clinica şi tratamentul chirurgical dermoid.

PARMENOV V. I.: Importanţa chirurgicala a diagnosticului şi tratamentului purpurei abdominale Henoch.

SASTIN N. P.: Relativ la problema importanţei chirurgicale a maladiei Schönlein Henoch.

HROMOV B. M.: Despre munca catedrelor de chirurgie operativa.

COLESOV V. I.: Despre embolia arterei renale.

TOPEIBAŞEV I. M.: Despre corpurile straine ale ficatului de origină exogenă (arma de foc).

RANER A. S.: Relativ la cartea lui Bjanel'dze: „Transplantarea pielii în Rusia şi în U.R.S.S.

SASTIN N. P.: Protocolul şedinţei de chirurgie din Moscova din 25.IV. 1948.

MĂŞ V. M.: Bursitis amentalis ca o maladie aparte şi diagnosticabila, în timpul vieţii.

IACOBSON S. A.: Desvoltarea asistenţei chirurgicale în regiunea Ivanovsc în 30 de ani de regim sovietic.

GOICHER B. F.: Câteva chestiuni cu privire a patogenia şi tratamentul plăgilor atorie, după răniri ale ţesuturilor moi şi a oaselor.

SOSNOVSCHI A. G.: Oprirea hemoragiei craniale prin electro-coagulare.

TRANKENBERG: Blocarea transepidurala, preganglionară a căilor simpatice.

BACCAL S. A.: Incercarea de a trata epilepsia, cu metoda tisulară, după Filatov.

PETROVA A. A.: Terapia tisulară în plăgile etone şi cicatricele supurente.

MJAVANADZE: Tratamentul ulcerelor trofice a extremităţilor inferioare prin intervenirea pe nervii periferici.

KRAUSOVITOV: Relativ la problema tratamentului craniului scalpat.

FALŢBERG I. I.: Abdomenul acut în maladiile infecţioase.

GOBIBEV N. I.: Despre închiderea bontului duodenal, după rezecţie cu suturi unietajate.

INTREPRINDEREA DE STAT „UNIVERSUL"

LEI 100.—